

ΣΥΝΟΨΙΣ

2506
1880.813

ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΤΕΝΕΣΤΕΡΑΝ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ

ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΘΕΙΣΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ.

ΥΠΟ

Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ

Δοκιμασία τῆς ἀρμοδίας ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐγκρίσει τοῦ
ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως
ὑπουργείου (ἀριθ. 2038, 24 Ἀπριλίου 1862).

ἘΚΔΟΣΙΣ ΔΕΚΑΤΗ

Μετὰ εἰκονογραφικῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΠΑΡΑ ΤΩΙ ΕΚΔΟΤΗΙ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΩΙ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ | ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

14 ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΣ 14

63 ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 63

1880

125

Ἄριθ. Πρωτ. 2038.
Διεκ. 1565.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

*Πρὸς τοὺς κ. κ. Σχολάρχας καὶ διευθυντὰς τῶν
ἐλληνικῶν σχολείων τοῦ κρατοῦς.*

Συνιστῶμεν ὑμῖν ὡς διδακτικὸν βιβλίον τῆς γενικῆς ἱστορίας ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς σχολείοις τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου Δ. Πανταζῆ συναρμολογηθεῖσαν καὶ παρ' ἡμῶν, συμφώνως πρὸς τὴν κρίσιν τῆς οἰκείας ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, ἐγκριθεῖσαν Σύνοψιν τῆς γενικῆς ἱστορίας.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 24 Ἀπριλίου 1862.

Ὁ Ὑπουργὸς
Μ. ΠΟΤΑΝΣ.

Μ. Καλιφρονᾶς.

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον ὑπὸ τὴν σημείωσιν ταύτην τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν σφραγίδα ἐμοῦ τοῦ ἰδιοκτῆτου τῆς ἱστορίας ταύτης Δ. Πανταζῆ, εἶναι κλοπιμαῖον, ἢ προῖον κλεψιτυπίας καὶ θὰ γίνηται κατὰσχέσις αὐτοῦ καὶ θὰ καταδιώκηται κατὰ τὸν νόμον ὁ πωλήσας ἢ ὁ φέρων αὐτὸ ὅστις δῆποτε καὶ ἂν ᾖναι.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἰς τὴν συναρμολόγησιν τῆς ἱστορίας ταύτης ὠδηγήθημεν ἐκ τῶν περὶ τοῦ μαθήματος τῆς ἱστορίας ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις διατάξεων τοῦ περὶ αὐτῶν ὀργανικοῦ διατάγματος, διακελευουσῶν ἵνα εἰς μὲν τὴν Β' τάξιν αὐτῶν διδάσκηται ἡ παλαιὰ ἱστορία καὶ ἡ τῆς Ἑλλάδος ἰδίως, εἰς δὲ τὴν Γ' ἱστορία τῆς Ῥώμης καὶ τὰ πρότιστα τῆς μεσαίας καὶ νεωτέρας ἱστορίας. Εἶχομεν ἔτι ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐκδοθέντα προγράμματα, ἐν οἷς ὀρίζεται εἰς μὲν τὴν Β' τάξιν νὰ διδάσκηται ἱστορία ἀρχαία (τὰ μὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναφερόμενα ἐκτενέστερον, τὰ δὲ λοιπὰ αὐτῆς μέρη συντομώτατα), εἰς δὲ τὴν Γ' τάξιν ἱστορία μέση καὶ νεωτέρα (τὰ ἀξιολογώτερα τῶν γεγονότων ἐν συντομίᾳ). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν προετάξαμεν τὴν τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν ἱστορίαν συντόμως, εἶτα ἐθέσαμεν τὴν τῆς Ἑλλάδος ἐκτενέστερον, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥώμης ἐπιτόμως καὶ τὰ κυριώτατα ἐκ τῆς μέσης καὶ νέας ἱστορίας ἀκολουθήσαντες εἰς ταῦτα τὸ σύστημα τοῦ Γερμανοῦ Βρέδος, τελειοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ μεταφραστοῦ Καρόλου Σταφφόρδου καὶ τοῦ ἐκδόントος τὸ Δ' τὴν ἀγγλικὴν μετάφρασιν Πέρση Σιννέτου. Ὁφελή-

θημεν δὲ πολὺ καὶ ἐκ τῆς γενικῆς ἱστορίας τοῦ Ἄγγλου Μαουνδέρου καὶ τινων ἄλλων εἰς γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν γεγραμμένων καὶ ἐν χρήσει εἰς τὰ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς σχολεῖα οὐσῶν. Ἡ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἱστορία ἐλήφθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ βραβευθείσης ἱστορίας τοῦ K. Duguy, πρώην ἐκεῖ Ὑπουργοῦ τῆς παιδείας. Ἐξετεῖναμεν δὲ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ 1820. Τὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας παρελείφθησαν, διότι αὕτη διδάσκεται χωριστὰ, κατὰ τὸ μνημονευθὲν διατάγμα, καὶ δι' ἰδιαιτέρου βιβλίου. Ἡ προκειμένη λοιπὸν βίβλος περιέχει μόνον ὅ,τι κατὰ τὸν νόμον ἀπαιτεῖται καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ διδαχθῇ ἐντὸς τοῦ ὁρισμένου εἰς διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας χρόνου ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις.

Εἶναι δὲ ἀπηλλαγμένη καὶ αὕτη ἡ ἔκδοσις, ὡς γνησία, τῶν ἐλλείψεων καὶ τῶν σφαλμάτων ἅτινα φέρουσιν αἱ διὰ κλεψιτυπίας κατεσκευασμένοι νόθοι ἔκδοσις.

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

---

§ 1. Ὅρισμός τῆς ἱστορίας. Διαίρεσις τῆς γενικῆς ἱστορίας.

Ἱστορία ὀνομάζεται ἡ βιογραφία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἢ ἡ ἑνός τινος ἔθνους, ἢ μιᾶς τινος κοινότητος, ἢ καὶ ἑνός μόνον σπουδαίου ἀνθρώπου. Κατὰ μὲν τὴν πρῶτην περίστασιν λέγεται Ἱστορία γενικὴ, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν εἰδική, κατὰ δὲ τὴν τρίτην μερικὴ, κατὰ τὴν τετάρτην ἰδίως βιογραφία ἢ βίος.

Ἡ γενικὴ ἱστορία ἐκθέτει μόνον τὰς σπουδαιότητας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων· ἐκείνας δηλαδή ὅσαι ἐπενήργησαν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν καὶ ἐπροξένησαν μέγα τι καλὸν ἢ κακόν.

Ἡ γενικὴ ἱστορία διαιρεῖται εἰς ἀρχαίαν, μέσην καὶ νέαν.

Καὶ ἡ μὲν ἀρχαία, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, φθάνει μέχρι τοῦ 476 μ. Χ. ἔτους· ἡ δὲ μέση ἀπὸ τοῦ 476 μ. Χ. ἔτους μέχρι τοῦ 1500· ἡ δὲ νέα ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Εἰς τὴν μελέτην δὲ τῆς ἱστορίας ἀναπόφευκτα βοηθήματα εἶναι ἡ χρονολογία καὶ ἡ γεωγραφία, διότι διὰ μὲν τῆς χρονολογίας προσδιορίζεται ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγειναν τὰ ἱστορούμενα, διὰ δὲ τῆς γεωγραφίας ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἔγειναν· διὰ τοῦτο καὶ ἡ γεωγραφία καὶ ἡ χρονολογία λέγονται οἱ δύο ὀφθαλμοὶ τῆς ἱστορίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

§ 2. Ἀρχαία Ἱστορία.

Ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τοῦ κόσμου ὀλίγιστα εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστά, καὶ ταῦτα δὲ οὐχὶ τόσο ἀκριβῶς καὶ σαφῶς.

Παρεκτὸς τῆς ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ ἱστορίας τῆς κοσμογονίας καὶ τῆς τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἦτοι τῶν Ἑβραίων καὶ ἄλλων σχετικῶν πρὸς ταύτην σπουδαίων ἐν αὐτῇ μνημονευομένων γεγονότων, τὰ ὅποια εἶναι ἀναντίρρητα, ὡς θεοπνεύστως γεγραμμένα, καὶ τὰ ὅποια διδάσκονται ἰδίως ἐν τῇ Ἰσραὴλ Ἱστορίᾳ, πᾶσα ἐν ἄλλοις ἀρχαίοις βιβλίοις διήγησις περὶ τῶν πρὸ τοῦ 2000 π. Χ. ἔτους γεγονότων, ἂν μὴ ἦναι ὅλως μυθώδης, εἶναι ὅμως τόσο περιπεπλεγμένη με μύθους, ὥστε δύσκολος ἢ μᾶλλον ἀκατόρθωτος εἶναι ἢ εἰς αὐτὴν ἀνεύρεσις τῆς ἀληθείας.

Τὰ περιφημότερα τῶν ἀρχαίων ἔθνων τῆς μὲν Ἀσίας εἶναι οἱ Ἰνδοί, οἱ Σῖναι, οἱ Φοίνικες, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Μήδοι καὶ οἱ Πέρσαι· τῆς δὲ Ἀφρικῆς οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι καὶ τῆς Εὐρώπης οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.

§ 3. Σῖναι (Κινέζοι), Ἰνδοί.

Τὸ τῶν Σινῶν ἔθνος, κατοικοῦν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἀσίας, ἦτο πολυαριθμότερον καὶ διέμενον ἀπομεμονωμένον καὶ ἄσχετον μετὰ ἄλλα ἀρχαῖα ἔθνη. Οἱ Σῖναι ἔχουσι παραδόσεις τινάς. Ἀναφέρουσι Φουχίν τινα ὡς Βασιλέα των κατὰ τὸ 3000 ἔτος π. Χ. καὶ ἄλλον, Ὑὰὼ λεγόμενον, βασιλεύσαντα κατὰ τὸ 2350

π. Χ. Οί Σίνοι θεωροῦσι καί τοὺς δύο αὐτοὺς ὡς θεμελιωτὰς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν καί νομοθέτας. Μέγιστος δὲ καί περιφημότατος ἀνὴρ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Κομφούκιος σοφὸς ἀκμάτας περὶ τὸ 500 ἔτος π. Χ. οὗτος ἐτακτοποίησε καί τοὺς πολιτικούς νόμους καί τὴν θρησκείαν τῶν Σινῶν.

Λέγεται ὅτι κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐγνώριζον οἱ Σίνοι τὴν ναυτικὴν πυξίδα, τὴν πυρίτιδα, ὀλίγην ἀστρονομίαν καί εἶδος τυπογραφίας· ἄλλοι θέλουσιν ὅτι ἡ τυπογραφία ἐφευρέθη παρ' αὐτῶν περὶ τὸ 390 π. Χ. ἔτος.

Τὸ ἔθνος τοῦτο ἐπειδὴ, ὡς εἴπαμεν, ἐφυλάττετο αὐστηρῶς ἀπὸ πάσης ἐπιμιξίας μὲ ἄλλα ἔθνη, ἔμεινε στάσιμον καί δὲν ἔλαβε τὰς βελτιώσεις οὔτε τοῦ ἀρχαίου οὔτε τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Οἱ μεγάλοι ἄρχοντες αὐτοῦ λέγονται Μανδαρίνοι, καί διὰ τούτων διοικεῖ τὸ κράτος ὁ τῶν Σινῶν αὐτοκράτωρ.

Ἡ Ἰνδία, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ κειμένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἰνδοῦ καὶ Γάγγου, κατὰ τοὺς παλαιότατους χρόνους κατῴκειτο ὑπὸ ἔθνος πολὺ ὑπερβαίνοντος τὰ σύγχρονα αὐτοῦ ἄλλα ἔθνη κατὰ τὸν πολιτισμόν· ἀλλὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς μόνον μέρη τινὰ σκοτεινὰ καί δυσεξήγητα.

Ἡ πρόδος τῶν Ἰνδῶν ἐκωλύετο ἐκ τῆς διαιρέσεως αὐτῶν εἰς 4 τάξεις (βίους), ἐξ ὧν ἐπικρατεστέρα ἦτο ἡ καὶ νῦν ἐπισωζομένη ἱερατικὴ τάξις, τουτέστιν οἱ Βραχμᾶνες. Ἐκάστη δὲ τάξις ἦτο περιορισμένη εἰς ἴδια ἐπαγγέλματα καὶ ἔργα τὰ ὁποῖα ἄλλη τάξις δὲν ἠδύνατο νὰ μετέλθῃ.

Γλῶσσα τῶν Ἰνδῶν ἦτο ἡ Σανσκριτικὴ λεγομένη, νεκρὰ τώρα οὔσα ὡς ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Λατινικὴ πρὸς τὰς ὁποίας ἔχει πολλὴν σχέσιν· ἔθεν καὶ πολλὰί ρίζαι ἑλληνικῶν λέξεων εὐρίσκονται εἰς τὴν Σανσκριτικὴν. Σῶζονται δὲ εἰς αὐτὴν ἱερά καὶ ἠθικὰ βιβλία.

Οἱ Ἰνδοὶ φαίνεται ὅτι ἔζων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς σπή-

λαια· διὸ εὐρίσκονται ἐκεῖ ὄρη πλήρη σπηλαίων χειροποιήτων, τῶν ὁποίων τινὰ μὲν ἦσαν ναοὶ ἢ τάφοι, τὰ πλεῖστα δὲ κατοικίαι.

§ 4. Αἰγύπτιοι.

Ἡ Αἰγύπτος, κειμένη εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς Ἀφρικῆς, ὑπόκειται κατὰ πᾶν θέρος εἰς περιοδικὴν πλημμύραν τοῦ διαρρέοντος αὐτὴν καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἐκβάλλοντος ποταμοῦ Νείλου. Τὰ πλημμυροῦντα ὕδατα, ἀφ' οὗ ἀπορροφηθῶσι καὶ ἐξατμισθῶσιν, ἀφίνουσιν ὕλην παχυσίαν λεγομένην ἰλὸν, ἣτις καθίσταται τὴν πεδιάδα παχυτάτην καὶ κατὰ πολλὰ διὰ τοῦτο εὐφορον· ἰδίως δὲ εἶναι τοιοῦτο τὸ μέρος τὸ λεγόμενον Δέλτα. Ἡ οὕτως ἐκ τοῦ σχήματός της ὀνομασθεῖσα χώρα τῆς Αἰγύπτου δὲν ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἀπετελέσθη δὲ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐκ τῆς καταφερομένης ὑπὸ τοῦ Νείλου καὶ ἀποτιθεμένης ἄμμου καὶ ἰλύος.

Παρικτὸς ἄλλων προϊόντων, ἐν ἀφθονίᾳ ἐνταῦθα παραγομένων, ἐγένετο καὶ τὸ φυτὸν βύβλος, τοῦ ὁποίου ὁ φλοιὸς, λεγόμενος πάπυρος, παρασκευαζόμενος ἐχρησίμευε τὸ πάλαι εἰς τὸ νᾶ γράφωσιν ἐπ' αὐτοῦ, μὴ ὑπάρχοντος τότε χαρτίου, ὡς τὸ παρ' ἡμῶν ἐν χρήσει.

Ἡ Αἰγύπτος δὲν ἔχει δάση καὶ διὰ τοῦτο τὰ ξύλα εἶναι σπάνια, ἔχει δὲ πολλὰ λατομεῖα ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς αὐτῆς μεθορίοις. Ἐκ τούτων τῶν λατομείων οἱ Αἰγύπτιοι κατεσκεύασαν τοὺς λεγομένους ὀβελίσκους καὶ ὠκοδόμησαν παμμεγέθεις πυραμίδας, τὸν περίφημον λαβύρινθον κτλ. Καὶ οἱ μὲν ὀβελίσκοι, οἱ πλεῖστοι μονόλιθοι ὄντες, εἶναι μέγιστα στῆλαι, ἔχουσαι ὀξεῖαν κορυφὴν καὶ ὕψος ὄχι μὲν 480 ποδῶν. Αἱ δὲ πυραμίδες εἶναι ὑπερμεγέθεις οἰκοδομαὶ, ἔχουσαι βάσιν τετράγωνον, στενεύονται δὲ καθ' ὅσον ὑψοῦνται καὶ ἔχουσιν ὕψος

ἀπὸ 200—800 ποδῶν. Ἐντὸς αὐτῶν ὑπάρχουσι διάδρομοι καὶ δωμάτια, τὰ ὅποια ἐχρησίμευον ὡς τάφοι τῶν νεκρῶν.

Τὰ σώματα τῶν ἀποθνησκόντων ἐβαλσαμώνοντο (ἐταριχεύοντο) καὶ, ἀλειφόμενα διὰ ῥητινώδους τινὸς μίγματος διαφανοῦς, ἐτίθεντο εἰς τάφους. Τὰ τοιαῦτα σώματα λέγονται μούμμιαι, ἐξ ὧν σώζονται ἀκόμη πολλαί.

Οἱ Αἰγύπτιοι διηροῦντο εἰς τέσσαρας τάξεις (βίους). Πρώτη τάξις ἦτο ἡ τῶν ἱερέων, οἱ βασιλεῖς ἦσαν ἑξ αὐτῆς, ἡ κατετάττοντο εἰς αὐτὴν, ἅμα ἐβασίλευον· δευτέρα ἦτο ἡ τῶν μαχητῶν· τρίτη καὶ τετάρτη ἦτο ἡ τῶν γεωργῶν, τῶν ἐμπόρων, τῶν τεχνητῶν, τῶν ποιμένων κτλ.

Ἡ τῶν ἱερέων μόνη ἐγνώριζε τὰ μυστήρια τῆς Θρησκείας τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἦτο κάτοχος γνώσεων ἐπιστημονικῶν, τὰς ὁποίας ὅμως δὲν μετέδιδεν εἰς τὰς ἄλλας τάξεις. Εἰς πᾶσαν δὲ τάξιν οἱ υἱοὶ διεδέχοντο τοὺς ἑαυτῶν πατέρας εἰς τὸ ἐπάγγελμά των. Ἡ μᾶλλον δὲ περιφρονημένη τάξις ἦτο ἡ τῶν ποιμένων.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον ὡς θεοὺς ζῶα, οἷον τὸ πτηνὸν Ἴβιν, τὸν Κροκόδειλον, τὸν Ἄπιν (οὗτος ἦτο βοῦς πεποικιλμένος μὲ στίγματα), τὸν Αἴλουρον· καὶ τὰ ζῶα ταῦτα ἐταρίχευον μετὰ θάνατον μετ' ἴσης ἐπιμελείας ὡς καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα. Κατεδικάζετο δὲ εἰς θάνατον, ὅστις ἤθελε φονεύσει κανὲν τῶν τοιούτων ζῶων.

Περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τῶν Αἰγυπτίων ὀλίγα γνωρίζομεν, διότι καὶ οὗτοι, ὡς καὶ οἱ Σῖναι (Κινέζοι), οὐδεμίαν εἶχον ἐπιμιξίαν πρὸς ἄλλα ἔθνη μέχρι τοῦ 700 ἔτους π. Χ.

Τὰ περὶ τῆς παροικίας τῶν Ἑβραίων ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ 1825 ἄχρι τοῦ 1610 π. Χ. ἱστοροῦνται ἐν τῇ ἱερᾷ ἱστορίᾳ.

Τῶν Αἰγυπτίων πρῶτος βασιλεὺς ἦτο ὁ Μῆν ἡ Μήνης, ἡ Μηνᾶς, 2188 π. Χ.

Τὰ ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ βασιλέως των Ψαμμητίχου, 674 π. Χ. εἶναι πάντα σκοτεινὰ καὶ ἀβέβαια. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν τῷ μεταξύ ξένη ποιμενικὴ φυλὴ, Ὑκσῶς καλούμενοι, ἐπελθόντες ἐκυρίευσαν μέρη τινὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλ' ἐξεβλήθησαν ἔπειτα μετὰ πολλῶν ἐτῶν ἀγῶνας ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων βασιλέων.

Ἐκ τῶν πρὸ τοῦ Ψαμμητίχου βασιλέων τῆς Αἰγύπτου περίφημος ἦτο ὁ Σέσωστρις, ὅστις ὑποτάξας τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τὴν Λιβύαν, διήρσεσεν τὴν χώραν εἰς 36 νομούς, καὶ ἔκαμε μεγάλα ἔργα. Μετὰ τὸν Σέσωστριν ἐβασίλευσαν διάφοροι ἄλλοι βασιλεῖς, μετὰ τοὺς ὁποίους ἐπῆλθον Αἰθίοπες καὶ ἐδιώχθησαν εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον. Μετὰ τούτους δὲ ἐχωρίσθη ἡ Αἴγυπτος εἰς δώδεκα βασιλεία, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχεν ἴδιον βασιλέα.

Ψαμμήτιχος, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, βοηθεῖα Ἴώνων καὶ Καρῶν μισθωτῶν, κατέβαλε τοὺς ἄλλους ἔνδεκα βασιλεῖς καὶ κατέστη μονάρχης ἀπάσης τῆς Αἰγύπτου· οὗτος δὲ πρῶτος ἔδωκεν ἄδειαν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ κράτος του, νὰ παρεπιδημῶσιν ἐν αὐτῷ καὶ νὰ ἐμπορεύωνται.

Τὸν Ψαμμήτιχον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νεκῶς, ὅστις ἐπεχείρησεν νὰ σκάψῃ διώρυγα καὶ νὰ ἐνώσῃ δι' αὐτῆς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν μὲ τὸν Νεῖλον ποταμὸν· ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἀπέτυχεν. Αὐτὸς οὗτος προσέταξε καὶ τοὺς ἐμπείρους εἰς τὰ ναυτικὰ τότε Φοίνικας καὶ περιέπλευσαν τὴν Ἀφρικὴν.

Μετὰ τὸν Νεκῶ (594 π. Χ.) ἐβασίλευσαν ὁ υἱὸς του Ψάμμις καὶ μετὰ τοῦτον ὁ υἱὸς του Ἀπρίης. Τὸν τελευταῖον τοῦτον τὸν ἐμίσησεν ὁ λαὸς του καὶ διότι ἠγάπα τοὺς ξένους καὶ διὰ τοὺς ἀτυχεῖς πρὸς τε τὸν Ναβουχοδονόσορα βασιλέα τῆς Βαβυλώνης καὶ κατὰ τῆς Κυρήνης πολέμους του· ὅθεν τὸν ἐξεθρόνισαν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα ἓνα τῶν στρατηγῶν του, τὸν Ἄμασιν (563 π. Χ.), ὅστις ἐφόνευσεν κατόπιν τὸν Ἀπρίην.

Ὁ Ἄμασις οὗτος περιεποιήθη πολὺ τοὺς Ἕλληνας, ἔτακτοποίησε τὴν ἀθλίαν τότε κατάστασιν τῆς Αἰγύπτου· συνεκρότησε ναυτικὴν δύναμιν, δι' ἧς ἐκυρίευσεν τὴν νῆσον Κύπρον· συνέδεσε σχέσεις μετὰ τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτους, καὶ δῶρα ἔπεμψεν εἰς πολλὰς Ἑλληνίδας πόλεις· ἐβασίλευσε δὲ 44 ἔτη. Ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Ψαμμηνίτου ἡ Αἴγυπτος ὑπετάχθη ὑπὸ τοῦ Καμβύσου βασιλέως τῶν Περσῶν, ὅστις κατέστησε πλέον αὐτὴν ἐπαρχίαν Περσικὴν, ἡ δὲ Ψαμμηνίτης ἠχμαλωτίσθη (525 π. Χ.). Ἐκτοτε ἡ Αἴγυπτος ἦτο ὑπὸ τοὺς Πέρσας, μέχρις οὗ ὑπετάχθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μετὰ τοῦ ὅλου Περσικοῦ κράτους (334 π. Χ.).

§ 5. Φοίνικες.

Οἱ Φοίνικες ἐφάνησαν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν στενὴν παραλίαν χώραν τῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, τοῦλάχιστον 27 ἢ 28 ἑκατονταστηρίδας π. Χ. ἤλθον ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ κατήγοντο ἀπὸ τοῦ Σῆμ υἱοῦ τοῦ Νῶε.

Οἱ Φοίνικες ἦσαν ὁ ἀρχαιότατος ἐμπορικὸς λαὸς, ἐξ ὧν ἡ ἱστορία μνημονεύει. Ἡ χώρα αὐτῶν ἦτο ἀμμώδης καὶ ἄγονος, διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν ναυτιλίαν, εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Πρωτεύουσα πόλις αὐτῶν ἦτο ἡ Σιδῶν· ἡ δὲ Τύρος ἦτο ἀποικία αὐτῆς, κατασταθεῖσα μὲ τὸν καιρὸν ἰσχυροτέρα τῆς μητροπόλεως.

Οἱ Φοίνικες ἐξέτειναν τοὺς πλοῦς των διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ πρὸς δυσμὰς ἐσχετίσθησαν μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ συνέστησαν ἀποικίας εἰς πολλὰ μέρη. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας ὑπὸ Ἑλλήνων, οἵτινες προώδευον εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἡ εἰς Ἀφρικὴν περιήγησις Καρχηδῶν ἦτο ἀποικία τῶν

Φοινίκων. Κυριεύσαντες δὲ οὗτοι πᾶσαν τὴν ἀπέναντι αὐτῆς παραλίαν τῆς Σικελίας, ἐξέπλευσαν ἐκ ταύτης εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου εὔρον ἄφθονον ἄργυρον. Μετὰ ταῦτα διαβάντες τὸν πορθμὸν τῶν Γαδεΐρων ἤλθον εἰς Ἄγγλιαν, ὅπου εὔρον κασσίτερον· τέλος δὲ προχωρήσαντες εἰς τὰς βορείους τῆς Γερμανίας παραλίας ἐπέτυχον ἤλεκτρον, ὅστις τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦτο σπάνιος καὶ τοῦ χρυσοῦ διὰ τοῦτο τιμιώτερος· ἐφύλαττον δὲ μυστικούς τοὺς πλοῦς των τούτους, ἵν' ἀποφύγωσιν ἀντιζήλους· μέχρι δὲ τοῦ 601 ἔτους π. Χ. ἦσαν οὗτοι τὸ μόνον ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἔκκμηε μακρυνὰς θαλασσοπορίας.

Καὶ δὲν ἐξέτειναν διὰ θαλάσσης μόνον τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ ξηρᾶς αἱ ἐμπορικαὶ αὐτῶν συνοδαὶ ἐπραγματεύοντο πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς· ἐξ Ἀραβίας ἐφέροντο κιννάμωμον, ἀρώματα, ἐλεφαντόδοντες καὶ χρυσὸς, τὰ ὁποῖα οἱ Ἀραβες ἠγόραζον ἐκ τῶν ἐμπόρων ἄλλων ἐθνῶν. Καὶ ἡ μεταφορὰ ἀπλῶς ἐμπορευμάτων ἐκ μιᾶς εἰς ἄλλην πόλιν ἦτο ἐκ τῶν ἐμπορικῶν ἔργων τῶν Φοινίκων· εἶχον δὲ καὶ ἐμπορεῖα (σταθμοὺς παραλίους) ἐκτεταμένα ἐν Τύρῳ, Σιδῶνι καὶ ἄλλαις πόλεσι.

Τὸ κυριώτατον τῶν τεχνουργημάτων αὐτῶν ἦτο ἡ ὕαλος καὶ ἡ πορφύρα, τὰ ὁποῖα τυχαίως ἀνεῦρον. Οὗτοι δὲ λέγονται καὶ ἐπινοηταὶ τῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα καὶ οἱ Ἕλληνες παρ' αὐτῶν ἔμαθον· ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν σταθμῶν καὶ τῶν μέτρων, τῆς νομισματικῆς καὶ τῆς ἀριθμητικῆς.

Ἡ συσσώρευσις ἐν Φοινίῃ τοῦ ἐκ τῆς ἐμπορίας πολυλοῦ πλούτου ἐπέσυρε κατ' αὐτῆς τοὺς ἰσχυροὺς γείτονας τῆς· ὅθεν κατὰ πρῶτον ὁ Σαλμανασσάρ (747 π. Χ.) ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας ὑπέταξεν αὐτὴν πλὴν τῆς Τύρου. Κατόπιν τούτου εἰσέβαλεν εἰς τὴν Φοινίκην ὁ ἰσχυρὸς κατακτητῆς Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς τῆς Βαβυλώνης. Καὶ ἡ μὲν Σιδὼν ἔπεσεν, ὑποδουλωθεῖσα τῷ 600

π. Χ. παρ' αὐτοῦ, ὑποτάξαντος ὅλην τὴν Φοινίκην· ἡ δὲ Τύρος, μετὰ δεκατριῶν ἐτῶν πολιορκίαν κυριευθεῖσα, εὐρέθη κενή, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἅπαντες σχεδὸν κατέφυγον εἰς πλησιόχωρον νῆσον, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν πάλιν, οἰκοδομήσαντες ὄχυράν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν πάλιν Τύρον, ἣτις κατέστη ἐπίσης μετὴν Παλαιᾶν Τύρον (Παλαίτυρον) περίφημος. Ἀλλὰ καὶ αὕτη τὸ ἔτος 333 π. Χ. ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μετὰ πεισματώδη ἐπτάμηνον πολιορκίαν παραδοθεῖσα. Ἡ πόλις αὕτη κατεστράφη παρ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν κατεστάθησαν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι.

Οἱ Φοίνικες ἦσαν εἰδωλολάτραι, συνειθίζοντες καὶ ἀνθρωπίνους θυσίας. Πρωτεύοντες θεοὶ αὐτῶν ἦσαν ὁ Βάαλ, ἡ Ἀστάρτη καὶ ἄλλοις τις ὅμοιος μετὸν Ἡρακλῆ τῶν Ἑλλήνων, ὁ λεγόμενος Μελικέρτης.

§ 6. Βαβυλώνιοι.

Ἡ Βαβυλωνία, κειμένη μετὰ τῶν ποταμῶν Τίγριδος καὶ Εὐφράτου, κατωκίθη τὸ πρῶτον ὑπὸ ἀπογόνων Σῆμ, υἱοῦ τοῦ Νῶε, οἵτινες ἔκτισαν καὶ τὴν πρωτεύουσαν Βαβυλῶνα.

Πρῶτος αὐτῆς μονάρχης λέγεται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ ὁ Νεβρώδ, ἐλθὼν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ἐξ Ἀραβίας καὶ ὑποτάξας τοὺς εἰρηνικοὺς κατοίκους τῆς εὐφορωτάτης ταύτης χώρας. Ἡ Βαβυλωνία κατὰ τὸ 2060 π. Χ. καὶ ἐπέκεινα καθυπέταξε πολλὰς πέριξ αὐτῆς καὶ ἀλλαχοῦ χώρας· ἀλλὰ τέλος ὑπετάγη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Νίνου, καὶ ἔκτοτε ἀπετέλει μέρος τῆς μεγάλης τοῦ ἔθνους τούτου ἐπικρατείας.

§ 7. Ἀσσύριοι.

Ἡ Ἀσσυρία ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς Βαβυλωνίας πέ-

ραν τοῦ Τίγριδος ποταμοῦ. Οἱ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι ἦσαν καλοὶ πολεμισταὶ καὶ ἐξουσίασαν πολλοὺς πέριξ τόπους, συγχωνεύσαντες αὐτοὺς εἰς ἓν κράτος ὑπὸ κοινὸν ὄνομα Ἀσσυρία.

Νίνος, ὁ θεμελιωτὴς τοῦ κράτους τούτου, ἔκτισε τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Νινευτὶ πρὸ τοῦ 1900 ἔτους, ὡς λέγουσι, π. Χ. ἢ περὶ τὸ 2000 π. Χ. Ἄλλοι θέλουσι θεμελιωτὴν τοῦ κράτους τούτου τὸν Ἀσσοῦρ, υἱὸν τοῦ Σῆμ, καταλαβόντα τὰ πέραν τοῦ Τίγριδος μέρη. Διάδοχον δὲ τούτου λέγουσι τὸν Νῖνον.

Ὁ Νῖνος ἀποθανὼν ἀφῆκεν υἱὸν ὀνόματι Νινύαν καὶ γυναῖκα τὴν περίφημον Σεμίραμιν, ἣτις ἐνδυθεῖσα ἀνδρικά φορέματα, διώκει τὸ βασίλειον ἀντὶ τοῦ Νινύου. Διεκόσμησε δὲ αὕτη τὴν Βαβυλῶνα διὰ λαμπρῶν κτιρίων καὶ ἔκαμεν, ὡς τινες νομίζουσι, τοὺς εἰς τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου καταλεγομένους κρεμαστοὺς κήπους· ἐπιδιῶρθωσε δὲ καὶ ἐκόσμησε καὶ ἄλλας τοῦ βασιλείου τῆς πόλεις, καὶ ἐξέτεινε τὸ κράτος τῆς διὰ κατακτήσεων εἰς τὴν Ἀφικὴν, καὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Νινύας, φονεύσας τὴν μητέρα του ταύτην, παρεδόθη ὅλως εἰς ἠδυπαθῆ βίον, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐπὶ γενεάς τριάκοντα μέχρι τοῦ τελευταίου αὐτῶν Σαρδαναπάλου, τοῦ χειρίστου πάντων, ὅστις κατήντησε νὰ φορέσῃ καὶ γυναικεῖα ἐνδύματα ἐκ θηλυπρεπείας· τρεῖς δὲ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ ζῶσιν ὑπὸ τοιοῦτον ἄθλιον μονάρχην, ἔβαλον πῦρ εἰς τὰ ἀνάκτορά του καὶ κατέκαυσαν αὐτὸν (875 π. Χ.).

Σαλμανασσάρ, ὁ τῆς νέας Ἀσσυρίας βασιλεὺς, ἦτο ὁ καταλύσας τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, ὡς διαλαμβάνεται ἐν τῇ Ἰερᾷ Ἱστορίᾳ. Ἄλλ' ἰσχυρότατον πάντων τῶν βασιλείων κατέστη ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος (600 π. Χ.) τὸ τῆς Βαβυλῶνος. Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς οὗτος καθυπέταξε τὴν Αἴγυπτον, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ οὕτω συνέστησε τὸ βαβυλωνικὸν κράτος, ἐκτεινόμε-

νον ἀπὸ τοῦ Νείλου ποταμοῦ μέχρι πέραν τοῦ Τίγριδος.

Κατὰ τὸ 555 π. Χ. καὶ τοῦτο τὸ βασίλειον καὶ τὰ ἄλλα δύο (Βαβυλωνος καὶ Μηδίας) συνεχωνεύθησαν ἐν τῇ μεγάλῃ Μηδοπερσικῇ ἐπικρατείᾳ ὑπὸ Κύρου τοῦ μεγάλου.

Σημ. Οἱ Βαβυλώνιοι ἐλάτρευον τοὺς ἀστέρας καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην. Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ὠνομάσθησαν Χαλδαῖοι καὶ Μάγοι. Ἐκ τούτων λέγεται, ὅτι ἦσαν οἱ Μάγοι, οἱ ἐλθόντες εἰς προσκύνησιν τοῦ Χριστοῦ εἰς Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας.

§ 8. Πέρσαι. Μῆδοι καὶ Λυδοί.

Περσίς ἢ Περσικὴ ὠνομάζετο πάλαι μικρὰ χώρα παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον, ἣτις ἔγεινεν ἡ ἀρχὴ τῆς Περσικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὁ τόπος ἐξ οὗ οἱ στρατοὶ ἐξώρμησαν εἰς κατὰκτησιν τῶν πέριξ καὶ τῶν ἀπωτέρω χωρῶν, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ὠνομάσθησαν ἐν γένει, ὡς οἱ νικηταὶ αὐτῶν, Πέρσαι. Πρωτεύουσαι πόλεις τοῦ βασιλείου τῶν Περσῶν ἦσαν ἡ Περσέπολις, τὰ Ἐκβάτανα καὶ τὰ Σοῦσα, καὶ ἱερὰ πόλις διὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ Πασαργάδαι.

Πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς Περσίας ἦτο ἡ Μηδία, μέρος πρότερον ἀποτελοῦσα τῆς μοναρχίας τῶν Ἀσσυρίων, ὅστερον δὲ διοικουμένη ὑπὸ ἰδίων βασιλέων, ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτος λέγεται ὁ Δαϊόκης, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Φραόρτης, βασιλεύσας ὑπέταξεν εἰς τοὺς Μῆδους τοὺς Πέρσας.

Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ Κυαξάρης, πατὴρ τοῦ Ἀστυάγου, πάππου τοῦ Κύρου. Ὁ Κύρος, πολεμήσας τὸν πάππον τοῦ Ἀστυάγου, καὶ τὴν πατρίδα του Περσίαν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν Μῆδων καὶ αὐτὸν ἐκθρονίσας τὸ 558 π. Χ. ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν Μῆδων καὶ τῶν Περσῶν. Ἐκτοτε ἤρχισεν ὁ Κύρος νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του, καθυποτάσσων καὶ ἄλλας χώρας.

Ἡ Λυδία ἦτο βασίλειον πλησιόχωρον τοῦ κράτους τοῦ Κύρου, εἰς δὲ τῶν βασιλέων αὐτῆς, ὁ Κροῖσος (560

π. X.), ἦτο πλουσιώτατος καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν πάντων ἀνθρώπων εὐδαιμονέστατον· ἀλλ' ὁ σοφὸς Ἀθηναῖος Σόλων, πρὸς τὸν ὁποῖον, εὐρεθέντα τυχαίως εἰς τὴν αὐλήν του περιγηήσεως χάριν, ἐκαυχῆθη διὰ τὴν εὐδαιμονίαν του, εἶπεν εἰς αὐτὸν «Οὐδεὶς μακάριος πρὸ τοῦ θανάτου». Πολεμήσας ὁ Κῦρος τὸν βασιλέα τοῦτον, ἐνίκησε καὶ ἠχμαλώτισεν αὐτόν· προσέταξε δὲ νὰ τὸν καύσωσι ζῶντα ἐπὶ πυρᾶς· ἀλλὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἐτέθη πῦρ εἰς τὴν πυρὰν, ἐφώνησεν ὁ Κροῖσος, «Σόλων, Σόλων». Ὁ Κῦρος, μαθὼν τὴν αἰτίαν τῆς προφωνήσεως ταύτης, καὶ συλλογισθεὶς ὅτι αἱ ἀνθρώπινα τύχαι τυχαίνει νὰ μεταβάλλωνται ὅπως καὶ ἡ τοῦ Κροῖσου, ἐχάρισε τὴν ζῶντα εἰς τοῦτον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸν εἶχε πλησίον του ὡς φίλον καὶ σύμβουλον.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Λυδίας ἀπέστειλεν ὁ Κῦρος τὸν στρατηγὸν του Ἄρπαγον κατὰ τῶν ἐν τῇ παραλίᾳ Ἀσίας τῆς μικρᾶς ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεζήτουν ἀνεξαρτησίαν· αὐτὸς δὲ ἐστράτευσε πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐκυρίευσεν τὴν ἰσχυρὰν καὶ ὑπερήφανον Βαβυλῶνα· ἔδωκε δὲ ἄδειαν εἰς τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐκεῖ Ἰουδαίους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ οἰκοδομήσωσι τὸν καταστραφέντα ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ναὸν τοῦ Θεοῦ.

Πολεμῶν ὁ Κῦρος ὕστερον τοὺς Μασσαγέτας, σκυθικὴν φυλὴν (530 π. X., ἐφρονεύθη· διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ υἱὸς του Καμβύτης, ὅστις ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐξέτεινε οὕτω τὸ κράτος του. Ἀλλ' ἐνῶ ἦτο εἰς Αἴγυπτον, ἐν Περσίᾳ ἔγεινε κατ' αὐτοῦ ἐπανάστασις ὑπὸ τοῦ μεγιστάνου Σμέρδιος ἐνεργηθεῖσα. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Καμβύσης ἵππευσεν ἵνα ἐλθὼν καταβάλη τὴν ἐπανάστασιν, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του καὶ ἐθανατώθη.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξελέχθη βασιλεὺς τῆς Περσικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τῶν ἐπτὰ συμβούλων του, Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους (521 π. X.), ὅστις ἀνεδείχθη μέγας.

Αὐτὸς διήρесе τὸ βασίλειόν του εἰς 20 σατραπείας (νομοὺς) καὶ ἠύξησεν αὐτὸ ἐξουσιάσας τὴν Θράκην καὶ τὰς πέραν τοῦ Ἰνδοῦ χώρας. Ὄθεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ τὸ Περσικὸν κράτος ἐξετάθη ἀπὸ τοῦ Δουνάθως μέχρι τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τοῦ Ἰνδοῦ. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ καὶ τοῦς Ἑλληνας πολεμήσας καὶ ἠττηθεὶς ἐν Μαραθῶνι.

§ 9. Καρχηδόνιοι.

Ἡ περιφημοτάτη τῶν ἀποικιῶν τῆς Τύρου ἦτο ἡ Καρχηδὼν, θεμελιωθεῖσα κατ' ἄγνωστον ἀληθῶς καιρὸν εἰς τὸ μέρος τῆς Ἀφρικῆς, ὅπερ προεκτείνεται κατ' ἔμ-προσθεν τῆς Σικελίας.

Κατὰ τὰς μυθώδεις διηγήσεις ἡ Καρχηδὼν ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Διδουῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου Πυγμαλίωνος κατὰ τὸ 880 ἔτος π. Χ. Ἡ Καρχηδὼν κατεξουσίασε πολλοὺς τῶν πέριξ τόπων καὶ κατέστησεν ἀποικίας, ἀπέκτησε δὲ δύναμιν τόσην, ὥστε ἔγεινε καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἀντίπαλος, καὶ τρεῖς δεινοὺς πολέμους μὲ αὐτὴν ἔκαμε. Περὶ τούτου γίνεται λόγος ἐν § 46, 47 καὶ 48.

§ 10. ΕΛΛΗΝΕΣ.

Ὄνομα, ἑκτασις καὶ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Ἑλλάς ὠνομάσθη τὸ πρῶτον, κατὰ τοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μύθους, ἀπὸ Ἑλληνος υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, μικρά τις χώρα ἐν τῇ Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἰδίως κώμη ἐν αὐτῇ. Τὸ ὄνομα τοῦτο μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν, ἥτις καὶ τώρα ὀνομάζεται οὕτω. Πολλάκις δὲ Ἑλλάς ὠνομάζοντο καὶ αἱ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἀρκτικῆς Ἀφρικῆς ἀποικίαι τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὡς μέρη τρόπον τινὰ αὐτῆς οὔσαι.

Πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος λέγεται ὅτι ἦσαν κυ-
(ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ). 2

ρίως οἱ Πελασγοί, φυλή, ἣτις σήμερον μὲν δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ, τότε δὲ πιθανῶς ἐκατοίκησεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Τῶν Πελασγῶν τούτων λέγονται ὅτι εἶναι οἰκοδομαὶ τειχῶν ἐκ μεγίστων καὶ ἀπελεκήτων λίθων (ἀργῶν), ἐνίοτε δὲ καὶ ξεστῶν, συνεχομένων διὰ τοῦ ἰδίου βάρους. Τοιαῦτα εἶναι τὰ τῆς Τίρουθος τείχη καὶ ἄλλα ἄλλα τοῦ τῆς Ἑλλάδος. Λέγονται δὲ ταῦτα κοινῶς κυκλώπεια διότι ἐμυθολογεῖτο ὅτι γίγαντες, Κύκλωπες λεγόμενοι, τὰ ἔκτισαν.

Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ Πελασγοὶ ἔκτισαν τὰς πόλεις Τίρουθα, Μυκῆνας, Ἄργος, Σικυῶνα, Ὀρχομενὸν καὶ ἄλλας.

Κατ' ἀρχαίας διηγήσεις, ξένοι ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Φοινίκης εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καλὰς καὶ ὠφελίμους τέχνας, οἷον ὁ Κέκροψ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Κάδμος εἰς τὰς Θήβας καὶ ὁ Δαναὸς εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλους τόπους. Ὁ Κάδμος μάλιστα θεωρεῖται ὡς εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ γράμματα. Καὶ ταῦτα μὲν εὐλόγως ἀμφιβάλλονται, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι συνετέλεσαν τὰ τότε πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας· οὕτω τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ γράμματα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν φοινικῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων μετρικὸν σύστημα ἦτο σχεδὸν παρόμοιον πρὸς τὸ τῶν Φοινικῶν καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Ἄλλ' ὁ κυρίως πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς γλώσσης των φέρουσι σημεῖα ὅτι ἀνεπτύχθησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων.

§ 11. Ἡρωϊκοὶ χρόνοι (1660—1200 π. Χ.).

Κέκροψ, Κάδμος, Δαναὸς, Πέλοψ, Προμηθεὺς καὶ Δευκαλίων.

Ἀπὸ τοῦ 1660 μέχρι τοῦ 1200 π. Χ. ἀναφέρονται

τὰ κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα διαβρών Ἑλλήνων ἡρώων χωριστά· κοινὰ δὲ πολλῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρήσεις μνημονεύονται ἢ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, οἱ δύο θηβαϊκοὶ πόλεμοι καὶ ὁ τρωϊκός.

Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Κέκροψ ἐπλάσθη μεταγενέστερον ὅτι ἦτο τάχα σοφός τις Αἰγύπτιος, ὅστις, διωκόμενος ἐκ τῆς πατρίδος του Σάϊδος ἕνεκεν ἐμφυλίου πολέμου, ἦλθε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀπολιτεύτους ὄντας εἰσέτι καὶ εἰς τὰ δάση διαιτωμένους συνόκισεν εἰς 42 πόλεις ἢ κώμας, τοὺς ἐδίδαξε διάφορα χρήσιμα εἰς τὸν βίον πράγματα καὶ συνέστησε τὸ περίφημον διὰ τὸ σέβας του πρὸς τὴν δικαιοσύνην δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος μυθεύεται ὅτι περιελθὼν πολλοὺς τόπους ἵνα εὑρῇ τὴν ἀδελφὴν του Εὐρώπην, ἣτις εἶχε χαθῆ, ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας.

Ὁ Δαναός, υἱός, ὡς λέγεται, Βήλου βασιλέως τῆς Λιβύης, φοβηθεὶς τοὺς στασιάσαντας ὄθ υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰγύπτου, ἔφυγε, καὶ ἔλθων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη εἰς Ἄργος.

Ὁ Πέλοψ μυθεύεται ὅτι ἦλθεν ἐκ Φρυγίας εἰς τὴν Ἠλίδά, καὶ νικήσας τὸν βασιλέα Οἰνόμαον διὰ τέχνης καὶ δόλου εἰς ἀρματοδρομίαν, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του Ἰπποδάμειαν καὶ τὴν βασιλείαν. Ἀπὸ τοῦ Πέλοπος τούτου ὠνομάσθη ἡ Πελοπόννησος, ἣτις Ἀπία πρότερον ἐλέγετο.

Οἱ Ἕλληνας ἐθεώρουν ὡς γενάρχην αὐτῶν τὸν Προμηθέα, υἱὸν τοῦ Ἰαπετοῦ ἢ τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ Διὸς ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς καὶ ἄλλας ὠφελίμους γνώσεις, ὁ Ζεὺς ἀγανακτήσας προσέταξε τὸν Ἥφαιστον καὶ τὸν ἔδρασε μὲ ἀλύσεις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους

Καυκάσου, ὅπου ἀετὸς κατέτρωγεν ἀδιακόπως τὸ ἥπαρ αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἐξίλωθεις ὁ Ζεὺς τὸν ἀπέλυσε, κατ' ἄλλους ὅμως ὁ Ἡρακλῆς τὸν ἠλευθέρωσεν.

Ὅτε ὁ Ζεὺς ἐπήνεγκε κατακλισμὸν εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὁ υἱὸς τοῦ Προμηθέως Δευκαλίων, βασιλεὺς τότε ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἡ γυνὴ του Πύρρα, ἐσώθησαν εἰς πλοῖον κατασκευασθὲν παρ' αὐτοῦ, κατὰ συμβουλήν τοῦ πατρὸς του Προμηθέως. Ἀφ' οὗ δὲ ἔπαυσεν ὁ κατακλισμὸς, ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Διὸς, ἔρριψαν λίθους ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς των, ἐξ ὧν οἱ μὲν ὑπὸ τῆς Πύρρας ριφθέντες μετεβλήθησαν εἰς γυναῖκας, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος εἰς ἄνδρας.

Ὁ Δευκαλίων ἐγέννησεν υἱοὺς τὸν Ἀμφικτύονα καὶ τὸν Ἑλληνα. Ὁ Ἑλληνας ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Δῶρον καὶ τὸν Αἴολον, γενάρχας τῶν Δωριέων καὶ τῶν Αἰολέων, καὶ τὸν Εὐϋθον, πατέρα τοῦ Ἴωνος καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ, γεναρχῶν τῶν δύο ἄλλων ἐλληνικῶν φυλῶν, δηλαδὴ τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν.

Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ἀναφέρουσιν ἀνδραγαθίας ἡρώων, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέκτησαν δόξαν καὶ ἀθάνατον ὄνομα. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ κόμη τῆς Ἑλλάδος, ὅσον ἄσημος καὶ ἂν ἦτο, εἶχε τὰς ἡρωϊκὰς τῆς παραδόσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐκαυχᾶτο.

Τὰ κυριώτατα τῶν μυθολογημάτων τούτων καὶ τῶν ιστορημάτων τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἡρακλῆς (1262—1210 π. Χ.).

Ὁ Ἡρακλῆς λέγεται υἱὸς τοῦ θεοῦ Διὸς καὶ τῆς θνητῆς Ἀλκμήνης, θυγατρὸς τοῦ Ἡλεκτρίονος. Οὗτος διῆλθε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν γυμναζόμενος εἰς σκληρότατα γυμνάσια ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρώνας. Ἐνταῦθα ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ (ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετή)· προσεπάθησαν δὲ νὰ τὸν οἰκαιοποιήθῃ ἐκάστη. Ὁ Ἡρακλῆς ὅμως ἐπροτίμησε τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ἤρχισε

παρευθὺς τοὺς ἐνδόξους ἄθλους του διὰ τῆς ὑπερανθρώπου ἰσχύος του. Οὕτως ἠλευθέρωσε τὰς πεδιάδας τῶν Θεσπιῶν ἀπὸ τινος ὑπερμεγέθους λέοντος, καταφθειρόντας αὐτάς, καὶ ἀπήλλαξε τὰς Θήβας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ὀρχομενίων· κλείσας δὲ τὰς ἐξόδους τῆς Κωπαίδος λίμνης, μετέβαλε τὴν πεδιάδα τοῦ Ὀρχομενοῦ εἰς ἐκτεταμένον ἔλος. Ὁ Ζεὺς ὕστερον παρέδωκε τὸν Ἡρακλῆ εἰς τὰς παραδόξους θελήσεις τοῦ Εὐρυσθέως, βασιλέως τοῦ Ἄργου καὶ τῶν Μυκηνῶν, πρὸς ἐκτέλεσιν ὄρκου παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ γενομένου.

Ὁ Ἡρακλῆς, κατὰ προσταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως, ἐφόνευσε τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα, τὴν πολυκέφαλον Λερναίαν Ἰδραν, τῆς ὁποίας ὅτε ἐκόπτετο ἢ μία κεφαλὴ, ἀνεφύοντο εὐθὺς ἄλλαι δύο ἀντὶ τῆς κοπέισης. Ἐφόνευσε τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον καὶ τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἀνθρωποφάγα ὄρνεα τῆς Στυμφαλίδος λίμνης τῆς Ἀρκαδίας. Καταβαλὼν τὸν ἄγριον ταῦρον τῆς Κρήτης, ἔφερεν αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα. Συνέλαβε μετὰ ὀλοκλήρου ἔτους καταδιώξιν τὴν χαλκόπουν καὶ χρυσόκερον ἔλαφον τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἐκαθάρισε τὰ βουστάσια τοῦ Αὐγείου, στρέψας εἰς αὐτὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ἄλφειοῦ. Ἡρπασε τὰς τέσσαρας ἀνθρωποφάγους καὶ πυρίπνοας ἵππους τοῦ Διομήδους βασιλέως τῶν Θρακῶν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐφόνευσεν ὁ ἴδιος, τὰς δὲ ἵππους του ἀπέλυσεν εἰς τὸ ὄρος Ὀλυμπον, ὅπου κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἡρπασε τὰ φυλαττόμενα ὑπὸ ἀθανάτου δράκοντος χρυσᾶ μῆλα ἐκ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ κήπου τῶν Ἑσπερίδων. Ἐφόνευσεν ἐν Ἰσπανίᾳ τὸν Γηρουνὴν, ὅστις ἦτο τέρας ἔχον τρεῖς κεφαλὰς ἢ τρία σώματα ἠνωμένα. Κατέβη εἰς τὸν ἄδην καὶ, δέσας μὲ ἀλύσεις τὸν θυρωρὸν αὐτοῦ τρικέφαλον ἢ κατ' ἄλλους πεντηκοντακέφαλον κύνα Κέρβερον, ἀπηλευθέρωσε τὸν Ἀθηναῖον Θησεῖα, κρατούμενον ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ ἄδου Πλούτωνος.

Οὗτοι ἦσαν οἱ δώδεκα ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλ' ἔξε-

τέλεσε και πολλούς άλλους κατά τὰς μακρὰς αὐτοῦ ὁδοιπορίας, διερχόμενος διὰ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς και τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἄλλα ταῦτα κατορθώματα αὐτοῦ ὠνομάσθησαν *πάρεργα*.

Θησεύς.

Θησεύς, φίλος τοῦ Ἡρακλέους, υἱὸς τοῦ Αἰγέως ἢ τοῦ Ποσειδῶνος και τῆς Αἴθρας, ἐγεννήθη ἐν Τροιζῆνι. Ὁ Αἰγεύς, ἀναχωρῶν ἐκ Τροιζῆνος, ἔθεσε τὸ ξίφος και τὰ ὑποδήματά του ὑπὸ μέγιστον λίθον και παρήγγειλεν εἰς τὴν Αἴθραν, ἂν τὸ τεχθησόμενον εἶναι ἄρρεν, νὰ σηκώσῃ ὅταν δυναθῇ τὸν λίθον, νὰ λάβῃ τὴν παρακαταθήκην και νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ 48 τῆς ἡλικίας του ἔτος ὁ Θησεύς ἐσῆκωσε τὸν λίθον, και λαβῶν τὰ ὑπ' αὐτὸν ἦλθε διὰ ζητᾶς εἰς Ἀθήνας, φρονεύσας τοὺς καθ' ὅδον ἀγρίους ληστές. Ἀναγνωρισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του κατέβαλε τοὺς ἐπιβουλευόντας αὐτὸν Παλλαντίδας, υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως Πάλλαντος, συνέλαβε δὲ ζῶντα και τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, ὅστις κατέφθειρε τὸν τόπον.

Αἱ Ἀθηναίαι, κατὰ συνθήκην μὲ τὸν βασιλέα τῆς Κρήτης Μίνωα, ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ στέλλωσι κατ' ἔτος, ἢ κατ' ἄλλους κατὰ ἐννέα ἔτη, εἰς Κρήτην φόρον ἑπτὰ παρθένους και ἑπτὰ νέους εἰς βορὰν τοῦ εἰς τὸν ἐκεῖ λαβύρινθον κεκλεισμένου τέρατος Μινωταύρου. Ὁ φιλόπατρις Θησεύς ἐκουσίως συγκατηριθμήθη μετ' αὐτῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του τοῦ φόρου τούτου. Ὅταν δὲ ἦλθεν ὁ Θησεύς εἰς Κρήτην, ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Ἀριάδνη τὸν ἠγάπησεν ἔθεν, ἵνα τὸν σώσῃ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νῆμα (μίτον), τὸ ὁποῖον ἐξετύλισεν ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς τὸν λαβύρινθον, διότι χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὔρῃ τὴν ἐξοδον. Φονεύσας δὲ ἐκεῖ τὸν Μινώταυρον, ἐξῆλθεν ἀσφαλῶς, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ μίτου. Ἀναχωρήσας δὲ ἐκ Κρήτης μετὰ τῆς

Ἀριάδνης, ἐγκατέλειψεν αὐτὴν ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, ἣ, ὅπως ἄλλοι λέγουσι, τὴν ἐπῆρεν ἐκεῖ ὁ θεὸς Διόνυσος. Ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ αὐτοῦ χαρᾷ διὰ τὴν νίκην, ἐλησημόνησεν ὁ Θησεὺς ἡ ἀφαιρέσει τὰ μέλανα ἱστία, ἅτινα εἶχε τὸ πλοῖον κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησίν του εἰς σημεῖον πένθους, καὶ νὰ βάλῃ λευκὰ εἰς σημεῖον τῆς σωτηρίας του, κατὰ τὴν συμφωνίαν μετὰ τοῦ πατρὸς του· ὁ δὲ πατὴρ του Αἰγεὺς, ἰδὼν τὸ πένθιμον τοῦτο σημεῖον, καὶ νομίσας ὅτι δὲν ἐσώθη ὁ υἱὸς του, ἐκρήμνισεν ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος, τὸ διὰ τοῦτο ὀνομασθὲν Αἰγαῖον.

Ὁ Θησεὺς ἐκληρονόμησε τὴν βασιλείαν, τὰς δώδεκα δὲ πόλεις τῆς Ἀττικῆς τὰς ἤνωσε διοικητικῶς εἰς μίαν· ἐπολέμησε δὲ καὶ τὰς Ἀμαζόννας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μετὰ δύο ἐτῶν ἀπουσίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἕνεκα διαβολῶν· ἐκδιωχθεὶς δὲ, κατέφυγεν εἰς τὴν νήσον Σκυρον, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου Λυκομήδης τὸν ἐδολοφόνησε, κατακρημνίσας αὐτὸν ἐκ τινος ὑψηλοῦ ὄρους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν τὸν Θησεῖα ὡς ἡμίθεον καὶ ἐτέλουν εἰς τιμὴν του εορτὴν, τὰ Θήσεια.

Οἰδίπους.

Λαῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπόγονος τοῦ Κάδμου μαθὼν ἐκ χρησμοῦ ὅτι ὁ υἱὸς του θὰ τὸν θανατώσῃ, ἐξέθεσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος ἅμα γεννηθέντα. Ποιμένες δὲ εὐρόντες τὸ βρέφος μετεκόμισαν αὐτὸ εἰς Κόρινθον, ὅπου ὁ βασιλεὺς Πόλυβος, ἄκληρος ὢν, τὸ υἱοθέτησε καὶ τὸ ἀνέθρεψεν. Ὁ Οἰδίπους ἠλικιωθεὶς ἔμαθεν ὅτι δὲν ἦτο πατὴρ του ὁ Πόλυβος· ὅθεν ἀπηλθεν εἰς Δελφοὺς νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῶν γονέων του. Συναντηθεὶς δὲ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Βοιωτίας μετὰ ἀγνώστου γέροντος (οὗτος ἦτο ὁ πατὴρ του Λαῖος), ἦλθεν εἰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσεν, ὕστερον δὲ ἦλθεν εἰς Θήβας.

Τέρας, ἔχον κεφαλὴν μὲν καὶ στῆθος κόρης, σῶμα δὲ λέοντος, καὶ πτέρυγας ἀετοῦ, ἡ Σφιγξ, εὗρίσκετο πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Θηβῶν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς διαβάτας τὸ ἐξῆς αἶνιγμα· «Ποῖον ζῶον εἶναι τὸ πρῶτ' τετράπουν, τὸ μεσημέριον δίπουν καὶ τὸ ἑσπέρας τρίπουν;» ἐφόνευε δὲ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ τὸ λύσωσιν. Ὁ Κρέων, ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης τῶν Θηβῶν Ἰοκάστης χήρας τοῦ Λαίου, εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν του ταύτην καὶ τὸν θρόνον τῶν Θηβῶν εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ τρομεροῦ τούτου τέρατος, ἐξηγῶν τὸ αἶνιγμα. Ὁ Οἰδίπους ἐλθὼν ἔλυσε τὸ αἶνιγμα, εἰπὼν ὅτι τὸ τοιοῦτο ζῶον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Τὸ τέρας ἠττηθὲν οὕτως, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων καὶ ἐφρονεύθη. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ φωνεὺς τοῦ πατρὸς του Οἰδίπους νυμφευθεὶς οὕτω τὴν Ἰοκάστην, ἔγεινε βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, ἀνὴρ τῆς μητρὸς του καὶ ἀδελφὸς ὁμομήτριος τῶν τέκνων του χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Διὰ τὰ ἀνοσιουργήματα ταῦτα ἐπῆλθε λοιμὸς εἰς τὰς Θήβας. Ὁ Οἰδίπους ἐρωτήσας τὸ μαντεῖον ἀνευρε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οἱ Θηβαῖοι τιμωροῦνται οὕτως ἕνεκα τῶν εἰρημένων ἐγκλημάτων αὐτοῦ, ἅτινα μετὰ ἔρυναν τότε πρῶτον ἐγνώρισε. Καὶ ἡ μὲν Ἰοκάστη, μὴ θελήσασα νὰ ἐπιζῆσῃ μετὰ τὴν φρικώδη ἀνακάλυψιν τούτων, ἀπηγχονίσθη, ὁ δὲ υἱὸς καὶ ἀνὴρ τῆς ἐν ταυτῷ Οἰδίπους ἐξορύξας τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἐτυφλώθη. Φυγὼν δὲ ἐκ Θηβῶν καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ τῆς προσφιλοῦς του θυγατρὸς Ἀντιγόνης, μετὰ πολυχρόνιον εἰς διαφόρους τόπους περιπλάνησιν, ἔφθασε, πανταχόθεν ἐκδιωκόμενος, ἐπὶ τέλος μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας εἰς τὸν Κολωνὸν παρὰ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο δάσος καὶ ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων (Ἐρινύων)· ἐκεῖ δὲ ἐδέχθη εὐμενῶς ὁ Θησεὺς τὸν γέροντα Οἰδίπουν, ὅστις καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεδίωσεν.

Πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (1214 π. Χ.).

καὶ τῶν ἐπιγόνων (1192 π. Χ.).

Οἱ τοῦ Οἰδίποδος δίδυμοι υἱοί, Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνεΐκης, διεφιλονείκουν περὶ τοῦ θρόνου τῶν Θηβῶν. Ὁ δεύτερος καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἀδράστον. Οὗτος δὲ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν γυναῖκα μίαν τῶν θυγατέρων του καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Θηβῶν μετὰ στρατοῦ, διοικουμένου παρ' αὐτοῦ τοῦ Πολυνεΐκου καὶ πέντε ἄλλων ἐνδόξων ἡγεμόνων. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐτελείωσεν ὀλεθρίως, διότι οἱ μὲν δύο ἀδελφοὶ μονομαχήσαντες μανιωδῶς, ἐφόνευσαν ἀλλήλους, οἱ δὲ ἄλλοι ἡγεμόνες ἐφονεύθησαν ἀθλίως ἐκτὸς τοῦ Ἀδράστου σωθέντος.

Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυνεΐκου ἔγεινε βασιλεὺς τῶν Θηβῶν ὁ Κρέων, ὅστις ἀπηγόρευσε τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Πολυνεΐκου· ἀλλ' ἡ εὐσεβὴς ἀδελφὴ τούτου Ἀντιγόνη ἐτόλμησε νὰ παραβῇ τὴν βάρβαρον ταύτην προσταγὴν τοῦ θεοῦ τῆς· διὸ ὁ τύραννος οὗτος προσέταξε καὶ τὴν ἔθαψαν ζῶσαν.

Μετὰ δέκα ἔτη οἱ υἱοὶ τῶν ἑπτὰ ἡγεμόνων, οἱ λεγόμενοι ἐπίγονοι, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν, τὰς ἐκυρίευσαν μετὰ αἱματώδεις μάχας καὶ κατέστησαν βασιλεῖα τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνεΐκου Θέρσανδρον.

Ὁ Μίνως καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες τῶν
ἡρωϊκῶν χρόνων.

Ὁ Μίνως, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, ὑπῆρξε βασιλεὺς καὶ νομοθέτης τῆς Κρήτης. Ἦτο δὲ οὗτος τόσον δίκαιος, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν του μυθολογεῖται ὅτι κατέστη ὑπὸ τῶν θεῶν πρῶτος τῶν τριῶν κριτῶν τοῦ ἄδου. Οὗτος λέγουσιν ὅτι κατεσκεύασε τὸν περίφημον λαβύρινθον τῆς Κρήτης, ὅπου κατέκλεισε τὸ τέρας Μι-

νώταυρον. Ἐξουσίασε δὲ πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ ἔγεινε θαλασσοκράτωρ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφόβησαν ἐν Ἀθήναις τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρόγεων, ἐπολέμησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ στέλλωσιν ὡς φόρον εἰς Κρήτην κατὰ ἑννέα ἔτη, ἢ, ὡς ἄλλοι λέγουσι, κατ' ἔτος, ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ κόρας, εἰς τροφήν τοῦ Μινωταύρου. Ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ τούτου φόρου ἠλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ὁ Θησεύς. (Ἴδε σελ. 23).

Ἄλλους ἐπισήμους ἄνδρας τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εὐρίσκωμεν ἐν Μυκῆναις τοὺς Πελοπίδας Ἀτρέα καὶ Θυέστην ἐν Σπάρτῃ τὸν Τυνδάρεων ἐκ τῆς γυναικὸς τούτου Λήδας ἐγέννησεν ὁ Ζεὺς τοὺς Διοσκούρους Κάστορα καὶ Πυλυδέυην (αὕτη ἦτο ἡ μήτηρ καὶ τῆς Ἑλένης καὶ Κλυταιμνήστρας) ἐν Αἰγίῃ τὸν δικαιοτάτον τῶν θνητῶν Αἰακόν, ὅστις μετὰ θάνατον ἔγεινε κριτὴς τοῦ ἄδου τοὺς υἱούς του Ταλαμῶνα καὶ Πηλέα, καὶ τὰ ἐνδοξότερα τῶν γονέων αὐτῶν τέκνα, Αἴαντα καὶ Ἀχιλλέα ἐν Κορίνθῳ τὸν πονηρὸν Σίσυφον καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν Κένταυρον Χείρωνα, ἰατρὸν καὶ σοφὸν διδάσκαλον πολλῶν ἡρώων.

Ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν (1226 π. Χ.).

Ἐφημίζετο, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Κολχίδος Αἰήτης εἶχεν ἄπειρα πλοῦτη, ὑπὸ τὸ μῦθευμα ὅτι κατεῖχε χρυσοῦν τι δέρμας (δέρμα) κριοῦ, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄρη, ὑπὸ δράκοντος δὲ ἀκοιμήτου καὶ δύο πυριπνῶων ταύρων φυλασσόμενον, καὶ ὅτι τοῦτο ἦτο ἀφιέρωμα τοῦ Φρίξου, σωθέντος ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ κριοῦ.

Ὁ Ἰάσων, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ Αἴσονος, διετάχθη ὑπὸ τοῦ Φιλάρχου, θεοῦ καὶ κηδεμόνος τοῦ Πελίου, νὰ ἀνακτήσῃ τὸ πολύτιμον δέρμας ὅθεν ἐναυπήγησε πλοῖον καθ' ὁδηγίαν τῆς Ἀθηνᾶς τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Ἀργώ ἐπέβησαν δὲ εἰς αὐτὸ πεντήκοντα ἦρωες ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος, οἷον ὁ Θησεύς, ὁ Πειρί-

θους, οἱ δύο ἀδελφοὶ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὁ Μελέαγρος, ὁ Πηλεὺς, ὁ ποιητὴς Ὀρφεύς, ὅστις διὰ τῶν ἀσμάτων του ἐξημέρωνε τὰ πάθη καὶ τὰ μίση, καὶ ὁ ἰατρός Ἀσκληπιὸς, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις πᾶσαν νόσον καὶ πᾶν πάθος ἰάτρευσε διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν βοτάνων του, καὶ ἄλλοι.

Μετὰ πολλὰ συμβεβηκότα, ὁ Ἰάσων ἔφθασεν εἰς Κολχίδα, ἐκεῖ δὲ ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς Μηδείας θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Αἰήτου, ἣτις ἦτο μάγισσα· διὰ τῶν συμβουλῶν δὲ ταύτης ὁ Ἰάσων φονεύσας τὰ φυλάττοντα τὸ χρυσοῦν δέρας θηρία, ἤρπασε τὸν θησαυρόν. Ἡ Μήδεια τότε τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸ πλοῖον· ἵνα δὲ ἀποφύγη τὴν καταδίωξιν τοῦ πατρὸς τῆς Αἰήτου, κατακόψασα τὸν ἀδελφόν της Ἀψυρτον, τὸν ὁποῖον εἶχε συμπαραλάβει, κατεσκόρπισε τὰς σάρκας του καὶ τὰ ὅστα του εἰς τὴν ὁδόν· ὁ δὲ Αἰήτης συναθροίζων τὰ μέλη τοῦ παιδὸς του, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν προφθάσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἰάσων ἐπὶ τέλος τὴν ἐγκατέλιπεν· αὕτη δὲ ἔσφαξε τὰ τέκνα τῆς, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ἔλαβεν ἄνδρα τὸν Αἰγέα βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἔφυγε ἀφ' οὗ ἐφάνη ἐπιβουλευθεῖσα τὴν ζωὴν τοῦ Θεσέως ἐλθόντος ἐκ Τροίζῃνος.

Τρωϊκὸς πόλεμος (1193—1184 π. Χ.).

Ἀξιωμακτικῶς συμβεβηκὸς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, μὲ μύθους δὲ καὶ τοῦτο περιπεπλεγμένον, εἶναι καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

Πάρις ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρπασε τὴν ὡραίαν Ἑλένην γυναῖκα τοῦ Μενελάου, βασιλέως τῆς Λακεδαιμόνας, φιλοξενηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς, ἀγανακτήσασα διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, συνέδραμε τὸν Μενέλαον, ἀποφασίσαντα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Τροίας.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μενελάου. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἦσαν ὁ Μενέλαος, ὁ πάντων ἀνδρειότατος Ἀχιλλεὺς, ὁ Διομήδης, οἱ δύο Αἴαντες, ὁ περίφημος διὰ τὴν φρόνησίν του Νέστωρ καὶ ὁ πανοῦργος Ὀδυσσεὺς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης. Ἦσαν δὲ οἱ ἐκστρατεύσαντες Ἕλληνες ἕως 100.000. Ὁ ἀνδρειότατος τῶν Τρώων ἦτο ὁ Ἔκτωρ, υἱὸς τοῦ βασιλέως Πριάμου.

Μετὰ δεκαετῆ πολιορκίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν Τρώων καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀλληλομαχοῦντες ἐθανατώθησαν, ἀρχηγοὶ τινες τῶν Ἑλλήνων, κρυβέντες ἐντὸς μεγάλου ξυλίνου ἵππου, τοῦ δουρείου λεγομένου, προσέταζαν νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα οἱ στρατιῶταί των. Τὸν δουρείον αὐτὸν ἵππον ἔφεραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Τροίας οἱ Τρῶες, νομίσαντες ὅτι ἔφυγον οἱ Ἕλληνες καὶ ἀφήκαν αὐτὸν ἀφιέρωμα. Τὴν ἐπομένην δὲ νύκτα οἱ μέσα εἰς αὐτὸν κλεισμένοι ἀρχηγοὶ ἐξεληθόντες ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τοὺς ἐπανεληθόντας συμπολεμιστάς των, καὶ οὕτως ἡ Τροία κυριευθεῖσα κατεστράφη, καὶ ὁ μὲν Πριάμος ἐσφάγη, ἡ δὲ γυνὴ του Ἑκάθη καὶ αἱ θυγατέρες του ἀπῆχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Ὁ Αἰνείας υἱὸς τοῦ Ἀγχίσου, καὶ ὁ Ἀντήνωρ μόνοι ἐξέφυγον τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἡ ἐπιστροφή (νόστος) τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροίας ἀποτελεῖ ἄλλην σειρὰν μυθευμάτων καὶ διηγημάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ νικηταὶ ἄπειρα ὑπέστησαν δεινά. Οὕτως ὁ Ὀδυσσεὺς περιεπλανήθη δέκα ἔτη εἰς τὴν θάλασσαν πρὶν ἢ ἐπανελθῆ τὴν νῆσόν του Ἰθάκην, ὁ Μενέλαος ὑπέφερεν ἐν διαστήματι ἐννέα ἐτῶν ἐκ τῶν τρικυμιῶν, ὁ Ἀγαμέμνων, ἐπανεληθὼν εἰς Ἄργος, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς γυναικὸς του Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, καὶ ἄλλοι ἄλλα ἔπαθον.

§ 12. Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων.

Θεοί, ἡμίθεοι, ἥρωες.

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν ὡς Θεοὺς τὰ διάφορα ἔμφυχα καὶ ἄψυχα πράγματα καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν· ὄθεν ὁ ἄνεμος, ὁ αἰθήρ, τὸ πῦρ, ὁ ἥλιος, ὁ ὠκεανὸς, οἱ ποταμοί, κτλ. κτλ. ἐθεωροῦντο ὡς θεοί.

Οἱ θεοὶ οὗτοι ὑπετίθεντο ὅτι εἶχον ὅλας τὰς καλὰς ιδιότητας εἰς ἀνώτατον βαθμὸν, ἐπ' ἴσης δὲ καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, τὰ πάθη καὶ τὰς ἀθλιότητας τῶν θνητῶν.

Οἱ πλεῖστοι τῶν θεῶν εἶχον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁ καθεὶς πόλιν ἰδίαν καὶ λαὸν π. χ. ἡ Ἀθηναῖα τὰς Ἀθήνας, ἡ Δήμητρα τὴν Ἐλευσίνα, ἡ Ἥρα τὸ Ἄργος, ὁ Ἀπόλλων τοὺς Δελφοὺς, ὁ Διόνυσος τὰς Θήβας, ἡ Ἀφροδίτη τὴν νῆσον Κύπρον, κτλ.

Αἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων λατρευόμεναι θεότητες ἦσαν οἱ θεοί, οἵτινες, κατὰ τοὺς μύθους κατέφκουν τὸν Ὀλυμπον, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα, ἣτις ἦτο γυνὴ τοῦ καὶ ἀδελφὴ τοῦ, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀθηναῖα, ὁ Ἥφαιστος, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἔρως, ὁ Ἄρης, ἡ Ἑστία, ἡ Μοῖρα, ἡ Τύχη, ἡ Νέμεσις, ἡ Ἄτη, ἡ Δίκη, ἡ Θέμις. Θεαὶ ἦσαν καὶ αἱ ἑννέα Μοῦσαι, αἱ τρεῖς χάριτες, αἱ Ὠραι, αἱ Ὑάδες, αἱ Πλειάδες, ἡ Ἴρις, ἡ Σελήνη, ὁ Ἥλιος, ἡ Ἥως, οἱ Ἄνεμοι κλπ.

Ἐπιπῆρχον πρὸς τούτοις καὶ ἕτεροι θεοὶ πλὴν τῶν ἀνωτέρω, οἱ θεοὶ τῆς θαλάσσης ὀνομαζόμενοι, ὁ Ποσειδῶν, ἡ γυνὴ τοῦ Ἀμφιτρίτη, ὁ Τρίτων, οἱ θεοὶ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἄδου, ἡ Γῆ, ὁ Πλούτων ἡ γυνὴ τοῦ Περσεφόνη, αἱ Ἐρινύες κλπ.

Ἐπιπῆρχον ἔτι καὶ οἱ λεγόμενοι ἡμίθεοι καὶ ἥρωες, ὄντες τέκνα θεῶν, ἢ θεαινῶν ἐκ γάμου μὲ θνητοὺς, οἷον ὁ Σίσυφος, ὁ Βελλεροφόντης, ὁ Ἴναχος, ὁ Δαναὸς, ἡ Δανάη,

ὁ Τάνταλος, ὁ Κάδμος, ὁ Οἰδίπους κλπ. ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Κέκροψ, ὁ Ἰάσων, ἡ Περσεύς, κατασταθέντες περιβόητοι διὰ τὰ κατορθώματά των.

Τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ ὁ Ἄδης.

Ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες ὅτι ὁ Ἑρμῆς φέρων τοὺς νεκροὺς τοὺς παρέδιδεν εἰς τὸν Χάρωνα. Οὗτος δὲ τοὺς ἔθετεν εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τοὺς μετέφερε διὰ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ ἢ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης εἰς τὸν Ἅδην. Ἐκεῖ δὲ ἐφέροντο ἐνώπιον τῶν κριτῶν τοῦ ἄδου Μίνως, Αἰακοῦ καὶ Ῥαδαμάνθυος καὶ ἐκρίνοντο, καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐπορεύοντο εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, ἧτοι τὰς νήσους τῶν Μακάρων, τόπους τερπνοῦς· οἱ δὲ κακοὶ εἰς τὰ Τάρταρα, τὸν τόπον τοῦ κλαυθμῶνος καὶ τὸν Πυριφλεγέθοντα ποταμὸν, ὅπου ἐβασάνιζοντο μυριοτρόπως. Αἱ Ἑριννύες, τῶν ὁποίων ἡ κόμη συνέκειτο ἐξ ὄψεων καὶ αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν μὲν μίαν χεῖρα ὀπλισμένην μὲ μαστιγμα ἐξ ὄψεων, τὴν δ' ἑτέραν μὲ δαῖδα, ἐτρόμαζον τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐβασάνιζον. Αἱ ψυχαὶ τῶν μὴ ἀξιωθέντων ταφῆς περιεπλανῶντο ἑκατὸν ἔτη εἰς τὸ Ἑρεβος, σκοτεινὴν καὶ ψυχρὰν κατοικίαν. Τρικέφαλος δὲ κύων, ὁ Κέρβερος, ἐμπόδιζε τοὺς θέλοντας νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ ἄδου.

Λατρεία, Οἰωνοὶ, Μαντεῖα.

Ἐπειδὴ ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες ὅτι οἱ θεοὶ ἀνεμιγνύοντο πάντοτε εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἐζήτουν νὰ τοὺς ἐξιλεώνωσι πρὸς ἑαυτοὺς διὰ παρακλήσεων, σπονδῶν καὶ θυσιῶν διαφόρων ζώων, τῶν ὁποίων ἐν μέρος ἐκαίετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐτρώγετο ὑπὸ τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν.

Ἐπίστευον ἔτι ὅτι οἱ θεοὶ ἐφάνερωναν τὰς θελήσεις των καὶ τὰ μέλλοντα διὰ σημείων καὶ δι' ὀνείρων. Τοὺς διαφόρους δὲ οἰωνοὺς ἐξήγουν οἱ μάντεις καὶ οἱ οἰωνο-

σκόποι. Πολλάκις ἀπεκρίνοντο οἱ θεοὶ εἰς ἐρωτήσεις ἀνθρώπων περὶ ἀδήλων πραγμάτων καὶ διὰ μαντείων τὰ περιφημότερα τῶν ὁποίων ἦσαν τὸ τῶν Δελφῶν ἐν Φωκίδι, τῆς Δωδώνης ἐν Ἡπείρῳ καὶ τῆς Ὀάσεως ἐν Ἀφρικῇ, Διὸς τοῦ Ἀμμωνος ὀνομαζόμενον.

Ἐν Δελφοῖς γυνή τις ἱέρεια, Πυθία ὀνομαζομένη, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπὶ τι χάσμα γῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ἐκεῖ δὲ καθιζομένη ἐπὶ τρίποδος ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς λεγομένης μαντικῆς ἀναθυμιάσεως, καὶ παραφρονοῦσα, ἐπρόφερε λόγους ἀσυναρτήτους καὶ συγκεχυμένους. Οἱ δὲ ἱερεῖς μεταποιοῦντες κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν εἰς στίχους δυσεξηγήτους τοὺς λόγους τούτους ἔδιδον εἰς τοὺς ἐρωτῶντας.

Ἀμφικτυονίαι, ἀγῶνες.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ ἦτο ἐλευθέρα ἀπὸ τῆς ἄλλης, ἀλλ' ὅμως συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων καταγωγῆς καὶ τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ χαρακτήρος· ὅλαι δὲ ἐπεθύμουν γὰρ διατηρῶσι τὴν ἐθνικὴν τῶν συνένωσιν. Ἐκ τούτου προέκυψαν αἱ θρησκευτικαὶ ἐκείναι συνελεύσεις, αἱ ὀνομαζόμεναι ἀμφικτυονίαι, ἐξ ὧν ἢ μᾶλλον γνωστὴ, τὸ κατ' ἐξοχὴν λεγόμενον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, συνεκροτεῖτο ἐκ δώδεκα λαῶν, πεμπόντων ἀπεσταλμένους ἢ ἀντιπροσώπους τὸ μὲν ἕα εἰς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς Ἀθήλην τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐκεῖ ἐτέλουν οὗτοι ἐορτὰς θρησκευτικὰς, καὶ ἐνίοτε ἐψήφίζον καὶ ἀμοιβὰς ἐθνικὰς εἰς τοὺς εὐεργετήσαντας τὴν κοινὴν πατρίδα, ἢ κατηρώοντο τοὺς προδότας αὐτῆς καὶ τοὺς παρέδιδον εἰς τὴν κοινὴν ἐκδίκησιν.

Τὸ αἶσθημα δὲ τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν συνετέλεσε προσέτι εἰς σύστασιν δημοσίων ἀγῶνων, εἰς τοὺς ὁποίους συνέρρεον

πανταχόθεν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ἀγωνισταὶ καὶ θεαταί.

Οἱ περιφημότεροι τῶν ἀγῶνων τούτων ἦσαν οἱ τέσσαρες μεγάλοι λεγόμενοι· δηλ. οἱ Ἴσθμικοὶ, τελούμενοι ἐν Κορίνθῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσιδῶνος· οἱ Νέμεοι ἐν Ἀργολίδι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους· οἱ Πυθικοὶ ἐν Δελφοῖς, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, νικητοῦ τοῦ Πύθωνος δράκοντος, καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἐν Ἡλίδι, πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς, τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπεπῆς ναὸς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, πεδιάδα τῆς Ἡλίδος. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν, ἐκ τούτου προῆλθον αἱ ὀλυμπιάδες, ἧτοι περίοδος τετραετῆς, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο εἰς τὴν χρονολογίαν των, καὶ ἧτις ἤρχισεν ἐν ἔτει 776 π. Χ.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν μῆνα ἐν ᾧ ἐτελοῦντα τὰ Ὀλύμπια διέκοπτον τοὺς πολέμους, διὰ βαρέος δὲ προστίμου ἐτιμωρεῖτο ὁ λαὸς ὁ τολμῶν νὰ παραβῆ τὴν διακοπὴν, ἧτις ἐλέγετο ἐκχειρία.

Οἱ εἰρημένοι ἀγῶνες συνίσταντο εἰς ἀσκήσεις παντὸς εἶδους, οἷον πεζοδρομίαν, ἵπποδρομίαν, πήδημα, πάλην, πυγμαχίαν, καὶ παγκράτιον. Καί τοι ἡ ἀμοιβὴ ἦτο μόνον στέφανος ἐκ δάφνης ἢ ἀγριελαιίας (κοτίνου), ἦτο ὅμως αὕτη σημεῖον ἐνδοξον νίκης διὰ τὸν νικητὴν, διὰ τὴν οἰκογένειάν του καὶ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του. Αἱ πόλεις ἀπένεμον μεγάλας τιμὰς εἰς ἀθλητὴν νικηφόρον· ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ, ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τὸν ἀγῶνα μάχῃ, ἐπεφυλάττετο εἰς τὸν ὀλυμπιονίκην ἡ ἐπικινδυνωτέρα θέσις, δηλαδὴ ἡ τιμὴ τοῦ νὰ καταφρονήσῃ καὶ τὸν μέγιστον κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Δίαιτα κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους.

Ἡ κοινωνία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἦτο ἀπλοϊκὴ. Οἱ βασιλεῖς καὶ εὐγενεῖς δὲν ἐθεώρουν ὡς ἐξευτελισμὸν τῆς ἀξίας των νὰ μανθάνωσι καὶ

ἄσκησι βαναύσους τέχνας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεὺς λέγεται ὅτι κατεσκεύαζεν ὁ ἴδιος τὴν σχεδίαν του καὶ ὅτι ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν δεξιότητά του εἰς τὸ ὀργῶναι τὴν γῆν καὶ θερίζειν. Οἱ ἡγεμόνες καὶ στρατηγοὶ παρεσκεύαζον τὰ φαγητὰ των. Καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται ἔτρωγον ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς, ἥτις ἦτο ἀπλουστάτη. Τὰ συνήθη προσφάγια αὐτῶν ἦσαν κρέατα ὀπτὰ αἰγῶν, προβάτων καὶ βοῶν. Ἐτρωγον δὲ τυρὸν καὶ κρομμύδια καὶ καρπούς· τὸν οἶνον ἔπινον μεμιγμένον μὲ ὕδωρ, καὶ δὲν ἦσαν ἐν γένει ἄσωτοι.

Αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν ἡγεμόνων ἐξετέλουν διάφορα οἰκιακὰ ἔργα· ὕφαινον, ἔκλωθον, ἐκέντων καὶ ἔφερον ὕδωρ, ἐκ τῶν δημοσίων φρεάτων ἀντλοῦσαι, καὶ ἐβοήθουν τὰς δούλας εἰς τὸ πλύσιμον τῶν ἐνδυμάτων καὶ στρωμάτων εἰς τὸν ποταμὸν.

Οἱ Ἕλληνες καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους δὲν ἦσαν ἄμειροι πολιτισμοῦ· κατῴκουν κοινωρικῶς εἰς πόλεις ὠχυρωμένας μὲ τείχη καὶ ἐχούσας πλατείας, ἀνάκτορα, ἀγορὰς καὶ ναοὺς. Τὸ ἐμπόριον ὅμως δὲν ἐτιμᾶτο πολὺ, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἐκαλλιεργεῖτο, καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν τότε νομίσματα. Ἀμφιβάλλεται ἔτι ἂν ἦτο γνωστὸν τότε τὸ γράφειν, εἰ καὶ ὑπῆρχον ποιητὰ ἄδοντες τοὺς ἄθλους καὶ τὰς τύχας ἐν γένει τῶν ἡρώων.

Ὁ περιφημότετος τούτων τῶν ποιητῶν ἦτο ὁ Ὅμηρος, ὅστις ἔψαλε διάφορα γεγονότα τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ὀδυσσεῶς, ἐπανερχομένου ἐκ τῆς Τροίας εἰς τὸ βασίλειόν του.

§ 13. Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Κόδρος. Ἀποικίαι,

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἐξῆς ἐπὶ ἐγδοήκοντα ἔτη συνέβησαν μεγάλαι ταραχαὶ ἐν Ἑλλάδι,

καὶ πολλοὶ λαοὶ μετηνάστευσαν ἀπὸ τοῦς τόπους των εἰς ἄλλα μέρη.

Ἡ περιφημοτέρα μετανάστευσις τῶν χρόνων τούτων ἦτο ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴ τῆς ὀρεινῆς φυλῆς τῶν Δωριέων, κατοικούσης μέχρι τότε περὶ τὴν Δωρίδα. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τούτων ἐνομιζόντο ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις εἶχε διωχθῆ ἐκ τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηναῶν, ἀπήτουν μέρος τῆς Πελοποννήσου ὡς κληρονομίαν των. Διαβάντες δὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κατέκτησαν τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Ἀργολίδα. Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ὀνομάζεται Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ ἔγινε περὶ τὸ 1104 ἔτος π. Χ.

Μέρος τοῦ νικηθέντος λαοῦ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλους τόπους· ὅθεν πολλοὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἀλλ' οἱ Δωριεῖς καὶ ἐκεῖ τοὺς κατεδίωξαν. Ὅτε δὲ οἱ δύο στρατοὶ ὁ τῶν Δωριέων καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων εὐρέθησαν ἀντιπαρατεταγμένοι εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔμαθον ὅτι ὁ χρησμὸς ὑπέσχετο τὴν νίκην εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἀν μὴ ἐφονεύετο ὁ Κόδρος, βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων· ἀλλ' οὗτος χάριν σωτηρίας τῆς πατρίδος του ἐνεδύθη φορέματα γεωργοῦ, καὶ λαβὼν δρέπανον εἰς τὴν χεῖρα καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ Δωρικὸν στρατόπεδον ἐκτύπησεν ἐπίτηδες στρατιώτην τινὰ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εὐθὺς ἐφονεύθη. Οἱ Δωριεῖς πληροφορηθέντες ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ Κόδρος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος χώρα τῆς Ἀττικῆς δὲν ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ὅλους τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς Πελοποννήσου Ἴωνας, οὗτοι μετέβησαν πέραν τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Αὗται δὲ εἶναι αἱ λεγόμεναι Ἴωνικαὶ ἀποικίαι (1044 π. Χ). Πρὸ τούτων εἶχον ἔλθει ἐκεῖ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐγκατεστάθησαν πρὸς βορρᾶν, οἱ δὲ δεύτεροι πρὸς μεσημβρίαν τῶν Ἴωνων. Ἐκτίσαν δὲ περιφήμους καὶ ὀνομαστάς πόλεις

ἀποικιακὰς, τὴν Ἐφεσον, Σμύρνην, Φώκαιαν, Μίλητον καὶ ἄλλας. Ἐκ τῶν πόλεων δὲ τούτων ἔγειναν ἄλλαι πάλιν ἀποικίαι.

Αἱ ἀποικίαι κατέστησαν μὲ τὸν καιρὸν τόσον λαμπραὶ καὶ ἰσχυραὶ, ὅσον ἦσαν καὶ αἱ μητροπόλεις τῶν οὕτω δὲ δ' ἑλληνικὸς λαὸς κατέστη τότε πρῶτος λαὸς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀκόμῃ καὶ σήμερον θαυμάζονται.

§ 14. Σπάρτη καὶ Λυκούργος.

Οἱ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα ἐγκατασταθέντες Δωριεῖς εἶχον διώξει κατὰ μέγα μέρος ἐκείθεν τοὺς κατοίκους· οἱ δὲ καταλαβόντες τὴν Λακωνικὴν εἶχον ἀφήσει τοὺς αὐτόχθονας νὰ ζῶσιν εἰς τὸν τόπον των, ὡς ὑπήκοοί των. Τινὲς μὲν τούτων τῶν λακωνικῶν φυλῶν, θελήσασαι ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν, ἠττήθησαν καὶ καθυπεδουλώθησαν, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ κληθέντες Εἰλωτες. Ὅθεν τότε τρία εἶδη κατοίκων ὑπῆρχον εἰς τὴν Λακωνικὴν — οἱ Δωριεῖς ἢ οἱ κύριοι, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ ὑπήκοοι (περίοικοι λεγόμενοι) καὶ οἱ Εἰλωτες ἢ οἱ δούλοι. Οἱ Δωριεῖς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λακωνικῆς Σπάρτην, ὅθεν προήλθε τὸ ὄνομα αὐτῶν Σπαρτιάται. Εἶχον δὲ δύο συγχρόνως βασιλεῖς, καταγομένους ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἡρακλέους. Φοβούμενοι δὲ τὸ μῖστος τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν δούλων ἦταν πάντοτε ὄπλισμένοι ὡς στρατεύμα ἐπὶ ἐχθρικοῦ τόπου ἐστρατοπεδευμένοι. Νομοθέτης τῶν Σπαρτιατῶν ἔγεινεν ὁ Λυκούργος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὐνόμου, γεννηθεὶς κατὰ τὸν ἕννατον π. Χ. αἰῶνα.

Ὅτε ἡ Σπάρτη κατεσπαράσσετο ὑπὸ διχονοιῶν, ὁ πατήρ τοῦ Λυκούργου, θέλων νὰ χωρίσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους, μαχαιρωθεὶς ἀπέθανεν· ὁ δὲ πρωτότοκος ἀδελφός του Πολυδέκτης ἐτελεύτησεν ὡσαύτως πρόωρα, καὶ ὁ Λυκούργος διετέλει ὢν βασιλεὺς, ἐν ὅσῳ δὲν ἤξευρεν

ὅτι ὁ Πολυδέκτης εἶχεν ἐγκαταλίπει ἔγκυον τὴν γυναῖκά του. Ἡ βασίλισσα ἐγκυμονοῦσα ἐπρότεινεν εἰς τὸν Λυκοῦργον νὰ θανατώσῃ τὸ παιδίον, ἂν ὑπέσχετο νὰ τὴν νυμφευθῆ. Οὗτος δὲ χάριν τῆς σωτηρίας τούτου ἐξήπατησεν αὐτὴν δι' ὑποσχέσεως ψευδοῦς, ὅτι στέργει· ἀλλ' ὅταν ἐγεννήθῃ τὸ παιδίον, τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἀνηγόρευσε βασιλέα, ὠνόμασε δὲ αὐτὸ Χαρίλαον, ὡς συγγενῆς δὲ ἐγένετο κηδεμών του. Οἱ πρῶτοντες ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Λυκοῦργον διὰ τὴν φρονίμην διοίκησίν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ νέου βασιλέως, τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ. Περιηγηθεὶς δὲ πολὺν καιρὸν, ἐσπούδασε τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους πολλῶν ξένων ἐθνῶν. Μετὰ 48 δὲ ἐτῶν ἀπουσίαν, ἐπιστρέψας εἰς Σπάρτην μὲ χρησμὸν ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος, ἐθνικοῦ θεοῦ τῶν Δωριέων, τοῖς ἔθεσεν ἄνευ ἀντιστάσεως νόμους, οἵτινες ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰ ἀνέκαθεν ἦθη τοῦ δωρικοῦ φύλου.

Νόμοι τοῦ Λυκοῦργου.

Ὁ Λυκοῦργος διετήρησε τὴν διανομὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μεταξὺ τῶν δύο οἰκῶν.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Σπαρτιατῶν εἶχον πολὺ ὀλίγην δύναμιν. Ὁφείλον νὰ ἐπαγρυπνῶσι μόνον περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, εἶχον δὲ θρησκευτικὰ τινα καθήκοντα καὶ τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων. Ὅλη ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας τῆς γερουσίας, ἣτις ἦτο συνέδριον ἐξ εἰκοσι καὶ ὀκτὼ γερόντων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη γεγονότων· συνεδρίαζον δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ δύο βασιλεῖς. Γενικὴ συνέλευσις τῶν πολιτῶν, ἀλία λεγομένη, συνερχομένη καθ' ἕκαστον μῆνα περὶ τὴν νέαν σελήνην, ἐψήφισε τὰ ὑπὸ τῆς γερουσίας προτεινόμενα ψήφισματα.

Ὁ Λυκοῦργος ἤθελε νὰ καταστήσῃ ἐντελεστάτην ἰσότητα μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὅπως δὲ κατορθώσῃ

τουτο, διεμοίρασεν ὅλας τὰς γαίας των εἰς τόσους κλήρους ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ πολῖται, δηλ. 9000, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν διανομὴν ἢ πώλησιν αὐτῶν τῶν κλήρων, διότι ἤθελε κάθε Σπαρτιάτης νὰ ἔχη τὸ ἰδικόν του καὶ νὰ μὴ ὑπάρχωσιν οὔτε πένητες οὔτε πλούσιοι.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν, τὰς τέχνας, τὰ πολλὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον, τὸ χρυσοῦν καὶ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, συγχωρήσας μόνον βαρὺ τοιοῦτο σιδηροῦν. Συνέστησε τὰ συσσίτια (κοινὰς τραπέζας), ὅπου ἐπεκράτει πάντοτε μεγάλη λιτότης, καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο συγκεχωρημένον εἰς οὐδένα, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, νὰ μὴ μετέχωσιν.

Ὁ Λυκοῦργος ὑπέβαλε τοὺς πολῖτας ὅλους εἰς συνεχεῖς ἀσκήσεις, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς στρατιώτας ἀνδρείους καὶ εἰς τοῦτο ἐπέτυχε τῷ ὄντι.

Οἱ ἔφοροι, πέντε τὸν ἀριθμὸν, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι, κατέστησαν βαθμηδὸν οἱ ἀληθεῖς κύριοι εἰς τὴν Σπάρτην, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐσέβοντο καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο διότι εἶχον πολλὴν δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπετήρουν τὴν διαγωγὴν ὅλων τῶν ἀρχῶν, εἶχον δὲ καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἠδύναντο νὰ δικάζωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς.

Ἄνατροφή ἀρρένων.

Οἱ ἀρρένες ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας. Ὁ γεννηθεὶς δύσμορφος καὶ μὴ τέλειος ἐθανατώνετο, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἐγένετο καλὸς στρατιώτης. Ἄνετρέφοντο δὲ οἱ παῖδες διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν μὲ σκληραγωγίαν ἐπεριπάτου ἀνυπόδητοι καὶ ἐφόρου τὸ αὐτὸ φόρεμα θέρος καὶ χειμῶνα. Ὡς στρῶμα μετεχειρίζοντο καλάμια κοπτόμενα ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῆς Σπάρτης Εὐρώτα· τροφὴν δὲ ἐλάμβανον ὀλίγην, ἵνα ἀναγκάζωνται νὰ κλέπτωσι μετὰ ἐπιτηδειότητος ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προκαλῆ τὴν ὄρεξίν των· ὅστις ὅμως ἐφωρᾶτο κλέ-

πτων, ἐπιμωρεῖτο, οὐχὶ ὡς ἔνοχος, ἀλλ' ὡς ἀνεπιτήδεις, καὶ τοῦτο ἵνα γυμνάζωνται ν' ἀνιχνεύωσιν ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν δόλων, τοὺς ὁποίους ἐξετέλουν εἰς τὴν μικρὰν τῶν ἡλικίαν, εἰς εὐρεσίαν τῆς τροφῆς τῶν. Μετὰ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν καὶ τὴν καταφρόνησιν τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, ἐδιδάσκοντο πρὸ πάντων νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας· τοῦτο δὲ ἦτο ἀναγκαιότατον εἰς πόλιν, ὅπου σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄρχοντες ἦσαν γέροντες, καὶ ὅπου οἱ νόμοι, οἵτινες δὲν ἦσαν γραπτοί, ἀπηγγέλλοντο ἐκ στόματος τῶν πρεσβυτέρων.

Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν οἱ ἄρρνες ἐγίνοντο παραδεκτοὶ εἰς τὸ στράτευμα καὶ ἐξετέλουν ὑπηρεσίαν στρατιωτικὴν εἴτε ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς Λακωνικῆς, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς. Κατὰ τὸ τριακοστὸν ἐνυμφεύοντο καὶ ἀπελάμβανον τὰ πολιτικὰ δίκαια· ὁ δὲ μὴ νυμφευόμενος καταφρονεῖτο. Κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν τὸ στρατιωτικὸν τῶν στάδιον ἔληγεν· ἐνησχολοῦντο δὲ ἔκτοτε περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τὴν ἀνατροφήν τῶν παίδων τῆς πολιτείας.

Καὶ τῶν γυναικῶν ἡ ἀνατροφή ἦτο ἐπ' ἴσης σκληρά. Δὲν εἶχον αὐταὶ παντελῶς ἀδυναμίας μητρικῆς. Ὅθεν παραδίδουσα ποτέ τις τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἐκστρατεύοντα τῷ εἶπεν· «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν», δηλαδὴ ἢ ταύτην τὴν ἀσπίδα διαφύλαττε γενναίως μαχόμενος καὶ φονεύων τοὺς ἐχθροὺς, εἰδὲ μὴ, φονευόμενον νὰ σὲ μετακομίσωσιν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Ἐν γένει οἱ Σπαρτιάται προετίμων τὸν ἐνδοξὸν θάνατον παρὰ τὴν ἄτιμον ζωὴν.

Ἡ τῶν τεχνῶν περιφρόνησις. Εἰλωτες.

Θάνατος Λυκούργου.

Ἐκτὸς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσκήσεων, δι' ὧν κατηρτίζετο ὁ Σπαρτιάτης, μόνας ἐνασχολήσεις του εἶχε τὸ κυνήγιον καὶ τὴν συνομιλίαν εἰς δημοσίους τόπους, ὅπου

συνειθίζον νά δμιλιῶσιν ὀλίγα καὶ φρόνιμα λόγια, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο *λακωνισμός*.

Οὕτως ὁ Λυκοῦργος ἠθέλησε νά καταστήτῃ τοὺς Σπαρτιάτας ὅπως ἡ θέσις των ἀπῆτει νά ἦναι, δηλαδὴ λαὸν στρατιωτικόν. Εἰς τὰς τέχνας δὲ κατεγίνοντο οἱ περίοικοι Λακεδαιμόνιοι. Αἱ δὲ κοιναὶ ἐργασίαι ἀφέθησαν εἰς τοὺς Εἰλωτας, δούλους τοῦ κράτος, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν διὰ τοὺς δεσπότας των· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπολέμουν πλησίον αὐτῶν, ἀλλ' ἐφρόντιζον οἱ Σπαρτιάται νά δολοφονῶσιν ἐνίοτε αὐτοὺς διὰ τῆς λεγομένης κρυπτείας, φοβούμενοι τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν των.

Διηγοῦνται ὅτι, ἀφ' οὗ εἶδε παραδεδεγμένους τοὺς νόμους τοῦ ὁ Λυκοῦργος, ἐξώρκισε τοὺς βασιλεῖς, τοὺς γερουσιαστὰς καὶ ὄλους τοὺς πολίτας νά μὴ μεταβάλῃσι μηδένα ἐξ αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Διὰ νά μὴ ἀπαλλάξῃ δὲ τοὺς συμπολίτας του ἐκ τοῦ ὅρκου των, ἀσιτήσας ἀπέθανεν εἰς τὰ ξένα.

§ 15. Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι (743—723).

Πρῶτος.

Οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἦσαν τῆς αὐτῆς φυλῆς, δηλαδὴ Δωριεῖς· ἀλλὰ βίαιαι συγκρούσεις μεταξὺ των τοὺς ἀποκατέστησαν ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους. Κατὰ τὸ 742 π. Χ. οἱ Σπαρτιάται ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἀμφειαν, καὶ ἤρχισεν ἐκ τούτου πόλεμος μεταξὺ των.

Οἱ Μεσσήνιοι, μὴ ὄντες συνειθισμένοι εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ὡς οἱ Σπαρτιάται, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς αὐτούς· ὅθεν κατηναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νά ἐγκαταλείψωσι τὰς πόλεις των καὶ νά κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον Ἰθώμην. Τὸ μαγτεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἠρώτησαν, πῶς νά σωθῶσιν, ἀπεκρίθη· «Νά ἐκλέξωσι διὰ κλήρου κόρην ἄχραντον, ἐκ τοῦ αἵματος

τῶν Αἰπυτιδῶν, ἐν ἀποτυχία δὲ ἠδύναντο νὰ πάρωσιν ἄλλην κόρην ἐξ ἄλλης οἰκογενείας, διδούσης αὐτὴν ἔκουσίως εἰς σφαγὴν, καὶ νὰ θυσιάσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς καταχθονίους δαίμονας». Ἐπειδὴ δὲ ὁ κλῆρος ἔπεσεν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου, ὁ πατὴρ τῆς, διὰ νὰ τὴν σώσῃ, κατέφυγε μετ' αὐτῆς εἰς Σπάρτην. Τότε ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Αἰπυτιδῶν Ἀριστόδημος, ἄνθρωπος ἰσχυρὸς καὶ πολεμιστὴς ἔνδοξος, προσφέρει ἔκουσίως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα. Πεισισμένος δὲ ὁ λαὸς, ὅτι ἡ φρικτὴ αὕτη θυσία ἐξεπλήρωσε τὸν χρησμὸν, ἐτράπη εἰς τελετὰς καὶ ἑορτάς· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, πιστεύσαντες εἰς τὸ γεγόμενον, ἔπαυσαν ἐπὶ τινὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ νὰ πολεμῶσι τοὺς Μεσσηνίους.

Ὅτε δὲ ὁ πόλεμος ἀνενώθη, ὁ βασιλεὺς τῶν Μεσσηνίων Εὐφάης ἐθανατώθη, καὶ ὁ Ἀριστόδημος ἐξελέχθη βασιλεὺς ἀντ' αὐτοῦ. Ἐπὶ ἑξ ἔτη ἀκόμη ἐξηκολούθησεν οὗτος γενναίως τὴν ἀντίστασιν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους βλέπων ματαιουμένως τὰς ἐλπίδας του καὶ ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀνωφελῶς ἐθύσασε τὴν θυγατέρα του, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τρομακτικῶν ὀνείρων παρακινούμενος, νυτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς.

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (665—666).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ Ἰθώμη ἔπεσεν, εἰς δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐπετράπη ὑπὸ τῶν νικητῶν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ μένωσιν εἰς τὸν τόπον των, ἐπὶ συνθήκῃ νὰ πέμπωσιν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὸ ἥμισυ τοῦ θερισμοῦ των, εἰς δὲ τὰς κηδεῖας τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Σπάρτην ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες μελανοφρυῖνες καὶ κλαίοντες διὰ τὸν θάνατον τῶν δυναστῶν αὐτῶν.

Μία δολοκλήρος γενεὰ εἶχεν ἤδη ζῆσει οὕτω μὲ λύπην καὶ καταισχύνῃ δουλείας, ὅτε ἐφάνη νέος ἦρως, ὁ Ἀριστομένης, ὅστις, διεγείρας ὅλον τὸν λαόν, προσέβαλε

τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἀνέκτησε τὴν Μεσσήνην. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀνεχώρησε μόνος, καὶ διαπεράσας τὰ ὄρη καὶ εἰσελθὼν τὴν νύκτα εἰς τὴν Σπάρτην, ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Χαλκιοίκου ἀσπίδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν· «Ὁ Ἀριστομένης τῇ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων».

Ἡ Σπάρτη ἔντρομος ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τοῦτο δὲ ἀπεκρίθη ὅτι αὕτη ὄφειλε νὰ ζητήσῃ ἀρχηγὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἤθελον μὲν νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Σπάρτης, δὲν ἐτόλμων ὁμῶς καὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ μαντείου· ὅθεν ἔπεμψαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα τὸν Τυρταῖον, χωλὸν γραμματοδιδάσκαλον, ὅστις ὁμῶς ἦτο ποιητῆς ἄριστος. Ἐλθὼν οὗτος εἰς Σπάρτην κατώρθωσε νὰ καθησυχάσῃ διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ ὄλων αὐτῶν τὰς καρδίας. Ἡ παιδεία λοιπὸν εἶναι χρήσιμος καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν ὥρᾳ πολέμου.

Ἀνδρία τοῦ Ἀριστομένου.

Κατὰ τὴν πεδιάδα Στενυκλήρου ὁ Ἀριστομένης διὰ τῆς ἀνδρίας του ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικηθεὶς διὰ προδοσίας τοῦ συμμάχου του βασιλέως τῶν Ἀρκάδων, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὸ ὄρος τῆς Εἴρας, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπισεν ἔνδεκα ἔτη, καὶ πολλάκις ὑπερίσχυσε ἐξερχόμενος καὶ ἐφορμῶν καὶ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Λακωνικῆς.

Δι' ἐφόδου δὲ γενομένης νύκτα ἐν καιρῷ βροχῆς καὶ τρικυμίας ἐκυρίευσαν οἱ Σπαρτιάται τέλος τὴν Εἴραν, ἀφῆκαν δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐκ συμπαθείας ἀνενοχλήτους ν' ἀναχωρήσωσι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων των (668).

Οἱ πλεῖστοι τούτων ἔφυγον τότε εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐγένοντο ὑπήκοοι τῶν

Σπαρτιατῶν. Τινὲς διαβάντες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστομένους εἰς Ἰταλίαν ἔκτισαν τὴν μέχρι τῆς σήμερον ὁμώνυμον αὐτῶν πόλιν Μεσσήνην (*Ἴδε § 30). Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστομένης μετέβη εἰς Ῥόδον καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε.

§ 16. Αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου.

Ἄρχοντες (1045). Νομοθεσία. Κυλώνειον ἄγος.

Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἡ κυρίως μητρόπολις τοῦ Ἰωνικοῦ φύλου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες, ἐπειδὴ οὐδεμία ἄλλη φυλὴ ἀνεμίχθη μετ' αὐτῶν, οὐδὲ τοὺς ἐδίωξε κανεὶς ἐκ τῆς χώρας των, διότι ἦτο λεπτόγεως καὶ ἄγονος καὶ οὐδεὶς διὰ τοῦτο τὴν ἐζήλευεν. Τὸ πολίτευμα δὲ τῶν Ἀθηνῶν ἄχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου ἦτο μοναρχικόν, ὁ λαὸς δὲ διηρεῖτο εἰς τάξεις.

Ἄφ' οὗ ὁ Κόδρος αὐτοπροαιδέτως ἐθυσιάσθη ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν ὅτι οὐδεὶς εἶναι ἄξιος μετ' αὐτὸν νὰ βασιλεύσῃ καὶ οὕτω κατήργησαν τὴν βασιλείαν (1044). Ἀντὶ δὲ ἐνὸς βασιλείως κληρονομικοῦ ἀνεδεικνύετο πλέον ἐν Ἀθήναις εἰς ἄρχων ὑπεύθυνος καὶ ἰσόβιος. Πρῶτος δὲ τοιοῦτος ἄρχων μετὰ τὸν Κόδρον ἔγεινεν ὁ υἱὸς του Μεδων. Μετὰ δὲ τοῦτον ἔλαβον διαδοχικῶς τὴν ἀρχὴν ἑνδεκα ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Κόδρου καταγόμενοι, τῶν ὁποίων τελευταῖος ἦτο ὁ Ἀλκμαίων. Ἀπὸ δὲ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν (752 π. X.) ἡ διάρκεια τῆς ἀρχοντείας περιορίσθη εἰς δέκα ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦ 663 π. X. εἰς ἓν μόνον ἔτος, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔτους ἀντὶ ἐνὸς ἐξελέγοντο ἐννέα ἄρχοντες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἐλέγετο ἐπώνυμος, διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγράφετο εἰς τὰς δημοσίους πράξεις κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχοντείας του· ὁ δὲ δεῦτερος ἐλέγετο βασιλεὺς, καὶ εἶχε

τὴν ἐπιστάσιαν τῶν ἱερῶν· ὁ τρίτος ἐλέγετο πολέμαρχος, καὶ κύριον ἔργον εἶχε τὰ πολεμικά· οἱ ἕξ ἄλλοι ἐλέγοντο θεσμοθέται, εἶχον δὲ καθήκοντα νομολογικά.

Ἡ πολυμελής αὐτὴ κυβέρνησις δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ἢ νὰ περιστείλῃ τὰς ταραχάς, διότι οἱ λεγόμενοι εὐπατρίδαι (εὐγενεῖς) ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν, κατεδυνάστευον τὸν λαόν· ὅθεν προσεκλήθη τὸ 624 π. Χ. ὡς νομθέτης ὁ Δράκων· ἀλλὰ συνέταξε νόμους τοσοῦτον αὐστηροῦς, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν (624) διὰ τοῦτο καὶ μεταγενεστέρως ἐλέχθη ὑπὸ τινων, ὅτι τοὺς ἔγραψε μὲ αἶμα καὶ ὄχι μὲ μελάνην· ὅθεν ἐξηκολούθουν αἱ ἀταξίαι. Τότε φιλόδοξός τις, ὁ Κύλων, ἐδοκίμασε νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ὡς τύραννος (612) καταλαβὼν τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλ' ἐπολιορκήθη ὑφ' ὄλου τοῦ λαοῦ· κατώρθωσεν ὅμως νὰ δραπετεύσῃ, οἱ δὲ ὀπαδοὶ τοῦ ἐκάθησαν ἐκεῖ παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ὁ ἄρχων Μεγακλῆς δι' ἀπάτης, εἰπὼν ὅτι οὐδένα τάχα ἔχουσι φόβον, τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ οὕτως ὁ λαὸς τοὺς ἐθανάτωσε, καὶ τινὰς καταφυγόντας εἰς ἄλλο ἱερόν, τὸ τῶν Εὐμενίδων, τοὺς κατέσφαζαν ἐκεῖ σχεδὸν ὅλους.

Λοιμὸς, συμβᾶς μετ' ὀλίγον, ἐφάνη ὡς ἐκδίκησις τῶν θεῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἱερόν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκβιάσει καὶ μολύνει. Ἄνθρωπος δέ τις σεβάσμιος, ὁ σοφὸς Ἐπιμενίδης, προσκλήθεις ἐκ Κρήτης, ἐτέλεσε θυσίας καὶ ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ μιάσματος αὐτοῦ, ὅπερ ὠνομάσθη Κυλώνειον ἄγος. Ὅτε δὲ ἀνεχώρει εἰς Κρήτην, συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Σόλωνος.

Ὁ Σόλων καὶ οἱ Νόμοι του.

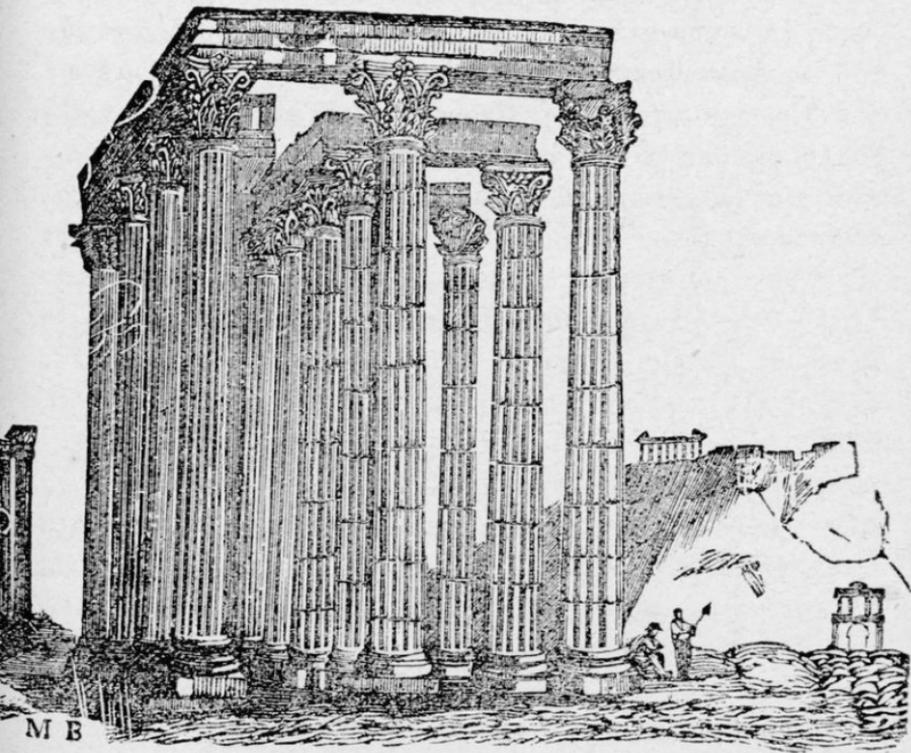
Ὁ Σόλων, καταγόμενος ἐκ τοῦ Κόδρου, ὠφέλησε πολὺ τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ πολλάκις ἠττήθησαν προσπαθοῦντες ν' ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμίνα παρὰ

τῶν Μεγαρέων, εἶχον ψηφίσει ποινὴν θανάτου κατὰ παντὸς, ὅστις ἤθελεν εἰς τὸ ἐξῆς προτείνει νὰ προσβάλωσιν ἐκ νέου τὴν νῆσον ταύτην. Ὁ Σόλων ὅμως, ὑποκριθεὶς τὸν παράφρονα, ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μεγαλοφῶνως ἀπήγγειλε στίχους τινὰς ἐνθουσιαστικούς ὑπὲρ ἀνακτήσεως τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ λαὸς, ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τούτων καὶ ἀψηφήσας τὸν νόμον, ἔδραμεν εἰς τὰ ὄπλα, διώρισεν ἀρχηγὸν τὸν ποιητὴν καὶ ἀνέκτησε τὴν Σαλαμῖνα. Τῷ δὲ 594 ἔτει ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν σύνταξιν νέων νόμων. Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πτωχῶν ἠλάττωσε διὰ τῶν νόμων τοὺς τόκους, διέταξεν ὥστε τὰ κτήματα τοῦ ὀφειλέτου καὶ οὐχὶ τὸ ἄτομόν του νὰ ἐνουποθηκεύωνται διὰ τὸ χρέος του· ἐπομένως ἠλευθέρωσεν ἅπαντας ἐκείνους, οἵτινες εἶχον κατασταθῆ δοῦλοι ἕνεκα χρέους. Ἐτροποποίησε τὴν διατίμησιν τῶν νομισμάτων κατὰ τὸ συμφέρον καὶ τῶν ὀφειλετῶν καὶ τῶν δανειστῶν. Ἐπειτα δὲ, χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὴν εἰς 4 φυλάς διαίρεσιν, διήρесе τὸν λαὸν εἰς τέσσαρας τάξεις, κατὰ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, εἰς πεντακοσιαμεδίμνους, ἰππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Οἱ θῆτες, ἔχοντες ὀλίγην περιουσίαν ἢ οὐδὲν, ἦσαν ἐξερημένοι φόρων, ἀλλὰ καὶ ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων καὶ μόνον εἶχον εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων τάξεων, ἐχουσῶν πάντα τὰ δημόσια ὑπουργήματα, πλὴν τοῦ τῶν ἐννέα ἀρχόντων, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ μόνης τῆς πρώτης τάξεως. Ἐκ τῶν τριῶν προσέτι πρώτων τάξεων ἐξελέγοντο κατ' ἔτος τὰ τετρακόσια μέλη (100 ἐξ ἐκάστης φυλῆς) τῆς βουλῆς, ἣτις προέτεινε προβουλευμάτων, τὰ ὁποῖα, ἂν παρεδέχτο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐγίνοντο νόμοι ἢ ψηφίσματα καὶ ἐξετελοῦντο. Ἡ δὲ ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆ, συγκροτούμενη ὑπὸ τῶν ἀποχωρούντων τῆς ἀρχῆς ἐννέα ἀρχόντων τῶν καλῶς ἐκτελεσάντων τὰ καθήκοντά των, ἦτο τὸ ἀνώτατον δικαστήριον. Τὰ ἄλλα

δικαστήρια συνεκροτοῦντο ἐκ πολυαρίθμων κληρωτῶν πολιτῶν.

§ 17. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του.
(561—510).

Ἀφ' οὗ δὲ Σόλων ἔθηκε τοὺς νόμους του, ἀπεμακρόνθη τῆς πατρίδος του, ἵνα μὴ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τοὺς μεταβάλλῃ· ἀλλ' ὁ συγγενὴς του Πεισίστρατος διὰ βραδουργιῶν ἰδιοποιήθη ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς τῶν ἀρχόντων ὡς

Ἐρείπεια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

ἔξῃς. Ἐφάνη τρέχων εἰς τὴν ἀγορὰν αἵματωμένος ὄλος ἐξ ἐλαφροῦς πληγῆς, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ἴδιος εἰς ἑαυτὸν, ἐφώναζε δὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ ἠθέλησαν νὰ τὸν

δολοφονήσωσιν· ὅθεν ὁ λαὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν παρευθὺς
 σωματοφύλακας, διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁποίων κυριεύσας
 τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Πεισίστρατος ἔγεινε τύραννος. Δις διω-
 χθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων του, κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ
 εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 538 μέχρι τοῦ 528 π. Χ.
 ἔτους διετήρησε τὴν ἐξουσίαν ἐνενοχλήτως καὶ ἐν εἰρήνῃ,
 διότι ἦτο ἥπιος, φιλοδίκαιος καὶ φίλος τῶν γραμμάτων
 καὶ τεχνῶν. ἤρχισε νὰ κτίζῃ μνημεῖά τινα πρὸς καλλω-
 πισμόν τῶν Ἀθηνῶν, συνέστησε τὴν πρώτην δημοσίαν
 βιβλιοθήκην ἐν Ἑλλάδι, προσέταξε δὲ καὶ συνηρμολογή-
 θησαν τὰ ποιήματα τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος ποιητοῦ
 Ὁμήρου, καὶ ὥρισε νὰ ἀναγινώσκωνται ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν
 μεγάλων *Παραθηναίων*, τελουμένων κατὰ πενταετίαν
 ἐν Ἀθήναις. Ὁ αὐτὸς ἤρχισε καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ
 μεγαλοπρεποῦς ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς,
 τὸν ὁποῖον ἀπετέλεσε ὁ τῆς Ρώμης αὐτοκράτωρ Ἀδρια-
 νός. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται νῦν δέκα καὶ ἕξ κίονες.

Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πεισιστράτου, Ἰππίας καὶ Ἰππαρχος,
 τὸν διεδέχθησαν (527) καὶ διώκησαν ὡς ὁ πατὴρ των,
 μέχρι τοῦ 515, ὁπότε ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων,
 ἐκδικοῦντες ἀτομικὴν τινα ὕβριν, συνώμοσαν μετ' ἄλλων
 ἐχθρῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν νὰ τοὺς δολοφονήσωσι· κα-
 τώρθωσαν δὲ νὰ φονεύσωσι μόνον τὸν Ἰππαρχον. Ἀπὸ
 τότε ὁ Ἰππίας κατεστάθη τύραννος σκληρός. Ἄλλ' οἱ
 ἐξωρισμένοι ἐξ Ἀθηνῶν ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι ἀπόγονοι
 τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, βοηθούμενοι τῶρα ὑπὸ
 Σπαρτιατικοῦ στρατοῦ, εἰσήθον εἰς Ἀθήνας, καὶ ἠνάγκ-
 ασαν τὸν Ἰππιάν νὰ φύγῃ (510) εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἱ Ἀθηναῖοι
 ἀνῆγειραν ἀνδριάντας εἰς τοὺς δύο φίλους Ἀρμόδιον καὶ
 Ἀριστογείτονα, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀποκτείνει οἱ περὶ
 τὸν Ἰππιάν διὰ τὴν πράξιν των.

Ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν καταγόμενος
 Κλεισθένης ἔλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐν Ἀθήναις,

ἀναδειχθεῖς δηλαδὴ ἄρχων ἐπώνυμος. Οὗτος διήρесе πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς δέκα φυλάς, καταργήσας τὴν εἰς 4 φυλάς παλαιὰν διαίρεσιν. Τὰς φυλάς ὑποδιήρησεν εἰς δήμους. Ἐκαστος δὲ πολίτης ἦτο ὑπόχρεως νὰ καταταχθῆ εἰς ἓνα τῶν δήμων· ἔδωκε δὲ δικαιώματα εἰς τὸν λαόν, τὰ ὁποῖα εἶχον πρότερον μόνοι οἱ εὐπατρίδαι, καὶ εἰσήγαγε τὸν ἑστρακισμὸν (ἐξορίαν) τῶν ὑπόπτων διὰ τὴν φιλοδοξίαν των πολιτῶν.

Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κλεισθένους, καὶ κατὰ τὰ εἴκοσι μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἰππίου ἔτη, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκρουσαν Σπαρτιατικὸν στράτευμα, θέλον νὰ συστήσῃ τὴν τυραννίαν καὶ νὰ καταστήσῃ τύραννον Ἰσαγόραν τινὰ φατριάρχην Ἀθηναῖον (500 π. Χ), προσέβαλον τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ κατέκτησαν μέρος τῆς Εὐβοίας, ἐν ᾧ εἰς τῶν συμπολιτῶν των, ὁ Μιλτιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου, ἦλθε μὲ ἀποικίαν εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι κατέστησαν αὐτὸν τύραννόν των.

§ 18. Πρώτος μηδικὸς πόλεμος (493—490).

Μιλτιάδης. Θεμιστοκλῆς. Ἀριστείδης.

Τὰς εἰς Ἀσίαν τὴν μικρὰν ἐλευθέρας μέχρι τινὸς ἑλληνικὰς ἀποικίας εἶχον καταστήσει πρότερον μὲν οἱ Λυδοὶ, ὕστερον δὲ οἱ Πέρσαι ὑποτελεῖς εἰς αὐτοὺς καὶ εἶχον ἐγκαταστήσει τυράννους εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων των. Ἐκ τῶν τυράννων τούτων Ἀρισταγόρας ὁ Μιλήσιος, περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως (οὕτως ἐλέγετο ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας), ἐζήτησε νὰ σωθῆ δι' ἐπαναστάσεως. Ὅθεν ἐπανεστῆσε τὴν Μίλητον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἐλθὼν ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἀποτυχὼν δὲ μετέβη εἰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἠρεθισμένοι κατὰ τῶν Περσῶν, διότι ἐζήτουν νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν τύραννόν των Ἰππίαν, καὶ συμπάθειαν ἔχοντες πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Ἴωνας,

τοῖς ἔδωκαν πλοῖά τινα καὶ στρατιώτας· ταῦτα δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ πυρκαϊὰ, κατὰ τύχην ἀναφθεῖσα, ἀπετέφρωσε ταύτην τὴν πόλιν, πρωτεύουσαν τῆς Λυδίας οὖσαν, ὁ Δαρεῖος τοσοῦτον ὠργίσθη, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ὅθεν, καταβαλὼν τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἴωνας, ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲ στρατεύμα καὶ στόλον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ὁ μὲν στρατὸς ἔπαθε δεινὰ δυστυχήματα εἰς Θράκην· ὁ δὲ στόλος καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας, ἐν ᾧ ἔκαμπε τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἄθω, ἀπόλεσε τριακόσια πλοῖα, ὅθεν ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς ζημίας ταύτης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀσίαν ἄπρακτος.

Νέος στρατὸς καὶ στόλος, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰππίου καὶ διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Δάτιος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνους, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαλάσσης. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Ἑρέτριαν τῆς Εὐβοίας, ἔπλευσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεβίβασαν 410,000 Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι, χίλιοι ἐξ ἑκάστης φυλῆς, καὶ μετὰ τούτων χίλιοι Πλαταιεῖς, οἵτινες ἐκουσίως ἦλθον, καταφρονήσαντες τὸν κίνδυνον, ἔτρεξαν κατὰ τῶν βαρβάρων εἰς Μαραθῶνα. Ἡ Σπάρτη, εἰδοποιηθεῖσα περὶ τῆς ἀποβάσεως τῶν Περσῶν, ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ στρατεύμα· ἀλλὰ θρησκευτικὸν ἔθιμον ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς μαχητάς της νὰ ἐστρατεύσωσι πρὶν ἢ γείνη πανσέληνος, ἡ δὲ σελήνη μόλις εἶχεν ἤδη συμπληρώσει τὴν ἐνάτην ἡμέραν της.

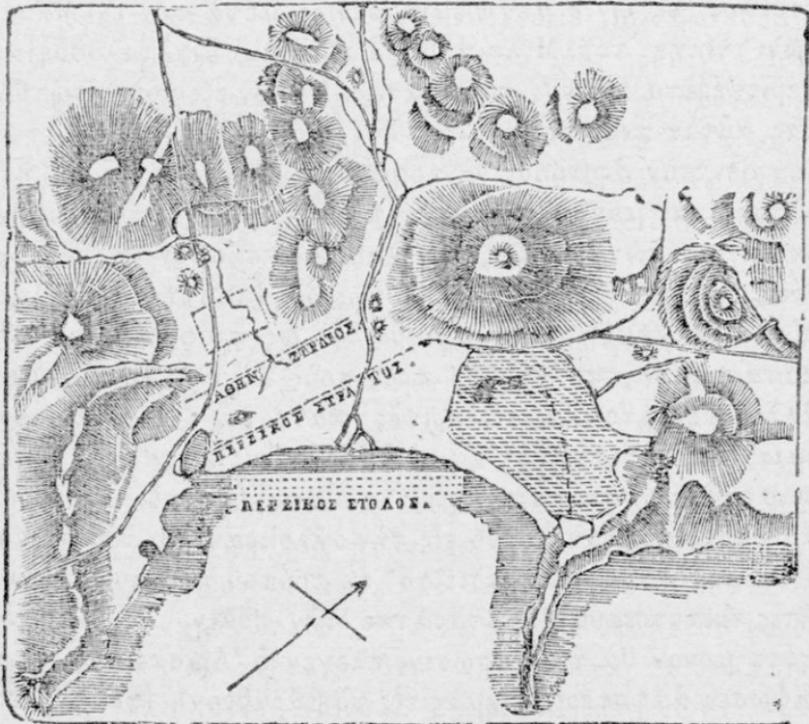
Ὁ στρατὸς ἦτο ὑπὸ δέκα στρατηγούς, στρατηγούντος ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἑκάστου. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μιλτιάδης. Πέντε ἐκ τῶν στρατηγῶν ἤθελον νὰ περιμείνωσιν ἐπικουρίας, οἱ ἄλλοι πέντε, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιάδης, ἤθελον νὰ συγκροτήσωσι μάχην παρευθὺς, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὰς βραδουργίας τοῦ Ἰππίου μᾶλλον ἢ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν περσικῶν στρατευμάτων. Ὁ Μιλτιάδης ἐπέ-

τυχῆ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμην του καὶ ὁ ἄρχων πολέμαρχος, Καλλιμάχος ὀνομαζόμενος· ἔθεν ἀπεφασίσθη νὰ πολεμήσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς. Ὁ φιλόπατρις Ἀριστείδης, εἰς τῶν στρατηγῶν, γνωρίζων τὴν στρατιωτικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου, παρεχώρησε τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγίας του εἰς αὐτὸν, τοῦτο δ' ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί, καὶ οὕτως ὁ Μιλτιάδης κατέστη ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὸ προσυμπεφωνημένον σημεῖον, κατέβησαν τρέχοντες ἐκ τοῦ ὕψους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τοποθετημένοι, ἐπέφερον σύγχυσιν καὶ καταστροφὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν ἐντελῶς καὶ τοὺς ἠκολούθησαν τόσον πλησίον μὲ τὸ ξίφος, φονεύοντες αὐτοὺς, ὥστε φθάσαντες ταυτοχρόνως μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν παραλίαν προσέβαλον τὰ πλοῖα ζητοῦντες μὲ μεγάλας φωνὰς πῦρ διὰ νὰ τὰ πυρπολήσωσιν. Ὁ πολέμαρχος ἐφρονεῦθη, ὡς καὶ εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, ὁ Στησίλαος· ὁ δὲ ἀτρόμητος Ἀθηναῖος Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ὤρμησε μανιωδῶς εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σταματήσῃ πλοῖόν τι, τὸ ὁποῖον ἠτοιμάζετο νὰ φύγῃ· τὸ συνέλαβεν ἀπὸ τῆς πρύμνης, ἀλλὰ διὰ πελέκεως τοῦ ἀπέκοψαν τὴν χεῖρα· λέγουσι δὲ, ὅτι εὐθὺς ἐκράτησεν αὐτὸ διὰ τῆς ἐτέρας χειρὸς· ἀποκοπέσεις δὲ καὶ ταύτης, ἐδοκίμασε νὰ τὸ κρατήσῃ διὰ τῶν ὀδόντων, καὶ τότε τοῦ ἀπέκοψαν καὶ τὴν κεφαλὴν του. Ἐπτὰ πλοῖα μόνον συνελήφθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐσώθησαν δι' ἰσχυρὰς κωπηλασίας καὶ ἔπλεον μετὰ σπουδῆς νὰ κάμψωσι τὸ ἀκρωτήριο τῆς Ἀττικῆς Σούνιον, εἰδοποιηθέντα, ὡς λέγουσιν, ἕκ τινος εἰς τὸν ἀέρα ὑφουμένης ἀσπίδος, ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἀνυπεράσπιστος· ἀλλ' οἱ νικηταὶ ἐπανῆλθον ἐσπευσμένως καὶ ἦσαν ἤδη ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Κυνόσαργες, προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε τὰ βαρβαρικά πλοῖα ἐφάνησαν ἔμπροσθεν τοῦ Φαλήρου, τὰ ὁποῖα ὅμως χωρὶς νὰ προσβάλωσιν ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς Ἀσίαν.

Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐφονεύθη ὁ Ἴππίας καὶ οἱ βάρβαροι ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 6,400 ἄνδρας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μόνον 192. Τῶν στρατιωτῶν δέ τις, μετὰ μεγίστης σπουδῆς δραμῶν ἐκ Μαραθῶνος εἰς Ἀθήνας καὶ ἀναγγείλας εἰς τοὺς ἄρχοντας τὴν νίκην, ἐξέπνευσε.

Τῇ ἐπαύριον τῆς μάχης 2,000 Σπαρτιᾶται ἤλθον εἰς Ἀθήνας μετὰ τριήμερον πεζοπορίαν· συγχαρέντες δὲ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν νίκην των, μετέβησαν εἰς Μαραθῶνα νὰ ἴδωσι τὸ πεδῖον τῆς μάχης εἰσέτι ἐστρωμένον μὲ βαρβαρικὰ πτώματα.

Πίναξ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης.

Μετὰ τὴν ἔνδοξον ταύτην μάχην ὁ Μιλτιάδης, πείσας τοὺς Ἀθηναίους, ἔλαβεν ἄδειαν καὶ ἐπλευσε μετὰ 70 πλοίων πρὸς τιμωρίαν τῶν νησιωτῶν τῶν Κυκλάδων, οἵτινες εἶχον παραδοθῆ εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἀπέτυχεν

εἰς Πάρον πολεμῶν καὶ ἐπληρώθη. Κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἐπὶ ἀπάτῃ διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην καὶ τὴν ἐκ ταύτης προκύψασαν ζημίαν εἰς τὸ κοινόν, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν (πρόστιμον) πεντήκοντα ταλάντων (περίπου 300,000 δραχμῶν). Ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκ τῆς πληγῆς του, ὁ υἱὸς τοῦ Κίμων ἐπλήρωσεν εἰς τὴν πόλιν τὴν καταψηφισθεῖσαν ζημίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἄνδρες ἀνεδείχθησαν διάσημοι ἐν Ἀθήναις, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, ἐξ ὧν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην τοῦ Μιλτιάδου ἐρεθισθεὶς ὑπὸ φιλοδοξίας, περιεφέρετο ἄϋπνος τὰς νύκτας, λέγων εἰς τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας, ὅτι τὰ τράπαια τοῦ Μιλτιάδου δὲν τὸν ἀφίνουσι νὰ κοιμᾶται. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο εὐφυὴς καὶ μεγαλεπίβολος, προῦδὼν δὲ τὴν μέλλουσαν ἐκδίκησιν τῶν Περσῶν, συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πατρίδα τοῦ ἀπ' αὐτῆς δι' ἀποκτήσεως θαλασσίας δυνάμεως· μετεχειρίσθη δὲ ὡς πρόφασιν διὰ τὴν κατασκευὴν στόλου τὸν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας πόλεμον· ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ εἰλικρινῆς πάντοτε. Ἡ δικαιοσύνη ὅμως τοῦ Ἀριστείδου εἶχεν ἐξ ἐναντίας κατασταθῆ παροιμιώδης. Οὗτος ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ τὸ πολίτευμα ἄθικτον καὶ ἠναντιοῦτο εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεμιστοκλῆς περιποιεῖτο· ἐκ τούτου προέκυψε πάλῃ, ἥτις ἀκαταπαύστως ἐτάραττε τὴν πόλιν. «Αἱ Ἀθηναῖοι τότε μόνον θὰ ἡσυχάσωσιν, ἔλεγεν ὁ Ἀριστείδης, ὅταν ρίψωσιν ἀμφοτέρους ἡμᾶς εἰς τὸ βάραθρον» (τόπον ὅπου ἐκρήμιζον τοὺς καταδίκους).

Κατὰ τὸ 483 ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Διηγοῦνται, ὅτι τότε χωρικός τις ἀπαντήσας τὸν Ἀριστείδην, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζεν, ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄστρακον παρακαλῶν νὰ γράψῃ ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Σοὶ ἔκαμε κα-

κόν τι ὁ Ἀριστείδης; ἠρώτησεν οὗτος. Ὅχι, ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, μάλιστα οὐδὲ τὸν γνωρίζω, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι νὰ τὸν ἀκούω πάντοτε ὀνομαζόμενον δίκαιον. Ἀπερχόμενος τῆς πόλεως ὁ δίκαιος οὗτος ἀνὴρ, κῦχετο τοῖς θεοῖς νὰ μὴ καταλάβῃ τὴν πόλιν δεινόν τι κακὸν, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ αὕτη νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ τάχιστα.

§ 19. Δεύτερος μηδικὸς πόλεμος.

(480—479). Θερμοπύλαι. Λεωνίδα.

Ὁ Δαρεῖος ἀποθανὼν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ὕβριν τὴν γενομένην εἰς τὴν δυνάμιν του, ἀλλ' ὁ Ξέρξης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὠδήγησεν 4,700,000 ἀνδρῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, νομίζων, ὅτι ἀμαχητὶ ἐμελλεν αὕτη νὰ ἐξολοθρευθῇ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων τούτων.

Διεβίβασε τὸ πλῆθος αὐτὸ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διὰ γεφύρας, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας κατώρθωσε νὰ ζεύξῃ ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Πολλὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεις φοβηθεῖσαι ὑπεσχέθησαν ὑποταγὴν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα· ἀλλ' ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν πολεμήσωσι με' ὅλας τὰς δυνάμεις καὶ νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα τῶν ἀπὸ τῆς δουλείας ἀδιαφοροῦσαι πρὸς πάντα κίνδυνον. Καὶ λοιπὸν ἡ μὲν πρώτη ἀπέστειλεν ἓνα τῶν βασιλέων τῆς, τὸν Λεωνίδα, με' μικρὸν στράτευμα, 7,200 ἀνδρῶν, νὰ φυλάττῃ τὰς Θερμοπύλας, ἡ δὲ δευτέρα ἐξώπλισε μόνη ἑκατὸν εἴκοσιν ἑπτὰ τριήρεις, αἵτινες με' 444 πλοῖα ἄλλων πόλεων ἐξέπλευσαν, φέρουσαι καὶ στρατὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν παραλίων. Ὁ στόλος οὗτος ἐστάθη ἐπὶ τινος θαλάσσης στενῆς πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἄκρωτήριον, ὁποῦθεν ἐμελλε νὰ βαρθῆσῃ τὸν κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τὸν Λεωνίδα ἐστρατοπεδευμένον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ

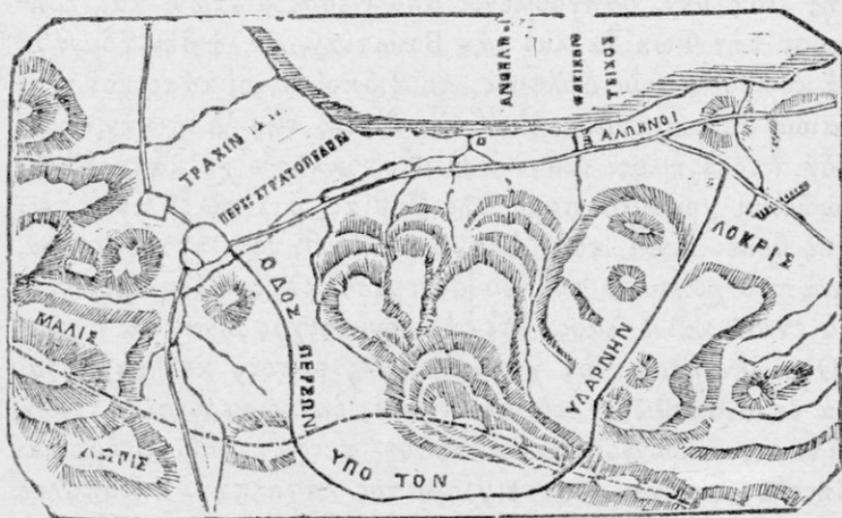
εις αὐτὸ τὸ μέρος τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων. Καὶ οὗτος μὲν ἐπέτυχε κατ' ἀρχὰς συγκροτήσας πρὸς μέρος τοῦ περσικοῦ στόλου δύο μάχας εὐτυχεῖς, αἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς βαρβάρους νὰ σταματήσωσιν, ἀλλὰ ταῦτο χρόνως ὁ Λεωνίδας ἔπεσεν εἰς τὰς Θερμοπύλας μετὰ τριακοσίων ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ ὡς ἐξῆς.

Κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τραχίνος ὑπάρχει στενὸν, διὰ τοῦ ὁποίου μόνου δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐγγὺς τῆς Ἀνθῆλης καὶ τῶν Ἀλφεινῶν εἶναι δυο κλεισώρειαι (στενώματα), διὰ τῶν ὁποίων μόλις δύναται νὰ διέλθῃ μία μόνον ἄμαξα. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα, ἀπέχοντα 1600 περίπου μέτρα ἀλλήλων, εἶναι ὡς δύο πύλαι τοῦ στενοῦ· μεταξὺ δὲ τούτων ἐκτείνεται πεδιάς, ἐν ἧ ὑπάρχουσι πολλαὶ πηγαὶ θερμαί, ἐξ ὧν ὠνομάσθη Θερμοπύλαι ἢ στενὴ αὕτη δίοδος. Ἐν διαστήματι τεσσάρων ἡμερῶν ἤλπιζεν ὁ Ξέρξης μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἀφίξίν του, ὅτι μόνη ἡ θεὰ τοῦ στρατεύματός του ἔμελλε νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ φύγωσι. Μὴ βλέπων ὅμως αὐτοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ μάλιστα γενναίως ἀποκρούοντας καὶ πλείστους φονεύσαντας τῶν ἐναντίων των ἐλθόντων βαρβάρων, ἤρχισε νὰ τὸν καταλαμβάνῃ φόβος, ὅτε Μαλιεύς τις προδότης, ὀνομαζόμενος Ἐφιάλτης, ἐπρότεινε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἐχθροὺς διὰ τινος μονοπατίου, ἄγοντος διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὁπόθεν ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι τὰ ὀπίσθια τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ οἱ Πέρσαι ἔμελλον ἤδη νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς ὃ ἡ ὑπεράσπισις δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ, ὁ Λεωνίδας μὴ θέλων νὰ θυσιάσῃ ἀνωφελῶς στρατὸν, τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην, ἀπέπεμψε πάντας τοὺς συμμάχους καὶ ἐκράτησε 300 Σπαρτιάτας, τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει μαζί του. «Ἡ Σπάρτη, ἔλεγε, μᾶς ἐνεπιστεύθη τὴν θέσιν ταύτην, ὅθεν ὀφείλομεν νὰ μείνωμεν εἰς αὐτήν». Ἐμείναν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ

οἱ Θεσπιεῖς, θελήσαντες νὰ μεθέξωσι τῆς τύχης τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἐν ᾧ ἐπλησίαζον οἱ Πέρσαι, ἐξελθόντες ἔμπροσθέν των οἱ Ἕλληνες συνῆψαν τὴν τελευταίαν μάχην εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τοῦ στεναυ, ἵνα ἔχωσι πλειότερους ἐχθροὺς ἐνώπιόν των πρὶν ἢ ἀποθάνωσιν. Ὅποτε οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέτριψαν τὰ δόρατά των φονεύοντες, ἐξηκολούθησαν νὰ μάχωνται μὲ τὰ ξίφη· τέλος δὲ Λεωνίδας ἔπεσε. Μάχη δὲ μανιώδης συνεκροτήθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ

Πίναξ τῶν Θερμοπυλῶν.

του, κατὰ τὴν ὁποίαν τετράκις οἱ Ἕλληνες ἀπόθνησαν τὸν ἐχθρὸν, διετήρουν δὲ εἰσέτι τὸ ἔνδοξον τρόπαιον, ὅτε οἱ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου ἐφάνησαν ὀπισθέν των. Τότε ὀπισθοδρόμησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τινος λόφου. Ἐκεῖ οἱ ἀπομείναντες, περικυκλωθέντες καὶ ὑπερασπιζόντες ἑαυτοὺς μὲ τὰς μαχαίρας, ὅσοι ἀκόμη εἶχον, καὶ μὲ τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ στόματα, ἔπεσαν ἀνδρείως ἅπαντες ὑπὸ χάλαζαν πετρῶν καὶ βελῶν, ἐπιβρίπτομένων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπανταχόθεν.

Εἴκοσι χιλιάδες Περσῶν ἐθανατώθησαν, καὶ μεταξὺ

αὐτῶν δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου. Ὁ Ξέρξης προσέταξε ν' ἀνασταυρώσῃ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀφ' οὗ κόψωσι τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ἡ Ἑλλάς συνέλεξεν εὐσεβῶς τὰ ὄστα τοῦ Σπαρτιάτου καὶ ἐπὶ τοῦ ὕστερον ἀνεγερθέντος εἰς τιμὴν τῶν Σπαρτιατῶν μνημείου, ἐχαράχθη τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα, ἐπιμελεία τῶν Ἀμφικτυόνων· «Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

Παραβιασθείσης οὕτω τῆς πύλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ξέρξης εἰσῆλθεν, ὀδηγούμενος ὑπὸ Θεσσαλιωτῶν, καὶ ἠρήμωσε τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τοὺς Δελφοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι γενναίως ὑπερήσπισαν, εἰσέβαλε δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἣτις ἤδη ἦτο ἔρημος, διότι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ χρησμὸν παρὰ τῆς Πυθίας, ὅτι τὸ ξύλινον τεῖχος θέλει εἶναι τῶν Ἀθηνῶν ἀπόρρητον προτειχισμα. Διὰ τοῦ χρησμοῦ τούτου ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνόει καὶ ἤθελε νὰ ἐννοῇ καὶ ὁ λαὸς, ὅτι ξύλινον τεῖχος εἶναι τὰ πλοῖα. Ὅλοι ἐνόησαν τὸν χρησμὸν, ὡς οὗτος, καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπιβιασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἐκτὸς γερόντων τινῶν, οἵτινες, παρεννοήσαντες αὐτὸν πεισματωδῶς, ἔμειναν ὀπισθεν ξυλίνου περιτειχίσματος κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου ὁ Ξέρξης εὐρῶν αὐτοὺς προσέταξε καὶ τοὺς κατέσφαξαν.

Ὁ Ξέρξης ἀντήμειψε τὰ μέγιστα τὸν προδότην Ἐφιάλτην, ἀλλ' ὕστερον τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐπεκαλέσθη ἐπὶ τὸν προδότην ἄπασαν τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν καὶ προέτεινε βραβεῖον εἰς τὸν φονεύσοντα αὐτόν. Καὶ τῷ ὄντι ἐφονεύθη ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν ἦπταν τῶν βαρβάρων ὑπὸ τοῦ Τραχινίου Ἀθηνάδου.

Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι (480).

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο συνηγμένος μετὰξὺ τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Οἱ ἀρ-

χηγοὶ δὲν ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς ἐξησφαλισμένους ἐν ταῦθα, καὶ ἤθελον νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν τόπον καὶ νὰ πρῶξῃ ἕκαστος εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεώς του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως κατείδεν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἠδύνατο νὰ σωθῆ μένουσα ἠνωμένη, καὶ ὅτι, διασκορπισθέντων τῶν πλοίων, δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον ἀντίστασις κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Εἰς τὸ στρατιωτικὸν περὶ τούτου συμβούλιον ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐπέμενε νὰ συγκροτήσωσι μάχην, οἱ δὲ ἄλλοι ἠναντιοῦντο παραφόρως εἰς τὴν γνώμην του. Ἀδείμαντος ὁ τῶν Κορινθίων στρατηγὸς ἠπέιλησε τὸν Θεμιστοκλῆ, καὶ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγὸς καὶ ἀρχιστράτηγος Εὐρυβιάδης, ἐπλησίασε πρὸς αὐτὸν μὲ ῥάβδον ὑψωμένην· «Πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ», ἀπεκρίθη ὁ Ἀθηναῖος, καὶ ἐξηκολούθει ψυχρῶς ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην του. Ἄλλ' ἡ ἐπιμονὴ του δὲν θὰ ὑπερίσχυεν, ἂν μὴ μεταχειρίζετο εὐθὺς τὸ ἐξῆς ἐπιτυχὲς στρατήγημα. Ἐν ᾧ συνεζήτουν εἰσέτι, ἐξῆλθε τοῦ συμβουλίου καὶ ἔπειψε μυστικῶς πρὸς τὸν Ξέρξην τὴν ἐξῆς ἀγγελίαν· «Ὁ Θεμιστοκλῆς εὐνοῶν τοὺς Πέρσας τοὺς εἰδοποιεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες διανοοῦνται νὰ φύγωσι κρυφίως· ἐὰν ὁ βασιλεὺς θέλῃ νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ μιᾶς, νὰ τοὺς περικυκλώσῃ κλειῶν τὴν ἑτέραν ἔξοδον τοῦ πορθμοῦ τῆς Σαλαμῖνος». Ἐπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὸ συμβούλιον παρατείνας ἐπίτηδες τὴν συζήτησιν. Ἄλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ ἐξόριστος ἐν Αἰγίνῃ δίκαιος Ἀριστείδης, ἰδὼν τὴν περικύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων, διεπέρασε διὰ τοῦ Περσικοῦ στόλου, καὶ ἦλθε νὰ πολεμήσῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του· προσκαλέσας δὲ κατὰ μέρος τὸν Θεμιστοκλῆ, ἐφιλιώθη μὲ αὐτὸν χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος.

Ἄνεμος καθ' ὄρισμαμένην ὥραν διηγείρετο ἐν τῷ πορθμῷ· ἅμα τούτου πνεύσαντος, ἤρχισαν τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑψουμένων κυμάτων τὰ δυσκίνητα πλοῖα τοῦ περσικοῦ στόλου συνεκρούοντο, καὶ ἀνε-

πιτήδεια ὄντα πρὸς τὰς ναυτικὰς ἀσκήσεις καὶ τὰς ταχέας περιστροφάς, προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν καὶ ταχυπλόων ἑλληνικῶν, χωρὶς νὰ δύνωνται ἐκεῖνα νὰ τὰ προσβάλλωσιν. Ἐκτὸς τούτου ἐν τῇ στενῇ ἐκείνῃ θαλάσῃ τὰ ἐχθρικά πλοῖα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιπαρατάξωσιν ὅλας τὰς δυνάμεις των διὰ μιᾶς, ὅθεν ὁ μέγας αὐτῶν ἀριθμὸς ἀπέβαιεν ἀνωφελής. Ὁ Ξέρξης καθήμε-

Πираξ τῆς ἐν Σαλαμῶνι ναυμαχίας.

νος ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ ἐπὶ τινος λόφου τῆς ἀκτῆς ἔγεινεν αὐτόπτης τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου του.

Ἐν ᾧ διετέλει ἔντρομος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ θεᾷ τῆς καταστροφῆς του ταύτης ὁ Ξέρξης, τῷ ἐμήνυσεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι οἱ Ἕλληνες τρέχουσιν εἰς τὰς τοῦ Ἑλλησπόντου γεφύρας, νὰ τὰς καταστρέψωσι καὶ περικλείωσιν τὸν βασιλέα ἐν Εὐρώπῃ· ὅθεν ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ. Μαρδόνιος δὲ, ὁ σύμβουλος ταύτης τῆς ὀλεθρίας

ἐκστρατείας, ἐπρότεινε νὰ μείνη αὐτὸς ἐν Ἑλλάδι μὲ τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ οὕτως ἔγεινεν.

Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ (479).

Ὁ Μαρδόνιος παραχειμάσας ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔστειλε τὴν ἄνοιξιν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μὲ προτάσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν συντόμως καὶ ὑπερηφάνως, ὅτι «ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος διαγράφει τὴν αὐτὴν τροχίαν, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θέλουσι συμμαχήσει μὲ τὸν Ξέρξην, ἀλλὰ θέλουν πολεμεῖ αὐτὸν ἐμπιστευόμενοι εἰς τοὺς προστάτας θεοὺς καὶ εἰς τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα ἀσεβῶς κατέκαυσεν». Ὁ Μαρδόνιος τότε, διαπεράσας ἀνεμποδίστως τὴν Βοιωτίαν, εἰσῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ λαὸς πάλιν κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα. Μετὰ τινὰς ἀργοπορίας ὁ στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πυρσανίου, ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἠνώθη ἐν Ἐλευσίνῃ μετὰ τῶν ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβιβασθέντων Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Γενόμενοι δὲ 400,000 τὸν ἀριθμὸν, ἐπολέμησαν τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου ἐν Βοιωτίᾳ πλησίον τῶν Πλαταιῶν. Τοιαύτη ἦτο ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σφαγή, ὥστε ἐκ τῶν 300,000 στρατιωτῶν τοῦ Μαρδονίου ἐσώθησαν μόνον 40,000, οὓς εἶχε μεταφέρει εἰς ἄλλο μέρος πρὸ τῆς μάχης ὁ Ἀρτάβαζος. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀπώλεσαν 91 ἀνδρας, οἱ δὲ Τεγεᾶται 16 καὶ οἱ Ἀθηναῖοι 62. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲ ἐπολέμησαν, ἐκτὸς τῶν Μεγαρέων, οἵτινες καταληφθέντες ἐν τῇ πεδιάδι ὑπὸ τοῦ ἰππικοῦ τῶν Θηβαίων, συμμάχων τῶν Περσῶν, ἀπώλεσαν 680 ἀνδρας. Τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρίας ἀπενεμήθη εἰς τοὺς Πλαταιεῖς· ὁ δὲ Ἀριστείδης ἔγραψε ψήφισμα περὶ συμμαχίας ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ ἔορτῆς εἰς μνήμην τῆς νίκης.

Ἄπειρα πλοῦσια λάφυρα ἐκάλυπτον τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐξ ὧν κατ' ἀρχὰς ἐξήρσαν τὸ μερίδιον τῶν θεῶν. Εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ Διὸς καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἴσθμῳ τοῦ Ποσειδῶνος ἐδόθη τὸ δέκατον ἐκ τῶν λαφύρων· μέρος ἐδόθη εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πausανίαν καὶ τὸ ὑπόλοιπον διειμοιράσθη μεταξὺ τῶν νικητῶν. Ἀνήγειραν τάφους εἰς τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας, καὶ οἱ Πλαταιεῖς διωρίσθησαν φύλακες τῶν τάφων τούτων.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσεν εἰς Μυκάλην, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὸν περσικὸν στόλον φέροντα τὸ τελευταῖον στράτευμα τοῦ Ξέρξου. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Ξάνθιππον, ἀπήλαυσαν τὴν πρωτίστην δόξαν τῆς μάχης ταύτης, νικήσαντες σχεδὸν μόνοι, διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπλανήθησαν, θέλοντες νὰ κυκλώσωσι τὸν ἐχθρόν. Τοιοῦτοτρόπως ἔχι μόνον ἀπεμάκρυναν οἱ Ἕλληνες τὸν πόλεμον ἐκ τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ καὶ μετέφερον αὐτὸν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ· ἡ δὲ τελευταία αὐτῆ νίκη κατέστησεν αὐτοὺς κυρίους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως ἐν διαστήματι ἐνὸς περίπου ἔτους ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς Σαλαμίνα, εἰς Πλαταιάς, εἰς Μυκάλην, καὶ ἀπεκατεστάθησαν ἐπιθετικοὶ καὶ νικηταί, ἐν ᾧ πρότερον ἠγωνίζοντο νὰ ὑπερασπίζωνται ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων βαρβάρων. Οὕτω τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀσίας εὗρεν ἐν Ἑλλάδι τὸν τάφον του, τὰ δὲ ἀπειράριθμα στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσι τοῦ μικροῦ τούτου ἔθνους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἀκαταμάχητον δύναμιν κατὰ τῆς πλοῦτος ἐκείνης τῶν δούλων τὸν θερμὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Αἶγινα.

Ἦ κατ' ἔμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου

κειμένη νῆσος Αἴγινα, σπουδαιοτάτη καταστάσα ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὸ ἐμπορίον της, ἀπέκτησε μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, καὶ περὶ τὸ 600 π. Χ. ἦτο θαλασσοκράτειρα. Ἦσαν δὲ ἐπὶ τῆς νήσου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους 470,000 δοῦλοι. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐνεψύχουν τὴν καλλιτεχνίαν καὶ ἀνεδείχθησαν ἀξιόλογοι ἐν αὐτῇ καλλιτέχναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐβοήθησαν τοὺς Θηβαίους κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 505 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦτο καὶ ἀντιζηλίας ἐνεκεν ἐχθρεύοντο αὐτοὺς καὶ ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐπολέμησαν μὲ αὐτούς. Εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ὄμως ναυμαχίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν οἱ Αἰγινῆται ἔλαβον μετὰ τῶν ὁμογενῶν τῶν μέρος μὲ 30 πλοῖα καὶ διεκρίθησαν εἰς αὐτὴν διὰ τὴν ἀνδρίαν των ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας. Τῷ 470 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν αὐτοὺς κατὰ θάλασσαν καὶ, πολιορκήσαντες ὕστερον τὴν πόλιν των, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παραδοθῶσι (456) καὶ νὰ ἦναι ὑποτελεῖς αὐτῶν. Ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τῆς νήσου των, τὴν ὁποίαν ὁ Περικλῆς ἔλεγε «λήμνη τοῦ Πειραιῶς», καὶ κατοικήθη αὕτη ὑπὸ Ἀθηναίων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς μάχην ὁ Σπαρτιάτης Λύσανδρος ἐπανέφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν νήσόν των· δὲν ἠδυνήθησαν ὄμως ν' ἀνακτήσωσι πλεόν τὴν παλαιὰν αὐτῶν δύναμιν.

§ 20. Πausanίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.

Ἵπερηφανία καὶ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Πausανίου.

Τρεῖς ἄνδρες διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ εἰς τὴν μεγάλην τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας πάλην, δύο Ἀθηναῖοι, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, καὶ εἰς Σπαρτιάτης, ὁ βασιλεὺς Πausanίας. Οὗτος ὄμως δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ

μετριοφρόνως τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δόξαν του. Γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ στόλου καὶ σταλείς εἰς Θράκην νὰ ἐκδιώξῃ τὰς περσικὰς φρουράς, ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον· παρασυρθεὶς ὅμως πολὺ ἐκ τῆς διηγήσεως τῶν αἰχμαλώτων του περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Περσικῆς αὐλῆς, συνενόηθη μυστικῶς μετὰ τὸν Ἀρτάβαζον, σατράπην τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐζήτησεν εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ξέρξου, ὑποσχεθεὶς νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν του τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πᾶσαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν· ὁ δὲ Πausanίας ἐνεδύθη περσικὴν στολὴν, ἔπεσεν εἰς πολυτέλειαν, προσέλαβε φρουρὰν Μήδων καὶ Αἰγυπτίων, καὶ μετεχειρίσθη τοὺς συμμάχους μετὰ ἀλαζονίαν σατράπου. Οὕτως οἱ μὲν Αἰγινῆται καὶ Πελοποννήσιοι ἐπέστρεψαν οἴκαδε, οἱ δὲ ἄλλοι μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούσωσιν εἰς αὐτὸν, ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων· ὅθεν ἡ Σπάρτη ἔσπευσε νὰ τὸν ἀνκαλέσῃ· οὗτος δὲ, ἐπιστηριζόμενος εἰς τοὺς Θησαυροὺς του, ἐτόλμησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ἐκεῖ ἐφυλακίσθη· κριθεὶς δ' ἔπειτα ἠθωώθη μὲν ἀλλὰ δὲν ἐστάλη πλέον ἔξω τῆς Σπάρτης ὡς ἀρχηγός. Ἀνεκαλύφθη ὅμως προσπαθῶν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Εἰλωτας, ν' ἀνατρέψῃ τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ λάβῃ ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε κατὰ Σπαρτιάτου τὴν μαρτυρίαν δούλου, δὲν εὗρισκοντο ἀποδείξεις τῶν προδοσιῶν του, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔδωκε τοιαύτας ἐν ἀγνοίᾳ, ὡς ἔξῃς.

Εἰς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἀγγελιοφόρων του, παρετήρησεν, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀποσταλέντων πρὸ αὐτοῦ ἐπανῆλθεν· ὅθεν, ἀνοίξας τὴν ἐπιστολὴν, ἀνέγνωσεν ὅτι ἐδίδετο παραγγελία νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀρταβάζου ὁ κομιστὴς τῆς ἀγγελίας, ὡς ὅλοι οἱ ἄλλοι οἱ προαποσταλέντες· διὸ δὲν ἀνεχώρησεν, ἐνεχείρησε δὲ τὴν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς ἐφόρους· οὗτοι δὲ τὸν προσέταξαν

νά καταφύγη εἰς ἱερόν τι ἱκέτης, ὡς φοβούμενος δῆθεν τὴν ὄργην τοῦ Παυσανίου. Εἰδοποιηθεὶς ὁ Παυσανίας, ἔδραμε παρευθὺς ἐκεῖ καὶ τὸν ἐβίαζε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του· δύο τῶν ἐφόρων κεκρυμμένοι ἐκεῖ που ἤκουσαν τὴν ὑπόθεσιν· φανερωθείσης οὕτω τῆς προδοσίας, ἀπεφασίσθη νὰ συλληφθῇ ἐν Σπάρτῃ. Ἐκ τῶν σημείων τινὸς μεταξὺ αὐτῶν ἐννοήσας ὁ Παυσανίας τὴν τύχην, ἣτις τὸν ἠπέλπει, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν σύρωσι διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀσύλου, ἔφραξαν μὲ τοῦτον τὴν θύραν, ἵνα ἀποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐξ αἰτίας· λέγουσι μάλιστα, ὅτι ἡ μήτηρ του ἔθηκε τὴν πρώτην πέτραν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ, τὸν ἔσυραν ἔξω τοῦ ναοῦ, ἵνα μὴ μολύνῃ τὸ πτώμα του τὸν ἱερόν τόπον (467). Τοιοῦτο ἦτο τὸ αἰσχρὸν τέλος τοῦ νικητοῦ τῶν Πλαταιῶν καὶ τοιαύτη εἶναι πάντοτε σχεδὸν ἡ μοῖρα τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος των.

Ὀχύρωσις Ἀθηνῶν.

Ἡ Σπάρτη ἐξ αἰσθήματος φιλαυτίας ἐζήτησε νὰ μὴ ὀχυρωθῇ καμμία πόλις ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπροφασίζετο δὲ ὅτι εἶναι τάχα φόβος, μήπως, ἂν ποτε οἱ βάρβαροι ἐπανήρχοντο, αὐταὶ αἱ πόλεις χρησιμεύσωσιν εἰς αὐτοὺς ὡς φρούρια, ὅπου ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσι διαρκῶς. Πρὸ πάντων δὲ ἤθελε νὰ μὴ ὀχυρωθῶσιν αἱ κατεστραχημένα ὑπὸ τῶν Περσῶν Ἀθῆναι, καὶ τοῦτο ὅπως ἀφεθῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν· ἀλλ' ὅ,τι ἤθελον οἱ Σπαρτιαῖται, δὲν ἠδύναντο νὰ θελήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Ὅθεν ἤρχισαν οὗτοι νὰ ἀνοικοδομῶσι τὰ τείχη των καὶ ἅπας ὁ λαὸς εἰργάζετο δραστηρίως. Ὑλικὸν ἔλαβον ἐκ τε τῶν δημοσίων καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν ὅ,τι ἦτο χρήσιμον. Οὕτω δὲ τὰ τείχη ἔμελλον νὰ τελειώσωσι τάχιστα. Οἱ Σπαρτιαῖται ἀκούσαντες τὰ γιγνόμενα, παρεπονέθησαν· ἐπειδὴ δὲ τὰ τείχη

δὲν ἦσαν ἀρκούντως ὑψηλά, ἵνα ἀντέχωσιν εἰς προσβολήν, ὁ Θεμιστοκλῆς μεταβάς εἰς Σπάρτην καὶ ἐξαπατήσας τοὺς Σπαρτιάτας, κατώρθωσε νὰ τὰ ἀποτελειώσῃ καὶ τότε εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται προσεποιήθησαν ὅτι ἐλυπήθησαν διότι παρενόησαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς σκοποὺς τῶν.

Ἐπειδὴ ὁ ἔως τότε λιμὴν τῶν Ἀθηναίων ἐν Φαλήρω ἦτο καὶ πολὺ μικρὸς καὶ ὀλίγον ἀσφαλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἀποφασισθῇ ὅπως γείνη ὁ λιμὴν, ὁ ναύσταθμος καὶ οἱ νεώσοικοι ἐν Πειραιεῖ ἵνα ἀσφαλίσῃ δὲ αὐτὰ, περιέβαλε τὸν Πειραιᾶ μὲ τείχος. Ἴνα διατηρῆ δὲ τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηναίων, εἰσήγαγε νόμον ἵνα κατ' ἔτος κατασκευάζωνται εἴκοσι τριήρεις (κατὰ τινὰς ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου). Εἰς αὐξήσιν δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων κατέπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ χορηγῶσιν ὠφελείας εἰς τοὺς ξένους, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ἐργάτας, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἔτρεχον πρὸς τὴν φιλόξενον πόλιν, καὶ αἱ Ἀθηναίαι, ἕνεκα τῆς τοῦ λαοῦ αὐξήσεως, ἠυκολύνθησαν εἰς ἐξαποστολὴν τῶν πολυαριθμῶν ἐκείνων ἀποικιῶν καὶ κληρουχιῶν, αἵτινες τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν δύναμιν τῆς μητροπόλεως αὐτῶν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τῆς πατρίδος του, ἀλλ' ἐκαυχᾶτο συχνὰ διὰ τὰς εὐεργεσίας του καὶ τὰς ἀρίστας συμβουλὰς του καὶ ἐμέμφετο τοὺς ἄλλους ἢ δὲ βιαία διαγωγὴ καὶ ἰδιοτέλειά του διήγειρε κατ' αὐτοῦ ἐχθρούς· διὰ τοῦτο καὶ ὑπέστη τὴν ποινὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλει εἰς τὸν Ἀριστείδην, ἐξοστρακισθεὶς ἐπὶ δεκαετίαν. Συκοφαντηθεὶς ὕστερον ὡς συνένοχος τοῦ Παυσανίου ἔφυγεν ἐξ Ἀργους εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἡπειρον· ὕστερον δὲ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν (466). Ἐλθὼν θαρράλῶς εἰς Περσίαν καὶ παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου, δια-

δόχου τοῦ Ξέρξου, ὑπέμνησε τὰς λεγομένας εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας εἰς τὸν Ξέρξην ἔκαμε, καὶ ἐζήτησεν ἐν ἔτος προθεσμίαν, ὅπως μάθῃ τὴν περσικὴν γλῶσσαν καὶ δυναθῇ οὕτω ν' ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτὸν τὰ σχέδιά του ἀνευ διερμηνέως. Ὁ Ἀρταξέρξης, θαυμάσας τὸ θάρρος του, τὸν ὑπεδέχθη εὐμενῶς καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Προσκληθεὶς δὲ μετὰ τινα ἔτη νὰ λάβῃ μέρος εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ τῆς πατρίδος του, ἐπὶ δηλητήριον καὶ ἀπέθανε.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν τὴν μνήμην του καὶ τάφον αὐτοῦ ἤγειραν εἰς ἀκρωτήριον τοῦ Πειραιῶς.

Ἀριστείδου εὐθύτης.

Ὁ Ἀριστείδης ἐξηκολούθει νὰ τιμᾶται κοινῶς διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην του.

Ὅταν ποτὲ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν, ὅτι ἔχει σπουδαίαν τινὰ γνώμην μυστικὴν νὰ προτείνῃ, ἅπαντα συμφώνως ἡ ἐκκλησία ἐπρόσταξε τὸν Ἀριστείδην μόνον νὰ ἐξετάσῃ περὶ αὐτῆς. Οὗτος λοιπὸν ἀκούσας εἶπεν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο ὠφελιμώτατον ἀλλ' ἀδικιώτατον· ὁ δὲ λαὸς, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ περισσύτερον, τὸ ἀπέρριψε. Τὸ μυστικὸν λέγουσιν ὅτι ἦτο νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων, τότε συνηθροισμένα ἐν τῷ λιμένι τῶν Παγασῶν, ὅπερ ἤθελε μὲν κάμει τὰς Ἀθήνας τὴν μόνην θαλασσοκράτειραν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἤθελε διεγείρει κατ' αὐτῆς ἄσπονδον μῖσος. Τοῦτο δὲ ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἦτο φιλοδίκαιος, καὶ ὁ Ἀριστείδης πιστὸς εἰς αὐτόν· ἐν ᾧ δὲ ἦτο πρότερον ἀριστοκρατικῆς, ἐπρότεινεν ἤδη καὶ κατώρθωσε νὰ γείνωσι καὶ οἱ θῆτες ἐκλέξιμοι εἰς τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν τοὺς ἀπέκλειον οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Αὕτη ἡ ἀληθὴς φήμη τῆς δικαιοσύνης του ὠφέλησε τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηναίων. Ὅτε οἱ σύμμαχοι, παρωργισμένοι ὑπὸ τῆς ὑπερηφανίας τοῦ Πausανίου, ἀπεσπά-

σθησαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, ὁ Ἀριστείδης διώκει τὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεθύμει θερμῶς νὰ ἦναι οἱ Ἕλληνες στενωῶς συνδεδεμένοι κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, κατέπεισεν ὅλους τοὺς τῶν νήσων καὶ τῆς παραλίας Ἀσίας τῆς μικρᾶς κατοίκους νὰ συμμαχήσωσι μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἵν' ἀποκρούωσι τὰς προσβολὰς τῶν βαρβάρων. Προσδιώρισε μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλων τὴν εἰς ἕκαστον λαὸν ἀναλογοῦσαν μερίδα συνεισφορᾶς εἰς ἄνδρας, εἰς πλοῖα καὶ εἰς χρήματα, καὶ μὲ τοιαύτην εὐθύτητα, ὥστε οὐδὲν ἠκούσθη παράπονον. Ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ὕστερον νὰ διαχειρισθῇ τὰ ἐν Δελφοῖς κείμενα δημόσια χρήματα. Τοιαύτη δὲ ἦτο πάντοτε ἡ τιμιότης του, ὥστε, ὅταν ἀπέθανε (περὶ τὸ 460 π. Χ.), δὲν ἀφῆκε οὐδὲ τὰ τῆς κηδείας του ἐξοδα, ἀφοῦ διεχειρίσθη πολὺν καιρὸν τὰς πλουσιωτάτας προσόδους τοῦ τότε κόσμου. Οἱ Ἀθηναῖοι, εὐγνωμονοῦντες πρὸς αὐτὸν, ἐπροίκισαν τὰς θυγατέρας του ἐκ τοῦ δημοσίου.

§ 21. Κίμων (476—449 π. Χ.).

Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Ἡ εὐτολμία του καὶ τὰ μεγάλα του στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα τὸν ἀποκαθίστων ἀγαπητὸν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐν ᾧ ἡ ἐλευθεριότης του τὸν ἔκαμνεν εὐάρεστον εἰς τὸ πλῆθος. Ἐκ τῶν κήπων του πάντες οἱ χρεῖαν ἔχοντες ἐλευθέρως ἐλάμβανον καρποὺς καὶ ξένοι καὶ πολῖται· ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ του ἐφιλοξένοι πάντα παρουσιαζόμενον καὶ ἐβοήθει τοὺς πτωχοὺς πολυτρόπως. Πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης ὅτε προετρέπετο ὁ λαὸς νὰ ἐγκαταλίπη τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ καταφύγη εἰς τὰ πλοῖα, ὁ Κίμων πρῶτος ὑπεστήριξε ταύτην τὴν ἰδέαν. Διεκρίθη δὲ εἰς τὰς μεγάλας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μάχας, καὶ δὲν εἶχε παρὰ ταύτην τὴν ἰδέαν, νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς Πέρσας διὰ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Ἀθη-

νων. Ὁ πολιτικός του βίος ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ 476—449 π. Χ.

Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἀναδεχθῆ μεθ' ἄρρος τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἀλλ' οἱ σύμμαχοί των ταχέως ἀπέκαμον ἐκ τῶν συνεχῶν μαχῶν. Ὁ Κίμων μετέβαλε τότε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου συσταθεῖσαν συμμαχίαν, συμβουλευσας τοὺς συμμάχους νὰ δίδωσιν ἀντὶ στρατιωτῶν περισσότερα χρήματα καὶ πλοῖα, ὅπερ ἐδέχθησαν οὗτοι, οἱ Ἀθηναῖοι δὲ μόνοι ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων των. Ἐπεχείρησαν δὲ τότε νὰ καταλάβωσι τὰ τελευταῖα φρούρια, τὰ ὁποῖα οἱ Πέρσαι ἐκράτουν ἐν Θράκῃ, καὶ ν' ἀπαλλάξωσι τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας ἀπὸ τῆς δεσποτείας τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα ὠφέλησε πολὺ ὁ Κίμων.

Ἐκυρίευσεν οὗτος τὸ 476 ἐν Θράκῃ τὴν Ἠϊόνα κυριεύσας δὲ καὶ τὴν Σκυρον ἐκαθάρισε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν Δολόπων πειρατῶν, καὶ οὕτως ἀπήλλαξεν αὐτῶν τὸ Αἶγαῖον· τότε δὲ ἀνεῦρεν ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ τὰ ὄστα τοῦ Θησέως καὶ τὰ μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας· ἐτέθησαν δὲ αὐτὰ εἰς τὸν ἰδρυθέντα καὶ σωζόμενον εἰσέτι ναὸν τοῦ Θησέως. Εἰς τινα ἄλλην ἐκστρατείαν ἐδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Συναντήσας τὸν στόλον των εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ, κατέστροψε καὶ ἐκυρίευσεν 200 τριήρεις καὶ αὐθημερὸν ἀπεβίβασεν ἐπὶ τὴν παραλίαν τὴν πλησίον, ὅπου ἐστρατοπέδευε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν στράτευμα, τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἐνδύσας αὐτοὺς τὰ ἐνδύματα τῶν αἰχμαλώτων του καὶ καταλαβὼν τὸν ἐχθρὸν διὰ τοιοῦτου στρατηγήματος, ἐφόνευσεν καὶ διεσκόρπισεν αὐτὸν (466).

Ὁ Κίμων ἠγάπα πολὺ τοὺς Σπαρτιάτας, ἕνεκα τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας των. Τὸ 464 π. Χ. κατεστράφη ἡ Σπάρτη ὑπὸ σεισμοῦ, ἐξ οὗ ἐφονεύθησαν ἕως 20,000 ἐκ τῶν κατοίκων. Οἱ Εἰλωτες τότε, ὠφελθέντες ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου, ἐπα-

νέστησαν κατά τῶν δεσποτῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ οἱ ὑποταξαμένοι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας Μεσσήνιοι, ὠνομάσθη τρίτος μεσσηνιακὸς πόλεμος ἢ ἐπανάστασις αὕτη. Οἱ Σπαρτιάται τότε ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων· ὁ Κίμων κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐστάλη πρὸς αὐτοὺς μὲ στρατεύμα ἐκ 4,000 ὀπλιτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιάται τοὺς ἐφοβήθησαν, τοὺς ἀπέπεμψαν· διὸ ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, συναισθανθεὶς σφυδρῶς τὴν ὕβριν καὶ ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ συμβουλευσαντος αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας Κίμωνος, κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς δεκαετῆ ἐξορίαν (461).

Ὅτε ὁ Ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ὁ ἐξόριστος Κίμων ἔτρεξεν ἐκ τῆς ἐξορίας του καὶ ἐζήτησε νὰ καταριθμηθῇ εἰς τὴν πρώτην τάξιν μετὰ τῆς φυλῆς του· ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἀπηγορεύθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, ἀπεμακρύνθη ἀφήσας τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους· οὗτοι δὲ συνηθορίσθησαν περὶ τὸ εὐγενὲς τοῦτο τρόπαιον. καὶ ἐφονεύθησαν πολεμοῦντες μέχρι τοῦ τελευταίου.

Ἡ τοιαύτη φιλοπατρία ἔκαμε τὸν λαὸν ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, ὅθεν δύο ἔτη πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἐξορίας του ὁ Κίμων ἀνεκλήθη. Γενόμενος δὲ προστάτης τῆς δημοκρατίας, ἀποκατέστησε κατ' ἀρχὰς τὴν εἰρήνην μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν καὶ ἤρχισε τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον. Πολεμῶν ὅπως τοὺς διώξῃ ἐκ τῆς νήσου Κύπρου καὶ βοηθήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπαναστατήσαντας κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἀπέθανε (449) πολιορκῶν τὸ Κίτιον, πρὸ τοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ μέρος καὶ τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου.

Οἱ συναγωνισταὶ του τὸν ἐκήδευσαν καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, κομίζοντες τὰ λείψανά του εἰς Ἀθήνας, ἔπεσαν ἐν μέσῳ μεγάλου φοινικικοῦ καὶ κιλικίου στόλου,

τὸν ὁποῖον κατέστρεψαν ἐν Κύπρῳ ἀπέναντι τῆς ἐκεῖ πόλεως Σαλαμῖνος. Ἀποβίβασθέντες δὲ ἐσκόρπισαν τὸ ἐπὶ τῆς παραλίας στράτευμα (Θουκ. Α'. 112). Ἡ διπλῆ αὕτη νίκη πεζομαχίας τε καὶ ναυμαχίας ἔγεινε τὸ τελευταῖον ἔργον τῶν μηδικῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἐτελείωσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνδόξως διὰ συνθήκης, δι' ἧς, καθὼς λέγεται, οὗτοι μὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὸν Ἄρταξέρξην τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου καὶ νὰ μὴ δίδωσι μηδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς ἄφινεν ἐλευθέραν εἰς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνας τὴν ἐκεῖ παραλίαν, ἀποδίδων εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἀναγνωρίζων τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὡς θάλασσαν ἑλληνικὴν, ἀπέβαλε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ στέλλῃ πολεμικὸν πλοῖον πέραν τῶν Χελιδονίων νήσων ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Λυκίας, καὶ πέραν τῶν Κυανέων πετρῶν, τῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου.

§ 22. Περικλῆς (449—426 π. X.).

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ νικήσαντος τοὺς Πέρσας εἰς Μυκάλην Ξανθίππου· ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ 494 π. X. Ἦτο εὐφυέστατος καὶ ἀνετράφη καὶ ἐπαιδεύθη ὑπὸ καλλίστων διδασκάλων· διὰ τοῦτο εἰς τὰς πράξεις του ἦτο προσεκτικὸς καὶ διὰ τῆς εὐγλωττίας του ἐνίκα τοὺς ἐναντίους του. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος του ἦτο ἀπλοῦς, μέτριος καὶ λιτός· ἦτο μετριόφρων, ὑβριζόμενος δὲ οὐδέποτε ἐμνησικακεῖ. Ἀπέχων τῶν θορυβωδῶν διασκεδάσεων, δὲν προσήρχετο εἰς συμπόσια ἢ ἐορτάς. Οὐδέποτε ἐφαίνετο ἔξω τῆς οἰκίας του, ἐκτὸς ἂν ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ εἰς τὴν ἀγορὰν. Εἰς τὴν οἰκίαν του ἐδέχετο φίλους σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας, οἷον τὸν περίφημον ἀγάλματοποιὸν Φειδίαν, τοὺς ποιητὰς Εὐριπίδην καὶ Σοφοκλέα, τοὺς φιλοσόφους Πρωταγόραν, Ἀναξάγοραν, Σωκράτην καὶ ἄλλους.

Ἡ τοιαύτη διαγωγή τοῦ Περικλέους ἔδωκεν εἰς αὐτὸν μεγάλην δύναμιν· διὰ μόνης τῆς εὐφυΐας καὶ τῶν ἀρετῶν του ἔγεινε τῇ ἀληθείᾳ ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Κίμων διὰ τῶν μεγάλων καλῶν ἔργων του κατ' ἀρχάς τὸν ὑπερτέρει, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ μεγάλου τούτου πολίτου, καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔμεινεν ὁ Περικλῆς ὁ πρῶτος ἐν τῇ πόλει καὶ διετήρησε ταύτην τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (449—429) στερεώσας τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ καταστήσας αὐτὰς ἐνδόξους καὶ ἰσχυράς.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τότε ὀκτὼ ἕως δέκα ἑκατομμύρια φόρου ὑποτελῶν καὶ συμμάχων, αὐτοὶ δὲ ἦσαν, οἱ δυνάμενοι φέρειν ὄπλα, 14 ἢ 15 χιλιάδες. Ὁ Περικλῆς ἵνα κρατῇ εἰς ὑποταγὴν τοὺς συμμάχους, περιέφερε τοὺς στόλους τῆς πατρίδος του ἐπιδεικτικῶς, καὶ ἂν λαός τις ἐδείκνυεν ἀπειθειαν, ἐπετίθετο κατ' αὐτοῦ μὲ ἀκαταμάχητον δύναμιν καὶ σκληρὰ τὸν ἐτιμῶρει. Οὕτως, ὅτε τὸ 440 π. Χ. ἡ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων Σάμος ἐπανεστάτησε κατ' αὐτῶν, ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσε μὲ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοὺς κατέβαλεν. Ὑπεχρέωσε δὲ αὐτοὺς νὰ κατεδαφίσωσι τὰ ὀχυρώματά των, νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον των, νὰ δώσωσιν ὀμήρους εἰς ἐγγύησιν περὶ τῆς μελλούσης διαγωγῆς των, καὶ νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου.

Ἡθέλησεν ἐπίσης νὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως πολυαριθμῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἔγειναν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐμπορικαὶ θέσεις, λιμένες ἐλεύθεροι, ἐνθα προσωρμίζοντο τὰ πλοιάτων, πρὸ πάντων δὲ φρουραὶ πρὸς φύλαξιν τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι τὰς εἶχον συστήσει.

Ἐκτὸς τῶν ἐξόδων πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, διὰ τὸ ὁποῖόν τινες ἀδίκως κατηγοροῦν τὸν Περικλέα, φύλαττεν οὗτος κατὰ μέρος δι' ἀπροσδοκίτους περι-

στάσεις σχεδόν 10,000 τάλαντα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐτήρει τοὺς ναυστάθμους πλήρεις, καὶ εἶχε πάντοτε 500 ναῦς ἐτοιμοὺς πρὸς πόλεμον, καὶ τοῦτο ἐμπόδιζε πᾶσαν ἐπανάστασιν τῶν συμμάχων, ἠνάγκαζε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας νὰ μὴ ἐπιχειρῶσι τι κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλληνίδων πόλεων.

Ἀκμὴ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Συρροή εἰς Ἀθήνας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἰσχὺς τῶν Ἀθηνῶν συνίστατο μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, εἰς τὰ ἀριστουργήματα τῶν χειρῶν καὶ τοῦ νοῦς των, παρὰ εἰς τὴν ὕλικήν των δύναμιν. Ναοὶ, ποιήματα, ἀγάλματα, ἐπιστήμη προσεῖλκυον εἰς Ἀθήνας τοὺς σπουδαίους, ἐξόχους καὶ τιμῶντας τότε τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἄνδρας. Πανταχόθεν δ' ἔτρεχον εἰς Ἀθήνας νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ τὰ θεάματα. Τότε ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει οἱ μέγιστοι σοφοὶ ὅλων τῶν αἰώνων, Ἀθηναῖοι καὶ ξένοι· οἱ τραγωδοποιοὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὁ ῥήτωρ Λυσίας, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ ἀστρονόμος Μέτων, ὁ Ἱπποκράτης ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, Ἀριστοφάνης ὁ πρῶτος τῶν κωμικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Φειδίας ὁ ἐνδοξότατος τῶν καλλιτεχνῶν, καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Ζεῦξις, ὁ Πολύγνωτος καὶ ὁ Παρράσιος, περιφημότατοι ζωγράφοι· τέλος δύο ἀθάνατοι φιλόσοφοι ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Σωκράτης. Μετὰ τούτους δὲ ἀνεφάνησαν ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὑποκειούτων δὲ διδασκάλων δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι αἱ Ἀθηναὶ κατεστάθησαν διδάσκαλος τῆς Ἑλλάδος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τοῦ κόσμου ὅλου, ὡς ὕστερον ἀπεδείχθη.

Ἀκμὴ τῶν τεχνῶν. Φειδίας, καλλιτεχνήματα.

Ἴνα καλλωπίσῃ τὰς Ἀθήνας μὲ λαμπρὰ μνημεῖα ὁ

Περικλῆς, μετεχειρίσθη τὰ συμμαχικά χρήματα. Παρέδωκε δὲ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ἔργων τούτων εἰς τὸν ἄριστον καλλιτέχνην Φειδίαν (438=431).

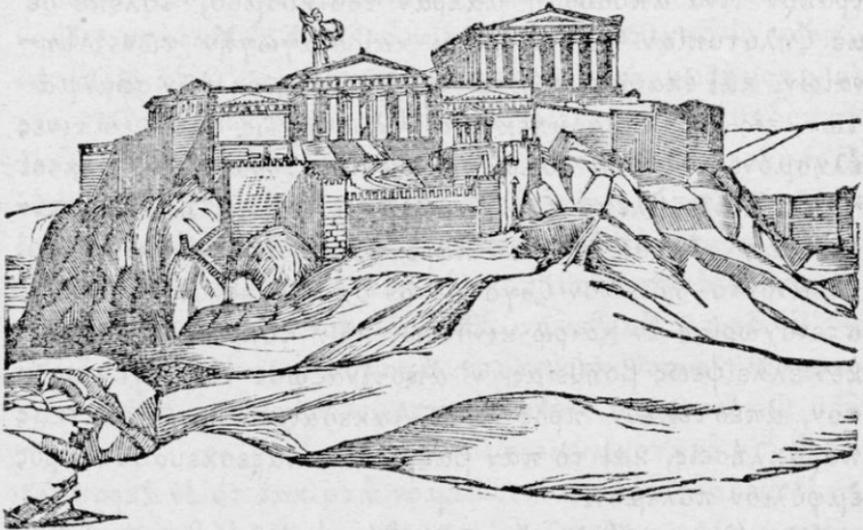
Τὰ πρώτιστα ἔργα τοῦ Φειδίου ἦσαν τὸ κολοσσαῖον ἐκείνο ἄγαλμα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς, πολλὰ ἐν Ἀθήναις ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μέρος τῶν ἀναγλύφων τῶν κοσμοῦντων τὰ ἔξω τοῦ Παρθενῶνος, τὸν ὁποῖον ὠκοδόμησαν οἱ ἀρχιτέκτονες Ἴκτινος καὶ Καλλικράτης, ὅλον ἐκ μαρμάρων ἐκ τοῦ πεντελικοῦ ὄρους. Ὁ ἐκ Μιλήτου Ἰππόδαμος ἀπετελείωσε τὸν Πειραιᾶ, πρώτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος κτισθεῖσαν ἐπὶ κανονικοῦ σχεδίου. Ὁ ἀρχιτέκτων Μνησικλῆς ἀνήγειρε τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξωδεύθησαν 2,012 τάλαντα καὶ τὰ ὁποῖα ἀπετελέσθησαν εἰς πέντε ἔτη.

Ἐν δὲ τῷ Παρθενῶνι ἐθαυμάζετο πολὺ τὸ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου, εἰς ὃ ἐδαπάνησε φιλατίμως ἡ πόλις περὶ τὰ 3 ¹/₂ ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Παρεκτὸς τούτου περίφημον ἦτο καὶ τὸ ἐν ἀκροπόλει μέγα χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ἰδρυσμένον μεταξὺ τοῦ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνους τοῦ ἀγάλματος τούτου ἦσαν ὄρατὰ εἰς τοὺς ἀπὸ Σουνίου προσπλέοντας.

Ἡ ἀκρόπολις ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὑψουμένη ἀποτόμως περὶ τοὺς 450 πόδας. Ἐπάνω δὲ ἦτο ἐπίπεδος. ἔχουσα μῆκος ἕως 4000 ποδῶν καὶ πλάτος ἕως 500. Εἰς τὰ ἐν αὐτῇ διάφορα οἰκοδομήματα, ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα φαίνεται ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνίας. Πλεῖστα δὲ τῶν εἰρημένων ἔργων σώζονται, κατερῆμιμμένα ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς βαρβαρότητος ἠκρωτηριασμένα. Πολλὰ κλαπέντα καὶ ἀρπαχθέντα ὑπὸ ξένων, στολίζουσι τώρα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα.

Ἡ ζωγραφία προώδευσε ἀναλόγως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν Ἀθήναις. Ὁ Πάναινος, ἀδελφὸς τοῦ Φειδίου, διεκόσμησε τὴν ἐν Ἀθήναις Ποικίλην στοὰν μὲ εἰκόνας ὑπομιμνησκοῦσας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν πατέρων των. Ὁ δὲ Πολύγνωτος καὶ ὁ Μήκων τὸν ἐβοήθησαν εἰς ταῦτα τὰ ἔργα.

Ἀκρόπολις Ἀθηῶν.

Ἐν τούτοις πολλοὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Περικλέους διὰ τὴν δαπάνην μεγάλων χρηματικῶν ποσοτήτων εἰς ἀνέγερσιν ἀγαλμάτων μεγαλοπρεπῶν καὶ εἰς οἰκοδομὴν ναῶν. Ὁ Περικλῆς τοὺς εἶπεν, «Ἐγὼ μόνος θέλω ὑποστῆ τὰς γενομένας δαπάνας. ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα μόνον, ὡς εἶναι δίκαιον, θέλει ἐγχαραχθῆ ἐφ' ὄλων τούτων τῶν μνημείων». Ὁ λαὸς τότε, τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσας, δημοφώνως παρεδέχθη ὅτι ὁ Περικλῆς καλῶς ἔπραξε, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ ἐξακολουθῆ νὰ καλλωπίζῃ τὴν πόλιν ἀφειδῶς. Καὶ οἱ σύμμαχοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ παραπονεθῶσι διὰ τὴν τοιαύτην δαπάνην τῶν φόρων των, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ὑπερησπίζοντο ἀπὸ πάντα ἐχθρικὸν κίνδυνον.

§ 23. Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέχρι
τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους.
(431—329).

Ἀπὸ τῆς προδοσίας τοῦ Πausανίου ἡ Σπάρτη εἶχε τρόπον τινὰ ἀποσυρθῆ μακρὰν τοῦ κόσμου, ἔβλεπε δὲ μὲ ζηλοτυπίαν τὴν πρόδοον καὶ διαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐκαιροφυλάκτει νὰ ὠφελθῆ ἐκ τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέκυπτον δυστυχῶς οὗτοι, οἵτινες ἐλησμόνουσιν ὅτι οἱ σύμμαχοί των δὲν ἦσαν καὶ ὑπήκοοί των καὶ ὅτι βλέποντες οὗτοι τοὺς Πέρσας μὴ ἐπαπειλοῦντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ παρόντος δι' οὐδενὸς κινδύνου, ἠσθάνοντο ἤδη τὸν ζυγὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον δεχθῆ ἐκ στενοχωρίας ἐν καιρῷ κινδύνων. Μὴ τολμῶντες δὲ ἔνεκεν ἐλλείψεως βοηθείας ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τοῦτον, ἀπέστελλον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μυστικὰς παρακλήσεις, καὶ τὸ πᾶν βαθμηδὸν παρεσκευάσθη πρὸς ἐμφύλιον πόλεμον.

Ὁ πόλεμος ἤθελεν ἴσως βραδύνει νὰ ἐκραγῆ, ἂν ἡ Κόρινθος δὲν ὠπλίζετο κατὰ τῆς ἀποικίας τῆς Κερκύρας διὰ τὴν Ἐπίδαμνον, ἣτις ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη φιλονεικία μεταξὺ τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Κορινθίων περὶ τῆς Ἐπίδαμνου, οἱ Κορίνθιοι ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Κερκυραίων. Τότε δὲ ἡ μὲν Σπάρτη ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τῶν Κορινθίων, αἱ δὲ Ἀθηναὶ ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιάται ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέμβωσιν, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιόρχησαν τὴν Ποτίδαιαν, ἀποικίαν τῶν Κορινθίων, καὶ ἀφ' οὗ ἐκ τῶν Θηβαίων οἱ αἰχμαλωτισθέντες εἰς τινα ἀπόπειραν ἐν μέσῳ τελείας εἰρήνης πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν συμμάχου των ἐθανατώθησαν.

Ὁ ἀγὼν κατ' ἀρχὰς περιορίζετο εἰς ἀμοιβαίαις λεηλασίας. Οἱ Σπαρτιάται καθ' ἕκαστον ἔαρ εἰσβάλλοντες

εἰς τὴν Ἀττικὴν κατέστρεφον καὶ διήρπαζον ὅ,τι ἠδύ-
ναντο, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι περιπλέοντες καθ' ἕκαστον θέρος
τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἐποίουν τὰ αὐτά. Ἐν τού-
τοις, ἂν καὶ δὲν συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, ὅμως εἰς
τὰς τολμηρὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις συνεκροτοῦντο μι-
κρὰι μάχαι καὶ ἐφονεύοντό τινες. Οἱ Ἀθηναῖοι συναθροί-
ζοντες τὰ λείψανα τῶν ἰδικῶν των τὰ ἔθαπτον δημο-
σίως καὶ λόγοι ἐπιτάφιοι ἐξεφωνοῦντο.

Δυστυχῶς τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου λοιμὸς σκλη-
ρὸς ἐθέριζε τὸ σεσωρευμένον πλῆθος εἰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ
καὶ τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν τειχῶν, τὰ
ὁποῖα εἶχον κατασκευασθῆ κατὰ γνώμην τοῦ Κίμωνος
καὶ συνέδεδον τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Τὸ μόλυσμα
τοῦτο, καθ' οὗ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἰατρῶν ἀπέβη ματαία,
ἔφερον, ὡς λέγεται, ἐξ Ἀφρικῆς πλοῖον ἐμπορικὸν εἰς
Πειραιᾶ. Νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ πένητες δυνα-
τοὶ καὶ ἀδύνατοι, ὅλοι προσεβάλλοντο ἀδιακρίτως· σπα-
νίως δὲ ἐπέζων μέχρι τῆς ἐβδόμης ἢ ἐνάτης ἡμέρας. Ὁ
Περικλῆς ὑπέμενε τὴν δυστυχίαν ὡς καὶ τὴν εὐτυχίαν
ἄνευ ἀδυναμίας. Ἡ νόσος προσέβαλεν ὅλους τοὺς οἰκείους
του καὶ ἡ ἀδελφὴ του, τινὲς τῶν προσφιλεστάτων φίλων
καὶ ὁ πρωτότοκός του υἱὸς ἀπέθανον· ἀπέμενε δὲ μόνον
εἰς αὐτὸν ὁ δευτερότοκός του υἱὸς Πάραλος· ἀλλ' ὁ λοι-
μὸς τοῦ ἀφῆρπατε καὶ αὐτὸν, καὶ πρώτην ἤδη φορὰν,
καθ' ἣν στιγμὴν ἔθετε τὸν νεκρῶσιμον στέφανον ἐπὶ τοῦ
τελευταίου τούτου υἱοῦ του ἔκλαυσε, πικρῶς.

Ἐν τούτοις ἐξήκολούθει νὰ ἐπαγρυπνῆ ὑπὲρ τῆς σω-
τηρίας τῆς δημοκρατίας· δὲν ἐπέζησεν ὅμως, διότι ὁ
λοιμὸς, ἂν καὶ καθ' ἑκάστην ἐλάμβανεν ὕψειν, προσέ-
βαλεν ὅμως καὶ τοῦτον, καὶ κατ' ὀλίγον τὸν κατέβαλε
(429 π. X.).

Κλέων, Μιτυληναῖοι, Πλαταιαί.

Δημαγωγοὶ ραδιοῦργοι καὶ πονηροὶ διεδέχθησαν τὸν

Περικλέα θανόντα. Ὁ Κλέων, εὐνοούμενος ἤδη τοῦ λαοῦ, παρώξυνε τὰ πάθη αὐτοῦ ἀντὶ τὰ καθησυχάζη, ὡς ἔκαμνεν ὁ Περικλῆς. Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου (428 π. Χ.) ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἡ ὑποτελής εἰς αὐτοὺς Μιτυλήνη, πρωτεύουσα τῆς Λέσβου. Οἱ Ἀθηναῖοι, πολιορκήσαντες διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης αὐτήν, τὴν κατηνάγκασαν νὰ παραδοθῆ καὶ ν' ἀφελθῆ ἡ τύχη τῆς εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Οὗτοι δὲ, κατὰ συμβουλήν τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος, ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσι πάντας τοὺς ἐπαναστάτας, νὰ ἐξανδραποδίσωσι δὲ καὶ πωλήσωσι τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους τῆς νήσου μικροὺς τε καὶ μεγάλους, γυναῖκας καὶ παιδιὰ· αἴσθημα δὲ μόνον φιλανθρωπίας ἐμετρίασε ταύτην τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, καὶ ἐσφάγησαν μόνον χίλιοι ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν.

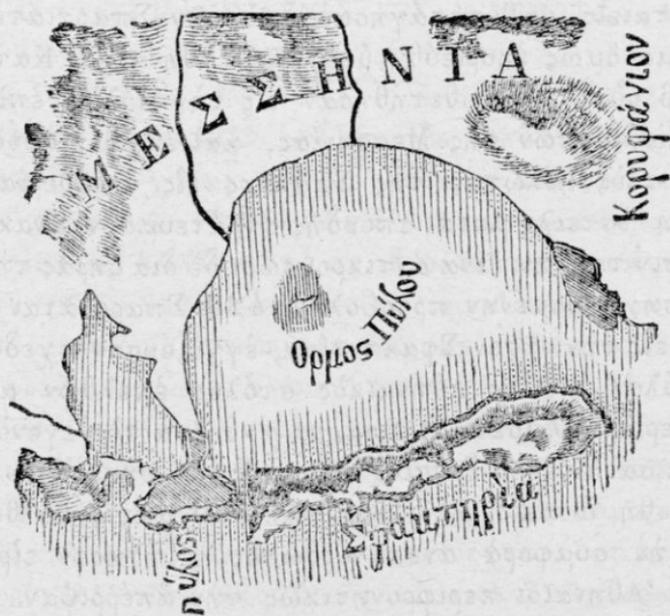
Ἡ Σπάρτη ἀνέλαβε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Πλαταιεῖς, διότι ἐφόνευσαν Θηβαίους· ὅθεν ἐπολιορκήσαν τὰς Πλαταιάς. Ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν, ἂν καὶ ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ Πλαταιεῖς, ἀντεστάθησαν ὅμως εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῶν Σπαρτιατῶν· ἀλλ' ἕνεκα τῆς καταφθειρούσης αὐτοὺς πείνης, ἀπεπειράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ διπλοῦν τεῖχος, δι' οὗ οἱ ἐχθροὶ εἶχον περικυκλώσει τὴν πόλιν· ὅθεν διακόσιοι εἴκοσιν ἄνθρωποι, τουτέστι τὸ ἕμισυ τῆς φρουρᾶς ἐν νυκτὶ σκοτεινῇ, ἀνεμώδη καὶ βροχερᾷ ἐξῆλθον τῶν Πλαταιῶν σιωπηλοὶ, καὶ διὰ κλιμάκων ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη, διὰ πολλῶν δὲ δυσκολιῶν ἔφθασαν σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ λοιποὶ τῆς φρουρᾶς τῶν Πλαταιῶν μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντισταθῶσι περισσότερον ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ Σπαρτιαταὶ ἐφάνησαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην σκληρότατοι καὶ ἀδικιώτατοι πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Πλαταιεῖς. Πέντε δικασταὶ ἐπέμφθησαν ἐκ Λακεδαιμόνος ἵνα κρίνωσι τοὺς αἰχμαλώτους, οἵτινες ἐφέροντο ἐνώπιόν των ἄλλεπάλληλοι· οἱ δικασταὶ περιορίζοντο μόνον νὰ τοὺς ἐρω-

τῶσιν, «Ἐάν εἰς τὸν παρόντα πόλεμον ἕκαμον ἀγαθόν τι εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἢ εἰς τοὺς συμμάχους»· μετὰ ταύτην τὴν χλευαστικὴν ἐρώτησιν εἰς ἕνα ἕκαστον ἀποτεινομένην ἐσφάζοντο. Διακόσιοι Πλαταιεῖς καὶ εἴκοσι πέντε Ἀθηναῖοι ἐσφάγησαν οὕτω· καὶ αἱ γυναῖκες τῶν ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν, ἡ δὲ κατεδαφισθεῖσα πόλις τῶν καὶ ἡ περίχωρος ἐδόθη εἰς τοὺς Θηβαίους.

Μάχη τῆς Σφακτηρίας (455). Χαλκιδική.

Ὁ πόλεμος ἕως τότε ἦτο ἀμφιρρέπης· διότι ἂν καὶ οἱ Πλαταιεῖς καθυπετάγησαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ Ποτίδαια ὁμως ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ δὲ τὰ 426 οὗτοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν Πύλον ἐπὶ τῶν παραλίων αὐτῶν τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἐκεῖθεν προσεκάλεσαν τοὺς Εἰλωτας τῆς Σπάρτης εἰς ἐλευθερίαν. Ἡ Σπάρτη ἔστειλε μετὰ σπουδῆς στρατεύματα ν' ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν ταύτην. Ἴνα ἀντικρούσῃ δὲ διὰ ξηρᾶς τὴν διὰ θαλάσσης γενομένην προσβολήν, 420 Σπαρτιαῖται ἀπέβησαν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἐγγίζουσαν σχεδὸν εἰς τὴν Πύλον· ἀλλ' ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπελθὼν αἴφνης τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἡ Σπάρτη μαθοῦσα τὸ γεγονός καὶ φοβηθεῖσα διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν τῆς πόσεως εἶχεν ἐλαττωθῆ, ὥστε ἡ ἀπώλεια τῶν 420 μαχητῶν θὰ ἦτο δι' αὐτὴν συμφορὰ ἀνεπανόρθωτος, ἐζήτησεν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι περιφρονητικῶς τὴν ἀπέρριψαν. Τότε οἱ ἔφοροι ὑπεσχέθησαν ἐλευθερίαν εἰς ἕκαστον Εἰλωτα, ὅστις θὰ κατῴρθωνε νὰ φέρῃ ζωοτροφίας εἰς τὴν Σφακτηρίαν, διαβαίνων τὴν νύκτα καὶ κολυμβῶν διὰ τῶν Ἀθηναϊκῶν πλοίων. Πολλοὶ τούτων ἀποπειραθέντες ἐπέτυχον καὶ οὕτω ἠδυνήθησαν οἱ Σπαρτιαῖται νὰ μείνωσι μέχρι τῆς τοῦ χειμῶνος προσεγγίσεως. Τότε δὲ τινες εἰς Ἀθήνας παρεπονήθησαν κατὰ τῶν στρατηγῶν. Ὁ Κλέων ἐκλεχθεὶς τότε στρατηγὸς ὑπεσχέθη ὅτι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν τὸ πᾶν θὰ ἦναι τετελεσμένον, ὅπερ καὶ ἔγεινε·

συμβεβηκός δέ τι συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Πύλον. Πυρὰ ἀναφθεῖσα ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς κατασκευὴν φαγητοῦ καὶ μὴ ἐντελῶς σβεσθεῖσα μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ δάσος, καὶ κατέκαυσεν αὐτό· ἔθεν ἡ ἀπόβασις διὰ τοῦτο ἀποκαθίστατο εὐκολος, διότι ἤδη ἐφαίνοντο ὄλαι αἱ κινήσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Νύκτα τινὰ λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι προσέβαλον τὴν νῆσον μὲ ὄλας τῶν τὰς δυνάμεις, οἱ δὲ Σπαρτιατῆται περικυκλωθέντες, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν.

Σφακτηρία.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐδόξασε πολὺ τὸν Κλέωνα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐμψυχωθέντες περιέζωσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Σπάρτη ἐφαίνετο καταβεβλημένη, ἀλλ' ὁ Βρασιδάς, εἷς τῶν βασιλέων τῆς, τὴν ἠνώρθωσε. Λαβὼν οὗτος θαρράλεως ἐπιθετικὴν θέσιν ἐξέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων, ἐξ ὧν οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάμβανον μεγάλα εἰσοδήματα καὶ παντὸς εἴδους ἐφόδια. Καὶ αὕτη ἡ Ἀμφίπολις, ἰσχυροτάτη τῶν ἀποικιῶν

τῶν Ἀθηναίων, ἀπεστάτησεν, ὁ Κλέων δὲ καὶ ὁ Βρασίδης αὐτὸς ἐφρονέυθησαν ἐν τῇ ἐνταῦθα μάχῃ (422). Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν των, συνωμολογήθη εἰρήνη δι' ἐπιμελείας τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου (421) μετὰ δεκαετῆ πόλεμον, καταστροφὴν πόλεων καὶ σφαγὰς καὶ πράξεις βαρβάρους καὶ ἀνωφελεῖς. Οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κατακτηθεῖσαι χῶραι ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως μετὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης.

§ 24. Στρατεία ἐπὶ Σικελίαν (415—413).

Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, εὐπατρίδης Ἀθηναῖος, τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχὴν του μεγάλην πατρικὴν κληρονομίαν. Ἐχὼν λοιπὸν εὐγένειαν, πλοῦτη καὶ εὐφυῖαν, παρηκολουθεῖτο ὑπὸ πολλῶν παρασίτων καὶ κολάκων. Συνειθισμένος οὕτω ἄνευφημῆται ὑπὸ τῆς συνοδίας τούτων καὶ διὰ τὰς πλέον ἀνοήτους πράξεις του, ἐτόλμα νὰ πράττῃ τὸ πᾶν ἀτιμωρητί. Νέος ἀκόμη ἐκολάφισε διδάσκαλόν τινα, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ὁποίου δὲν εὔρε τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὅμηρου. Εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας μόνος ἐκ τῶν ἰδιωτῶν ἔβαλε νὰ τρέξωσιν ἑπτὰ ἄρματα τοῦ συγχρόνου, ἀμαυρώσας οὕτω τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν βασιλέων τῶν Συρακουσῶν καὶ τῆς Κυρήνης· ἐκέρδησε δὲ δυο βραβεῖα ἐν τῷ αὐτῷ σταδίῳ. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι τύπος περιφανεστάτου μὲν, ἀλλὰ καὶ κακοήθους καὶ ἐπομένως ἐπικινδύνου τῇ δημοκρατίᾳ πολίτου.

Ὁ Νικίας, ἀνὴρ βαθύπλουτος καὶ πρωτεύων ἐν τῇ πόλει, ἐσύσταινε τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, ὅπως τὸν ὑποσκελίσει, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ κατάρθρωσε νὰ πείσῃ τὴν πατρίδα του νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὀλεθρίαν εἰς αὐτὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐπαρθέντες διὰ τὰς νίκας τῶν ἐνόμιζον ὅτι οὐδέν ὑπῆρχεν ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τῶν, καὶ ἐπίστευον ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς Σικελίας θὰ συνεπλήρου τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν τῶν. Ἐπὶ προφάσει λοιπὸν τοῦ νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Ἐγεσταίους κατὰ τῶν Συρακουσίων, συνήθροισαν στρατιὰν τοιαύτην καὶ τοσαύτην, ὁποῖαν οὐδεμία ἄλλη πόλις ἑλληνικὴ εἶχεν ἴδει ἕως τότε ἐξερχομένην τῶν τειχῶν καὶ τῶν λιμένων τῆς, 434 ναῦς, 4,300 τοξότας καὶ 5,100 ὀπλίτας (444 π. Χ.).

Τρεῖς ἦσαν οἱ στρατηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Λάμαχος, ὁ Νικίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ὁ τελευταῖος, ἀνακληθεὶς σχεδὸν εὐθὺς ἐν' ἀπολογηθῆ ὡς κατηγορηθεὶς ὅτι ἐνέπαιζε τὰ ἐλευσίνια μυστήρια καὶ ὅτι περιέκαψε νύκτα τινὰ τοὺς κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἰσταμένους Ἑρμᾶς, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην, τὴν ὁποῖαν παρῴξυνε κατὰ τῆς πατρίδος του. Οἱ δύο δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐξετέλουν τὰς πολεμικὰς ἐργασίας μὲ ἀδράνειαν καὶ χρονοτριβήν. Ἡ Σπάρτη ἔπεμψεν ἐν τοσοῦτῳ εἰς βοήθειαν τῶν Συρακουσῶν τὸν Γύλιππον, στρατηγὸν ἐπιτήδειον, ὅστις ἅμα φθάσας μετέβαλε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλε κατ' ἀρχὰς κήρυκας εἰς τοὺς Ἀθηναίους, νὰ τοὺς προτείνῃ πᾶσαν ἀσφάλειαν, ἐὰν ἤθελον νὰ κενώσωσι τὴν Σικελίαν καὶ ἀπέλθωσιν· ἀλλ' ὁ Νικίας οὐδὲ κἄν ν' ἀποκριθῆ κατεδέχθη. Ὁ Σπαρτιάτης τότε ἐπανήγαγε τὸ θάρρος τῶν πολεμίων τῶν Ἀθηναίων, ἀποκατέστησε τὴν πειθαρχίαν, ἐξήσκησε τὰ στρατεύματα καὶ μετὰ ταῦτα ἐκέρδησε τοιαύτην νίκην, ὥστε τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων πολιορκοῦν ἕως τότε ἐπολιορκεῖτο ἤδη ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ὁ Νικίας ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς Ἀθήνας τὰ περὶ τῆς ἀμηχανίας του. Ἐξ Ἀθηνῶν δὲ τῷ ἐστάλη στρατὸς σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν πρῶτον διοικούμενος ὑπὸ τοῦ κρατίστου τῶν τότε στρατηγῶν, τοῦ Δημοσθένους. Ὅτε ὁ στρατὸς

ἐφάνη εἰς Συρακούσας κατὰ τὸ 413 ἐν πομπῇ μετὰ 73 πλοίων φερόντων 5,000 πεζοὺς καὶ 3,000 τοξότας, οἱ Συρακούσιοι ἐκ νέου ὑπέπεσαν εἰς μεγίστους φόβους. Ὁ Δημοσθένης ἤρχετο μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν ἀμέσως. Ἀλλὰ εἰς τινα κατὰ ξηρὰν μάχην οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν 2,000 ἄνδρας, εἰς ἄλλην κατὰ θάλασσαν ἦταν κατεστράφη καὶ ὁ στόλος των, ἡ τελευταία των ἐλπίς.

Δυσκόλως θὰ ἠδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς καὶ ὅμως ἐδοκίμασαν νὰ φύγωσι 40,000 Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν στρατιωτῶν, ἐγκαταλείψαντες τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς των, οἵτινες παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψωσιν εἰς σκληρὸν θάνατον τοὺς παρηκολούθουν ὅσον αἱ ἐξηνητημέναι δυνάμεις των τοῖς ἐσυγχώρουν. Ἐν διαστήματι ὀκτῶ ἡμερῶν, καθ' ἃς διήρκεσεν ἡ ὀλεθρία αὕτη ὑποχώρησις, οἱ ἐχθροὶ δὲν ἔπαυσαν προσβάλλοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης, ὁ ἀποτελῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν, περιεκυκλώθη τέλος καὶ ἐβιάσθη νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, ὁ δὲ Νικίας ἐξηκολούθει νὰ φεύγῃ, ἀλλὰ ποταμὸς τις τοῦ ἐκώλυσε τὸν δρόμον. Καταφλεγόμενοι οἱ φεύγοντες ἐκ τῆς δίψης ἐρρίφθησαν σωρηδὸν ἐπ' αὐτὸν καὶ πολλοὶ ἐπνίγησαν· οἱ Συρακούσιοι τοποθετηθέντες ἐπὶ τοῦ πλησίον ὕψους ἐρρίπτον τὰ βέλη των, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι καταβάντες ἔσφαζον τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ, ὅστις ἐπληρώθη εὐθὺς νεκρῶν καὶ ἐβάφη ὑπὸ τοῦ αἵματος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δυστύχημα ἠνάγκασε τὸν Νικίαν νὰ παραδοθῆ. Καὶ οὗτος μὲν, ὡς καὶ ὁ Δημοσθένης ἐθανατώθησαν, οἱ δ' ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐρρίφθησαν σωρηδὸν εἰς βαθέα λατομεῖα ὑπαιθρα ὄντα, ὅπου ἐβασανίζοντο ὑπὸ τοῦ πνιγηροῦ καὶ ὑπερβολικοῦ τοῦ ἡλίου καύσωνος, καὶ ἐπάγωνον ὑπὸ τῆς δρόσου τῶν τοῦ φθινοπώρου νυκτῶν, λαμβάνοντες εἰς τροφήν τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος ἑνὸς δούλου, καὶ οἱ μὲν τραυματῖαι καὶ

ἀσθενεῖς ἀπέθνησκον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ ἔμενον ἄταφοι, οἱ δ' ἐπιζῶντες ἀνέπνεον μεμολυσμένον ἀέρα. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἔμειναν 75 ἡμέρας, περὶ τὸ τέλος τῶν ὁποίων ἐπωλήθησαν οἱ σωθέντες ὡς δοῦλοι ὑπὸ τῶν νικητῶν.

Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται, ὅτι αἰχμάλωτοὶ τινες Ἀθηναῖοι ἠλευθερώθησαν, διότι οἱ μὲν ἐδίδαξαν τοὺς κυρίους των τεμάχια τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ μνήμῃ των κατεῖχον, ἄλλοι δὲ περιπλανώμενοι εἰς τὴν νῆσον μετὰ τὴν μάχην ἐτρέφοντο παρ' ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔψαλλον τοὺς στίχους του. Ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς Ἀθήνας οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι ἐπορεύθησαν καὶ ἐξέφρασαν τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τὸν ποιητὴν, τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα τοὺς ἔσωσαν.

§ 25. Τέλος τοῦ Πελεποννησιακοῦ πολέμου (413—404).

Ἡ ἐν Σικελίᾳ συμφορὰ ἐπροξένησεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν πληγὴν, ἐξ ἧς δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακύψῃ. Ὅτε ὁ Ἀλκιβιάδης καταφυγὼν εἰς Σπάρτην ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, «Ἐγὼ εὐθὺς θά τοῖς δείξω, ἐφώναξεν, ὅτι ζῶ εἰσέτι». Ὅθεν συνεβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν (τὸ νῦν Τατόϊ), κόμην τῆς Ἀττικῆς, ὅπως καταστήσωσι τὸν πόλεμον διαρκῆ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τῶν Ἀθηνῶν ἐπεκαλέσθησαν δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντεστάθησαν ἥρωϊκῶς εἰς τὴν καταδρομὴν, καὶ διὰ τῆς εὐσταθείας των ὅλους των τοὺς συμμάχους διετήρησαν πιστοὺς εἰς τὸ καθήκον των.

Κατ' εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλκιβιάδης ἔνεκα τῆς κακῆς διαγωγῆς του ἔφυγεν ἐκ Σπάρτης. Μὴ τολμήσας δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο καταδεδικασμένος, προσεπάθησε νὰ γείνη ἄξιος τῆς ἀνακλήσεως διὰ

τῶν εὐεργετημάτων του· ὄθεν, μεταβὰς εἰς Ἀσίαν παρὰ τῷ Σατράπῃ Τισσαφέρνῃ, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῆς Σπάρτης καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ εὖνουν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· κατώρθωσεν ἔτι νὰ λάβῃ διὰ χρηματικῆς ἐπικουρίας τῆς Περσίας τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Σάμῳ στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων καὶ δι' αὐτοῦ προσέβαλε τοὺς πρὸ ὀλίγου φίλους του Σπαρτιάτας. Δύο δὲ ναυμαχίαι εἰς τὸν Ἑλλήσποντον (441), μία μεγάλη κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν νίκη παρὰ τῇ Κυζίκῳ (440), τέλος ἡ ἄλωσις τοῦ Βυζαντίου (408) ἐστερέωσαν τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ τῆς Προποντίδος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων κερδήσας πάλιν τὴν εὖνοιαν τοῦ δήμου ἀνεκλήθη καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος γενόμενος ὑποπτος ἐστερήθη τῆς ἀρχῆς καὶ ἠναγκάσθη ἐκ νέου νὰ φύγῃ εἰς ξένην γῆν, ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπὸ Περσῶν, ἐν ᾧ ἐξώρμησεν ἐκ τῆς οἰκίας του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔβαλαν πῦρ (404)· ἔζησε δὲ 46 περίπου ἔτη.

Οἱ Πέρσαι ἠλλαξαν πάλιν τοὺς συμμαχοῦς των, διότι τὸν νέον Κῦρον, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Β', ἐλθόντα διοικητὴν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος κολακεύσας εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὸν. Τότε ἡ ἤττα τοῦ Σπαρτιάτου Καλλικρατίδου ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Κόνωνος περὶ τὰς νήσους Ἀργινούσας (406) ἀπέβη ἀνωφελής, ἐπειδὴ ὁ Λύσανδρος, λαβὼν παρὰ τοῦ Κύρου χρήματα, ἠδυνήθη νὰ συγκροτήσῃ στόλον ἀνώτερον ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἡ Σπάρτη πρὸ ὀλίγου ἀπώλεσε. Τέλος πάντων τῷ 405 ἀφῆρσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης διὰ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς νίκης.

Ἡ ἐνταῦθα μάχη ὑπὲρ τῆς Σπάρτης ἀποβάσα δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἀνδρίας. Ἐν ᾧ οἱ δύο στόλοι ἦσαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, οἱ Ἀθηναῖοι ναύαρχοι τέσσαρας κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐρχόμενοι καὶ

προκαλοῦντες ματαίως εἰς μάχην τὸν Λύσανδρον ἐπροφυλάττοντο ἀμελῶς, διότι ἐνόμιζον, ὅτι οὐδένα κίνδυνον εἶχον παρ' ἐχθροῦ τόσον δειλοῦ. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Λύσανδρος παρετήρει ἐπιμελῶς τὰς κινήσεις των, καὶ τὴν πέμπτην ἡμέραν, μόλις οἱ ναύαρχοι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὸν σταθμὸν των, καὶ ὁ Λύσανδρος εὐθὺς ὕψωσε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τοὺς ἰδιικούς του. Πρῶτος δ' ὁ Κόνων ἐκ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν παρετήρησεν ἐκ τῆς ξηρᾶς τὸν στόλον τοῦτον, ὅτι προὔχῳρει πλησίστιος καὶ ἐφώναζε νὰ ἐπιβιθασθῶσιν οἱ ναῦται. Κυριευθεὶς δὲ ὑπὸ λύπης ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς ἐπαπειλούσης τοὺς Ἀθηναίους δυστυχίας καλεῖ τοὺς μὲν, παρακαλεῖ τοὺς δὲ, καὶ ἀναγκάζει ὅλους, ὅσους συναντᾷ, νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ ζῆλός του ἦτο ἀνωφελής, διότι οἱ στρατιῶται ἦσαν διεσκορπισμένοι τῇ δεκάκεισε, οἱ μὲν εἶχον μεταβῆ πρὸς ἀγορὰν τροφῶν, οἱ δὲ ἐπεριδιάβαζον εἰς τὴν πεδιάδα· τινὲς ἐκοιμῶντο εἰς τὰς σκηνὰς των, ἄλλοι δ' ἠτοιμάζον τὸ γεῦμα. Οἱ Πελοποννήσιοι πίπτοντες εἰς τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν ἀνῆρπαζον τὰς κενὰς ναῦς καὶ συνέτριβον διὰ τῶν συγκρούσεων των τὰς ἤδη πληρουμένας. Οἱ δὲ στρατιῶται, τρέχοντες, ἵνα τὰς ὑπερασπίσωσιν ἄνευ ὅπλων, ἐφονεύοντο πλησίον των, καὶ ὅσοι ἔφυγον πρὸς τὸ παράλιον, ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀποβιθασθέντων καὶ δραμόντων πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν. Ὁ Λύσανδρος συνέλαβε 3000 αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τοὺς στρατηγούς, καὶ ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν στόλον ἐκτὸς τῆς νηὸς Παράλου, ἧτις σωθεῖσα ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας τὴν εἶδησιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος· ἐσώθησαν δὲ καὶ ὀκτὼ πλοῖα, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Κόνων κατέφυγεν (405) εἰς τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου.

Ὁ Λύσανδρος ἐν ἀταραξίᾳ ἔσφαξε περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας αἰχμαλώτων Ἀθηναίων, χωρὶς κἄν νὰ ἔχη δεικαιολόγησιν, ὅτι τοὺς ἐφόνευσε δῆθεν ἕνεκεν ἀντεκδικήσεως ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐν συμπλοκῇ, διότι

μάχη δὲν ἔγεινεν. Οὗτοι οἱ σφαγέντες ἦσαν ὁ τελευταῖος στρατὸς τῶν Ἀθηναίων. Δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε πλοῖα ἐν Πειραιεῖ, οὔτε χρήματα ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, οὔτε ὀπλίται ἐν τῇ πόλει πρὸς συγκρότησιν νέου στρατοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἡρώϊκὴ πόλις ἀντέστη ἔτι ἐξ μῆνας κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ μόνη ἡ πείνα τὴν ἠνάγκασε τέλος νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα τὸ ἔαρ τοῦ 404 π. Χ.

Αἱ Ἀθῆναι κατεδικάσθησαν ἤδη διὰ συνθήκης νὰ μὴ ἔχωσι πλέον τείχη, καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἐξάρτυσις πλειοτέρων τῶν δώδεκα πλοίων. Τὰς ἐξῆς ὄρισαν μάλιστα ἀφειδῶς, διότι ὁ Λύσανδρος συνήθροισε μέγαν ἀριθμὸν αὐλητρίδων καὶ προσέταξε νὰ κρημνίσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα, παιανίζούσης τῆς μουσικῆς, καὶ παρόντων τῶν συμμάχων, οἵτινες ἐστεμμένοι μὲ ἄνθη, ἔψαλλον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων τὴν ἐλευθερίαν τῆς λυτρωθείσης τάχα Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ ἐννοῶσιν, ὅτι, καταστρεφομένων τῶν Ἀθηναίων, ἤθελον συγκαταστραφῆ καὶ αὐτοὶ οὗτοι, ὡς ὁ ὕστερος χρόνος ἀπέδειξε. Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

§ 26. Οἱ 30 τύραννοι (404) καὶ ὁ Θρασύβουλος (403).

Ἵνα μὲνωσι καταβεβλημένοι αἱ Ἀθῆναι, ὁ Λύσανδρος καταλύσας τὸ ἀρχαῖον πολίτευμά των, ὑπέβαλεν αὐτὰς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τριάκοντα ἐγχωρίων τυράννων, τῶν ὁποίων ἡ βία καὶ ἡ αὐθαιρεσία ἄφησε στυγεράν μνήμην. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ὑπαρχόντων συκοφαντῶν πρὸς κοινὴν εὐχαρίστησιν· ἔπειτα ὅμως καὶ κατὰ τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν. Τότε ἐζήτησαν πρὸς ὑποστήριξιν των καὶ ἔλαβον παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων φρουροὺς, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐκολάκευον τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν (ἀρμωστήν) Καλλίβιον,

ἵνα ἐγκρίνη ὅ,τι καὶ ἂν πράττωσιν. Οἱ πολῖται ἀφωπλί-
σθησαν ἐκτὸς 3000, οἵτινες ἦσαν ὀλιγαρχικῶν φρονη-
μάτων· τῶν δὲ ἀντιπάλων τῶν ἄλλοι ἐξωρίσθησαν καὶ
ἄλλοι κατεδικάσθησαν καὶ τὰ κτήματά τῶν ἐδημεύθη-
σαν, ἵνα πληρῶνῃται ὁ μισθὸς τῶν φρουρῶν. Μόνος ὁ Θη-
ραμένης μεταξὺ τῶν τριάκοντα ἦτο μετριοπαθέστερος
καὶ φρονιμώτερος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς κατεδικά-
σθη νὰ πῆ τὸ κώνειον, κατὰ πρότασιν τοῦ παλαιοῦ του
φίλου καὶ συντυράννου του Κριτίου.

Ὁ φιλόπατρις Θρασύβουλος, βλέπων τὴν ἀθλίαν ταύ-
την κατάστασιν τῆς πατρίδος του, ἔσπευσεν ἐκ Θηβῶν
μὲ ἐβδομήκοντα ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ φυγόντας Ἀθη-
ναίους καὶ τινὰς Θηβαίους καὶ κατέλαβε τὴν Φυλὴν,
φρούριον τῆς Ἀττικῆς· ἅμα δ' ἐπαυξήθέντος τοῦ μικροῦ
του στρατεύματος, ἐκυρίευσεν τὴν Μουνυχίαν, ἓνα τῶν
τριῶν λιμένων τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ τύραννοι ἦλθον νὰ
τοὺς προσβάλωσιν ἐνταῦθα. Τὸ στράτευμα τῶν τυράν-
νων, συγκείμενον ἐξ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἐνι-
κῆθη, ὁ δὲ Θρασύβουλος, ὅπως τελειώσῃ τὸ ταχύτερον
τὸν πόλεμον, τοὺς συνεχώρησε ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Ἐλευ-
σίνα καὶ ἐπροκῆρυξεν ἀμνηστειάν, τὴν ὁποίαν ἐτήρησε
πιστῶς. Ἀντὶ δὲ τῶν τριάκοντα ἐγκατεστάθησαν δέκα
ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ὡς τυραννικοὶ, κατελύθησαν
καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἀπεκατεστάθη πάλιν
μετὰ ὀκτάμηνον τυραννίαν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν μετὰ
τούτους δέκα.

Ἰπποκράτης, Ἀριστοφάνης, Θουκυδίδης, Σωκράτης.

Κατὰ τοὺς ἀξιοθρηνήτους τούτους καιροὺς ἀνεφάνη-
σαν ἄνδρες τινές, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατετάχθη-
σαν μεταξὺ τῶν μεγίστων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέ-
ρει ἡ ἱστορία. Ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἐκ τῆς νήσου Κῶ ἰατρός
Ἰπποκράτης (460—490), ὅστις ἠξιώθη διὰ τὴν μεγά-

λην του ἀγχίνοιαν καὶ τὴν ἰατρικὴν του δεινότητα νὰ ὀνομασθῆ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς· ὁ Ἀριστοφάνης, ὅστις διὰ τῶν κωμωδιῶν του ἐνέπαιζε καὶ προσέβαλλε καιρίως, ὅσους εἰς τὸν καιρὸν του ἐξέπιπτον εἰς καταχρήσεις· ὁ Θουκυδίδης, ὅστις μὲ ἀυστηρὰν ἀλήθειαν ἱστόρησε τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἄλλοι.

Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ ὅστις ὑπερέβη ὅλους διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν του ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, γεννηθεὶς τῷ 469. Ὁ πατὴρ του Σωφρονίσκος ἦτο λιθοξόος· διὸ καὶ ὁ ἴδιος μετῆλθε κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ὅπερ ὁμως ἐγκατέλειψεν ὕστερον, καὶ τοι πτωχὸς, ἴν' ἀποκτήσῃ ὅ,τι ἐξετίμα κάλλιον τοῦ χρυσοῦ, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἐξεπλήρωσεν ἅπαντα τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου, ἐπολέμησε γενναίως ὑπὲρ πατρίδος εἰς τὴν Ποτίδαιαν, εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ εἰς τὸ Δήλιον καὶ ἔσωσέ ποτε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἄλλοτε τὸν Ξενοφῶντα. Περισπούδαστον εἰς αὐτὸν ἀξίωμα ἦτο τὸ «Γνώθι σαυτὸν»· ἔλεγε δὲ, «ἔν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα», καὶ ἐπολέμει αὐστηρῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀπάτην. Ἡ διδασκαλία του ἔτεινε πρὸς ἀναγνώρισιν ἐνὸς ὑπερτάτου ὄντος, δημιουργήσαντος καὶ συντηροῦντος τὸ σύμπαν. Οἱ κενόδοξοι, τοὺς ὁποίους προσέβαλλε, καὶ οἱ δεισιδαίμονες τοὺς ὁποίους ἤλεγχεν, ἠρέθησαν κατ' αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην· ὅθεν συκοφαντηθεὶς ὡς διαφθορεὺς τῆς νεολαίας καὶ ὡς θέλων νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, καταδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς θάνατον. Ἐβλήθη δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου περιέμεινε τριάκοντα ἡμέρας, ἕως νὰ ἐπανέλθῃ ἡ θεωρὸς¹ ναῦς ἐκ Δήλου· διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς καὶ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου τούτου οἱ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν ἐκτέλεσιν

(1) Πλοῖον ἱερὸν στελλόμενον ἐκ μέρους πόλεως τινος εἰς ναὸν ἢ μαντεῖον χάριν θρησκευτικῶν τελετῶν.

τῶν θανατικῶν ποινῶν. Διῆλθεν ὁ Σωκράτης τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν φίλων του περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, καλλιωτέρας τῆς παρούσης. Τὴν παραμυθὴν τῆς ἡμέρας τῆς ἐλεύσεως τῆς θεωρίδος νῆος εἰς Ἀθήνας, τῶν μαθητῶν τούτις, ὁ Κρίτων, τὸν συνεβούλευσε νὰ δραπετεύσῃ τῇ συνεργείᾳ αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν. Ὁ Σωκράτης ἠρνήθη, διότι δὲν ἤθελε νὰ γείνη παραβιαστὴς τῶν νόμων τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀποφύγῃ τὴν εἰς ἕκαστον πολίτην καταδικασθέντα ἐπιβαλλομένην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀποφασισθεῖσαν τιμωρίαν. Τέλος πάντων ἡ τελευταία ἡμέρα ἔφθασε καὶ ταύτην ὁ Σωκράτης ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον εἰς ὑψηλὴν συνομιλίαν περὶ θανάτου τοῦ σώματος καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἥλιος ἔδυσεν, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ κώνειον, τὸ ὁποῖον ἔπιε σταθερῶς καὶ ἀτάραχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρηνούντων φίλων του καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσμοφύλακος δακρύοντος, καὶ ἀπέθανε μάρτυς τῆς ἀληθείας (399 π. Χ.). Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν ἦσαν οἱ περιφανέστεροι τῶν μαθητῶν του.

Μεταμεληθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερον, τοῦ μὲν Σωκράτους ἔστησαν ἀδριάντα, τῶν δὲ κατηγορῶν του τὸν μὲν Ἄνυτον καὶ Λύκωνα ἐξώρισαν, τὸν δὲ Μέλητον ἐθανάτωσαν.

§ 27. Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων (401).

Ὁ Κύρος ἤθελε ν' ἀποβάλλῃ τοῦ θρόνου τῆς Περσίας τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην· καὶ ἐπειδὴ γνωρίζων τοὺς Ἕλληνας ἐπίστευεν ὅτι μὲ ἐλληνικὰ στρατεύματα ἡ νίκη ἤθελεν εἶσθαι βεβαία, ἔλαβεν ἐπὶ μισθῷ 13,000 μισθοφόρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἤνωσε μὲ 100,000

βαρβάρων καὶ μετὰ τούτων ἐκίνησε κατὰ τῆς Βαβυλῶ-
 νος. Ἄφ' οὗ διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ τὰς ἐρήμους τῆς
 Μεσοποταμίας, ἀπήντησε τὸν ἐχθρὸν εἰς Κούναξα καὶ
 συνεκρότησε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες διε-
 σκόρπισαν πᾶν ὅ,τι ἀπήντησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἄρταξέρξης,
 πληγωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐσώθη ὑπὸ τῶν παρα-
 κολουθούντων αὐτόν· ὁ δὲ Κῦρος ἐφρονεύθη ἐν τῷ θριάμβῳ
 του ὑπὸ στρατιώτου τινὸς καὶ ὁ θάνατός του ἐπέφερε
 τὴν φυγὴν τῶν ἑαυτοῦ. Μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν
 καὶ ἀπέκρουσαν ἀνδρείως ὅλας τὰς προσβολὰς καὶ ἔμει-
 ναν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μεταξὺ δύο στρατευ-
 μάτων, τοῦ μὲν ἐνὸς συμμαχικοῦ, τοῦ δὲ ἄλλου ἐχθρ-
 κοῦ, φευγόντων ἀμφοτέρων κατ' ἀντίθετον δρόμον.

Τότε ἤρχισεν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου
 Κλεάρχου, ἡ περίφημος κάθοδος τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλ-
 λήνων διὰ μέσου 600 ὥρων τόπων, κατὰ τὸ πλεῖστον
 καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Πέρσας ἀγνώστων, ὑπερνικηθέντων
 χωρῶν, ποταμῶν, χιόνων, σιτοδείας καὶ ἀγρίων καθ' ὁ-
 δὸν φυλῶν. Ὁ σατράπης Τισσαφέρνης τοὺς ἠνώχλει κατ'
 ἀρχάς, ἔπειτα διὰ προδοσίας συνέλαβε τοὺς ἀρχηγούς
 των, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσε κατὰ προσταγὴν τοῦ βα-
 σιλέως. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς περιῆλθε τότε πρὸς ὦραν
 εἰς ἀπελπισίαν· ἀλλ' ἐνεψύχωσε τὸ θάρρος του Ξενοφῶν
 ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις ὑπηρέτει ὡς ἐθελοντῆς εἰς τὸ στρα-
 τευμα, ἀκολουθῶν φίλον τούτινα ἀρχηγόν, Πρόξενον τὸν
 Βοιωτίον, ἵνα ἴδῃ νέα μέρη καὶ λαοὺς ἀγνώστους. Εἰς
 τὰς κρίσιμους περιστάσεις οἱ ἔξοχοι ἄνδρες λαμβάνουσιν
 ἀφ' ἑαυτῶν τὴν θέσιν των. Ἐν ᾧ ὄλος ὁ στρατὸς εὐρί-
 σκετο εἰς ἀπελπισίαν, καὶ μέγας ἦτο διὰ τοῦτο ὁ κίνδυ-
 νος, ὁ Ξενοφῶν, ὀμιλῶν καὶ ἐνεργῶν τὴν ἐκλογὴν ἄλ-
 λων στρατηγῶν, συγκατελέχθη εἰς τούτους καὶ αὐτὸς,
 μετερρύθμισε τὸν στρατὸν καὶ ἡ πορεία ἐξηκολούθησεν.
 Ὁ Τισσαφέρνης, ἀπελπισθεὶς νὰ κάμῃ ὑποχειρίους τοὺς
 ὀλίγους ἐκείνους ἀνδρείους, παρητήθη τῆς καταδιώξεως,

ὁπότε ἔφθασαν εἰς τὰ ὄρη τῶν Καρδούχων· ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη ἤδη νὰ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν φοβερῶν τούτων ὄρειων, τῶν ὁποίων τὰ μακρὰ βέλη διεπέρων τὰς πανοπλίας. Ἄμα δὲ ἦλθον εἰς Ἀρμενίαν, ἡ χιῶν τοὺς κατέλαβεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ τόσον ἄφθονος ἔπεσεν, ὥστε τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ ἄλλοι ἐστερήθησαν τῆς δράσεως ἐκ τῆς ἀντανεκλάσεως, καὶ τὰ πλείοτερα δὲ τῶν φορητῶν ζῶων ἀπωλέσθησαν. Ἦναγκάσθησαν κατόπιν νὰ διαβῶσι τὸν Φάσιν, καὶ πολλοὺς ἄλλους ποταμοὺς καὶ ν' ἀποκρούσωσι τὸν πολεμικὸν λαὸν τῶν Χαλύβων. Τέλος φθάσαντες εἰς τὸ ὄρος Θήχην, ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ ὀρίζοντι τὸν εὐρύχωρον Εὐξείνιον πόντον καὶ μετὰ χαρᾶς ἤρχισαν φωνάζοντες— θάλασσα! θάλασσα! ἠσπάζοντο δὲ ἀλλήλους μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς καὶ ἔπιπτον εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν των. Εὐθὺς δὲ τότε, οἱ στρατιῶται κομίσαντες πέτρας, ἤγειραν ὡς τρόπαιον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους πυραμίδα, τὴν ὁποίαν ἐκάλυψαν μὲ ὄπλα, ἀφαιρεθέντα παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

Μετὰ τινὰς νέας μάχας κατὰ τῶν πολεμικῶν φυλῶν τῆς παραλίας, ἔφθασαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἐλληνικὴν πόλιν Τράπεζοῦντα, ἀποικίαν τῆς Σινώπης, καὶ ἐκεῖ ἐώρτασαν τὴν ἀπελευθέρωσίν των διὰ πανδήμων ἀγώνων καὶ θυσιῶν. Εἶχον ἀπομείνει 8,600, μὴ εὐρόντες δὲ πλοῖα ἠναγκάσθησαν νὰ παραπορεύωνται τὴν παραλίαν, ἄλλοτε μὲν μαχόμενοι, ἄλλοτε δὲ ἐν εἰρήνῃ μέχρι Χρυσουπόλεως, ἀντικρὺ τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐτελείωσε πλέον ἡ κáθοδος τῶν μυριῶν. Εἰς 15 μῆνας καὶ μετὰ πολλοῦς σταθμοὺς εἶχον διατρέξει εἰς τε τὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν κáθοδον 5,800 χιλιομέτρα. Αὕτη ἡ νικηφόρος πορεία διὰ μέσου ὄλου τοῦ περσικοῦ κράτους ἀπέδειξε τὴν ἀθεράπευτον ἐξασθένειν τῶν Περσῶν· ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ ταύτης ὠφελήθησαν κατόπιν ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος.

§ 28. Αίτια νέου πολέμου μεταξύ Σπάρτης καὶ Περσίας.

Ἄγησίλαος, Λύσανδρος.

Ἐν ᾧ οἱ μύριοι ἀπετελείωνον τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν, ὁ σατράπης Τισσαφέρνης ἔφθασεν εἰς τὴν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ σατραπείαν του, καὶ ἐκεῖ κατεδίωξε τοὺς βοηθήσαντας τὸν Κύρον κατοίκους τῶν ἐλληνίδων πόλεων· αὐταὶ δ' ἐζήτησαν τότε τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἥτις λαβοῦσα τὴν προστασίαν αὐτῶν, ἐξαπέστειλεν εἰς βοήθειάν των πολλοὺς στρατηγούς, ἐξ ὧν μᾶλλον φοβερὸς κατέστη ὁ ἀνδρείος Ἄγησίλαος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης.

Κατὰ τὸ 396 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Αὐλίδος, ἐνίκησε τὸν Τισσαφέρνην ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Σάρδεων, καὶ, μελετήσας πλέον νὰ ἀνατρέψῃ τὸν θρόνον τῆς Περσίας, προὐχώρησε παρατόλμως μετὰ 20,000 Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἄνω Ἀσίαν, ἐμπνέων εἰς τὴν Περσίαν τρόμον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐσώθη ὁ μέγας βασιλεὺς διὰ τοῦ χρυσοῦ, μισθώσας ἐν Ἑλλάδι μερίδα τινὰ Ἑλλήνων καὶ ἐξεγείρας αὐτὴν κατὰ τῆς Λακεδαιμόνος, ὡς ἀποδεικνύεται εὐθὺς κατωτέρω.

Ἡ Σπάρτη εἶχε μεταχειρισθῆ σκληρῶς τὴν νίκην της κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ἐγκατασταθέντες ἄρμοσταὶ (ἀπεσταλμένοι) αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἐφέροντο τυραννικῶς· κατ' ἔτος ἡ Σπάρτη εἰσέπραττε παρ' αὐτῶν φόρον 4,000 ταλάντων, βαρύτερον ἐκείνου τὸν ὅποιον ἐπλήρωναν ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ὅθεν τὸ κατ' αὐτῆς μῖσος ἐπηύξανε πολὺ. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι, προσθεβλημένοι ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶδον νὰ γεννᾶται ἡ δυσαρέσκεια αὕτη, ἤλπισαν νὰ τὴν μεταβάλωσιν εἰς φανερόν πόλεμον, καὶ τὸ κατώρθωσαν διὰ

ραδιουργίας και χρημάτων. Αἱ Θῆβαι πρῶται συνεκρότησαν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος αἱ Ἀθηναίαι, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος. Κατὰ τὸ 364 ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὴν ἐν Ἀλιάρτῳ μάχην, ὅπου ἐφανεύθη ὁ εἰρημένος αἴτιος τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίας Λύσανδρος. Ἡ Σπάρτη, κινδυνεύουσα μέγαν κίνδυνον, ἀνεκάλεσε τὸν Ἀγησίλαον, ὅστις παρητήθη τοῦ κατὰ τῆς Περσίας σχεδίου ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος του.

Διελθὼν οὗτος τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πολεμῶν, ἔφθασεν εἰς Κορώνειαν, ὅπου οἱ σύμμαχοι τὸν περιέμενον. Συνέβη τότε πεισματώδης σύγκρουσις, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι ἔδειξαν προτερήματα στρατιωτικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν κακὸς οἰωνὸς πρὸς τὴν Σπάρτην. Ὁ ἴδιος Ἀγησίλαος ἐκαλύφθη ὑπὸ πληγῶν, ἀλλ' ὅμως ἐνίκησεν (394).

Ἡ νίκη τῆς Κορωνείας ἐστερέωσε τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης· ἀλλ' ὁ Κόνων, ναύαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ καὶ τοῦ συμμαχικοῦ τῶν Ἀθηναίων στόλου, τῆς ἀφῆρει ταῦτοχρόνως τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης (393). Ἡ Λακεδαιμόνιος τότε φοβηθεῖσα συνωμολόγησε διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου της Ἀνταλκίδου αἰσχρὰν εἰρήνην μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως (387), κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Περσίας πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ ἑλληνίδες πόλεις, ἔτι δὲ καὶ αἱ Κλαζομεναὶ καὶ ἡ Κύπρος, εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐπετράπη νὰ κρατήσωσι μόνον τὴν Ἰμβρον, τὴν Λῆμνον καὶ τὴν Σκύρον. Πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες πόλεις ἀφίνοντο ἐλεύθεραι.

§ 29. Πελοπίδας.

Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμόνιων (382).

Εἰς τῶν στρατηγῶν τῆς Σπάρτης, ὁ Φοιβίδας, διερχόμενος τὴν Βοιωτίαν μετὰ τινος στρατιωτικοῦ σώμα-

τος, ὅπερ ἔφερον εἰς Ὀλυμπον, ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῶν Θηβῶν. Ἐκεῖ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λεοντιάδου καὶ ἄλλων ὀλιγαρχικῶν Θηβαίων κατέλαβε, τῇ συνεργείᾳ αὐτῶν, τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν. Ὁ ἀντίπαλος καὶ συνάρχων τοῦ ὀλιγαρχικοῦ Λεοντιάδου Ἴσμηνίας, πολέμαρχος τῶν Θηβῶν, κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη, τετρακόσιοι δὲ τῶν ὀπαδῶν του κατέφυγον εἰς Ἀθήνας.

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπροξένησε πανταχοῦ ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν ὅτι συνεμερίσθησαν, καταδικάσαντες τὸν Φοιβίδαν εἰς ζημίαν 100,000 δραχμῶν, καὶ ἀφαιρέσαντες τὸ ἀξίωμα τῆς διοικήσεως· ἐκράτησαν ὅμως τὴν Καδμείαν, ἐτιμώρησαν δηλαδὴ τὸν πράξαντα τὸ ἀδίκημα, ἀλλ' ἐνέκριναν τὴν πράξιν του.

Τρία ἔτη ἡ Καδμεία διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐμπιστευόμενοι εἰς τοῦτο τὸ στήριγμα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Θηβαϊκῆς ἀριστοκρατίας, Λεοντιάδης καὶ Ἀρχίας, ἐξετράπησαν εἰς μυρίας κακώσεις. Αἱ φυλακαὶ ἐπληρώθησαν, αἱ θανατικαὶ ποιναὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὡς ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων ἐν Ἀθήναις.

Μεταξὺ τῶν φυγάδων εἰς Ἀθήνας Θηβαίων ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀνὴρ ἡρωϊκὸς καὶ εὐτολμος, εὐγενὴς καὶ πλούσιος, ἐχθρὸς δὲ τῶν τυράννων καὶ συνδεδεμένος μετ' ἄλλου ἐπισήμου Θηβαίου, τοῦ Ἐπαμεινώνδα, διὰ στενῆς φιλίας. Οὗτος λοιπὸν ἔγεινεν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγὸς συνωμοσίας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ καταστρέψῃ τὴν εἰς Θήβας τυραννίαν τῆς Σπάρτης, καὶ συνεννοήθη μετὰ πολλῶν Θηβαίων διαμενόντων ἐν Θήβαις, ἐξ ὧν τις, ὀνόματι Φυλλίδας, κατώρθωσε νὰ διορισθῇ γραμματεὺς τῶν πολεμάρχων (ἀρχόντων τῆς πόλεως).

Δώδεκα τῶν συνωμοτῶν, ὡς κυνηγοὶ ἐνδεδυμένοι, εἰσελθόντες μόνος ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν διὰ διαφόρων πυλῶν, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν πλουσιωτάτων Θηβαίων, ὀνομαζομένου Χάρωνος, ὅπου τινὲς τῶν ὀπαδῶν των ἐλθόντες ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Ὁ Φυλλ-

λίδας προσεκάλεσε τότε εἰς συμπόσιον δύο τῶν πολεμάρχων. Φίλος τις ἔγραψεν εἰς τινὰ τῶν συμποσιαζόντων πολεμάρχων, τὸν Ἀρχίαν, νὰ προσέξη, ἐκθέτων εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς λεπτομερίας, ἀλλ' οὗτος οὐδ' ἀπεσφράγισε τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ ρίψας αὐτὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του, « ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα » εἶπε· μετὰ τινὰς ὄμως στιγμὰς οἱ συνωμόται ἔφθασαν ἐπενδεδυμένοι μὲ στεφάνους πυκνοὺς ἐξ ἐλάτης καὶ πεύκης, κατασκιάζοντας τὰ πρόσωπά των, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς πολεμάρχους· ὁ δὲ Φυλλίδας ἔτρεξε παρευθὺς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς. Ταῦτοχρόνως δὲ ὁ Πελοπίδας ἔσφαξε τὸν Λεοντιάδην εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔπεμφε καθ' ὅλην τὴν πόλιν κήρυκας, οἵτινες σαλπίζοντες ἐκάλουν τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρῶτ' οἱ λοιποὶ φυγάδες ἔφθασαν μετὰ πολλῶν Ἀθηναίων καὶ περὶ αὐτοὺς συνήχθη καὶ ὁ λαός. Ὁ Πελοπίδας τότε ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν συνέλευσιν μετὰ τοῦ στρατεύματός του, περιεστοιχισμένος ὑπὸ ἱερέων, φερόντων στέμματα καὶ καλούντων τοὺς πολίτας εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος καὶ τῶν θεῶν. Ἄπας ὁ λαός τότε ἐξέβαλε φωνὰς εὐγνωμοσύνης καὶ ἠσπάσθη τοὺς ἐλθόντας φυγάδας ὡς ἐλευθερωτὰς τῆς πόλεως.

Ὁ Πελοπίδας, ὁ Χάρων καὶ ὁ Μέλων οἱ πρωταίτιοι τῆς συνωμοσίας ἐξελέχθησαν Βοιωτάρχαι, καὶ εὐθὺς ἐπέπεσαν κατὰ τῆς Καδμείας, τῆς ὁποίας ἡ φρουρὰ, μὴ ἔχουσα τροφὰς, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ, πρὶν ἢ ἔλθῃ βοήθεια ἐκ Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες τὸ συμβῆναι καὶ κρίναντες ἀπέκτειναν δύο τῶν ἐκεῖ διοικούντων φρουράρχων Σπαρτιατῶν, εἰς δὲ τὸν τρίτον ἀπόντα ἐπὶ τῆς τότε γενομένης ἐφόδου ἐπέβαλαν βαρυτάτην ζημίαν, τὴν ὁποίαν μὴ δυνάμενος νὰ πληρώσῃ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Πελοποννήσου (379).

Δύο τότε μεγάλοι ἄνδρες καὶ φίλοι πρὸς ἀλλήλους διώκουν τὰ τῶν Θεβῶν, ὁ ἀνδρεῖος Πελοπίδας, ὁ ἰδρυτὴς

τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας. Οὗτοι ἀπέδειξαν τὰς θήβας, ἐν ὄσῳ ἔζων, πρώτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος καὶ συνέτριψαν ἀνεπανορθώτως τὴν δύναμιν τῶν Λακεδαιμονίων.

§ 30. Ἐπαμεινώνδας.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἴκου τῶν Θεβῶν, ἀλλ' ἐγεννήθη πένης καὶ τοιοῦτος διετέλεσεν ὢν καθ' ὅλην του τὴν ζώην· ἐξεπαιδεύθη δὲ καλῶς· ἦτο συνετὸς, αὐστηρὸς, μεγαλόψυχος, εἶχε θάρρος ἀδάμαστον· ἤξευρε νὰ διοικῆ καὶ νὰ ὑποτάσσεται. Τὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σέβας του ἦτο τοσοῦτον βαθύ, ὥστε οὐδέποτε ἐψεύδετο, μηδὲ ἀστεϊζόμενος. Οὐδεμίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀδικία τοῦ δήμου τὸν ἐκώλυε τοῦ νὰ ὑπηρετῆ καλῶς τὴν πατρίδα του· παρεσκεύαζε δὲ ὅλους τοὺς Θεβαίους εἰς ἀσκήσεις πολεμικάς.

Οἱ Σπαρτιάται ἐπεθύμουν ν' ἀνακτήσωσι τὴν Καδμείαν· ὅθεν ὁ Ἀγησίλαος εἰσώρμησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἄλλ' οἱ Θεβαῖοι, χωρὶς νὰ τὸν περιμένωσιν εἰς τὴν πόλιν των, τὸν παρηκολούθουν πανταχόσε, συνειθίσαντες ἐκ συχνῶν ἀκροβολισμῶν νὰ θεωρῶσι τοὺς Σπαρτιάτας κατὰ πρόσωπον. Ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος εἰσελθὼν εἰς Βοιωτίαν μετὰ 10,000 ὄπλιτῶν καὶ 1,000 ἵππέων εὗρέθη εἰς τὴν τῶν Λεύκτρων πεδιάδα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ τῶν Θεβαίων, οἵτινες εἶχον μόνον 6,000 ἀνδρας, ἀλλ' οἱ ἵππεῖς των ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Λακεδαιμονίων ἵππέων. Ὁ μὲν Πελοπίδας ὠδήγει τὸν ἱερὸν λεγόμενον λόχον, συγκείμενον ἐξ ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας διώκει ὡς στρατηγός. Ὁ Πελοπίδας ἐπετέθη ὀρμητικῶς μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ ὁ Κλεόμβροτος ἔπεσε πληγωθεὶς θανασίμως. Ἐφρονεύθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 1,000 Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐκ τῶν 700 καθαυτὸ Σπαρτιατῶν 400. Ὅτε συνεχάρησαν τὸν Ἐπαμεινώνδα διὰ τὴν νίκην, εἶπεν· «ὅ, τι πλεῖστον μ' εὐχαριστεῖ

εἶναι, ὅτι οἱ γονεῖς μου, ζῶντες ἔτι, θὰ χαρῶσι διὰ τὴν δόξαν ταύτην». Μετὰ τὴν ἤτταν ταύτην οἱ Σπαρτιᾶται ἀπόλεσαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἔνεκα τῆς νίκης ταύτης οἱ Θηβαῖοι ἀπέκτησαν τὴν συμμαχίαν σχεδὸν ὅλων τῶν πόλεων τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ κειμένων, καὶ πολλοὺς φίλους ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτῇ. Οἱ Ἀρκάδες, ἕως τότε διεσπαρμένοι εἰς πολυαριθμοὺς κόμας, ὠφεληθέντες ἐκ τῆς ταπεινώσεως τῆς Σπάρτης, ἔκτισαν τὴν Μεγάλην πόλιν (Μεγαλόπολιν), ἣτις ἔγεινε πρωτεύουσα καὶ φρούριον τοῦ τόπου. Οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ λύπης εἶδον τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν, ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσώρμησε πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ καὶ κατεπάτησε τὴν Λακωνικὴν ἀκολουθῶν δὲ τὸν Εὐρώταν, ἐπορεύθη μέχρι Σπάρτης, λεηλατῶν τὰς πέριξ χώρας· ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἐκινήθη παντελῶς. Προσβολὴ τις τῶν Θηβαίων ἱπέων ἀπέτυχεν, ἂν καὶ προσχώρησαν οὗτοι μέχρι τῆς πόλεως. Ἀπεμακρύνθη τότε ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἐκυρίευσεν τὴν Μεσσήνην, καὶ ἐκάλεσεν εἰς αὐτὴν ὅλους τοὺς ἐπιζῶντας καὶ εἰς διάφορα μέρη εὐρισκομένου Μεσσηνίου, καὶ εἰς τοὺς προσελθόντας ζένους ἔδωκε τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ὅσα εἶχον καὶ οἱ Μεσσηνιοί.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπέκλεισε τὴν Σπάρτην διὰ τῆς Μεσσηνίας πρὸς δυσμὰς, ὡς ἦτο πρὸς βορρᾶν κεκλεισμένη ὑπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τῆς Τεγέας, ἐξῆλθεν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς χερσονήσου· ἀλλ' εἰς τὸν ἰσθμὸν ἀπῆντησεν ἐχθρὸν ἀπροσδόκητον, τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἴφικράτην, ἀλλ' ὅμως χωρὶς μάχης ἀπέφυγεν αὐτοὺς καὶ ἦλθεν εἰς Θήβας.

Μάχη τῆς Μαντινείας καὶ θάνατος
τοῦ Ἐπαμεινώνδα (362).

Ὁ Θηβαῖος ἦρως ἀνεφάνη πάλιν τῷ 362 ἐν Πελοπον-

νήσω, ἵνα ἐμποδίσῃ ἀποσκίρτησίν τινα τῶν συμμάχων τῶν Θηβῶν. Εἰσῆλθεν εἰς Λακωνικὴν καὶ συνεκρότησε πλησίον τῆς Μαντινείας τὴν τελευταίαν τοῦ μάχην, καθ' ἣν ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους του. Ἐπολέμησεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρῶτον στίχον, ἀλλ' ἀπομακρυνθεὶς πολὺ τῶν ἑαυτοῦ, περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ στῆθός του λόγχῃ τόσοσ ὀρμητικῶς, ὥστε τὸ μὲν ξύλον συνετρίβη, ὁ δὲ σίδηρος ἔμεινεν ἐμπεπηγμένος εἰς τὴν πληγὴν. Οἱ Θηβαῖοι μετὰ κόπου ἀπέσπασαν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ τὸν στρατηγόν των ἀναπνέοντα εἰσέτι· οἱ ἱατροὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ ἅμα ἀποσπασθέντος τοῦ σιδήρου ἐκ τῆς πληγῆς. Τότε προσεκάλεσε τὸν ὑπασπιστὴν του, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ ἀσπίς του ἐσώθη καὶ ὅτι ἐνίκησαν οἱ Βοιωτοὶ, ἐπρόσταξε ν' ἀποσπάσῃ τὸν σίδηρον. Τότε οἱ φίλοι περικυκλοῦντες αὐτὸν ἐξέφερον μεγάλους στεναγμοὺς, κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι, ἀναβοήσας δέ τις αὐτῶν εἶπεν « Ἀποθνήσκεις ἄτεκνος, Ἐπαμεινώνδα! — Ὅχι ἐπανέλαθεν ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀφίνω δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκην» (362). Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔγεινε πλειότερα ταραχὴ ἐν Ἑλλάδι παρά ποτε πρότερον. Ἀληθῶς ὁ πόλεμος οὗτος ἦτο μὲν ἡ τελευταία πληγὴ τῆς σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ δὲν ἐστερέωσε καὶ τὴν θηβαϊκὴν ἀρχήν. Συνεφώνησαν δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἔκαμον εἰρήνην, καθ' ἣν εἶχεν ἀφήσει συμβουλὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Αἰχμαλωσία καὶ θάνατος Πελοπίδα (363).

Τὸ 366 Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος ἐτυράννει ἐν Θεσσαλίᾳ σκληρῶς· διὸ αἱ Θῆβαι, κατὰ συνέπειαν παραπόνων τῶν διαταραττομένων παρ' αὐτοῦ λαῶν, ἔπεμψαν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν νὰ τὸν περιστείλωσιν· ἀλλ' ὁ τύραννος συνέλαβε τοὺς πρεσβευτὰς τούτους καὶ τοὺς ἐφυλάκισεν. Αἱ Θῆβαι ἔπεμψαν στρατὸν τότε πρὸς ἀπε-

λευθέρωσίν των. Ὁ ἀποσταλὴς στρατὸς ἤθελεν εὐθὺς κατατροπωθῆ καὶ ἀφανισθῆ, ἐὰν ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ὑπηρετεῖ ἐν αὐτῷ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, δὲν τὸν διέσωζεν ἀναδειχθεὶς ὁμοφώνως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τούτου ἀρχηγός, ἀναξίων φανέντων τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀπέστειλαν εἰς Θεσσαλίαν στρατηγὸν τὸν Ἐπαμεινώνδαν μετὰ δυνάμεως· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος φοβηθεὶς ἀπλευθέρωσε τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν. Αἱ Θῆβαι ἔδωκαν ἤδη στράτευμα εἰς τὸν Πελοπίδαν ἵνα ἐκδικήσῃ καὶ καθυποτάξῃ ὀριστικῶς τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπαντήσας οὗτος τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν πεδιάδα Κυνὸς Κεφαλάς, τὸν προσέβαλε μανιωδῶς καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἀλλ' ἐφρονεύθη ζητῶν νὰ προσβάλῃ αὐτὸν μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὀπισθοφυλακῆς του ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκρύπτετο (363). Αἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας, αἵτινες τὸν εἶχον προσκαλέσει εἰς βοήθειάν των, ἐλυπήθησαν διὰ τὸν θάνατόν του τόσον, ὅσον καὶ οἱ Θηβαῖοι αὐτοί.

§ 31. Φίλιππος (359—336).

Γενικὴ τῆς Ἑλλάδος παρακμῆ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον καταστροφῆ ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἡ Σπάρτη ὑπὸ τῶν Θηβῶν, καὶ αἱ Θῆβαι ἐξέπεσαν ἀφ' ἑαυτῶν, ὥστε δὲν ἀπέμεινε πλέον ἐν Ἑλλάδι λαὸς ἰσχυρός. Ἀνθρωπὸς τις ἐφάνη τότε διανοηθεὶς νὰ ὑψώσῃ τὴν δυναστείαν του ἐφ' ὄλων τούτων τῶν λαῶν· οὗτος δ' ἦτο ὁ Μακεδὼν Φίλιππος.

Ἡ Μακεδονία, ἐκτεταμένη χώρα πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου, εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς βασιλεῖς, αἵτινες, περικεκυκλωμένοι ὑπὸ βαρβάρων καὶ μαχίμων λαῶν, δὲν ἀνεδείχθησάν ποτε ἐπιφανεῖς. Εἷς ἐξ αὐτῶν τῶν βασιλέων, Ἀλέξανδρος ὁ Α', ἐφάνη εἰς τοὺς μηδικοὺς πολέμους ἐξ ἀνάγκης σύμμαχος τοῦ Ξέρξου· δίδων δὲ εἰς

τοὺς Ἕλληνας ὠφελίμους παραινέσεις, ἐπέτυχεν ἂν ἀνομολογηθῆ παρ' αὐτῶν ἀπόγονος τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων καὶ τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Μακεδονία περιῆλθεν εἰς μεγάλας ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας. Τέσσαρες βασιλεῖς ἀλληλοδιαδόχως εἶχον ἀναβῆ τὸν θρόνον ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἐτῶν ἠναγκάσθη δὲ νὰ γείνη φόρου ὑποτελής εἰς τοὺς Ἰλλυριούς. Οἱ Θηβαῖοι δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι παρενέβαινον ἀκαταπαύστως καὶ ἀντὶ νὰ ὠφελήσωσιν, κῦξανον τὴν σύγχυσιν αὐτῆς.

Ὁ Πελοπίδας εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὀμήρους εἰς Θήβας τῷ 367 ἐκ Μακεδονίας, ἐνοῖς ἦτο καὶ οὐδὲς Ἀμύντα τοῦ Β' Φίλιππος. Ἀμα δὲ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ νέος Ἀμύντας Γ' ἀνεψιός του, ὁ Φίλιππος ἔφυγεν ἐκ Θηβῶν, καὶ ἔλθων ἔλαβεν ὡς ἀντιβασιλεὺς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους του, ὧν τότε 23 ἐτῶν (356). Ἐκ τῶν βαρβάρων οἱ Παίονες ἔβλαπτον τὸ βασίλειον καὶ δύο ἀνταγωνισταὶ διεφιλονείκουν περὶ τοῦ στέμματος. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν κτυπῶν, τοὺς δὲ διώκων, καὶ λησμονῶν τὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του ἀνήλικον ὄρφανόν, κατώρθωσε νὰ γείνη βασιλεὺς. Ὅλα ταῦτα συνέβησαν ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν.

Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῆς Μακεδονίας προήρχετο ἐκ τοῦ ἀναρχικοῦ πνεύματος τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν εὐγενεῖς καθυπέταξε, τὸν δὲ στρατὸν ὑπέβαλεν ὑπὸ αὐστηροτάτην πειθαρχίαν. Ἐνθουμούμενος τὸν ἱερὸν τῶν Θηβαίων λόχον, κατέστησε τὴν λεγομένην φάλαγγα τρομερωτάτην εἰς τὰς μάχας.

Ἐλευθερώσας ἤδη τὴν Μακεδονίαν ὁ Φίλιππος, ἠθέλησε νὰ τὴν μεγαλύνῃ. Αἱ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τὸν ἐμπόδιζον τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ θαλασσίαν δύναμιν· ἀλλὰ τέλος τὰς καθυπέταξε μίαν πρὸς μίαν. Κατ' ἀρχὰς ἤρπασε τὴν Ἀμφίπολιν (358), ἔπειτα τὴν

Ποτίδαιαν (357) καὶ ὅλον τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος, ὅπου εὗρε καὶ ξυλείαν ναυπηγήσιμον καὶ μεταλεία χρυσοῦ τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἐξ ὧν εἶχεν ἐτησίαν πρόσοδον 4,000 ταλάντων. Ἐκτείνων τὰς κτήσεις του ἔτι ἐμπρὸς, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Θράκην, ὑποτάξας πολλοὺς λαοὺς, καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται ἤδη νὰ βάλῃ χεῖρα εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς Ἑλλάδα.

Ἰερός πόλεμος.

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν εἰς μέγα πρόστιμον τοὺς Φωκεῖς, διότι ἐκαλλιέργησαν μέρος γῆς ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα. Οἱ Φωκεῖς ἀπελπισθέντες τότε διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ δελφικοῦ μαντείου, καὶ ἤρχισαν (357) κατὰ τῶν Θεβαίων καὶ τῶν Λοκρῶν πόλεμον, διαρκέσαντα ἔνδεκα ἔτη. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, μεγάλως δὲ ὠφέλησε τὸν Φίλιππον. Ἐπειδὴ δὲ εἰσέβαλον οἱ Φωκεῖς εἰς Θεσσαλίαν, ἔδωκαν εὐλογοφανῆ ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐκεῖ δὲ νικήσας τοὺς Φωκεῖς (352) ἀνεδείχθη ἐκδικητὴς τῶν διὰ τῆς εἰρημένης ἱεροσυλίας των περιυβρισθέντων θεῶν. Οἱ Θεσσαλοὶ εὐγνωμονοῦντες παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν τρεῖς τῶν πόλεων των, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεκατέστησε φρουράν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Θεσσαλία ἔγινε μακεδονικὴ ἐπαρχία. Θελήσαντος τοῦ Φιλίππου ὕστερον νὰ προβῇ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἐπαγρυπνήσεώς των ἐματαιώσαν τὰ σχέδιά του καὶ ἐδῶ ὅπως καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον πρότερον καὶ ἀλλαχοῦ (352).

Δημοσθένης.

Μόνον τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπηγρύπνουσαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, ὀδηγούμενοι ὑφ' ἑνὸς μεγάλου πολί-

του, τοῦ κορυφαίου τῶν Ἑλλήνων ρητόρων Δημοσθένους. Οὗτος ἦτο υἱὸς μαχαιροποιουῦ, ὁ πατήρ του δηλαδή εἶχε μέγα ἐργαστήριον καὶ πολυαριθμούς δούλους, κατασκευάζοντας μαχαίρας. Προώρως μείναντος τοῦ Δημοσθένους ὀρφανοῦ, οἱ κηδεμόνες αὐτοῦ τὸν ἀπεστέρησαν μέρος τῆς περιουσίας του καὶ οὐδὲ τὰ ἔξοδα τῆς ἀνατροφῆς του κατέβαλον. Ἐδικηγόρησεν ὁ ἴδιος ἅμα ἠλικιωθεὶς κατὰ τῶν κηδεμόνων του, καὶ τὸ δικαστήριον τοῦς κατεδίκασε ν' ἀποζημιώσωσιν αὐτόν.

Ὁ Δημοσθένης ἠσχολήθη ἐπιμόνως καὶ διὰ διαφόρων μεθόδων εἰς τὸ νὰ νικήσῃ τὰς φυσικὰς του δυσκολίας, ἐνεκα τῶν ὁποίων ἀπέτυχεν ὅταν κατὰ πρῶτον ἀνέβῃ εἰς τὸ βῆμα· μετὸν καιρὸν δὲ διὰ τῆς ἀσκήσεως τὰς ἐνίκησε.

Λαβὼν σπουδαῖον μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας καὶ ἀνακαλύψας καὶ πολεμήσας δραστηρίως τὴν φιλοδοξίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, κατεστάθη ἡ ψυχὴ τῆς γενναίας ἐκείνης τῶν πολιτῶν μερίδος, ἣτις ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ λόγοι του ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ματαιώσωσι τὰ σχέδια τοῦ πονηροῦ καὶ δυνατοῦ Φιλίππου. Ἡ Ὀλυνθος ἣτις ἦτο τὸ μᾶλλον ἐνοχλοῦν τὴν Μακεδονίαν προπύργιον καὶ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ σώσῃ ὁ Δημοσθένης, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (347) καὶ ὅλη ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος ἔγεινεν ἤδη ἐπαρχία μακεδονικὴ. Αἱ Ἀθηναῖοι, ἐπαπειλούμενοι ἤδη εἰς Εὐβοίαν καὶ μέχρι τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσι συνθήκην εἰρήνης, κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι πιστεύοντες εἰς τὴν συνθήκην παρεδίδοντο εἰς πανυγήρεις, ὁ Φίλιππος, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀμφικτυόνων καὶ διαβὰς τὰς Θερμοπύλας καὶ νικήσας τοὺς Φωκεῖς, ἔλαβε τὴν ψῆφον τὴν ὁποίαν εἶχον οὗτοι εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον (346), καὶ οὕτως ἀνεμίχθη πλέον φανερὰ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος πρὸς βλάβην τῆς.

Γενόμενος οὕτω μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, ἠδύνατο νὰ μετατρέπη τὸ συνέδριον τῶν ἀμφικτυόνων κατὰ τὰ συμφέροντά του. Ἐπειδὴ ὅμως ἤξευρε νὰ περιμένῃ, δὲν προσέβη ταύτην τὴν φορὰν ταχέως· καὶ, ὅπως ἀποφύγη πᾶσαν ἀποτυχίαν κινδυνώδῃ, ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ὅπου ὁ Φωκίων καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς τὸν ἀναιχαιτίζον ἔτι, καὶ πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ὄριον τοῦ βασιλείου του.

Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη (338), Θάνατος Φιλίππου.

Ἄλλ' ἐν ᾧ αὐτὸς ἦτο τόσον μακρὰν τῶν Θερμοπυλῶν, οἱ μισθωτοὶ του εἰργάζοντο ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τῶν ὁποίων ἦτο, ὡς λέγεται, καὶ ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Αἰσχίνης, ὅστις προσεπάθει νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀρχηγίαν νέου τινὸς ἱεροῦ πολέμου κατὰ τῶν Λοκρῶν, οἵτινες ἐπίσης εἶχον καλλιεργήσει μέρος γῆς τοῦ Δελφικοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὁ Φίλιππος διέβη τότε δευτέραν φορὰν τὰς Θερμοπύλας (338), καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἑλλάτιαν. Ἄμα μαθὼν τοῦτο ὁ Δημοσθένης, ἐξηγέρθη, συναθροίσας τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους εἰς μέγαν ἀγῶνα· ἀλλ' εἰς τὴν Χαιρωνεῖαν ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ κράτος οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι (338).

Ὁ Φίλιππος προσηνέχθη μετριοπαθῶς πρὸς τοὺς ἠττημένους. Κατόρθωσε δὲ νὰ διορισθῇ ὑπὸ τῶν ἀμφικτυόνων ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ νὰ νομιμοποιήσῃ οὕτω τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξουσίαν του. Ἡ Μακεδονία τῷ ὄντι ἦτο ἤδη ἰσχυρὸν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Ὁ Φίλιππος ἄγων ἤδη τὸ 47 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνεχαιτίσθη ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων σχεδίων του, δολο-

φόνηθεις τῷ 336 π. Χ. ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου Πausανίου, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἔτη 24.

§ 32. Ἀλέξανδρος (336—323 π. Χ.).

Τὸν Φίλιππον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀλέξανδρος, γεννηθεὶς τὴν 16 Ἰουλίου 356, τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Ἡρόστρατος, ἐπιθυμῶν φήμην κακόζηλον, ἔκαυσε τὸν ἐν Ἐφέσῳ περίφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ σημεῖα τοῦ μεγάλου χαρακτήρος του ἐδείχθησαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ἐκόμισάν ποτε πρὸς τὸν Φίλιππον Ἴππον, Βουκέφalon ὀνομασθέντα, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς κατόρθωσε νὰ δαμάσῃ· ὁ Ἀλέξανδρος, παρατηρήσας ὅτι τὸ ζῶον, πολὺ ἐξηγριωμένον, ἐφοβεῖτο πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν του σκιάν, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν του πρὸς τὸν ἥλιον, τὸ ἐθώπευσε, τὸ κατεπράυνε, ἔπειτα μὲ ἐν πῆδημα ἀνέβη αὐτὸ καὶ τὸ ἐδάμασεν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἤξευρεν ἀπὸ μνήμης τὴν Ἰλιάδα καὶ μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ ποιητοῦ Ὀμήρου. Ὁ μὲν Λεωνίδας ὁ γυμναστής του κατέστησε τὸν μαθητὴν του εὐκίνητον καὶ ἐξαίρετον στρατιώτην, ὁ δὲ μέγας διδάσκαλός του Ἀριστοτέλης τὸν κατέστησεν Ἀλέξανδρον.

Δέκα καὶ ἕξ ἐτῶν ἡλικίας ὄν, ἐπεφορτίσθη νὰ κυβερνᾷ τὸ βασίλειον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς του, ἐκστρατεύσαντος κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

Ἄμα δ' ἀναβάς τὸν θρόνον εἰκοσαέτης, ἐφάνη αἰφνιδίως μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι οἱ Ἕλληνες, ἐξεγειρόμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἤθελον ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν του· ἐταπεινώθησαν ὅμως ταχέως ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεώς του. Εἰς τὸ ἐν Κορίνθῳ συνέδριον πάντες (πλὴν τῶν Λακεδαιμονίων) ἐπεκύρωσαν τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἀρχιστρατηγίαν του. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς Ἀσίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ βασίλειόν του πρὸς βορρᾶν. Ἐνῶ δὲ

κατεπολέμει διαφόρους βαρβάρους λαούς, προβάς και πέραν τοῦ Ἰστροῦ, καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του κατετρόπωσε τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Ταυλαντίους, ψευδῆς φήμη περὶ τοῦ θανάτου του ἐκίνησε τοὺς Θηβαίους εἰς ἀποστασίαν, ἐτόραξε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Μαθὼν ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος, κινήσας ἔφθασεν ἐντὸς 42 ἡμερῶν πρὸ τῶν Θηβῶν, κατετρόπωσε τοὺς Θηβαίους εἰς μίαν μάχην, κατεδάφισε τὴν πόλιν των (πλὴν τῆς Καδμείας) καὶ ἀφῆκεν ἀνέπαφα μόνον τοὺς ναοὺς καὶ τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου τὴν οἰκίαν. Τοὺς δ' ἐναπολειφθέντας κατοίκους (30,000) ἐξηνδραπόδισεν. Ἡ ταχεῖά του αὕτη ἐνέργεια ἠσύχασεν ἐκ φόβου τοὺς ἄλλους Ἑλληνας.

Ἡ ἐν Γρανικῷ ποταμῷ νίκη (331) Γόρδιος δεσμός.

Ἀφῆσας τὸν Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς τήρησιν τῆς ἡσυχίας τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεών του, διέβη τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἀπέβη εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας μετὰ 30,000 πεζῶν στρατιωτῶν καὶ 4,500 ἰππέων. Ὁ ἀγὼν ἤρχισεν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὅπου 100,000 Πέρσαι, προσπαθοῦντες νὰ τὸν ἐμποδίσωσι προσεβλήθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκεῖ ἐκινδύνευσε τὴν ζωὴν του, ἀλλ' εἰς τῶν στρατηγῶν του, ὁ Κλεῖτος, τὸν ἔσωσε, φονεύσας ἐχθρόν τινα μέλλοντα νὰ τὸν κτυπήσῃ εἰς τὰ νῶτα.

Διευθύνθη μετὰ ταύτην τὴν νίκην κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἵνα ἐμποδίσῃ, κυριεύων τὰς παραθαλασσίους πόλεις, τὸν Δαρεῖον ἀπὸ τοῦ νὰ στρατολογήῃ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ διεγείρῃ ταραχάς· διότι παρετήρησε, διαβαίνων τὸν Γρανικὸν, ὅτι τὰ μέγιστα προσκόμματα ἐγίνοντο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ τοῦ Δαρείου στρατόπεδα μισθωτῶν Ἑλλήνων. Ἐν διαστήματι δὲ ὀλίγων μηνῶν ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν χερσόνησον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐμποδίσθη ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τινος ἀσθε-

νείας, λίαν επικινδύνου, καθ' ἣν οἱ περὶ αὐτὸν ἀπηλπίσθησαν περὶ τῆς ζωῆς του· οὐδεὶς δὲ τῶν ἄλλων ἰατρῶν ἐτόλμα νὰ τὸν βοηθήσῃ, φοβούμενοι, μήπως ἀποτυχόντες διαβληθῶσι πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ἀκαρνὰν δὲ τις φίλος του ἰατρὸς, ὀνομαζόμενος Φιλίππος, μόνος ἐτόλμησε νὰ ἀποπειραθῆ ὅπως τὸν σώσῃ, προπαρασκευάσας δι' αὐτὸν ἰατρικὸν, τὸ ὁποῖον δραστηρίως ἔμελλε νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε λάβῃ ἐπιστολὴν τοῦ Παρμενίωνος ἐκ τοῦ στρατοπέδου, εἰδοποιουῦσαν αὐτὸν νὰ δυσπιστῆ εἰς τὸν ἰατρὸν τοῦτον, ὡς ἐξηγορασμένον δῆθεν ὄντα ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος δὲ νεωστὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως, χίλια τάλαντα καὶ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἰς τινα τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως εἰς οὐδὲν τούτων ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ· ὅθεν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐγχειρίσας εἰς τὸν Φίλιππον τὴν κατηγοροῦσαν αὐτὸν ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ἑτέρας ἔπιε τὸ ἰατρικόν, δεικνύων οὕτω τὴν πρὸς τοὺς φίλους του καὶ τὴν ἀρετὴν πίστιν του.

Αἱ ἐν Ἰσση καὶ Ἀρβήλοις νίκαι (333—331)

καὶ αἱ λοιπαὶ κατακτήσεις.

Ἐν τούτοις ὁ Δαρεῖος ἐπλησίαζε μετὰ μεγάλου στρατοῦ, 400,000 πεζῶν καὶ 100,000 ἵππέων. Ὁ Ἀλέξανδρος σπεύσας τὸν ἐπρόφθασεν εἰς τὴν Ἰσσην, παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Συρίας, καὶ ἐκεῖ προσβαλὼν τὸν πολυάριθμον αὐτοῦ στρατὸν, τὸν ἐνίκησε κατὰ κράτος. Κατεδίωξε δὲ μέχρι νυκτὸς καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν βασιλέα ἀδιακόπως φεύγοντα, ἀλλὰ δὲν συνέλαβεν αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησε νὰ παραπορεύηται τὰ παράλια, διήλθε τὴν Συρίαν, ἐκυρίευσεν τὴν Τύρον μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν, μετ' αὐτὴν δὲ καὶ τὴν Γάζαν καὶ διὰ τοῦ Πηλουσίου εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἔκτισεν τὴν καὶ ἕως τῶρα σωζομένην ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν, τὴν Ἀλεξάν-

δρειαν, ἥτις τάχιστα ἔγεινεν ἡ πρωτίστη ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας μετέβη διὰ τῆς ἐρήμου εἰς τὸ περίφημον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος, ἵνα συμβουλευθῇ αὐτό· ἐκεῖ δὲ προσηγορεύθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς, ἔπειτα ἐπανῆλθεν εἰς Αἴγυπτον.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἤδη κυριεύσει ὅλα τὰ παράλια μέρη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δαρείου, ἅτινα ἀντικρίζουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισε, διαβάς τὸν Εὐφράτην, τὴν καταδίωξιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἐν ᾧ δὲ τὸν προσήγγιζεν, οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ἔφευγον ὀπισθεν τοῦ Τίγριδος· ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως τὸν ἠκολούθησε μετὰ μεγάλης δραστηριότητος καὶ ταχύτητος, καὶ καταλαβὼν τὸ στρατευμά του ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀρβήλων τὸ κατέστρεψεν ἄνευ κόπου (331).

Ὁ Ἀλέξανδρος, βέβαιος ἤδη ὅτι οὐδεὶς στρατὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Μακεδόνας του, τὸν ἀφῆκε νὰ φεύγῃ καὶ κατέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν πόλιν Βαβυλῶνα, ὅπου προσήνεγκε θυσίας εἰς τὸν θεὸν Βῆλον, οὗτινος τὸν ναὸν, κατεστραμμένον ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἀνωκοδόμησεν. Ἦτο δὲ τοῦτο ἱκανοποίησις, δοθεῖσα εἰς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ τρόπος ἵνα τοὺς εὐχαριστήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπραττε τὸ αὐτὸ πανταχοῦ, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ναοὺς καὶ τιμῶν τοὺς ἐν αὐτοῖς λατρουμένους θεοὺς, ὅπως ἐλκύῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν τῶν λαῶν ἀγάπην. Μετὰ βραχεῖαν ἐν Βαβυλῶνι διαμονήν, ἐπορεύθη πρὸς κατάληψιν τῶν ἄλλων πρωτευουσῶν τοῦ Δαρείου, τῶν Σούσων, ὅπου εὗρεν ἄπειρα πλοῦτη, τῆς Περσεπόλεως καὶ τῶν Πασαργαδῶν, πόλεως ἱεραῶν τῶν Περσῶν, ἐν ἧ' ἐγίνετο ἡ στέψις τῶν βασιλέων. Κύριος οὕτω γενόμενος τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνέβη πάλιν τότε πρὸς τὸ βόρειον, πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Δαρείου, καὶ ἔφθασεν οὕτως εἰς τὰ Ἐκβάτανα.

Θάνατος τοῦ Δαρείου (330).

Ὁ Δαρεῖος εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ ταύτης τῆς πόλεως πρὸ ὀκτώ ἡμερῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατεδίωξε μετὰ μεγάλης σπουδῆς, ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἡμερῶν διατρέξας 3,000 σταδίους, καὶ ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν φθάσῃ, ἀλλὰ πρὸς τὰς πύλας (στενὰ) τῆς Κασπιανῆς δῦο τοῦ βασιλέως ὑπῆρται ἤλθον ἀναγγέλλοντες ὅτι ὁ Βῆσσοσ σατράπης τῆς Βακτριανῆς, συνομόσας μὲ ἄλλους στρατηγούς, εἶχεν ἀλυσοδέσει τὸν βασιλέα του Δαρεῖον καὶ τὸν ἔσυρεν ὀπισθέν του. Οἱ Μακεδόνες τότε ἔσπευσαν εἰς καταδίωξίν του. Ὁ Βῆσσοσ ὅμως, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον νὰ τὸν καταλάβωσιν, ἔσφαξε τὸν αἰχμάλωτόν του ὡς βραδύνοντα τὴν φυγὴν του, καὶ ἔφυγεν ἐγκαταλείψας τὸ πτώμα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις καλύψας αὐτὸ μὲ τὴν ἰδίαν του χλαμύδα, διέταξε νὰ τὸ μεταφέρωσι καὶ τὸ θάψωσιν ἀξιοπρεπῶς εἰς τοὺς τάφους τῶν τῆς Περσίας βασιλέων. Ὁ Βῆσσοσ, κηρυχθεὶς ἤδη βασιλεὺς τῆς Περσίας, ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ κέντρον ἀντιστάσεως ἐν τῇ Βακτριανῇ καὶ τῇ Σογδιανῇ, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔδωκε καιρὸν εἰς αὐτόν· συλλαβὼν δὲ αὐτὸν πέραν τοῦ Ὠξοῦ, τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου, ὅστις ἐξεδικήθη αὐτὸν σκληρότατα βασανίσας αὐτὸν ἕως θανάτου (329).

Στρατεῖαι πρὸς βορρᾶν τῆς αὐτοκρατορίας
(329 — 328).

Ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψε δῦο ἔτη εἰς τὰς χώρας ταύτας, ὑπὸ μαχίμων λαῶν κατοικουμένας, ὅπου ἔκτισε πόλεις ἵνα ἐμποδίσῃ τοὺς Σκύθας ὀπισθεν τοῦ ποταμοῦ Ἰαξάρτου· κατέστειλεν ἐπαναστάσεις, πρὸ πάντων τὴν ἑπανάστασιν ἀνδρείου τινὸς σατράπου, τοῦ Σπιταμένους, καὶ κατέστρεψε φρούρια, νομιζόμενα ἀπόρρητα. Ἐν τῇ

λεγομένη Σογδιανή πέτρα, ἀπρόσιτον ἀκρόπολιν, εὐρών
 ὁ Ἀλέξανδρος τὴν οἰκογένειαν Πέρσου τινὸς μεγιστάνου,
 τοῦ Ὄξυάρτου, ἐνυμφεύθη τὴν ὠραίαν αὐτοῦ κόρην Ῥο-
 ξάνην. Ἡ συγγένεια αὕτη ἐξησφάλισε τέλος τὴν ἡσυχίαν
 τῶν μερῶν τούτων.

Θάνατος τοῦ Κλείτου καὶ τοῦ Φιλώτα.

Μετὰ τοὺς δυσκόλους καὶ κινδυνώδεις ἐκείνους πολέ-
 μους συνέβη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κλείτου (328). Εἰς συμ-
 πόσιον, ὅπου ἀφθόνως ἔπιον οἶνον, οὐτιδανοὶ κόλακες
 ὑπερεξεθείαζον τὸν Ἀλέξανδρον τοσοῦτον, ὥστε τὸν προέ-
 κρινον τῶν κοινῶς ὑπολαμβάνομένων ἡρώων, τοῦ Κά-
 στωρος καὶ τοῦ Πολυδεύκου καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ἡρα-
 κλέους. Ὁ Κλείτος τότε ἀγανακτήσας ἐφώνησεν, ὅτι ὁ
 Ἀλέξανδρος δὲν κατώρθωσε μόνος τὸ πᾶν, καὶ ὅτι μέγα
 μέρος τῆς δόξης του ὀφείλεται εἰς τοὺς Μακεδόνας· καί,
 ἐπειδὴ ἐξηυτέλιζον τὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου, ὑπερυ-
 ψώνοντες τὰ κατορθώματα τοῦ υἱοῦ του, ὁ γηραιὸς στρα-
 τηγὸς, παρεκβᾶς τῶν ὀρίων τοῦ λόγου, ἤρχισεν ἐπαινῶν
 τὸν πατέρα νὰ σατυρίζῃ τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἐκτείνων
 τὸν βραχίονα πρὸς τοῦτον, «ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ βρα-
 χίονος τούτου, εἶπε, σὺ ἀπώλλυσο εὐθὺς ἀπὸ τοῦ Γρα-
 νικοῦ». Ὁ βασιλεὺς οἰνοβαρῆς καὶ πνέων ὀργὴν, ἀρπά-
 σασ λόγχην ἀπὸ τίνος τῶν φυλάκων του, διεπέρασε τὸν
 σωτήρα του, τὸν φίλον του· ἀνανήψας ὁμῶς εὐθὺς μετε-
 νόησε, καὶ στρέψας κατὰ τοῦ στήθους του τὴν αἰχμὴν
 τῆς λόγχης, ἔμελλε νὰ λογχίσῃ ἑαυτὸν, ἂν μὴ τὸν ἀνε-
 χαίτιζον. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας διέμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ του
 ὀλολύζων, κρᾶζων τὸν Κλείτον, καταρώμενος ἑαυτὸν καὶ
 ἀποποιοῦμενος πᾶσαν τροφήν.

Ἄλλη τραγικὴ πρᾶξις συνέβη καιρόντινα μετὰ ταῦ-
 τα, ὁ φόνος τοῦ φιλοσόφου Καλλισθένους, κατηγορηθέν-
 τος ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Πρὸ
 τούτων δὲ ὁ Φιλώτας, ἀρχηγὸς μοίρας τοῦ ἵππικοῦ,

ἀπωλέσθη τῷ ἔτει 329, λιθοβοληθεὶς ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ στρατοῦ δι' ἄλλην κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνωμοσίαν, μὴ ἀνακαλυφθεῖσαν ὁμῶς ποτέ. Ἐδολοφονήθη δ' ἔτι κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Φιλώτα ἐβδόμηκοντούτης στρατηγὸς Παρμενίων, πρὶν προφθάσῃ νὰ μάθῃ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του τούτου. Αἱ πράξεις αὐταὶ εἶναι κηλίδες δυσάρεστοι ἐπὶ τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Αἱ κατὰ τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατεῖαι (327—325).

Ἀπὸ τῆς Βακτριανῆς ὁ Ἀλέξανδρος διευθύνθη πρὸς τὸν Ἰνδόν, ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ὁποίου δύο βασιλεῖς ἐδυνάστευον, ὁ Ταξίλης, ὅστις ἤλθεν ἔμπροσθεν τοῦ κατακτητοῦ προσφέρων αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν του, καὶ ὁ Πῶρος, ὅστις τὸν περιέμενεν ὑπερηφάνως μεθ' ὄλων τῶν δυνάμεών του πέραν τοῦ ποταμοῦ. Οἱ Μακεδόνες ἔκοψαν ὀλοκλήρον δάσος καὶ κατεσκεύασαν στόλον, ἐνίκησαν δὲ τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα πλησίον τοῦ Ὑδάσπου. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ ἄρχῃ εἰς τὸ βασίλειόν του ὡς σατράπης, ἀλλὰ καὶ ἄλλην χώραν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπιφόρτισε νὰ ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς ὑπακοῆς ὅλης ταύτης τῆς χώρας, θέλων ὁ ἴδιος νὰ προχωρήσῃ μακρύτερα, ἵνα διαβῇ τὸν Ὑδάσπην, καὶ κυριεύσῃ τὴν Ἰνδικήν· ὁ στρατός του ὁμῶς ἀπεποιήθη νὰ προβῇ περαιτέρω. Ἀνήγειρε δὲ τότε δώδεκα μεγίστους βωμοὺς, πέριξ τῶν ὁποίων ἐτέλεσεν ἀγῶνας, ἔπειτα κατέβη τὸν Ὑδάσπην μέχρι τοῦ παρά τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν στομίου του, καὶ τὸν Ἰνδὸν μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ, ὑποτάσσων ὅλους τοὺς παραποταμίους λαοὺς, κτίζων πόλεις, ναυπηγεῖα καὶ λιμένας.

Κατὰ ταύτην τὴν πορείαν εἰς τὴν πολιορκίαν φρουρίου τινὸς τῶν Μαλλῶν, τὸ ὀρμητικόν του θάρρος ὀλίγον ἔλλειψε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν. Πρῶτος κατῴρθωσε νὰ ἀναβῇ τὰ τείχη· τρεῖς δὲ τῶν ἀξιωματικῶν

του τὸν ἠκολούθησαν· ἀλλ' αἱ κλίμακες συνετρίβησαν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐκτεθειμένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ προτειχίσματος, εἰς ὅλα τὰ βέλη μόνος, ἐρρίφθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου. Ἐπεραιοσθεὶς εἰς τὸ τεῖχος καὶ προφυλαττόμενος ὑπὸ τινος κορμοῦ δένδρου, ἐκράτησε τοὺς ἐχθροὺς μακρὰν, ἐφόνευσε τοὺς μᾶλλον θρασεῖς, οἵτινες τὸν ἐπλησίασαν, ἀλλ' ἔπεσε τέλος προσβληθεὶς ὑπὸ βέλους. Εὐτυχῶς οἱ τρεῖς ὀπαδοὶ του συνηνώθησαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐκέλυψαν τὸ σῶμά του μὲ τὰς ἀσπίδας των. Ἡ ἀντίστασις αὕτη ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ὑπερπηδήσωσι τὰ τεῖχη καὶ νὰ τρέξωσι σωρηδὸν τότε. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεφέρθη λειποθυμημένος εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ ἐπὶ τινα καιρὸν δὲν εἶχον ἐλπίδας περὶ τῆς ζωῆς του.

Διερευνησας πεφροντισμένως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Σοῦσα αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἐρήμων τῆς Γεδρωσίας καὶ τῆς Καραμανίας, ὅπου οὐδεὶς στρατὸς εἶχεν εἰσέτι εἰσδύσει, ὁ δὲ ναύαρχός του Νέαρχος μετὰ τοῦ ὑπολοίπου μέρους, παραπλέων τὴν παραλίαν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγριδος καὶ Εὐφράτου. Τὸ δ' ἐφεξῆς ἔτος ὁ Ἀλέξανδρος εἰσῆλθεν εἰς Βαβυλῶνα.

Ἐκτασις τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτοκρατορίας καὶ θάνατός του.

Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ἡ εὐρυτάτη πασῶν, ὅσας ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶδεν· ὠρίζετο πρὸς ἄρκτον ὑπὸ τοῦ Ἰστροῦ, τοῦ Εὐξείνου πόντου, τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας θαλάσσης· πρὸς ἀνατολὰς, ὑπὸ τῶν Ἡρωδῶν ὀρέων καὶ τῶν ποταμῶν Ὑφάσιος καὶ Ἰνδοῦ· πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν καταρράκτων τῆς Συήνης· πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου.

Ἄφ' οὗ ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεμελίωσε τὴν ἐκτεταμένην ταύτην ἐπικράτειαν διὰ τῶν ὄπλων, ἔπρεπε νὰ τὴν καταστήσῃ διαρκῆ διὰ τῆς ἔμφρονος διοικήσεως του· ὅθεν, ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἠττωμένων, ἐθυσίαζεν εἰς τοὺς θεοὺς των, ἐσέβετο τὰ ἔθιμά των, παρέδιδε γενικῶς εἰς χεῖρας τῶν αὐτοχθόνων τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, καὶ ἠγωνίζετο παντοιοτρόπως νὰ ἐνώσῃ τοὺς δύο λαοὺς διὰ γαμηλίων δεσμῶν, ὡς ὁ ἴδιος ἔδωκε τὸ παράδειγμα. Ἐκτὸς τούτου, ἵνα μονιμοποιηθῇ καὶ ὠφελθῇ πλείοτερον ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐμπορίου, ἐδημιούργησε μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Περσίας κοινὰ συμφέροντα. Ἔνεκα τούτου ἔκτισε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τοσαύτας ἄλλας πόλεις, αἵτινες εἰσέτι ὑφίστανται διὰ τὸ προσφυῆς τῆς φύσεως αὐτῶν· ἐβάθυνεν ἐν Βαβυλῶνι λιμένα ἱκανὸν νὰ χωρήσῃ 1,000 πλοῖα. Παραδοθεὶς ὅμως ἀκαθέκτως εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς μακρὰς εὐωχίας, κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ τὴν ἐνδεκάτην ἡμέραν ἐξέπνευσεν ἄγων τὸ τριακοστὸν καὶ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (24 ἀπριλίου 323).

§ 33. Διαμελισμὸς τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους.

Οἱ Σπαρτιάται οὐδέποτε ἠθέλησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ νὰ ἄρχῃ τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἔδωκαν εἰς αὐτὸν, ὡς αἱ ἄλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις, στρατιώτας πρὸς τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν. Ἄμα μάλιστα μαθόντες ὅτι διέβη πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου, συνέστησαν συμμαχίαν κατ' αὐτοῦ. Καὶ τινες μὲν τῶν πόλεων συνετάχθησαν μετὰ τῆς Σπάρτης, ἄλλαι δὲ ἐκ φόβου ὑπεστήριζον τὰ μακεδονικὰ συμφέροντα. Αἱ Ἀθηναὶ ἔμμενον οὐδέτεραι, ὁ δὲ ῥήτωρ αὐτῶν Δημοσθένης, συκοφαντηθεὶς ὅτι ἔδωροδοκῆθη ὑπὸ τοῦ Ἄρ-

πάλου θησαυροφύλακος τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ πιστευθείσης τῆς συκοφαντίας, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν πενήκοντα ταλάντων· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὰ πληρώσῃ ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν

Ὁ Ἄρπαλος οὗτος, φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἕνεκα καταχρήσεων, πραχθεισῶν εἰς Ἐκβάτανα, ὅπου εἶχεν ἀφήσει αὐτὸν ἐπιμελητὴν τοῦ θησαυροῦ, κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, φέρων πλῆθος χρημάτων.

Ὅτε ἐγνωρίσθη ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔγειναν ἐτοιμασίαι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ταχθέντων εἰς τὸν στρατὸν πάντων τῶν νεωτέρων τῶν 40 ἐτῶν, καὶ στόλου ἐξοπλισθέντος. Ἀπόστολοι δὲ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις καλοῦντες αὐτὰς πρὸς ἀπελευθέρωσίν των ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ πάντοτε φιλόπατρις Δημοσθένης συνώδευσε τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ διὰ τῆς πεισικῆς εὐγλωττίας του πολλὰς κατέπεισε πόλεις νὰ συνταχθῶσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Τοῦτο μαθὼν ὁ δῆμος ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Δημοσθένη, ἀποστείλας πλοῖον εἰς Αἴγιναν νὰ τὸν παραλάβῃ· ἐλθόντα δὲ εἰς Ἀθήνας ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἐν θριάμβῳ.

Ἐν τούτοις πολλὴ ἔγεινε σύγχυσις ἐν Ἀσίᾳ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ῥωξάνη ἔτεκε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος, ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς ἕτεροθαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀδελφός, ὀνόματι Ἀρρίδαϊος, ὅστις ἦτο εὐήθης. Ὅθεν διεγερθείσης φιλονεικίας μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, ἂν ἔπρεπε νὰ φυλαχθῇ ὁ θρόνος διὰ τὸ νήπιον τῆς Ῥωξάνης, ἢ νὰ δοθῇ εἰς τὸν Ἀρρίδαϊον, ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ εἰς τοῦτον, καὶ οὕτως ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, μετωνομασθεὶς Φίλιππος, συμμετασχόντος τῆς βασιλείας κατ' ὄνομα μόνον καὶ τοῦ ἐκ τῆς Ῥωξάνης υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνᾷ ὁ Ἀρρίδαϊος, ἔγεινε κηδεμὼν (ἐπιμελητῆς) αὐτοῦ

εἰς τὰς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ χώρας Περδίκας ὁ μέγιστος τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων ἔδωκε τὸν δακτύλιόν του. Ὁ Ἀντίπατρος ἐξηκολούθει τὴν ἡγεμονικὴν ἀσκῶν ἐξουσίαν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὁ Πτολεμαῖος διωρίσθη νὰ διοικῆ τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλ' αἱ διατάξεις αὗται πολλὴν ἐπέφερον σύγχυσιν, διότι ἕκαστος μὲν τῶν εἰρημένων ἀντιβασιλέων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ὕλης αὐτοκρατορίας, ἄλλοι δὲ ἐπεθύμουν νὰ λάβωσι διοικήσεις ἐπαρχιῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ μετατρέψωσιν αὐτὰς εἰς βασιλεία ἑαυτῶν. Εἰς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιθυμιῶν των καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ διέπραττον δολοφονίας καὶ φόνους, ὥστε ὀλίγοι τῶν κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐπισήμων ἀνδρῶν ἀπέθανον ἐκ φυσικοῦ θανάτου. Ἐκ τούτων δὲ σύγχυσις καὶ ἀναρχία ἐπεκράτει πανταχοῦ τῆς μακεδονικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Περδίκας, καταστάς ἀπηνῆς τύραννος, κατέστρεψε πάντας τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνοικισθέντας ἀποίκους, ἀπομάχους ὄντας τοὺς πλείστους, διότι ἐπιθυμήσαντες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα, καὶ ἐμποδισθέντες, ἐπανάστησαν. Διὰ τοιούτων πράξεων ἤλπιζεν ὁ Περδίκας νὰ καταλάβῃ ποτὲ τὸν μακεδονικὸν θρόνον.

Λαμιακὸς πόλεμος. Θάνατος Δημοσθένους.

Ὁ Ἀντίπατρος ἐν τούτοις ὁ τῆς Μακεδονίας διοικητῆς διετέλει πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Πολλαὶ δὲ πόλεις ἐνωθεῖσαι μετὰ τῶν Ἀθηναίων συνήχθησαν εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Ἀθηναῖον Λεωσθένη. Γενομένης ἐνταῦθα μάχης ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ὁ Ἀντίπατρος καταφυγὼν εἰς Λαμίαν ἐπολιορκήθη στενωῶς· ἀλλ' ἐπελθούσης εἰς αὐτὸν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Λεωνάτον ἐπικουρίας ἐξ Ἀσίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν πεσόντα εἰς τὴν πο-

λιορκίαν ταύτην Λεωσθένη, ήττήθησαν οί "Ελληνες έν Κρανώνι (322), και ό τών 'Αθηναίων στόλος κατετρο-
 πώθη υπό τοϋ μακεδονικοϋ· όθεν οί σύμμαχοι ήναγκά-
 σθησαν νά συνθηκολογήσωσι κατά μέρος έκαστος πρòς
 τόν 'Αντίπατρον. Καί αυτοί οί κατ' αρχάς αναβαλόντες
 τήν συνθήκην 'Αθηναίοι ύπεχρεώθησαν επί τέλους νά δε-
 χθώσι τοϋς υπό τοϋ 'Αντιπάτρου επιβληθέντας όρους
 τής ειρήνης, και νά δεχθώσι σταθμόν μακεδονικής φρου-
 ράς έν Μουνηχία. 'Απήτησε δέ ό 'Αντίπατρος και τήν εις
 χεΐρας αϋτοϋ παράδοσιν τών αντιπολιτευθέντων πρòς
 αϋτόν πολιτικών, έν οΐς και τόν Δημοσθένην, άλλ' οϋ-
 τος ειχεν ήδη καταφύγει εις τόν έν Καλαυρία ναόν τοϋ
 Ποσειδώνος· ότε δέ ήλθον εκει οί απεσταλμένοι τοϋ
 'Αντιπάτρου νά τόν συλλάβωσι, μασσήσας δηλητήριον
 έτελεύτησεν, ίνα μή πέση ζών εις χεΐρας του (322 π. Χ.).

§ 34. Οί τοϋ 'Αλεξάνδρου διάδοχοι

Μαθών ό 'Αντίπατρος τας επί τοϋ μακεδονικοϋ θρό-
 νου αξιώσεις τοϋ Περδίκκα, και συνενωθείς μετά τοϋ
 Πτολεμαίου, εκήρυξε πόλεμον κατ' αϋτοϋ. 'Ο Περδίκκας,
 κατευθυνθείς εις Αίγυπτον μετά ισχυροτάτου στρατοϋ
 και έχων μεθ' έαυτοϋ τόν 'Αρρίδαϊον και τήν 'Ρωξάνην
 μετά τοϋ υιοϋ της 'Αλεξάνδρου, έδολοφονήθη έν τή
 σκηνή αϋτοϋ υπό τινος τών αξιωματικών του. 'Ηδη δέ
 ή αντιβασιλεία περιήλθεν εις τόν 'Αντίπατρον, όστις
 άποθανών τò επίον έτος άφηκε διάδοχόν του τόν Πολυ-
 σπέρχοντα, αρχαϊον τοϋ 'Αλεξάνδρου στρατηγόν. 'Αλλ' ό
 υϊός τοϋ 'Αντιπάτρου Κάσσανδρος άντέστη εις αϋτόν,
 ισχυριζόμενος ότι αϋτός είναι δίκαιον νά διαδεχθῆ τόν
 πατέρα του. 'Εκ τούτου ήγέρθη πόλεμος μεταξύ αϋτών,
 καθ' όν υπερίσχυσεν ό Κάσσανδος, συμμαχήσας μετά
 τοϋ 'Αντιγόνου.

Μετά τήν εκπολιόρκησιν τής Πύδνας έν Μακεδονία,
 (ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ).

ἐφόνευσεν ὁ Κάσσανδρος τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαμένουσαν Ὀλυμπιάδα, μητέρα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου (316), καταδικασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Μακεδόνων, διότι εἶχεν ἀποκτείνει τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀρρίδαίου Εὐρυδίκην, σύμμαχον οὖσαν τοῦ Κασσάνδρου, καὶ τὸν Ἀρρίδατον αὐτὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων.

Εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἐποφθαλμιῶν ὁ Κάσσανδρος, ἐφυλάκισεν ἐν Ἀμφιπόλει τὴν Ῥωζάνην καὶ τὸν υἱὸν τῆς Ἀλέξανδρον, τοὺς ὁποίους ὕστερον ἔστειλε καὶ ἐφόνευσαν (311), εἶτα δὲ, ὅπως συνδεθῆ μετὰ τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας καὶ εὐκολύνῃ τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκην, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἔκτισε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς ἔτι πόλιν ἐν τῷ Θερμαϊκῷ κόλπῳ. Οὐ πολὺ δ' ὕστερον ἤρχισε ν' ἀνακτίζῃ, τῇ συνδρομῇ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, τὰς ἐκ πολλοῦ ἤδη κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θήβας.

Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ὁ Ἀντίγονος, νικήσας (316) τὸν ἄλλον στρατηγὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Εὐμένην καὶ γενόμενος ἰσχυρότατος, ἐφαίνετο καὶ αὐτὸς ἐποφθαλμιῶν εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου θρόνον· ἀλλὰ τότε συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Σέλευκος (314). Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ ἄξιος υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς διεξῆγον εὐτυχῶς τὸν πόλεμον, καταναυμαχήσαντος τοῦ Δημητρίου τὸν Πτολεμαῖον, καὶ ὠνόμασαν ἑαυτοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ κατὰ μίμησιν αὐτῶν ὠνομάσθησαν βασιλεῖς καὶ οἱ ἀντίπαλοί των, καὶ οὕτω τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῆται ὡς ἓν. Ὁ δὲ Ἀντίγονος ματαίως ἠθέλησε νὰ συνενώσῃ αὐτὸ ὑπὸ μίαν ἀρχὴν, διότι ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ νὰ προσβάλῃ τὴν Αἴγυπτον ἀπέτυχε, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Δημητρίου νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Ῥόδον. Τέλος δ' ἔπεσεν ὁ γέρων Ἀντίγονος ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυ-

γίας μαχόμενος κατὰ τοῦ Λυσιμάχου καὶ Σελεύκου (304) καὶ οἱ νικηταὶ σύμμαχοι διεμοιράσθησαν τὰς χώρας του. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠγέρθησαν τέσσαρα βασιλείαι, ἡ Μακεδονία μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Κάσσανδρον, ἡ Συρία ὑπὸ τὸν Σέλευκον, ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον καὶ ἡ Θράκη (μέχρι τοῦ 281) ὑπὸ τὸν Λυσίμαχον.

Ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ψυχρῶς καὶ αὐτοὶ οἱ θεοποιήσαντες αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα του πρότερον Ἀθηναῖοι. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Κασσάνδρου, ὠφελήθη ἐκ τῶν διχονοιῶν τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ προσκληθεὶς μετὰ τοῦ Πύρρου εἰς βοήθειαν τοῦ ἐτέρου αὐτῶν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἐβασίλευσεν ἑπτὰ ἔτη μέχρι τοῦ 278, ὅτε διὰ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἐπιβολὴν βαρέων φόρων ἐδιώχθη καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Σελεύκου περιωρίσθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 273.

Ὁ δὲ Πύρρος καταλαβὼν τὴν Μακεδονίαν, ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἔμεινεν εἰς Ἥπειρον, ἡσύχως βασιλεύων· τῷ δὲ 280 π. Χ. προσεκλήθη εἰς Τάραντα τῆς Ἰταλίας, ἵνα βοηθήσῃ τοὺς κατοίκους, ἀποίκους Ἑλλήνας ὄντας καὶ πολεμουμένους ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

§ 35. Φωκίων.

Ὁ μέγας οὗτος πολίτης τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τιμιώτατος καὶ ὀλιγαρχέστατος. Ἐτυχον πολλαὶ εὐκαιρίαι νὰ πλουτήσῃ, ἀλλ' ὅμως ἔμεινε πτωχὸς διὰ βίου. Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος προσεπάθησαν μυστικῶς τῷ τρόπῳ νὰ τὸν προσκτήσωσι διὰ δώρων, ἀλλ' ἀπέρριψε ταῦτα. Ὅτε δὲ τὸν ἐβίαζον οἱ δωροφόροι νὰ τὰ δεχθῆ ἂν ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τοῦλάχιστον διὰ τὰ τέκνα

του, «Θὰ πράξωσιν ὡς ἐγὼ, ἀπεκρίθη· ἐὰν μοι ὁμοιάζωσι, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην χρημάτων· εἰδὲ μὴ, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὰ συνδράμω εἰς τὰς ἀκολασίας των». Ὡς στρατηγὸς ἦτο πολὺ ἐπιτήδειος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πολυλάκις ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων των εἰς τὴν ἀρχηγίαν του.

Ὡς ῥήτωρ εἶχε μεγάλην ἰσχὺν τὴν ἀρετὴν του, ἦναντιοῦτο δὲ εἰς τὰ μέτρα τοῦ Δημοσθένους, ἐπιθυμῶν εἰρήνην μὲ τὸν Φίλιππον, οὐχὶ ὅμως διαφθαρεῖς ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν του πεποιθήσιν. Ἐδίωξε πολεμῶν τοὺς Μακεδόνας ἐξ Εὐβοίας καὶ ἄλλοτε ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐν Θράκῃ, σώσας ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ Βυζάντιον. Τῷ 319 ὁ ἀντιβασιλεὺς Πολυσπέρχων, ἐχθρὸς τοῦ Φωκίωνος, καθὸ φίλου τοῦ Κασσάνδρου τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἔτων ὄντα, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλους ὁμόφρονάς του τῷ 317 π. Χ. Ἐπὶ δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τὸ κώνειον ἀταράχως (317) καὶ κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου μετεφέρθη ὁ νεκρὸς του ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Ἐκτιμήσαντες ὕστερον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν γενομένην ἀδικίαν, ἀνεκόμισαν ἐκ Μεγαρίδος, ὅπου εἶχε κηδευθῆ, τὰ ὀστέα του εἰς Ἀθήνας, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνήγειρεν ὁ δῆμος χαλκοῦν ἀνδριάντα, καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν κατήγορόν του.

§ 36. Γαλάται ἐν Ἑλλάδι.

(280 καὶ 289 π. Χ.).

Βασιλεύοντος ἐν Μακεδονίᾳ τοῦ τὸν Σέλευκον δολοφονήσαντος Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, παλυάριθμον στῖφος Κελτῶν ἢ Γαλατῶν, κατελθὼν ἐκ τῆς Παννονίας, ὅπου οἱ βάρβαροι οὗτοι εἶχον 300 ἤδη ἔτη πρότερον ἐγκατασταθῆ, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν· νικήσαντες δὲ τοὺς στρατοὺς τῆς καὶ λεηλατήσαντες αὐτήν,

φονεύσαντες δὲ καὶ Πτολεμαῖον τὸν Κεραυνὸν, ἀπῆλθον τὸ ἐπιὸν δ' ἔτος ἐπανῆλθον ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Βρένον. Ἦσαν δὲ, καθὰ κοινῶς λέγεται, 150,000 πεζῶν καὶ 20,000 ἵππεων, ὧν ἕκαστος εἶχε δύο οἰκέτας ἐφίππους. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωσιν εἰς Θερμοπύλας. Ἡ στερεὰ Ἑλλάς συνεμάχησεν, ἀναθέσασα τὴν ἡγεμονίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἔδωκαν 1000 ὄπλιτας καὶ 600 ἵππεῖς· ἔπεμψαν δὲ καὶ ὄλα τὰ πλοῖά των νὰ δεθῶσιν ἀπὸ τὴν πρῶμνην καὶ πρῶραν εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, δπόθεν οἱ ἐπιβάται στρατιῶται ἠδύναντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς νὰ προσβάλλωσι τοὺς βαρβάρους. Ἡ διοίκησις τοῦ τῆς ξηρᾶς στρατοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀθηναῖον Κάλλιππον.

Δραστηρίως ἀποκρουσθέντες ἀπὸ τῆς τῶν Θερμοπυλῶν διόδου οἱ Γαλάται, ἀνεκάλυψαν τὸ μονοπάτιον, δι' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ξέρξης, καὶ εἰσελθόντες διευθύνθησαν κατὰ τῶν Δελφῶν ἵνα λεηλατήσωσι τοὺς ἐκεῖ θησαυρούς· ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ὄρεινοτάτου ὄντος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὴν ὁποίαν αἱ προσβολαὶ τῶν κατοίκων κατέστησαν ὀλέθριον. Ἡ πείνα καὶ τὸ ψῦχος τοῖς ἐπροξένησε τρομερὰς βασάνους. Ὁ ἀρχηγὸς των ἐπικινδύνως πληγωθεὶς, κῦτοχειριάσθη (278). Καταδιωχθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ ὑπεχώρουν, κατεστράφησαν σχεδὸν ἅπαντες. Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ σωθέντων οἱ μὲν ἔμειναν παρὰ τῷ Ἰστροῦ, ἄλλοι εἰς τὰς παραλίαις τῆς Θράκης καὶ ἄλλοι, ἐνωθέντες μετ' ἐπελθόντων ἄλλων ὁμοφύλων των, μετέβησαν εἰς Βιθυνίαν καὶ κατέλαβον τὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν Γαλατίαν.

§ 37. Ἡ ἀρχαῖκὴ ὁμοσπονδία (συνέδριον)
καὶ τὸ κοινὸν τῶν Λίτωλων.

Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρῶτον ἐκ τεσσά-

ρων, εἶτα ἐκ δώδεκα τῆς Ἀχαΐας πόλεων συνισταμένη πρὸς θρησκευτικούς κυρίως σκοποὺς Ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία, ἣτις οὐδέποτε ἔλαβε πολλὴν πολιτικὴν σπουδαιότητα, διετέλει ἤδη οὕσα ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κατάθλιψιν, καταλαβόντος πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ διὰ φρουρῶν ἰδίων ἢ διὰ μακεδονιζόντων τυράννων.

Ἡ ὁμοσπονδία αὕτη διωκεῖτο ὑπ' ἑνὸς στρατηγοῦ, ἑνὸς γραμματέως καὶ συμβουλίου ἐκ δέκα, δημιουργῶν λεγομένων. Ἡ ἀνωτάτη δ' ἐξουσία ἀπέκειτο εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν, δις τοῦ ἔτους εἰς τὸ πλησίον τοῦ Αἰγίου ἄσος τοῦ Ὀμαγυρίου Διὸς συγκαλουμένην ὑπὸ τῶν δημιουργῶν καὶ συγκροτουμένην ὑπὸ πάντων τῶν ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη γεγονότων Ἀχαιῶν. Αὕτη δὲ ἐξέλεγε καὶ τοὺς εἰρημένους ἄρχοντας ἑτησίως.

Τὸ δὲ Αἰτωλικὸν κοινὸν ἦτο ὁμοσπονδία φυλῶν καὶ οὐχὶ πόλεων, ὡς ἡ Ἀχαϊκὴ. Τὸ κοινὸν συμβούλιον αὐτῶν ἐλέγετο Παναιτωλικὸν καὶ συνήρχετο ἑτησίως ἐν Θέρμοις, πόλει αἰτωλικῇ, ἵνα ἐκλέγη τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Τὰ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων τοῦ κοινοῦ διευθύνοντο ὑπὸ ἐπιτροπείας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐλέγοντο ἀπόκλητοι. Ὁφεληθέντες οἱ Αἰτωλοὶ ἐκ τῆς ἐπελευθέρσεως εἰς Ἑλλάδα ἀνωμαλίας ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐξέτεινον βαθμῆδὸν τὴν δυνάμιν των καὶ ἔγειναν οὕτως ἐπὶ τέλους κύριοι τῆς Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ μέρους τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ὑπέπεσαν οὕτως εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Εἶχον ἤδη λάβει ἀρχήτερα τὴν Ναύπακτον παρὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατόπιν προσαπέκτησαν καὶ διαφόρους Πελοποννησιακὰς πόλεις. Αὕτη ἦτο ἡ τῶν Αἰτωλῶν κατάστασις ἐπὶ τῆς εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἀναβάσεως Φιλίππου Ε΄.

Ἄρατος.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῶ μάχην (301 π. Χ.), ἡ Ἑλλάς ἐχωρίσθη τῆς Ἀσίας, καὶ ἕνεκα τῶν ταραχῶν, αἵτινες ἐτάραξαν τὴν Μακεδονίαν ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν, ἐγκαταλείφθη αὕτη εἰς ἑαυτήν. Τύραννοι δὲ ἐν ἐκάστη πόλει, περιστοιχούμενοι ὑπὸ μισθοφόρων στρατῶν, κατεῖχον τοὺς πολίτας ὑπὸ τρόμον καὶ ἐφορολόγουν αὐτοὺς ἀνιλεῶς.

Ὁ Ἄρατος, υἱὸς τοῦ Κλεινίου, ἐμελέτησε ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα τοῦ Σικυῶνα ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Ἄργους, ὅπου διέμενε, ἠνώθη μετὰ τῶν περιμενοντων αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Πολυγνώτου στρατιωτῶν, τοὺς ὠδήγησεν εἰς Νεμέαν καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιόν του. Φθάσαντες δὲ εἰς Σικυῶνα, ἔτρεξαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ τυράννου Νικοκλέους, σωθέντος διὰ τινῶν βαθέων ὑπονόμων, καὶ ἔβαλαν πῦρ. Οὐδὲ εἰς καθ' ὅλην ταύτην τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθη ἢ ἐπληγώθη. Ὁ Ἄρατος ὕστερον ἀνεκάλεσε τοὺς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐξωρισθέντας 580 καὶ τοὺς παρ' ἄλλων τυράννων, μὴ ὄντας καὶ τούτους ὀλιγωτέρους τῶν 500, οἵτινες εἶχον περιπλανηθῆ μακρὰν τῆς πατρίδος των σχεδὸν 40 ἔτη ἐπέστρεψαν δὲ οἱ πλεῖστοι τούτων ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι καὶ ἀνέκτησαν τὰς οἰκίας, τὰς γαίας καὶ ὅλα των τὰ κτήματα τὰ ὅποια κατεῖχον πρὸ τῆς ἐξορίας των.

Ἡ Σικυὼν γίνεται παραδεκτὴ εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν συμμαχίαν.

Ἡ Σικυὼν οὕτως ἀπελευθερωθεῖσα, εἶχεν ἀνάγκην νὰ εὕρῃ συμμαχοὺς, διότι ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς, γενόμενος κύριος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κορίνθου, ἐπεθύμει καὶ ταύτην νὰ καθέξῃ. Ὁ Ἄρατος τὴν συνέταξεν εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν συμμαχίαν, ἥτις ἠδύνατο νὰ κατασταθῇ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος, ἂν συμπεριελάμβανεν ὅλας τὰς

πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀράτου.

Ἄλλὰ ἵνα ἐπιτύχη, ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ τοὺς τυράννους, νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν Μακεδονίαν, ἣτις ἐπὶ τοῦ νέου αὐτῆς βασιλέως Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἶχεν ἀποκατασταθῆ φιλόδοξος καὶ ἰσχυρά· τέλος νὰ καταφέρῃ τοὺς Αἰτωλοὺς, λαὸν ληστρικὸν, ὅπως ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐπέτυχε σχεδὸν, διώξας τοὺς τυράννους ἀπὸ τοῦ Ἀργους, τῆς Μεγαλοπόλεως, τῆς Ἑρμιόνης, τοῦ Φλιοῦντος, καὶ ἐνώσας μὲ τὴν συμμαχίαν τὰ Μέγαρα, τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Ἐπίδαυρον. Ἐπέτυχεν ἐπίσης καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, τῶν Μακεδόνων ἐμποδισθέντων ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, νὰ παρεμβάλωσι πρόσκομμα εἰς τὰ σχέδιά του. Κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Κορινθίους τὴν ἀκρόπολιν τῶν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ Φιλίππου πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐστεροῦντο, καὶ ἀπέκτησε τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, διωξάντων τὴν ἐν τῇ πόλει τῶν μακεδονικῆν φρουράν. Καὶ οἱ Αἰτωλοὶ ἐφαίνοντο πρὸς στιγμὴν διατεθειμένοι νὰ φιλιωθῶσιν εὐλικρινῶς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς· ἀλλ' ὅτε οἱ ἐκ Μακεδονίας κίνδυνοι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν, ἀνεφύησαν ἄλλοι, ὡς κατωτέρω λέγομεν.

§ 38. Ἅγις καὶ Κλεομένης.

Μεταρρυθμίσεις ἐν Σπάρτῃ.

Ἐν Σπάρτῃ τὸ τοῦ Λυκούργου πολίτευμα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ εἶχε πάθει ἐντελεστάτην ἀνατροπὴν. Ἀντὶ τῆς ἰσότητος τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Λυκούργος εἶχεν εἰσάξει, εὗρίσκετο ἤδη ἐλάχιστος ἀριθμὸς πλουσίων καὶ πλῆθος πτωχῶν, τοὺς ὁποίους ἡ πτωχεία τῶν αὕτη ἐστέρει τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου, ἐπειδὴ ὁ

μη ἑξάρχων εἰς τὰ ἕξοδα τῶν συσσιτίων Σπαρτιάτης, ἀπέβαλλε τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Πρὸς τούτοις ἐκ τῶν 700 Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἰσέτι ὑπῆρχον, μόλις ἑκατὸν ἐξουσίαζον τὴν γῆν. Ἡ Σπάρτη δὲν ἦτο πλέον Σπάρτη, ἀλλὰ πόλις τις, ὡς πολλαὶ ἄλλαι, χαύνη, ὀκνηρὰ καὶ διεφθαρμένη, μίγμα μισητῶν ὑπερβάλλοντος πλούτου καὶ ἐσχάτης ἀθλιότητος. Ἄγις ὁ Δ'. βασιλεύσας τῷ 244 π. Χ. εἰκοσαέτης τὴν ἡλικίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα· ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐκ νέου διανομῆς τῶν γαιῶν, καὶ τὸ πρῶτον τοῦτο τόλμημα ἦτο τὸ μᾶλλον ἐπικίνδυνον, διότι ἔμελλε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν πλουσίων καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πλουσίων, οἱ γέροντες, συνειθισμένοι ἤδη εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἐχθροὶ παντὸς νεωτερισμοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τρέμουσαι μὴ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν αὐστηρὰν δίκαιαν τὴν ὁποίαν ὁ Λυκοῦργος ταῖς ἐπέβαλε, συνεκρότησαν τὴν ἀντίθετον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν μερίδα, τῆς ὁποίας κομματάρχης ἦτο ὁ βασιλεὺς Λεωνίδας, συνάρχων τοῦ Ἄγιδος, ὅστις μέρος τῆς ζωῆς του διέμεινεν εἰς τὰς ἀσιατικὰς αὐλὰς καὶ εἶχε διδάξει τοὺς συμπολίτας του νέας εὐπαθείας. Μετὰ τοῦ Ἄγιδος ἦσαν οἱ πτωχοὶ, οἱ φιλότιμοι καὶ οἱ φιλοπάτριδες, πρὸς τούτοις ἡ μήτηρ του Ἀγησιστράτη καὶ ἡ προμήτωρ Ἀρχιδάμεια, δύο πλουσιώταται γυναῖκες τῆς πόλεως. Ὁ ἴδιος ἀνατραφεὶς παρ' αὐτῶν εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἐκτεταμένα κτήματα καὶ θησαυρὸν 600 ταλάντων, ἀλλ' ἀπέβαλε τὰς ἕξεις του, ἐνεδύθη τὸ τραχὺ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν ἔνδυμα καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἔκαμνε τὰ κτήματά του κοινά. Ἡ μήτηρ καὶ ἡ προμήτωρ του ἔπραξαν τὸ αὐτό.

Ἄλλ' οἱ πλούσιοι διὰ διαβολῶν κατέστρεψαν τὴν δημοτικότητα τοῦ νέου βασιλέως, κατ' ἀνάγκην τινὰ ἀπόντος. Ὅτε ἐπέστρεψεν, οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατεδίωξαν,

καὶ μόλις ἔλαβε καιρὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τινὰ ναὸν, ὀπίθεν ἐλκυσθεὶς ἐπιβούλως κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀπαχθεὶς εἰς φυλακὴν ἀπηγχονίσθη ἐκεῖ κατεδικάσθησαν δὲ καὶ ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν ποινὴν ἐπὶ τοῦ πτώματός του ἢ τε μήτηρ καὶ ἢ μᾶμμη του (241). Ὁ Λεωνίδας τότε ἐβασίλευε μόνος.

Κλεομένης καὶ Ἄρατος.

Ὁ τοῦ Λεωνίδου υἱὸς Κλεομένης, νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ Ἄγιδος, κατηχήθη παρ' αὐτῆς εἰς τὰ σχέδια τοῦ πρώτου ἀνδρός της. Νικήσας κατ' ἀρχὰς τῆ βοήθειά τῶν Αἰτωλῶν τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν καὶ φονεύσας κατόπιν τοὺς ἐν Σπάρτῃ ἐφόρους, καὶ πάντα τοὺς ἐναντίους συμπολίτας του καταβάλων, ἀποκατέστησεν ἐν τῇ πατρίδι του τὴν ἀρχαίαν πειθαρχίαν, τὴν ἀνατροφὴν, τὰ συσσίτια, ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν τόπων, τοῖς διένειμε γαίας καὶ ἔδωκεν εἰς ὅλους τοὺς πτωχοὺς τῆς Πελοποννήσου τὴν ἐλπίδα ὁμοίας παλινορθώσεως (225 π. X.).

Ὁ Ἄρατος ἔντρομος ἐκάλεσε τότε τοὺς Μακεδόνας πρὸς βοήθειαν τῆς συμμαχίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος Δύσων ἔσπευσε μετὰ 30,000 στρατιωτῶν κατὰ τοῦ Κλεομένου, ἔχοντος μόνον 20,000. Συνεκρούσθησαν δὲ ἐν Σελλασίᾳ, ὅπου ὁ τελευταῖος στρατὸς τῆς Σπάρτης κατεστράφη μετὰ σφοδρὰν ἀντίστασιν (221), καὶ τὸ πρῶτον ἄθλιον πολίτευμά της ἀποκατέστη πάλιν.

Ὁ Κλεομένης ἔφυγεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς Αἴγυπτον, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐκεῖ βοήθειαν ὅπως ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον. Δεκτὸς δὲ γενόμενος εὐμενῶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου, κατέστη ὑποπτος εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα, ὅστις διὰ τοῦτο τὸν περιώρισεν ἐν τινι μεμονωμένῃ οἰκίᾳ μετὰ δεκατριῶν φίλων του. Ἀποκαμὸν-

τες ἐκ ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας, ἐξῆλθον τέλος ξιφῆ-
ρεις ὅλοι καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλε-
ξανδρείας, καλοῦντες τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ
τὸ πλῆθος τοὺς ἤκουσε χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοῇ· εὐθὺς δὲ
περικυκλώθησαν καὶ ἵνα μὴ ζωγρηθῶσιν ἐφρονεύθησαν
ὑπ' ἀλλήλων (219).

Συμμαχικὸς πόλεμος, θάνατος Ἀράτου.

Εἰσβαλόντων τῶν Αἰτωλῶν εἰς Πελοπόννησον πρὸς
λεηλασίαν καὶ πορθούντων τὴν Μεσσήνην, ἦλθεν ὁ Ἄρα-
τος εἰς βοήθειαν τῶν Μεσσηνίων· ἠττηθεὶς δὲ περὶ Κα-
φύας, ἐζήτησε κατὰ τῶν Αἰτωλῶν τὴν βοήθειαν Φιλίπ-
που τοῦ Ε΄ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ φιλόδοξος Φί-
λιππος, συμμαχήσας προθύμως μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἐπο-
λέμησε τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς πολλὰς
μάχας κυριεύσας πολλὰς αὐτῶν πόλεις. Ὁ πόλεμος οὗτος
διήρκεσε τρία ἔτη (220—217) ὀνομασθεὶς *συμμαχικὸς*.
Ἀλλὰ μαθὼν ὁ Φίλιππος, ὅτι ἠττήθησαν κατὰ κράτος
οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων στρατηγουμένων ὑπὸ
τοῦ Ἀνίβα, καὶ ἐπιθυμήσας ἤδη νὰ στρέψῃ τὰ ὄπλα του
κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐξησθενηκότων ἤδη διὰ τὴν ἥττάν
των ταύτην, ἔκαμεν εἰρήνην πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς.

Ὁ Ἄρατος ἐπέζησεν ὀλίγα ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐν Αἰ-
γίῳ περίλυπος, δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Φι-
λίππου (213).

Εἰς τὸν Ἄρατον ἀπεδύθησαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐ-
τοῦ θεῖαι τιμαί, καὶ θυσίαι ἐν Σικυῶνι, Ἀράτεια λεγό-
μεναι, εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐτελοῦντο παρ' αὐτῶν δις τοῦ
ἔτους, κατὰ τὸν δοθέντα περὶ τούτων χρησμόν.

§ 39. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους (204—164).

Ἡ Ἑλλὰς ἔνεκα τῶν ἐσωτερικῶν κυρίως ἀνωμαλιῶν

της καὶ τῆς ἀδρανείας της ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐξέπιπτεν εἰς χειροτέραν κατάστασιν. Τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα ἢ τότε κοινωνία εἶχεν, ἐφαίνοντο ἀπροκαλύπτως. Αἱ Ἀθηναί ἦσαν ἤδη μουσεῖον ἢ σχολεῖον, ὅπου πολλὰ μὲν συνεζητοῦντο, οὐδὲν ὅμως ἐπράττετο. Ἐν Θήβαις τὸ κύριον ἔργον ἦτο τὰ συμπόσια. Ἡ δὲ Σπάρτη εἶχε τυράννους ἀποτροπαίους, ὡς τὸν Νάβιδα ἐκεῖνον, ἐπινοοῦντα καθ' ἐκάστην νέας βασάνους. Οὗτος εἶχε διατάξει νὰ κατασκευάσωσιν εἰδωλον γυναικεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ βραχίονες, τὰ στήθη καὶ αἱ χεῖρες ἦσαν ὀπλισμένα μὲ σιδηροῦς γόμφους, καὶ τὸ ὁποῖον ὠνόμαζε μὲ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀπήγαν. Ἄν τις ἤρνεῖτο εἰς αὐτὸν ζητοῦντα χρήματα, ἔλεγεν, «Ἐγὼ μὲν ἴσως δὲν δύναμαι νὰ σε πείσω, νομίζω ὅμως ὅτι ἡ Ἀπήγα αὕτη θὰ σε πείσῃ», καὶ παρευθὺς τὸ τρομερὸν ἀγαλμα ἤρπαζε τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν κατεκερμάτιζεν, ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἐβασάνιζε δεινῶς. Πολλοὺς λοιπὸν τῶν ἐξαρνουμένων διέφθειρεν οὕτως ὁ Νάβις.

Φιλοδοξία τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ῥώμης.

Τοιοῦτοι ἄνθρωποι, ὡς ὁ Νάβις, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ σώσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, τὴν ὁποῖαν μάλιστα δύο ἐχθροὶ ἐπίφοβοι τὴν ἠπειλοῦν. Ἡ Μακεδονία, διοικουμένη ἤδη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε' (220—189), εἶχεν ἀνανεώσει τὰ περὶ Ἑλλάδος σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἐν τῇ Δύσει οἱ Ῥωμαῖοι τὰ αὐτὰ διενοοῦντο, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐπρόκειτο λεῖα εἰς τοὺς νικητάς.

Ὁ Φίλιππος Ε' μαθὼν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἠττήθησαν ἤδη ὑπὸ Ἀννίβα εἰς τὴν ἐν Κάνναις μεγάλην μάχην (210), συνεμάχησε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἠτοιμάσθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ῥώμη τὸν προέλαβε καὶ δι' ἰσχυρᾶς προσβολῆς τὸν ἀνεχαίτισεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῷ ἐπέβαλε συνθήκας (205).

Ἡ σύγκλητος, ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ἀντίβα, ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Μακεδονίαν, καὶ δι' ἐπιτηδείων διαπραγματεύσεων ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοὺς συμμάχους τοῦ Ἑλλήνας. Ἀπομονώσαντες οὕτως αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν ἐστενοχώρησαν δεινῶς· κατατροπωθεὶς δὲ εἰς Κυνὸς Κεφαλὰς τῆς Θεσσαλίας παρὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων ὑπὸ τὸν ὑπατὸν Φλαμίνιον (167), ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ἀρχαῖα ὄρια τοῦ βασιλείου του.

Ἐν ᾧ δὲ ἠτοιμάζετο ὁ Φίλιππος οὗτος εἰς νέον πρόλεμον, ἀπέθανεν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς τὸν ἤρχισεν εὐτυχῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς τὸν ἐβοήθησεν, ἠττήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (168) καὶ μετηνέχθη εἰς Ῥώμην· ἀπέθανε δὲ αἰχμάλωτος εἰς Ἀλβαν Λόγγαν. [Τὸ Μακεδονικὸν κράτος τότε διηρέθη εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, ὧν ἐκάστη ἐτέθη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἰδίου ὀλιγαρχικοῦ συμβουλίου. Μετὰ ἐξ δὲ καὶ εἴκοσιν ἔτη ἡ Μακεδονία κατέστη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (142).

Ὁ ἐξῆς πίναξ δεικνύει χρονολογικῶς τὴν διαδοχὴν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἐξαφανίσεως τῆς μοναρχίας αὐτῆς.

Φίλιππος Γ'. Ἀρρίδαίος.	323—316
Κάσσανδρος.	316—296
Φίλιππος Δ'.	296—295
Δημήτριος Α'. ὁ Πολιορκητής.	295—287
Πύρρος.	287—280
Πτολεμαῖος Κεραυνὸς καὶ ἄλλοι.	280—277
Ἀντίγονος Γονατᾶς.	277—239
Δημήτριος Β'.	239—226
Ἀντίγονος Δώσων.	229—220
Φίλιππος Ε'.	220—178
Περσεύς.	178—166

Φιλοποίμην.

Ὁ ἐκ Μεγαλοπόλεως Φιλοποίμην, ἀγαθὸς πολίτης καὶ ἐπιτήδειος στρατηγὸς, συναισθανόμενος τὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ὑπεροχὴν, δὲν ἐδοκίμασε μὲν ν' ἀγωνισθῆ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' εἰργάσθη ἀκαταπαύστως ν' ἀπομακρύνῃ τὴν μέλλουσαν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν. Ἀνεζωπύρησε μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα· ἐπολέμησεν, ὡς ἔπραξε καὶ ὁ Ἄρατος, τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀναφαινομένους τυράννους, καὶ ἠγωνίσθη νὰ προλάβῃ πᾶσαν τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας διαίρεσιν. Διατηρῶν αὐτὴν ἠνωμένην καὶ ἰσχυράν, ἤλπιζε τοῦλάχιστον νὰ καταστήσῃ αὐτὴν σεβαστὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ δυστυχῶς ἔγεινε θῦμα τῆς φιλοπατρίας του. Ἡμέραν τινὰ, ἐν ᾗ εὕρισκετο εἰς Ἄργος πυρέσσων, ἔμαθεν, ὅτι ἡ Μεσσήνη, κατὰ παρακίνησιν τῆς Ῥώμης, χωρίζεται ἀπὸ τῆς δημοσπονδίας. Ἄμα μαθὼν τοῦτο, καὶ περ ἀσθενὴς καὶ ἐβδομηκοντούτης ἤδη, ἀνεχώρησεν εἰς Μεγαλόπολιν, ὅπου ἔφθασεν αὐθημερόν, διανύσας εἴκοσιν ὥρων δρόμον. Συλλέξας δὲ ἵππικὸν σῶμα, ἐπορεύθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὸν ὁποῖον ἀπέκρουσεν, ἀλλὰ περικυκλωθεὶς ὑπὸ ἀνωτέρων δυνάμεων ὀπισθοδρόμησε, προασπίζων ὁ ἴδιος τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἰδικῶν του. Ἐν τῇ διόδῳ στενοῦ τινος ὁ ἵππος του ὀλισθήσας τὸν ἔρριψεν ὀρμητικῶς κατὰ γῆς. Οἱ Μεσσήνιοι ἤρπασαν αὐτὸν, τὸν ἀπήγαγον εἰς Μεσσήνην σιδηροδέσμιον καὶ τὸν κατέκλεισαν εἰς ὑπόγειον πνιγηρὰν καὶ σκοτεινὴν φυλακὴν. Ἐν ᾗ δὲ πολλοὶ Μεσσήνιοι φιλοανθρώπως ὑπὲρ αὐτοῦ διέκειντο, Δεινοκράτης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίας μερίδος, ἐπέσπευσε μᾶλλον τὸν θάνατόν του· ὅθεν τὸ ἑσπέρας ὁ δῆμιος προσετάχθη καὶ τῷ προσέφερε τὸ φάρμακον. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ καταπλαγέντες, ἔδραμον εἰς τὰ ὅπλα καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Λυκόρτα, τοῦ πατρὸς

τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου, εἰσώρμησαν εἰς Μεσσηνίαν, καταστρέφοντες πᾶν τὸ προστυχόν, ἕως οὗ, συμφρονήσαντες οἱ Μεσσήνιοι, ἐδέχθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Καὶ ὁ μὲν Δεινοκράτης κῦτοκτόνησεν, ὡσαύτως δὲ καὶ πολλοὶ τῶν ἑπαδῶν του, οἱ δὲ λοιποὶ συνελήφθησαν ἵνα βασανισθῶσι. Καύσαντες δὲ τὸ σῶμα τοῦ Φιλοποίμενος καὶ συνάξαντες τὴν τέφραν του εἰς ὑδρίαν, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἡσύχως καὶ ἐν τάξει. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐβάδιζον ἀνθοστεφεῖς, ἀλλὰ πλήρεις δακρύων ἠκολούθουν δὲ αὐτοὺς αἰχμάλωτοι Μεσσήνιοι ἀλυσίδετοι. Ὁ Πολύβιος, υἱὸς τοῦ Λυκόρτα, περιστοιχισμένος ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων Ἀχαιῶν, ἔφερεν εἰς Μεγαλόπολιν τὴν ὑδρίαν κεκαλυμμένην ὑπὸ τοσοῦτων στεμμάτων καὶ στεφάνων, ὥστε μόλις ἠδύνατό τις νὰ τὴν ἴδῃ.

Ἡ ζημία αὕτη ἦτο ζημία γενικὴ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, διότι ἀπωλέσθη τὸ τελευταῖον στήριγμα τῆς ἰσχύος της. Ὁρθῶς λοιπὸν οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Φιλοποίμην ἦτο ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων.

Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ σύγκλητος τῆς Ῥώμης εἶχε κατ' ἀρχὰς κηρύξει ἐπισήμως, ὅτι ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ δὲ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην (496 π. Χ.), ὁ ὑπατος Φλαμίνιος εἶχε κηρύξει εἰς τοὺς Ἰσθμικοὺς ἀγῶνας ἐπισήμως τὴν ἐλευθερίαν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν λαῶν. Ἀλλ' ὅμως καθίστατο ἐν ἐκάστη πόλει, πρατροπῇ τῶν πρακτόρων τῆς συγκλήτου, Ῥωμαϊκὴ φατρία, ἀρπάζουσα ἀξιώματα καὶ ὑπακούουσα εἰς ὅλας τὰς ἐκ Ῥώμης ἐρχομένας προσταγὰς.

Ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως (§ 39) χίλιοι Ἀχαιοὶ, καταγγεληθέντες ὡς εὐχηθέντες μυστικῶς ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ἀνηρπάσθησαν ἀπὸ τῶν πόλεων των καὶ ἐξωρίσθησαν εἰς Ἰταλίαν. Μετὰ παρέλευσιν 17 ἐτῶν ἐξορίας ἡ σύγκλητος ἀπέ-

λυσε τοὺς ἐπιζήσαντας 300, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα. Τινὲς τούτων ἐξ ἀσκόπου μίσους προὐκάλεσαν ῥῆξιν πρὸς τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ Ἑλλὰς συνεκρότησε πλησίον τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ τὴν τελευταίαν αὐτῆς μάχην. Ἡ Κόρινθος ἠλώθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Μουμμίου, (π. X. 146 ἢ κατὰ τινὰς 145) καὶ κατέστη κτῆσις Ῥωμαϊκῆ. Αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Χαλκίς κατεδαφίσθησαν, ὅλαι αἱ πόλεις ἀπετειχίσθησαν καὶ ἡ Ἑλλὰς τότε ἢ ὀλίγον ὑστερώτερα προσετέθη, ὀνομασθεῖσα Ἀχαΐα, εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν.

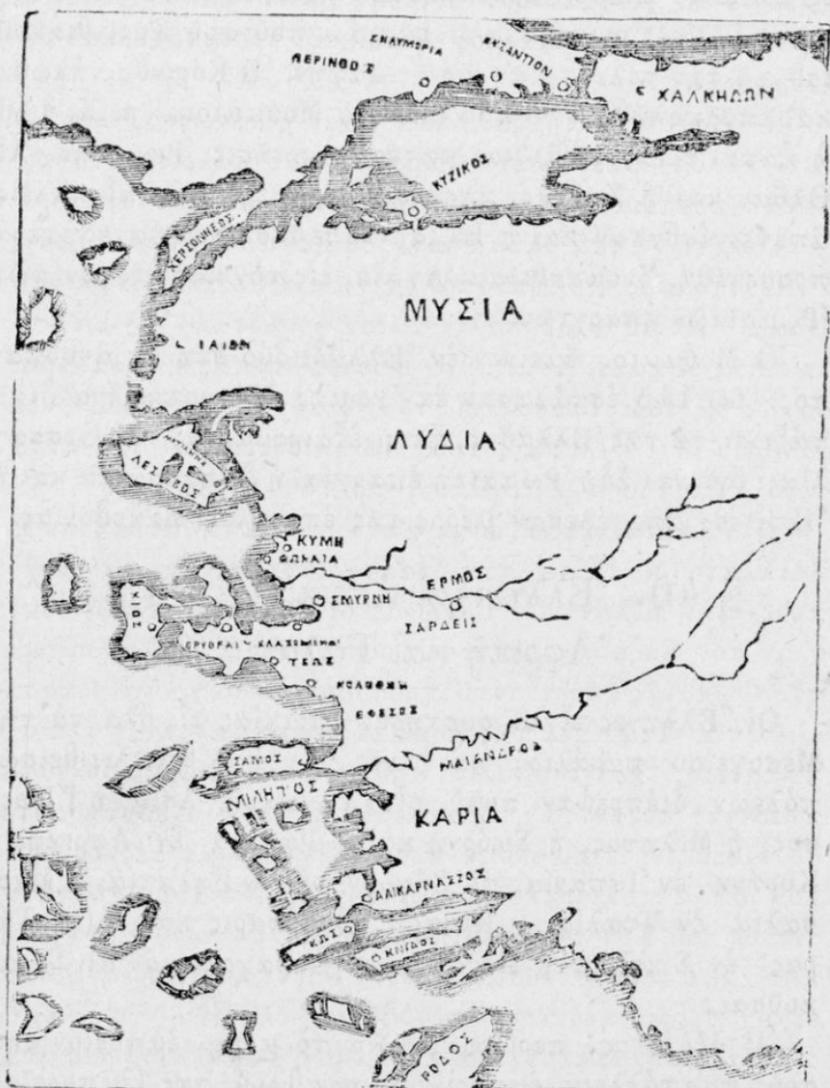
Ὁ Μούμμιος ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι δύο ἔτη ὡς ἀνθύπατος. Τῷ 145 ἐστάλησαν ἐκ Ῥώμης ἐπίτροποι ἵνα διατάξωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἧτις, ἐξαιρουμένης τῆς Θεσσαλίας, ἔγεινεν ἤδη Ῥωμαϊκῆ ἐπαρχία· ἡ δὲ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἡπειρος ἀπετέλεσαν μέρος τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας.

§ 40. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Γαλατίᾳ.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον συστήσει ἀποικίας εἰς ὅλα τὰ τῆς Μεσογείου παράλια, καὶ τινες τῶν ἐκεῖ θεμελιωθεισῶν πόλεων διέπρεψαν πολὺ, οἷον ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Ἔφεσος, ἡ Μίλητος, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Φώκαια· ἐν Ἀφρικῇ, ἡ Κυρήνη· ἐν Ἰσπανίᾳ, τὸ Σάγουντον· ἐν Γαλατίᾳ, ἡ Μασσαλία· ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ (ἡ) Τάρας· ἐν Σικελίᾳ, ἡ Μεσσήνη, ὁ Ἀκράγας καὶ αἱ Συρακοῦσαι.

Ἡ Μίλητος, περίφημος διὰ τὸ μέγα ἐμπόριόν της, τοὺς παμπόλλους ἐμπορικοὺς σταθμοὺς της (ἐμπορεῖα), τοὺς συστηθέντας ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, ὑπετάχθη ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπὶ Κύρου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἠλευθέρωσαν· ὁ Ἀλέξανδρος δὲ μέγας πάλιν τὴν ὑπέταξεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπέδωκαν εἰς αὐ-

τὴν τὴν σκιάν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν παρεῖ-
χον ἐκούσιως εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν ἐφοβοῦντο. Ὁ

Μικρὰ Ἀσία.

Θαλῆς ἐκ τῶν μεγίστων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος εἶχε γεν-
νηθῆ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ Σμύρνη ὑπέστη σκληροτέρας περιπετείας ἢ ἡ Μίλητος. Ταύτην, καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν, ἀνήγειρεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος· σεισμός δὲ τὴν κατέστρεψεν ἐκ δευτέρου, ἀλλ' ὁ Μάρκος Αὐρήλιος προσέταξε καὶ τὴν ἀνέκτισαν.

Ἡ Ἐφεσος, ὡς ἡ Μίλητος, εἶναι ἤδη σωρὸς ἐρειπίων, ἐν ᾧ ἄλλοτε ὑπερέβαιναν ἀπάσας τὰς πόλεις κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐνομίζετο ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ Κόσμου· ἄφρων δέ τις, ὁ Ἡρόστρατος, τὸν ἐπυρολόησεν ἕν' ἀποκτῆσθαι ἀθάνατον ὄνομα. Ἐκτίσαν δὲ πάλιν αὐτὸν κοινῶς αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Ἐφεσος ὑπετάγη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τέλος εἰς τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου, τῷ 180 π. Χ.

Ἡ Φώκαια, ἀκμάζουσα κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα π. Χ., ἡμιλλᾶτο κατὰ τε τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἰσχὺν πρὸς τὴν Μίλητον. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Μιλήσιοι ἐκαρποῦντο ὄλον τὸν Εὐξείνιον Πόντον, οἱ τολμηροὶ θαλασσοπόροι τῆς Φωκαίας ἐπορεύοντο πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἰταλίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, καὶ ἐτόλμων μάλιστα νὰ ριψοκινδυνεύωσι πλέοντες πέραν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Πλουτήσαντες δὲ ἐντεῦθεν, περιέβαλον τὴν πόλιν τῶν μὲ τεῖχος ὑψηλόν· ἀλλὰ πολιορκηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀρπάγου τοποτηρητοῦ τοῦ Κύρου κατέλιπον τὴν πόλιν τῶν διὰ συνθήκης καὶ μετηνάστευσαν εἰς τὴν Κορσικὴν (Κύρνον), ὅπου εἶχον κτίσει πρότερον τὴν πόλιν Ἀλαλίην· τινὲς ὅμως αὐτῶν μεταμεληθέντες καθ' ὁδὸν ἐπανῆλθον εἰς Φώκαιαν. Οἱ εἰς τὴν Κορσικὴν ἐγκατασταθέντες ἐπολέμησαν πολὺν καιρὸν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους καὶ τοὺς Τυρρηνούς, δεσπόζοντας εἰς ταύτας τὰς θαλάσσας· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον τινὲς μὲν ἠνώθησαν μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Ἰταλίας, ἄλλοι δὲ μετέ-

θησαν εἰς τὴν περιφημοτάτην τῶν ἀποικιῶν των, τὴν Μασσαλίαν.

Βάτος ὁ ἐκ Θήρας, ἀκολουθῶν χρησμόν τινα ἔκτισε τὴν Κυρήνην (632 π. Χ.) εἰς εὐφορωτάτην καὶ τερπνοτάτην χώραν τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Οἱ Πέρσαι ἐγκατέστησαν τὴν ἐξουσίαν των ἐν τῇ Κυρηναικῇ ἐπὶ Δαρσίου, ἀλλὰ τὴν ἀπώλεσαν μετὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι μεγάλας των ἤττας. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐκυρίευσαν τοῦτον τὸν τόπον, καὶ τις ἐξ αὐτῶν συνέστησεν ἐνταῦθα ἴδιον βασίλειον διὰ τὸν υἱόν του Ἀπίωνα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔνεκεν ἀτεκνίας ἐκληροδότησε τὴν ἐπικρατείαν του εἰς τοὺς Ῥωμαίους (96 π. Χ.).

Σάγουντον. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπὸ ἀποικίας Ζακυνθίων εἶναι περίφημος διὰ τὴν πολιορκίαν της ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἣτις ἔγεινεν αἰτία τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου. Ἀντὶ νὰ παραδοθῶσιν οἱ κάτοικοι ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν των καὶ παρέδωκαν τῷ νικητῇ καπνίζοντα ἐρείπια μετ' ἀξιωμαθμονεῦτου παραδείγματος φιλοπατρίας.

Μασσαλία. Θεμελιωτῆς τῆς ἐλληνικῆς ταύτης ἀποικίας (600 π. Χ.) ἔγεινεν ὁ Φωκαεὺς Εὐξένος. Ἡ πόλις αὕτη ἔφθασεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἰσχύος καὶ κατέστη ἔνεκα τοῦ ναυτικοῦ της ἐφάμιλλος τῆς Καρχηδόνας καὶ τῶν Τυρρηνῶν ἐν τῇ θαλάσῃ τῇ περιβρεχούσῃ τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς Ἰσπανίας. Ἡ ἐσωτερικὴ της διοίκησις ἔγεινεν ἀξιοσημεῖωτος ἔνεκα τῆς φρονήσεως καὶ τῆς πραότητός της. Τὴν εἰς θανατικὰς ποινὰς ὀρισμένην μάχαιραν τοσοῦτον σπανίως τὴν μετεχειρίζοντο, ὥστε κατετρόγετο ὑπὸ τῆς σκωρίας κατέστη δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ πόλις αὕτη Ῥωμαϊκῇ. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τὰ σχολεῖά της τόσον ἤκμαζον, ὥστε ἡ φιλομαθὴς νεολαία τῆς Ῥώμης μετέβαινεν εἰς αὐτὴν, ὡς πρότερον εἰς Ἀθήνας, ἵνα διδαχθῇ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα.

§ 41. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ.

Τόσον πολλοὶ Ἕλληνες ἐλθόντες ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, ὥστε ὁ τόπος οὗτος ἐκλήθη ἀπ' αὐτῶν *Μεγάλη Ἑλλάς*. Τῷ ὄντι ἐκεῖ ἔκειντο ἡ Κύμη, ἡ Νεάπολις, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις, ὁ Τάρας, οἱ Λοκροὶ, τὸ Ῥήγιον, καὶ εἴκοσιν ἄλλαι πόλεις ἑλληνικαί. Τὸ πλεῖστον μέρος τούτων τῶν πόλεων ὑφίσταται εἰσέτι, ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῶν κτισάντων αὐτάς ἐξέλιπεν.

Ἡ Κύμη, ἐπὶ τῆς τυρρηνικῆς θαλάσσης, ἔγεινεν ἀκμαιοτάτη καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν εὐτυχεστάτη· ἡ Νεάπολις ὅμως ὕστερον τὴν ὑπερτέρησεν. Ἀμφότεραι δὲ πρῶται ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ Σύβαρις ὑψώθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν δυνάμεως, ὥστε διώκει, λέγουσιν, εἴκοσι καὶ πέντε πόλεις, καὶ ἠδύνατο νὰ ὀπλίσῃ 300,000 μαχητῶν· ἀλλὰ τὰ πλούτη τὴν διέφθειραν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ταχέως ἔγειναν διαβόητοι διὰ τὴν μαλθακὴν καὶ τρυφηλὴν ζωὴν των, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, καταστραφέντες ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν.

Ἡ Κρότων ἔκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Βρεττίας. Οἱ Κροτωνιάται διεφημίζοντο διὰ τὴν σωματικὴν ἰσχύν των καὶ τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν των. Ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας ἐλθὼν διέτριψε παρ' αὐτοῖς, ἀναμορφώσας τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους των. Ἐνίκησαν μὲν τοὺς Συβαρίτας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

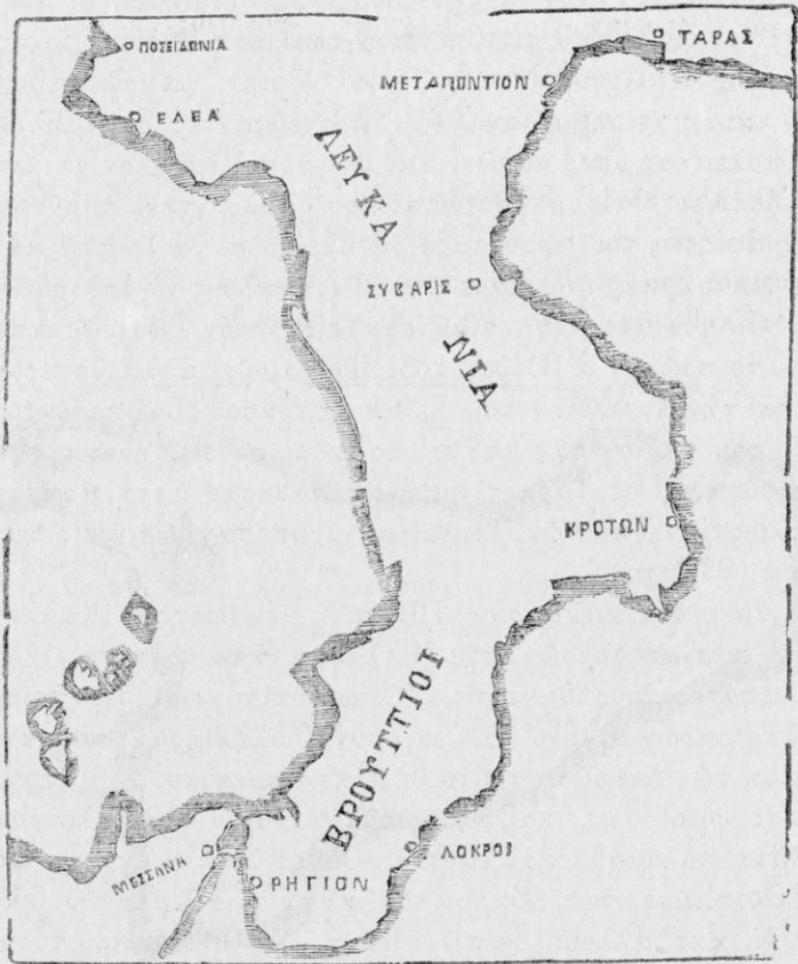
Ὁ Τάρας ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 707 π. Χ. ἐπὶ τοῦ πρώτου μεσσηνιακοῦ πολέμου ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀποίκων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις αὕτη εἶχε κατάλληλον λιμένα ἐν τῷ Ταραντίνῳ κόλπῳ, τὸ ἐμπόριον συεῖρξε εἰς αὐτήν· ἡ δὲ περίχωρός της, εἰς ἄκρον γόνιμος οὖσα, ἠδυνήθη νὰ θρέψῃ πολυάριθμον λαὸν, ὅστις διὰ τε τὰ πλούτη καὶ τὴν ἰσχύν του ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἴσον πρὸς τοὺς

Ῥωμαίους. Οἱ Ταραντῖνοι προσέβαλον βαναύσως τοὺς πρέσβεις τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης. Ὅτε δὲ οἱ Ῥωμαῖκοὶ λεγεῶνες ἤλθον νὰ ζητήσωσιν ἱκανοποιήσιν, οἱ Ταραντῖνοι ἐζήτησαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἡπείρου, ἡγεμόνα ῥιψοκίνδυνον, μεγαλεπήβολον καὶ ἐπιχειρηματίαν (289), πιστεύσαντες ὅτι ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἔμελλον νὰ μισθοδοτήσωσι τοὺς στρατιώτας του· ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεώς του προσέταξε νὰ κλείσωσι τὰ λουτρά καὶ τὰ θέατρα, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ταραντῖνους νὰ ὀπλισθῶσιν· ὀλίγον ὅμως ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτόν. Καὶ ἐνίκησε μὲν τὸ πρῶτον ὁ Πύρρος τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ ὕστερον μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἡμίσεος στρατοῦ του, πεσόντος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, κατατροπωθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, οἱ δὲ Ταραντῖνοι ἠναγκάσθησαν μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτοὺς (272 π. X.).

Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι (700 π. X.) ἐν Βρεττία (Καλαυρία) ἐκ τῶν Λοκρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποικήσαντες, καὶ διώξαντες τοὺς ἰθαγενεῖς. Ὅπως ἐπιτύχωσι θεραπείαν τῶν μακρῶν διχονοιῶν των, συνεβουλεύθησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν· τοῦτο δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι νομοθέτην, καὶ ὡς τοιοῦτον εὔρον τὸν Ζάλευκον, ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ εὐγενῆ. Οὗτος λοιπὸν ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν τοὺς νόμους του κατὰ τινὰς μὲν τῷ 644 π. X. κατ' ἄλλους δὲ τῷ 660 π. X. Οἱ Λοκροὶ τόσον προσηλωμένοι εἰς τοὺς νόμους των ἤθελον νὰ μένωσιν, ὥστε, κατὰ τὸν Δημοσθένην, ὁ πολίτης, ὁ θέλων νὰ προτείνῃ νέον νόμον, παρίστατο εἰς τὴν συνέλευσιν ἔχων ἐν βρόχῳ τὸν τράχηλον. Ἄν ἡ πρότασις ἐγίνετο παραδεκτὴ, ἐσώζετο, ἐάν δὲ ἀπερρίπτετο, τὸν ἐπνίγαν παραχρῆμα.

Τὸ *Ῥήγιον* ἦτο ἀποικία Χαλκιδέων, μεθ' ὧν οἱ Μεσσηνιοὶ ἠνώθησαν. Ἐν τέλει τοῦ δευτέρου μεσσηνιακοῦ

πολέμου μέγα μέρος Μεσσηνίων μεταβάντες ἀποκατεστάθησαν εἰς Ῥήγιον. Τὸ 494 π. Χ. ὁ Μεσσηνίος Ἄνα-

Πηραξ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας.

Ξίλαος κυριεύσας τὴν ἐν Σικελίᾳ Ζάγκλην ὠνόμασεν αὐτὴν Μεσσήνην.

Καὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροὶ καὶ τὸ Ῥήγιον ἔγειναν πρῶτως σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τῆς πρώτης πόλεως σώζονται ἤδη μόνον ἐρείπια, τὸ Ῥήγιον ὅμως εἶναι

ἡ πλούσιωτάτη μετὰ τὴν Νεάπολιν πόλις τῆς μεσημερινῆς Ἰταλίας, ἔχουσα ἕως 15,000 κατοίκων.

§ 42. Ἑλληνικαὶ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι.

Συρακοῦσαι, Ἀκράγας.

Ὁ Ἀθηναῖος ἢ Χαλκιδεὺς Θουκλῆς, ριφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐπὶ ἀκτῆς τῆς Σικελίας, παρετήρησεν ὅτι οἱ κάτοικοι ἦσαν πολὺ ἀδύνατοι καὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ καταβληθῶσιν· ὅθεν ἐπιστρέψας οἴκαδε διηγήθη ὅ,τι

Πίναξ Σικελίας.

εἶδε, καὶ περιέγραψε τὸ ὠραῖον κλίμα, τὰ πλούτη καὶ τὴν μεγάλην εὐφορίαν τῆς νήσου ταύτης. Κάτοικοί τινες τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πόλεως Χαλκίδος, μετὰ τῶν ὁποίων ἠνώθησαν καὶ τινες ἐκ τῆς νήσου Νάξου, συγκατένευσαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Θουκλέα· προσορμισθέντες δὲ εἰς τὸ

ἀνατολικὸν παράλιον τῆς Σικελίας, ἐθεμελίωσαν (736) τὴν πόλιν Νάξον (ἔπειτα Ταυρομένιον), ὑφ' ἧς ὑστερώτερον ἐκτίσθησαν οἱ Λεοντῖνοι καὶ ἡ Κατάνη.

Τὰ ἴχνη τοῦ Θουκλέους ἠκολούθησαν οἱ Δωριεῖς τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὸ 734 π. Χ. ὁ Κορίνθιος Ἀρχίας ἐλθὼν εἰς Σικελίαν ἔκτισεν αὐτόθι πόλιν, ἣτις ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πλησίον λίμνης Συρακοῦσαι. Αἱ Συρακοῦσαι ἔγειναν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διὰ τῆς ἀξιοθαυμάστου θέσεώς των ἡ σημαντικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, καὶ συνέστησαν ἄλλας ἀποικίας. Ἐξ ὧων τῶν μερῶν συνέρροον ἤδη πρὸς τὸν νέον τοῦτον κόσμον. Μεγαρεῖς ἀνήγειραν τὴν μικρὰν Ὑβλαν (τὴν ὑστερον Μέγαρα), ἧς ἀποικία ἔγεινεν ἡ Σελινοῦς (638). Ῥόδιοι καὶ Κρήτες ἔκτισαν τὴν Γέλαν (690), ἰδρύσασαν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ τὴν ἐφάμιλλον τῶν Συρακοῦσῶν πόλιν, τὸν Ἀκράγαντα (582).

Γέλων, Ἰέρων, Διοκλῆς.

Αἱ Συρακοῦσαι ἐλαμπρύνθησαν μεγάλως, ἀφ' οὔ ὁ Γέλων, τύραννος τῆς πόλεως Γέλας, ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐξουσιαστῆς αὐτῶν. Οὗτος κατεπολέμησε τὸν Ἀμίλκαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους τὴν μεγάλην νίκην τῆς Ἰμέρας, φονεύσας ἐν αὐτῇ περὶ τὰς 100,000 Καρχηδονίων καὶ συμμάχων αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Ἀμίλκαν, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνας κατετρόπωνον ἐν Σαλαμῖνι τοῦ Ξέρξου τὸν στόλον (480).

Τὸν Γέλωνα διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἰέρων (479). Ἡ τυραννία τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον ἀδελφοῦ του Θρασυβούλου ἐπροξένησεν ἐπανάστασιν, καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνας τῆς νήσου ἐβοήθησαν τοὺς Συρακουσίους πρὸς ἐξωσιν τοῦ τυράννου (465). Καταργηθείσης οὕτω τῆς τυραννίας, εἰσῆχθη εἰς ὅλας τὰς πόλεις δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἡ κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σταλεῖσα στρατιὰ ὀλίγον ἔλειψε νὰ προξενήσῃ τὴν ἀπώλειάν της. Ἀλλὰ

τοῦναντίον ἢ ὀλεθρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως ἔκθασις ἐπέθηκε κορωνίδα εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν Συρακουσῶν.

Τῷ 410 οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεφάνησαν πολυάριθμοι εἰς τὴν Σικελίαν, ὁπόθεν ἤθελον νὰ ἐξώσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἵνα καταλάβωσι μόνοι τὴν μεγάλην ταύτην νῆσον. Ὁ Ἀννίβας, ἕγγονος τοῦ ὑπὸ Ἰέρωνος ἐν Ἰμέρα ἠττηθέντος καὶ φονευθέντος Ἀμίλκα, ἐκυρίευσε κατ' ἀρχάς τὴν Ἐγεσταν, ἔπειτα δὲ τὸν Σελινοῦντα, τὸν ὁποῖον κατεδάφισεν, ἀφ' οὗ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ἐν Ἰμέρα, ἀποσπάσας 3,000 ἐκ τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν του, ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ πάππος του εἶχε φονευθῆ, καὶ ἐκεῖ προσέταξε καὶ τοὺς ἔσφαξαν μετὰ φρικτῶν βασάνων, τὴν πόλιν δὲ κατέστρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου.

Ἐνθαῤῥυνθέντες ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων οἱ Καρχηδόνιοι, προσέβησαν μετὰ 120,000 ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Ἀκράγαντος. Οἱ Ἀκραγαντινοὶ, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Καρχηδόνιοι, προσέλαβον μισθωτοὺς στρατιώτας, νομίζοντες ὅτι ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλ' οἱ μισθοφόροι οὗτοι τοὺς ἐπρόδοσαν, καὶ ὁ μὲν λαὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ φύγῃ τὴν νύκτα, ἡ δὲ πόλις κατεστράφη (π. X. 406).

Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος (405—368).

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπροξένησε τρόμον εἰς τὰς Συρακούσας. Τότε ὁ Διονύσιος, ἀπλοῦς δικαστηρίου γραμματεὺς, ἐνεψύχωσε τὸν λαόν, ὅστις τὸν ἀνέδειξε διὰ τὸ θάρρος του τύραννον (405).

Συμβάντος δὲ λοιμοῦ εἰς τὸν στρατὸν τῶν Καρχηδονίων καὶ παραλυθείσης τῆς πειθαρχίας του, ὁ Διονύσιος ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν τοὺς κατετρόπωσε καὶ κατέστρεψε πάντας (394).

Διονύσιος ὁ νεώτερος (368—343), Δίω, Τιμολέων.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Διονύσιος ὁ νεώτερος. Ἐδειξε δὲ τόσην σκληρότητα, ὥστε οἱ Συρακούσιοι ἐπαναστατήσαντες τὸν ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ὁ Τιμολέων ἐστάλη τότε μετὰ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Κορινθίων, ἵν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἀποικίᾳ τῶν ταύτη. Ἡδυνήθη νὰ καταπέσιῃ τὸν Διονύσιον νὰ τῷ παραδώσῃ τὴν ἀκρόπολιν καὶ ὁ πρῶν τύραννος οὗτος μετεκομίσθη μετὰ τῶν θησαυρῶν του εἰς Κόρινθον, ὅπου ἔζησεν ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης (343), τὴν δ' ἐλευθερωθεῖσαν πόλιν ἐγέμισε πάλιν κατοίκων, διότι ἔνεκα τῶν ἐπαναστάσεων πολλοὶ εἶχον ἀπέλθει. Ἐγραψε δὲ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα προσκαλῶν ἀποίκους, ἵνα ἐλθόντες κατοικήσωσιν εἰς Συρακούσας· εἰς 60,000 δεχθέντας τὴν πρόσκλησίν του διένειμε γαίας. Ἀποκαταστήσας δὲ τὴν τάξιν εἰς Συρακούσας ὁ Τιμολέων, ἐπεχείρησε νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Περιέστειλε τοὺς τυράννους τῶν πόλεων, ὥστε νὰ ζῶσιν ὡς ἀπλοὶ ἰδιῶται, καὶ ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην κατὰ τινος στρατεύματος 70,000 Καρχηδονίων. Τότε θεωρῶν τὸ ἔργον του τετελεσμένον, παρητήθη τὴν ἐξουσίαν του καὶ διήγαγε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν ἀναχωρητηρίῳ, ὡς ἀπλοῦς πολίτης τιμώμενος ὑφ' ὅλων τῶν τῆς νήσου κατοίκων.

Ἄγαθοκλῆς, Πύρρος. Ὑποταγὴ Συρακουσῶν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Μετὰ τὸν Τιμολέοντα φαίνεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔπενεν ἐκ νέου εἰς σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν. Τύραννός τις ἀνεφάνη πάλιν ὁ πρῶν κεραμεὺς Ἄγαθοκλῆς· διεκρίθη δὲ, ὡς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος, διὰ τὸ θάρρος του, καὶ ὡς ἐκεῖνος ἤρπασε τὴν ἐξουσίαν.

Οἱ Συρακούσιοι, ἐπὶ τοῦ διοικήσαντος αὐτοὺς φρονίμως ἀπὸ 275 ἕως 245 π. Χ. Ἰέρωνος τοῦ Β', συνεμάχησαν κατ' ἀρχάς μὲ τοὺς Καρχηδονίους κατὰ τῶν Ῥωμαίων, νικηθεὶς δὲ μετὰ τῶν Καρχηδονίων ὁ Ἰέρων, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχη παρὰ τῶν Ῥωμαίων 50 ἐτῶν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνενόχλητον ἐξουσίαν μικροῦ μέρους τῆς Σικελίας. Ἡ περίοδος αὕτη μᾶς φέρει μέχρι τοῦ 242 π. Χ., ὁπότε οἱ Συρακούσιοι ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τῆς αὐτονομίας τῶν Συρακουσῶν ἔζη ὁ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης περίφημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης, ὅστις διὰ τῶν μηχανῶν αὐτοῦ ὑπερήσπισε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπὶ δύο ἔτη πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Μαρκέλλου (244—242 π. Χ.). Λέγουσι μάλιστα ὅτι καὶ κατέκαυσε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον, συγκεντρῶσας διὰ μηχανήματος τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν παραδέχονται οἱ νεώτεροι ὡς ἀληθές.

§ 43. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πλέον ἐλεύθεροι καὶ αὐτοκέφαλοι. Καὶ συνεχωρεῖτο μὲν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσι δημοκρατικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν κατὰ τύπον τοιαῦτα, διότι πραγματικῶς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκυβερνῶντο, ὅπως ἤρεσκεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Αἱ Ἀθῆναι διετέλουν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ἡ ἔδρα τῆς παιδείας οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ῥωμαίων ἀπέστελλον εἰς Ἀθήνας τὰ τέκνα των ἵνα τελειοποιῶσι τὴν ἐκπαίδευσίν των. Δὲν ἐπενέβαινον δὲ οὐδόλως εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων οἱ ἄρχοντές των οὔτοι, ἐλάβανον μάλιστα μέρος καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς των ἑορτάς, διατηρηθείσας ὡς πρότερον. Δὲν συνέβαινε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα

ὅ,τι εἰς τὰς ἄλλας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτηθείσας χώρας· διότι εἰς ταύτας μὲν, βαρβάρους οὖσας, εἰσήγετο διὰ τῶν κατακτητῶν εἰς τὸν λαὸν ὁ πολιτισμὸς, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως οἱ κατακτηταὶ αὐτοὶ ἐβελτιοῦντο ὑπὸ τῶν ὑποδεδουλωμένων Ἑλλήνων. Ὅθεν ποιητὴς τις Ῥωμαῖος εἶπεν, «Ἡ Ἑλλάς κυριευθεῖσα, τὸν ἄγριον νικητὴν ἐκυρίευσεν, καὶ εἰς τὸ ἀγροῖκον Λάτιον τὴν καλλιτεχνίαν εἰσήγαγεν».

Ἐξήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν οἱ Ἕλληνας ἐδοκίμασαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου, πολεμίου ὄντος τῶν Ῥωμαίων, καὶ πολλάκις ἤδη νικήσαντος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ. Οὗτος ἀπέστειλεν εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα στόλον, εἰς δὲ τὴν Μακεδονίαν στρατὸν, μεθ' οὗ ἠνώθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλ' οὐδὲν ἡδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσι. Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Σύλλαν, ἐκστρατεύσας εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰς μὲν ἄλλας τῶν ἐπαναστατησασῶν πόλεων καθυπέταξε, τὰς δὲ Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἀντισταθείσας ἐπολιόρησε. Καταστρέψας δὲ τὰ ἐνόνοντα τὰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Πειραιῶς μακρὰ τεῖχην, διέκοψε τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων κοινωσίαν καὶ ἐκ τούτου ἐπῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας δεινὸς λοιμὸς. Ἐπὶ τέλος ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ τὸν Πειραιᾶ· οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἐνίκησε καὶ τὸν Ἀρχέλαον στρατηγὸν τοῦ Μιθριδάτου ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ κατόπιν ἐν Ὀρχομενῶ, καὶ οὕτως ἐπῆνεγκε τέλος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίας πόλεμον τῶν Ἑλλήνων τῷ 85 πρὸ Χριστοῦ.

Ἐκτοτε δὲν ἐπετρέπετο εἰς οὐδεμίαν Ἑλληνίδα πόλιν νὰ ἔχη στρατὸν ἴδιον· ὅθεν συμμορίαι ληστῶν καὶ πειρατῶν ἤρχισαν νὰ ἐνοχλῶσι τὴν χώραν πανταχοῦ· καὶ ἡ διοίκησις δὲ αὐτῆς κατέστη καταθλιπτικὴ, διότι οἱ ἀνθύπατοι ἀπῆτουν πολλάκις φόρους παρανόμους, καὶ

ἔτι, διότι, ἀγοραζόντων τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τὸν τίτλον Ῥωμαίου πολίτου, δι' οὗ εἰγίνοντο ἀσύδοτοι, ἔπιπτε τὸ βάρος τῶν φόρων εἰς τοὺς πτωχοτέρους· ὅθεν τάχιστα παρήκμασε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, ὠλιγώστευσεν ὁ πληθυσμὸς καὶ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεις περιήλθον εἰς ἐξουδένωσιν καὶ ἐρήμωσιν.

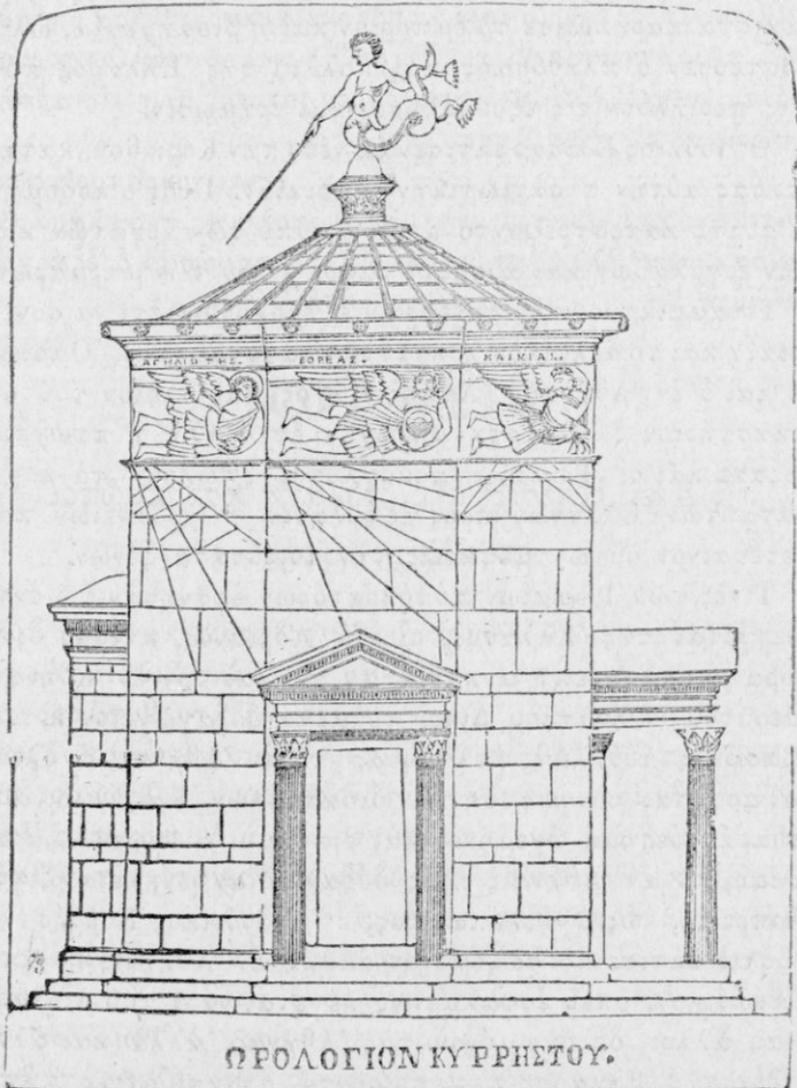
Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔκτισεν ἐκ νέου τὴν Κόρινθον, καταστήσας αὐτὴν στρατιωτικὴν ἀποικίαν. Πρὸς οἰκοδομὴν δὲ αὐτῆς κατεστρέφοντο ἀνιλεῶς ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργολάβων καὶ αὐτοὶ οἱ τάφοι χάριν τῶν μαρμάρων.

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐξηκολούθει ἔτι νὰ συνεδριάζη καὶ τὸ δελφικὸν χρηστήριον νὰ ἐργάζεται. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Ἄρειος Πάγος καὶ ὅμοιον τούτου δικαστήριον ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχον ἔτι. Ἄλλ' ἡ πτωχεία ἤρξανε καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοκογλύφοι ἐπώλουν τὰ κτήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐξόφλησιν τῶν δανείων καὶ μετέβαινον οὕτω ταῦτα εἰς τὴν κυριότητα ξένων.

Τινὲς τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐφάνησαν τῷ ὄντι εὐεργέται τῆς Ἑλλάδος, οἷον ὁ Ἀδριανὸς, κτίσας διάφορα μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τὸ μέγα ὑδραγωγεῖον κ.τ.λ. ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, βελτιώσας τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα καὶ αὐξήσας τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων. Καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες καὶ ἡγεμόνες καὶ ἐπίσημοι ἄνθρωποι κατεσκεύαζον ἐν Ἀθήναις πρὸς δόξαν ἰδίαν μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ, ὡς ὁ Φιλόπαππος, ὁ Ἀνδρόνικος Κυρρῆστης, (ὅστις ἔκτισε τὸ σωζόμενον ἀκόμη ἐν Ἀθήναις ἡλιακὸν ὠρολόγιον, ὅπερ ἐσφαλμένως λέγεται ναὸς τοῦ Αἰόλου), καὶ ἄλλοι δὲ ὄχι μόνον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος περιεποιοῦντο, ἀνακτίζοντες ἢ ἐπισκευάζοντες κατεστραμμένας πόλεις· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ Ἑλλάς ὁσημέραι παρήκμαζεν.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου, οἱ Ἕλληνες αἰφνης ἠγέρθησαν ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν

Γότθων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ βάρβαροι οὗτοι, λαφυραγωγῆσαντες τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου κατα-

(Ἐν Ἀθήναις).

φανίσαντες τὴν Ἀττικὴν, ἐπῆραν αἰχμαλώτους πολλοὺς τῶν κατοίκων. Ἐξῆς δὲ ἡ Ἑλλὰς συχνὰ παρηνω-

χλείτο καὶ ἑκακοῦτο ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων Γότθων, καταλυσάντων ἐπὶ τέλους καὶ τὴν δυτικὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐν τούτοις ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, κηρυχθεῖσα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, προώδευεν ἀκαθέκτως εἰς αὐτὴν ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν, ἡ ἀνατολικὴ περιελάμβανε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁ ἐξάρχων ἐν αὐτῇ λαός.

ΡΩΜΑΙΟΙ

§ 44. Κτίσις τῆς Ῥώμης καὶ πρῶτοι βασιλεῖς αὐτῆς.

Ῥωμύλος καὶ Ῥώμος ἢ Ῥέμος ἦσαν, κατὰ τὴν μυθώδη παράδοσιν, τέκνα δίδυμα τῆς Ῥέας Σιλβίας ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου Ἄρεως. Αὕτη δὲ ἦτο θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Ἄλβας Νουμίτορος, ἀπογόνου τοῦ Τρωαδίτου Αἰνείου, ὅστις μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἶχε καταφύγει εἰς τὸ Λάτιον τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐνουμφεύθη τὴν Λαβινίαν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τοῦ τόπου ἐκείνου Λατίνου.

Οἱ δύο εἰρημένοι ἀδελφοὶ ἠλικιωθέντες ἔκτισαν τὴν Ῥώμην ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου (753 π. Χ.). Γενομένης δὲ μεταξύ των ἔριδος, ἐφόνευσεν ὁ Ῥωμύλος τὸν Ῥέμον καὶ κατέστη μονοκράτωρ τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ὡς κατοίκους τοὺς φυγάδας τῶν γειτονικῶν ἐθνῶν. Ὁ Ῥωμύλος διήρσε τὸν λαὸν εἰς τρεῖς φυλάς καὶ ἐσύστησε τὴν σύγκλητον (γερουσίαν) ἐξ ἑκατὸν γερόντων, τοὺς ὁποίους ὠνόμασε πατέρας καὶ

συγκλητικούς, ἐχώρισε δὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς καταγομέ-
 νους ἐξ αὐτῶν, πατρικίους ὀνομασθέντας πάντας, ἀπὸ
 τῶν δημοτῶν, ὀνομασθέντων πληθείων, ἐκ τῶν ὁποίων
 ἕκαστος ἐξέλεγε προστάτην του ἑνα τῶν πατρικίων.
 Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς τῶν πέριξ λαῶν ἐδέχετο αὐτοὺς εἰς
 γάμον, ἤρπασαν πολλὰς κόρας ἐκ τῶν γειτονικῶν τό-
 πων, μάλιστα δὲ διὰ στρατηγήματός τινος ἐκ τῶν Σα-
 βίνων, καὶ ἐνουμφεύθησαν αὐτάς.

Ἐκ τούτου γίνεται πόλεμος μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων
 καὶ τῶν Σαβίνων, τῶν ὁποίων ὁ βασιλεὺς Τίτος Τάτιος,
 συμβιβασθεὶς μὲ τοὺς Ῥωμαίους, μετοικεῖ εἰς Ῥώμην
 μετὰ τῶν Σαβίνων καὶ συμβασιλεύει μὲ τὸν Ῥωμόλον·
 ἔγειναν δὲ καὶ ἑκατὸν Σαβίνοι συγκλητικοὶ (πατρικιοί).
 Δολοφονηθέντος τοῦ Ῥωμόλου καὶ ἐπισυμβάσης στάσεως
 μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Σαβίνων περὶ τοῦ δια-
 δόχου αὐτοῦ, ἀνακηρύττεται βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ ὑπερι-
 σχύσαντος σαβινητικοῦ μέρους τῆς συγκλήτου ὁ Νου-
 μᾶς Πομπήλιος (716) μετὰ ἑνὸς ἔτους μεσοβασιλείαν,
 ἥτοι διακοπὴν τῆς βασιλείας.

Οὗτος ἐτακτοποίησε τὰ τῆς θρησκείας τῶν Ῥωμαίων,
 διώρισεν ἱερεῖς, διέταξε θυσίας, ὠκοδόμησεν ναοὺς, ἐνί-
 σχυσε τὰς εἰρηνικὰς τέχνας καὶ ἐπέφερεν ἁρμονίαν με-
 ταξὺ τῶν Σαβίνων καὶ τῶν Ῥωμαίων· ἀπέθανε δὲ τῷ
 673 π. X.

Μετὰ τοῦτον ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ Τύλλος Ὀστίλ-
 λιος, ὅστις κατέστρεψε τὴν ἀντίζηλον τῆς Ῥώμης πό-
 λιν Ἄλθαν Λόγγαν, μετοικίσας εἰς Ῥώμην τοὺς κα-
 τοίκους τῆς.

Τοῦτον διεδέχθη (640 π. X.) ὁ Ἄγκος Μάρκιος (Σα-
 βίνος), ὅστις ἐνίκησε τοὺς Λατίνους καὶ ἐθεμελίωσε τὸ
 ἐπίνειον (λιμένα) τῆς Ῥώμης ἥτοι τὰ Ὀστια.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ Ταρκύνιος Πρίσκοις ἢ πρε-
 σβύτερος (616 π. X.). Οὗτος ἔκτισε πολλὰς μεγάλας
 οἰκοδομὰς ἐν Ῥώμῃ, καὶ καθυπέταξε τοὺς Λατίνους καὶ

τοὺς Σαβίνους. Διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ Σερούϊος Τύλλιος (578 π. Χ.) καὶ αὐτὸν τέλος ὁ Ταρκύνιος Σούπερβος ἢ ὑπερήφανος (534), ὅστις περιετείχισε τὴν Ῥώμην διὰ τὴν σκληρότητά του ὅμως ἐδιώχθη, καὶ οὕτω κατηργήθη ἡ βασιλεία (510 π. Χ.). Ἀντὶ δὲ βασιλείων ἐλάμβανον τὴν ἐξουσίαν δύο ὕπατοι, ἐκ τῶν πατρικίων ἐκλεγόμενοι καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος ἔχοντες τὴν ἀρχήν.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας ὁ φιλοπόλεμος λαὸς τῆς Ῥώμης δὲν νῦχαριστεῖτο εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πατρικίων, οἵτινες κατέστησαν ὑπερήφανοι, ἰδιοτελεῖς καὶ ἐπέβαλλον νέα βάρη εἰς αὐτόν· ὅθεν ἔγεινεν ἀποστασία (500 π. Χ.), τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὰ προνόμια τῶν πατρικίων. Εἰς κατάπαυσιν δὲ τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν καὶ τῶν ἐλθόντων ἐναντίον τῆς Ῥώμης Λατίνων, διωρίσθη δικτάτωρ, δηλαδὴ ἄρχων ἔχων ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ἐπὶ ἕξ μῆνας. Ἐκτοτε ἔγεινε σύνηθες εἰς τὴν Ῥώμην τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὁσάκις συνέβαινον ἐμφύλιοι ταραχαὶ καὶ ἦτο κίνδυνος καταστροφῆς. Πρῶτος δικτάτωρ διωρίσθη ὁ Τ. Λάρτιος Φλάβιος.

Ὁ λαὸς ἀπὸ τοῦ 494 π. Χ. κατ' ἀναγκαστικὴν παραχώρησιν τῶν πατρικίων, ἐξέλεγε δύο δημάρχους, οἵτινες ἐπροστάτευσον τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, ἀντιτασσόμενοι εἰς τὰς τυχόν βιαίας καὶ αὐθαιρέτους ἀπαιτήσεις τῆς συγκλήτου καὶ ἀκυροῦντες πᾶν ἀντιβαῖνον εἰς τὰ συμφέροντά του βούλευμα αὐτῆς. Οἱ πατρίκιοι ὑπέβλεπον πάντοτε τὴν τοιαύτην τοῦ δήμου ἐξουσίαν. Συμβάντος δὲ ἐν Ῥώμῃ λοιμοῦ, ἐστάλη σῖτος ἐκ Σικελίας ὑπὸ τινος τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἡγεμόνων· τότε ὁ Γάιος Μάρκος Κοριολάνος ἔδωκε γνώμην νὰ μὴ διανεμηθῇ ὁ σῖτος εἰς τὸν λαόν, ἀν μὴ παρητεῖτο τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ ἔχη δημάρχους· διὰ τοῦτο καταδικασθεὶς εἰς ἐξορίαν (494 π. Χ.) κατέφυγε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ῥωμαίων Οὐολούσκους καὶ μετ' αὐτῶν ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Ῥώμης.

Ἰδόντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι πλησιάσαντα εἰς τὴν πόλιν, ἀπέστειλαν πρεσβείας πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πολιτῶν, ἀλλ' αὐτὸς οὐδεμίαν ἔδιδεν εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς Ῥώμης παρακλήσεις τῶν προσοχῆν. Τότε αἱ πρῶται τῆς Ῥώμης κυραὶ μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ Κοριοιάνου Οὐρουρίας καὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Οὐλουμνίας καὶ τῶν δύο τέκνων τοῦ προσῆλθον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ. Ὁ Κοριοιάνος, καμφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπιπλήξεων τῆς μητρὸς τοῦ καὶ τῶν δακρύων τῆς γυναικὸς τοῦ καὶ τῶν ἄλλων δεσποινῶν, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ διέμεινεν ἐξόριστος παρὰ τοῖς Οὐλούσκοις μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ.

Ἀξιωμακλήσιον εἶναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ διαγωγή τοῦ Α. Κουίντου Κικιναίου. Διαμένων οὗτος εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ καὶ μὲ τὰς ἰδίας τοῦ χεῖρας καλλιεργῶν τὰς γαίας τοῦ, διωρίσθη ὕπατος (460 π. Χ.). Τὸ δὲ 458 διωρίσθη δικτάτωρ, κληθεὶς ἐκ τοῦ ἀγροῦ τοῦ. Ἄρεις τὸ ἄροτρον καὶ ἀναλαβὼν τὴν δικτατορίαν ἔσωσε τὸν στρατὸν τῆς Ῥώμης, κινδυνεύοντα νὰ καταστραφῆ ὑπὸ τῶν περικυκλωσάντων αὐτὸν Αἰκανῶν, τρομερῶν πολεμίων τῶν Ῥωμαίων. Νικήσας αὐτοὺς καὶ κρατήσας τὴν δικτατορίαν 16 μόνον ἡμέρας, ὅσας δηλαδὴ ἐχρειάζετο, ἐπανῆλθε μετὰ ταῦτα πάλιν εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας. Τὸ 439 π. Χ., ἄγων τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ, ἔγεινε πάλιν δικτάτωρ, ἵνα καταβάλλῃ τὴν δημαγωγὸν Μιλίον, κολακεύσαντα τὸν δῆμον καὶ διανοηθέντα νὰ καταλύσῃ τὸ πολίτευμα διὰ συνωμοσίας καὶ νὰ ἀναδειχθῆ βασιλεὺς.

§ 45. Δεκανδρία. Πύρρος ἐν Σικελίᾳ.

Ἀνεράνη ἤδη ἀνάγκη ὑπάρξεως ἐν Ῥώμῃ γραπτῶν νόμων, ὅθεν διωρίσθησαν δέκα ἄνδρες ἐκ τῶν πατρικίων νὰ συντάξωσι νόμους (451 π. Χ.) καὶ παρεδόθη εἰς αὐτοὺς πᾶσα ἐξουσία. Οὗτοι συμβουλευθέντες τὰ νομαθε-

τμήματα τῶν Ἑλλήνων, ἔγραψαν νόμους ἐπὶ δώδεκα πι-
νάκων. Οἱ νόμοι οὗτοι, κυρωθέντες τὸ 449 π. Χ. ἔλαβον
πλήρη ἰσχύν. Οἱ δὲ δέκα ἄνδρες ἐπαύθησαν τῆς ἀρχῆς,
ἀδίκως καὶ κακῶς πολιτευθέντες ὡς ἄρχοντες.

Τοῦ χρόνου προϊόντος ἐξέλιπεν ἡ διάκρισις μεταξὺ τῆς
τάξεως τῶν πατρικίων καὶ τῆς τῶν πληθείων καὶ εἶχον
ὅλοι ἤδη τὰ αὐτὰ δικαιώματα. Δὲν ὑπῆρχε δὲ ἄλλη
πλέον διάκρισις εἰμὴ ἡ διαίρεσις τῶν Ῥωμαίων εἰς οἴ-
κους πλουσίους καὶ πτωχοῦς (π. Χ. 437).

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμουν πρὸς ἐγγχωρίους ἐχ-
θροῦς των, ξένοι ἐξώθεν ἐχθροὶ ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῶν
ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοὺς ἐξοντώσῃσι. Πλήθη Γαλατῶν ὑπὸ
ἀρχηγὸν τὸν Βρέννον ἐπέδραμον τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐπειδὴ
Ῥωμαῖοί τινες εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν Τυρρηνῶν, πολε-
μοῦντες τοὺς Γαλάτας, ὁ Βρέννος ἐπροχώρησε κατὰ
τῆς Ῥώμης.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπαρασκευάστοι ὄντες εἰς ἀντίκρουσιν
τόσον φοβεροῦ πολεμίου, ἠττήθησαν κατὰ κράτος πλη-
σίον τοῦ ποταμοῦ Ἀλία (390 π. Χ.), οἱ δὲ Γαλάται,
εἰσελθόντες εἰς Ῥώμην, ἐλαφυραγώγησαν τὴν πόλιν καὶ
ἔκαυσαν αὐτήν. Μόνον τὸ καπιτώλιον (ἀκρόπολιν μὲ
ναὸν τοῦ Διὸς) ὑπερήσπισεν ὁ Μάνλιος, ἀποκρούσας τὰς
κατ' αὐτοῦ ἐφόδους τῶν πολεμίων, οἵτινες ἐκ τῆς ἀντι-
στάσεως ταύτης καὶ ἕνεκα ἐνσκηψασῶν ἀσθενειῶν καὶ
πείνης ἐδέχθησαν ἐπὶ τέλους συνθήκην· ἀλλὰ πρὶν ἢ
ἐκτελεσθῇ αὕτη ἐλθὼν ὁ Κάμιλλος ἐξώθεν μετὰ στρα-
τοῦ κατετρόπωσε τοὺς Γαλάτας καὶ οὕτως ἔσωσε τὴν
Ῥώμην.

Οἱ νικηφόροι πόλεμοι τῶν Ῥωμαίων κατὰ τῶν Ἐν-
ρίκων, τῶν Οὐλοούσκων, τῶν Τυρρηνῶν καὶ πρὸ πάντων
κατὰ τῶν ὄρεινῶν Σαυιτιῶν, οἵτινες εἶχον ἔλθει νὰ προσ-
βάλλωσι τὴν Καμπανίαν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥώ-
μης τεθεῖσαν, καὶ τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν κατὰ κράτος
(290 π. Χ.), μετὰ πόλεμον 50 ἔτη διαρκέσαντα (ἐκτὸς

δλίγων διαλειμμάτων), ἐγύμνασαν αὐτοὺς εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ εἰς τὰς κακουχίας τῶν ἐκστρατειῶν καὶ κατέστησαν αὐτοὺς τρομερὰν καὶ ἀκατάβλητον δύναμιν, ὥστε περὶ τὸ 272 ἔτος π. Χ. κατέστησαν κύριοι ἀπάσης σχεδὸν τῆς Ἰταλίας καὶ ἤρχισαν ἤδη νὰ υποβλέπωσι τὰς πρὸς νότον κειμένας ἐλληνικὰς ἀποικίας.

Οἱ Ταραντῖνοι, προσβαλόντες τοὺς πρεσβευτὰς τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης, διηρέθισαν τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες διὰ ταῦτα ἐστράτευσαν κατ' αὐτῶν.

Οἱ Ταραντῖνοι προσεκάλεσαν τότε εἰς βοήθειάν των τὸν βασιλέα τῆς Ἡπείρου Πύρρον. Ἐλθὼν ὁ Πύρρος μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἐλέφαντας, ἀγνώστους ὄντας ἕως τότε εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ διὰ τοῦτο κατατρομάξαντας τὸ ἰππικὸν αὐτῶν, ἐνίκησεν αὐτοὺς, μὲ πολλήν του ὀμωσιν ζημίαν, διὸ καὶ ἔφυγεν ἐκ τῆς Ἰταλίας (280 π. Χ.). Προσκληθεὶς δὲ καὶ δεῦτερον ὑπὸ τῶν αὐτῶν Ταραντῖνων καὶ ἐλθὼν, νικᾶται ἐν Βενουέντῳ κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὀδηγουμένων ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Κουρίου Δεντάτου, καὶ φεύγει εἰς Ἡπειρον.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἤρχισαν ἤδη νὰ διαπερῶσιν εἰς Σικελίαν, ἀφ' οὗ πᾶσα ἤδη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία ὑπετάγη εἰς αὐτούς.

§ 46. Καρχηδονικοὶ ἢ λιβυκοὶ πόλεμοι καὶ ὁ πρῶτος αὐτῶν.

Ἡ ἐν Ἀφρικῇ μεγαλόπολις Καρχηδὼν, αὐξήσασα διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς, καὶ πολλὰς ἀποκτήσασα ἀποικίας, ἔβλεπε μὲ ζηλότυπον ὄμμα τὴν ἐπιφοβὸν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τῆς Ῥώμης. Ἐχόντες οἱ Καρχηδόνιοι κτήσεις ἐν Σικελίᾳ, ἔμαθον, ὅτι Μαμερτῖνοι ἐκυρίευσαν διὰ προδοσίας τὴν πόλιν Μεσσήνην· ὅθεν ἀποστέλλουσιν εὐθύς ἐκ Καρχηδόνος στρατὸν ἐπὶ λόγῳ μὲν νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολίτας αὐτῆς, ἐπὶ σκοπῷ δὲ κυ-

ρίως νὰ ἐξουσιάσωσιν αὐτοὶ τὴν εἰρημένην πόλιν. Οἱ Μαμερτῖνοι ζητήσαντες ἔλαβον ἐκ Ῥώμης ἐπικουρίαν καὶ ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης ἤρχισεν ὁ εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη διαρκέσας πόλεμος μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων, πρῶτος καρχηδονικὸς ὀνομασθεὶς (ἀπὸ τοῦ 264—241 π. Χ.).

Διαβάντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ σχεδιῶν τὸν σικελικὸν πορθμὸν καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὴν Σικελίαν, κατεξουσίασαν πᾶσαν σχεδὸν τὴν νῆσον. Ἐνταῦθα δὲ ἐναυπήγησαν τὸν πρῶτον αὐτῶν στόλον ἐξ 120 πλοίων, λαβόντες ὡς σχέδιον καρχηδονικὸν πλοῖον ναυαγήσαν, καὶ ναυμαχῆσαντες οὕτως ὑπὸ τὸν Δουίλιον ἐνίκησαν ἰσχυρὸν ἐχθρικὸν στόλον τὸ 260 π. Χ.

Ἀποτολμήσας ὁ Ῥωμαῖος ὕπατος Ῥήγουλος νὰ καταπλεύσῃ εἰς Ἀφρικὴν, ἀνεδείχθη μὲν κατ' ἀρχὰς νικητῆς, ὕστερον ὅμως ἠττήθη καὶ ἠχμαλωτίσθη (254 π. Χ.). Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐβοηθήθη ἡ Καρχηδὼν ὑπὸ τοῦ τυχόντος μεταξὺ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων μισθοφόρου στρατηγοῦ Ξανθίπου Σπαρτιάτου. Μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας ἠδυνήθησαν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὸ ἔτος π. Χ. 250 νὰ κατατροπώσωσι τοὺς Καρχηδονίους ἐν ναυμαχίᾳ, ἀλλ' ἐπανερχόμενοι ἀπώλεσαν ἐκ τρικυμίας τὸν στόλον των. Οἱ Καρχηδόνιοι ἠναγκάσθησαν μετὰ μεγάλην νίκην τῶν Ῥωμαίων εἰς Πάνορμον τῆς Σικελίας νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην καὶ ἀπέστειλαν εἰς Ῥώμην τὸν αἰχμάλωτον αὐτῶν Ῥήγουλον νὰ πραγματευθῇ τοὺς ὅρους, ἀφ' οὗ ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει ἐπανελθεῖ εἰς Καρχηδόνα.

Ἐλθὼν ὁ Ῥήγουλος εἰς Ῥώμην, ἀντὶ νὰ προσπαθῆσῃ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, μετεχειρίσθη ἀπ' ἐναντίας πᾶσαν τὴν ἰσχύν του, ὅπως πείσῃ τοὺς συμπολίτας του νὰ μὴ δεχθῶσι τὰς περὶ αὐτῆς προτάσεις τῶν ἀποστειλάντων αὐτὸν Καρχηδονίων. Τηρήσας ὅμως τὸν λόγον του ἐπανεῆλθεν εἰς Καρχηδόνα, ὅπου ἐθανατώθη διὰ πολλῶν βασάνων ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων. Μετὰ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι

ἀπόλεσαν διαφόρους στόλους των καὶ ἐξήντησαν τὸ ταμείον των· τότε δὲ πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συντελέσαντες ἐναυπήγησαν ἄλλον μέγαν στόλον. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ὡσαύτως ἔπραξαν ὅ,τι ἡδυνήθησαν, ἀλλ' ὅμως ὁ ὑπὸ τὸν ναύαρχον αὐτῶν Ἄννωνα στόλος των ἠττήθη παρὰ τὸ Λιλύβαιον τῆς Σικελίας (211 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ Ὑπάτου Λουτατίου Κατούλλου, ὅθεν ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσιν εἰρήνην ἐπὶ ταῖς προταθεῖσι παρὰ τῶν νικητῶν Ῥωμαίων ὅροις, ὑποχρεωθέντες δι' αὐτῶν νὰ ἀπέλθωσι τῆς Σικελίας καὶ νὰ δώσωσι περὶ τὰ 20,000,000 δραχμῶν. Μετὰ τὴν εἰρήνην, μὴ εὐχαριστηθέντες οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰς νέας κτήσεις των, κατέλαβον παρὰ τὰς συνθήκας τὰς νήσους Κύρνον καὶ τὴν Σαρδῶ, τῶν Καρχηδονίων οὔσας. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, διαβάντες εἰς Ἰσπανίαν ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Ἀμίλκαν καὶ Ἀσδρούβαν, κατέλαβον μέγα μέρος τῆς χώρας ταύτης μέχρι τοῦ Ἰβηρος ποταμοῦ καὶ ἔκτισαν τὴν νέαν Καρχηδόνα (Καρθαγένην τὰ νῦν). Φοβηθέντες οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοὺς, ἐσυνθηκολόγησαν νὰ μὴ διαβῶσι τὸν Ἰβηρα ποταμόν. Ἄλλ' ὁ Ἄννίβας, ἀναγορευθεὶς στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Καρχηδονίων, διέβη τὸν Ἰβηρα, παρὰ τὰς συνθήκας, καὶ πολιορκήσας τὸ Σάγουντον ἐκυρίευσεν αὐτό. Ἐκ τούτου προέκυψεν ὁ δεῦτερος καρχηδονικὸς πόλεμος, διαρκέσας ἀπὸ τοῦ 218 μέχρι τοῦ 201 π. Χ.

§ 47. Δεύτερος καρχηδονικὸς πόλεμος.

Ἄννίβας, εἰς τῶν μεγαλειτέρων στρατηγῶν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, διαβὰς μετὰ τοῦ στρατεύματός του, ἐξ 69,000 ἀνδρῶν καὶ 32 ἐλεφάντων συγκροτουμένου, τὰ Πυρρηναῖα ὄρη, καὶ διελθὼν δι' ἐχθρικῶν τόπων τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ἀναβαίνει μὲ πολλὴν θραῦσιν τοῦ στρατοῦ του τὰς Ἄλπεις, καταβάς δὲ μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν καὶ κινδύνων πολεμεῖ μετὰ τοῦ ἀπομείναντος

στρατοῦ του (26,000) εἰς Ἰταλίαν, νικᾷ τοὺς Ῥωμαίους παρὰ τὸν Τικῖνον ποταμὸν ὑπὸ τὸν ὕπατον Κορνήλιον Σκηπίωνα, καὶ παρὰ τὸν Τρεβίαν ὑπὸ τὸν ὕπατον Σεμπρόνιον (218 π. Χ.), κατόπιν δὲ νικᾷ πάλιν αὐτοὺς ὑπὸ τὸν Φλαμίνιον παρὰ τὴν Τρασιμένην λίμνην καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐν Κάνναις. Ἄν δὲ ἡ Καρχηδὼν ἀπέστειλε τὰς αἰτηθείσας παρὰ τοῦ Ἀννίβα ἐπικουρίας, ἡ Ῥώμη ἤθελεν εἶναι ἤδη εἰς τὴν διάκρισιν αὐτοῦ ἐντελῶς.

Μετὰ τὰς νίκας ταύτας ὁ Ἀννίβας διαχειμαζέει ἐν Καπύρῃ. Μὴ λαβὼν δὲ ἐκ Καρχηδόνας τὰς ζητηθείσας ἐπικουρίας, ἀναγκάζεται νὰ ζητήσῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Σικελιωτῶν. Ἡττήθη ἤδη πολλάκις, καὶ ἡ Σικελία ὑποτάσσεται πᾶσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἀναλαβόντων αὐθις τὰς δυνάμεις των, καὶ γίνεται ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ.

Ἡ Καρχηδὼν ἀποστέλλει ἤδη δυνάμεις εἰς τὸν Ἀννίβαν, ὑπὸ τὸν Ἀσδρούβαν, ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς αὐτὸν κατατροπώνονται καθ' ὁδὸν (207 π. Χ.).

Ὁ Σκηπίων κυριεύει τὴν Ἰσπανίαν, καὶ ἐκ τῆς Σικελίας διαπερᾷ εἰς Ἀφρικὴν. Ὁ Ἀννίβας προσκαλεῖται ὑπὸ τῆς πατρίδος του εἰς βοήθειάν της, ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσῃ τὸν νικᾷ ὁ Σκηπίων εἰς Ζάμαν κατὰ κράτος (202 π. Χ.) καὶ ἐπιβάλλει εἰς τὴν ταπεινωθεῖσαν Καρχηδόνα αἰσχροὺς εἰρήνην, δι' ἧς οἱ Καρχηδόνοι ὑπεχρεώθησαν νὰ καύσωσι πάντα τὰ πλοῖά των, πλὴν 10, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ ἔχωσιν ἐξουσίαν νὰ κινῶσι πόλεμον ἄνευ ἀδείας τῆς Ῥώμης, νὰ δώσωσι δὲ ἀποζημιώσιν τῶν ἐξόδων τοῦ πολέμου 10,000 τάλαντα καὶ ἑκατὸν ὀμήρους.

Ὁ Ἀννίβας ἀναγορευθεὶς Σουφφέτης, ἤτοι ὑπέρτατος ἄρχων, καὶ βελτιώσας καθ' ἡσυχίαν τὰ πολεμικὰ καὶ οἰκονομικὰ τῆς πατρίδος του, ἠναγκάσθη ἕνεκα διαβολῶν καὶ βλαβερῶν τῆς Ῥώμης ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Καρχηδόνας ἐλθὼν δὲ εἰς Ἀντίοχον τὸν τῆς Συρίας βασιλέα, παρέπεισεν αὐτὸν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῶν Ῥω-

μαίων, ἀλλ' ἤττηθεις παραχωρεῖ εἰς αὐτοὺς τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Ἀνίβας, τὸν ὁποῖον ἀπήτησε παρὰ τοῦ ἠττηθέντος ἡ Ῥώμη, κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας Προυσίαν ἵνα δὲ μὴ αἰχμαλωτισθῆ καταδιωκόμενος καὶ ἐνταῦθα, ἐφαρμακώθη μόνος του (183 π. Χ.). Τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ κατατροπώσας αὐτὸν Σκηπίων, ὁ ἐπονομασθεὶς Ἀφρικανός.

§ 48. Τρίτος καρχηδονικὸς πόλεμος.

Ἡ Καρχηδὼν ἀπολαύουσα ἤδη τελείας εἰρήνης, ἤρξατο ἀναγεννωμένη καὶ προοδεύουσα πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀκμὴν. Ἡ Ῥώμη παρετήρει μετὰ πολλῆς ζήλοτυπίας καὶ ἀνησυχίας τὴν ἀνάστασιν ταύτης τῆς ἀντιζήλου τῆς. Κάτων δὲ ὁ Ῥωμαῖος δὲν ἔπαυεν ὑποθάλπων τὸ μῖσος τῶν συμπολιτῶν του κατὰ τῆς Καρχηδόνος καὶ παρασκευάζων τὸν ὄλεθρόν της.

Κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν καιρὸν (150 π. Χ.), Μασσανάσσης ὁ βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας καταλαμβάνει καὶ ἐξουσιάζει τὴν καρχηδονικὴν χώραν, Ἐμπορεία. Οἱ Καρχηδόνιοι, μὴ δυνάμενοι διὰ τὰς συνθήκας νὰ πολεμήσωσι τὸν ἄρπαγα αὐτὸν ἄνευ ἀδείας τῆς Ῥώμης, παρεπονέθησαν εἰς αὐτὴν καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν συνδρομὴν της. Οἱ Ῥωμαῖοι οὐ μόνον ἠρνήθησαν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι οὐδεμίαν ἀξίωσιν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τῆς ἀφαιρεθείσης χώρας. Τοῦτο κατέστησε τὸν Μασσανάσσην θρασύτερον πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, ὅθεν ἐκινήθησαν οὗτοι εἰς ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι κηρύττουσι παραχρῆμα, ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι παρέβησαν τὰς συνθήκας καὶ ἀποστέλλουσι στρατὸν εἰς τὴν Σικελίαν. Ἡ Καρχηδὼν ἐκπλαγεῖσα παρέδωκε καὶ τοὺς ὑπηκόους της καὶ τὰς κτήσεις τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι, μὴ εὐχαριστηθέντες εἰς ταῦτα, ἔπλευσαν εἰς Ἀφρικὴν καὶ προσεκάλεσαν τοὺς Καρχηδο-

νίους νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα. Γενομένου καὶ τούτου, ἀπητήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νὰ καταστρέψωσιν οἱ Καρχηδόνιοι τὴν πόλιν των καὶ νὰ οἰκοδομήσωσιν ἄλλην δύο γεωγραφικὰ μίλια ἐνδοτέρω τῆς παραλίας. Ἀπελπισθέντες οὗτοι ἀπεφάσισαν ν' ἀντισταθῶσι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Ὅθεν, κατεδαφίσαντες τὰς οἰκίας των, ἔλαβον τὴν ξυλείαν καὶ ἐναυπήγησαν πλοῖα. Τὰ μέταλλα μετεποίησαν εἰς ὄπλα, καὶ αἱ γυναῖκες κείρουσαι τὰς κόμας των ἐποίουν χορδὰς τῶν τόξων. Οὕτως ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν ἐπὶ δύο ἔτη. Τὸ τρίτον ἔτος (147 π. Χ) ἡ πόλις των καταλαμβάνεται ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Ποπλίου Κορνηλίου Σηηπίωνος Αἰμιλιανοῦ. Τὸ πᾶν παρεδόθη εἰς πῦρ καὶ σίδηρον· μετὰ ἐξαήμερον σφαγὴν ἐπέπληθεν ὁ τῆς πόλεως ἐμπρησμὸς διαρκέσας ἡμέρας δεκαεπτὰ· κατὰ προσταγὴν δὲ τῆς συγκλήτου, κατεδαφίζεται πᾶσα ἐκ θεμελίων. Οὕτω δὴ ἡ πάλαι μεγαλοδύναμος Καρχηδὼν γίνεται ἤδη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, μετονομασθεῖσα Ἀφρικὴ.

Ἡ Ῥώμη ἤδη κατεῖχε πρὸς δλοκλήρῳ τῇ Ἰταλίᾳ, τῇ Σικελίᾳ, τῇ Σαρδοῖ καὶ τῇ Κύρῳ, πᾶσαν τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Λυσιτανίαν (Πορτογαλίαν) μετὰ τῶν Βαlearίδων νήτων, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀσίαν τὴν μικράν. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἐδιοικοῦντο ὑπὸ ἀνθυπάτων καὶ ἀντιστρατῆγων κατ' ἔτος διοριζομένων, οἵτινες πτωχοὶ ἐρχόμενοι εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐπανήρχοντο εἰς Ῥώμην μετὰ τὴν ἐτησίαν ἀρχὴν των πλουσιώτατοι ἐξ ἀρπαγῶν καὶ πάσης ἀδικίας.

§ 49. Ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Ἐν ᾧ οἱ τροπαιοῦχοι Ῥωμαῖοι ἐπεδίωκον οὕτω τὰς ἑαυτῶν κατακτήσεις ἐν Ἀφρικῇ, Ἀσίᾳ, Ἑλλάδι καὶ Ἰσπανίᾳ, μεγάλαι ἀταξίαι καὶ διαφθορὰ ἤθων ἐπεκράτουν ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἀκολούθως δλέθριοι ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Τὸ πρῶτον αἷμα ἐχύθη, ὅτε ὁ δήμαρχος Τιβέριος Γράκχος ἐπρότεινε νόμον δι' οὗ δὲν ἐπετρέπετο εἰς οὐδένα πολίτην νὰ κατέχη δημοσίην γῆν πλέον τῶν 1000 πλέθρων. Οἱ πλούσιοι ἀντισταθέντες ἐφόνευσαν αὐτὸν μετὰ τῶν ὀπαδῶν του (133 π. Χ.). Ὅλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ ἀδελφός του Γάιος Γράκχος ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην μὲ πολλοὺς τῶν ὀπαδῶν του δι' αὐστηροτέρας τῶν τοῦ ἀδελφοῦ του προτάσεις (121 π. Χ.).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Κίμβροι καὶ Τεύτονες (γερμανικὰ φύλα), πρῶτην φορὰν ἐξορμήσαντα ἐκ τῶν χωρῶν των, ἐπέπεσαν εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος (114 π. Χ.). Εἰς τὰ φύλα ταῦτα προστεθέντες καὶ ἄλλοι ἠφάνησαν τοὺς ῥωμαϊκοὺς στρατοὺς καὶ κατερήμωσαν τὴν Γαλλίαν. Ἀλλὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν εἰσοδὸν αὐτῶν ἀντέκρουσεν ὁ ὕπατος Μάριος· κατέστρεψεν οὗτος τόσον τοὺς Κίμβρους μάλιστα, ὥστε ἕκτοτε δὲν ἠκούσθησαν πούθενά πλέον.

Κατὰ τὸν πρῶτον ἐμφύλιον πόλεμον, γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀντιζηλίας τῶν στρατηγῶν Μαρίου καὶ Σύλλα περὶ τῆς ἀρχηγίας εἰς τὸν κατὰ τοῦ Μιθριδάτου βασιλέως τοῦ Πόντου πόλεμον, δεινὴ ἐγένετο μάχη ἐν Ῥώμῃ, τὸ αἷμα ἔρρειτε ποταμῆδὸν καὶ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἀνδρῶν ἐφονεύθησαν.

Ἡ διαπραχθεῖσα τρομερὰ σφαγὴ ὑπὸ τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα ἐν ταῖς ῥύμαις τῆς Ῥώμης οὐδεμίαν ἐπανήγαγε τάξιν.

Ὁ Κατιλίνας, ἀνὴρ ἄσωτος, συνέπλεξε μετὰ ταῦτα συνωμοσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν συνηνώθησαν χιλιάδες ἀσώτων καὶ κακούργων, οἵτινες ἤλπιζον ὕλικὰς ὠφελείας ἀνῆθελε καταστραφῆ ἡ Ῥώμη καὶ ἐθανατώνοντο οἱ ἑξοχοὶ αὐτῆς ἄνδρες· Κικέρων, ὁ μέγας τῆς Ῥώμης ῥήτωρ, φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς, ἐματαίωσε τοὺς καταχθονίους σκοπούς των καὶ ὁ Κατιλίνας μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐξώλοθρεύθησαν μετὰ φονικωτάτην μάχην (63 π. Χ.).

§ 50. Πρώτη τριαρχία ἢ τριανδρία.

Μετὰ ταῦτα (60 π. X.) τρεῖς ἄνδρες ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων τῆς Ῥώμης, ὁ Καῖσαρ, ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Κράσσος.

Οἱ τρεῖς οὗτοι διένειμαν μεταξύ των τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Καὶ ὁ μὲν Καῖσαρ ἔλαβε τὴν Ἰλλυριαν καὶ τὴν ἐντεῦθεν καὶ πέραν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, ὁ δὲ Κράσσος τὴν Συρίαν, καὶ ὁ Πομπήϊος τὴν Ἰθέρϊαν. Οὕτως ὁ μὲν Καῖσαρ ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν, τὴν ὁποίαν καθυποτάξας προῦχώρησεν εἰς Γερμανίαν ὡς καὶ εἰς Ἀγγλίαν. Διὰ τῶν κατορθωμάτων του τούτων πύξῃσε τὴν φήμην του καὶ προσεῖλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τελείαν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ στρατοῦ του. Ὁ δὲ Κράσσος μετέβη εἰς Ἀσίαν· ἐκεῖ δὲ πολεμῶν τοὺς Πάρθους ἐφονεύθη (53 π. X.). Ἐκ τούτου ἔγεινε διαρχία, δηλαδὴ ἔμεινεν ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας δύο συνάρχοντας αὐτοῦ Καῖσαρα καὶ Πομπήϊον. Ὁ Πομπήϊος δὲν μετέβη εἰς Ἰθέρϊαν, διότι προῦτίμα νὰ μένη ἐν Ῥώμῃ, ἐν ᾧ δὲν ἐπετρέπετο τοῦτο καὶ ὄφειλε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰθέρϊαν τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνηων ἄλλοι ἐν ὀνόματί του. Ἐξελέχθη δὲ καὶ ὕπατος χωρὶς συνυπάτους καὶ συγχρόνως ἐτήρησε τὴν ἐπὶ τῆς Ἰθέρϊας κυβέρνησιν, πρᾶγμα ἕως τότε ἄγνωστον ἐν Ῥώμῃ. Ὁ Καῖσαρ ἐζήτησε τὸ αὐτὸ προνόμιον, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀντέστη ἡ σύγκλητος ἐνεργείᾳ τοῦ Πομπήϊου καὶ τὸν διέταξε μάλιστα νὰ καταθέσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπολύσῃ τὸν στρατόν· ἀλλ' ὁ Καῖσαρ μετὰ τοῦ πιστοῦ στρατοῦ του ἐπανῆλθεν ἐκ Γαλλίας, ὁ δὲ Πομπήϊος ἐν τασούτῳ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἰταλίας, διωκόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Καῖσαρος ἤττήθη τῷ 48 π. X. περὶ Φάρσαλον τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἐδολοφονήθη ἅμα ἀποβάς ἐκεῖσε, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου, θέλωντος νὰ καλακεύσῃ οὕτω τὸν Καῖσαρα.

καὶ οἱ ὀπαδοὶ δὲ αὐτοῦ ἠττήθησαν ἐν τε τῇ Ἰσπανίᾳ καὶ Ἄφρικῃ. Ὁ Καῖσαρ τότε ἐξελέχθη ἰσόβιος δήμαρχος, ὕπατος ἐπὶ πενταετίαν καὶ δικτάτωρ ἐπὶ ἓν ἔτος· δὲν ἐδέχθη ὅμως τὴν ὑπατείαν.

Ἀπαλλαγείς ὁ Καῖσαρ τῶν ἐχθρῶν του, κατέστη ἀλαζὼν καὶ δυσπρόσιτος, ἀποθῶν τοὺς ἀξίους καὶ ἀνυψῶν καὶ περιποιούμενος τοὺς ὑποδεεστέρους. Τὸ μέγιστον δὲ τῶν σφαλμάτων του ἦτο ὅτι μεγάλως ἐπεθύμει νὰ γίνῃ βασιλεὺς, καὶ τούτου ἕνεκα συνέστη συνωμοσία κατ' αὐτοῦ, τοῦ Κασσίου καὶ Βρούτου ἐξαρχόντων, καὶ τὴν 15 Μαρτίου τοῦ ἔτους 44 π. Χ. ὁ Καῖσαρ ἐδολοφονήθη ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης.

§ 51. Δευτέρα τριαρχία. Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα.

Τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος

Ὁ Ὀκταβιανὸς, ὁ Λέπιδος καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐμοίρασαν πρὸς ἀλλήλους τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ἔγεινεν οὕτω δευτέρα τριαρχία, καὶ ὁ μὲν Ὀκταβιανὸς ἔλαβε τὴν Εὐρώπην, ὁ δὲ Λέπιδος τὴν Ἀφρικὴν, ὁ δὲ Ἀντώνιος τὴν Ἀσίαν· ἀπεφασίσθη δὲ ἵνα ὁ μὲν Λέπιδος μείνῃ ἐν Ῥώμῃ· οἱ δὲ ἄλλοι καταδιώξωσι τοὺς δολοφόνους τοῦ Καίσαρος Κάσσιον καὶ Βρούτον, οἵτινες εἶχον φύγει ἐκ Ῥώμης καὶ ἦσαν ἤδη εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ στρατὸν ἀπειλοῦντες τὴν Ἰταλίαν· ὅθεν, ἐλθόντες εἰς Μακεδονίαν, συνῆψαν δύο μάχας περὶ Φιλίππους, πόλιν αὐτῆς (42 π. Χ.). Μετὰ τὴν πρώτην μάχην, ἂν καὶ ἀμφίρροπον ἀποβάσαν, ἔγεινεν αὐτόχειρ ὁ Κάσσιος, νομίσας ἐξ ἀπάτης ὅτι ἠττήθησαν ὀλοσχερῶς. Εἰς τὴν εἴκοσιν ἡμέρας ὕστερον γενομένην δευτέραν μάχην, ἠττηθέντων κατὰ κράτος τῶν λεγεῶνων τοῦ Βρούτου, ἔπεσεν οὗτος ἐπὶ τῆς σπάθης του καὶ ἐφόνευσεν ἑαυτόν.

Μεταβάς δὲ ὁ Ἀντώνιος εἰς Ἀσίαν, προσεκάλεσε τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν νὰ τὴν κρίνη, ὡς συνένοχον δῆθεν εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος· ἀλλ' ἅμα ἰδὼν αὐτὴν, τὴν ἠγάπησε περιπαθῶς καὶ ἐπέρνα τὸν καιρὸν τοῦ συνδιασκεδάζων μετ' αὐτῆς. Ἔνεκα δὲ διενέξεών του πρὸς τὸν Ὀκταβιανόν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖ συνδιηλλάχθησαν· κατὰ γενικὴν δὲ εὐχὴν ἔλαβεν εἰς γυναῖκα Ὀκταβίαν τὴν ὠραίαν καὶ ἐνάρετον τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἀδελφῆν. Ἐπιστρέψας ὁ Ἀντώνιος εἰς Ἀσίαν καὶ ἐπαναλαβὼν τὰς μετὰ τῆς Κλεοπάτρας σχέσεις του ἀπέβαλε πᾶσαν ἀγάπην πρὸς τὴν πιστὴν αὐτοῦ γυναῖκα· τὸ δὲ ἀπονεμηθὲν εἰς αὐτὸν μέρος τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας κατένειμεν εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς Κλεοπάτρας. Ἡ Ὀκταβία, μεθ' ὑπομονῆς ἕως τότε τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἀνδρός της ἀνεχομένη, κατὰ πρῶτην φοράν ἤδη ἐδήλωσε τὴν ἀγανάκτησίν της· ὅθεν ὁ ἀδελφός της Ὀκταβιανός, ἐπὶ τῇ αἰτίᾳ ἢ τῇ προφάσει ταύτῃ, κατεδίωξε τὸν Ἀντώνιον. Ἐν ναυμαχίᾳ δὲ, γενομένη ἐν Ἀκτίῳ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιπάλων, παρευρέθη καὶ ἡ Κλεοπάτρα, ἣτις φοβηθεῖσα ἔφυγεν εἰς Αἴγυπτον, καταλιπούσα τὸν Ἀντώνιον· οὗτος ὁμως τὴν παρηκολούθησε πρὶν ἢ φανῇ τὸ ἀποβησόμενον τῆς μάχης, ἐγκαταλείψας τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ του. Ὁ Ὀκταβιανός, κατεδίωξε, μεταβάς καὶ αὐτὸς εἰς Αἴγυπτον, τὸν Ἀντώνιον, ἀλλ' οὗτος κῦτοχειριάσθη, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ του· τούτου δὲ τὸ παράδειγμα ἐμιμήθη κατόπιν καὶ ἡ Κλεοπάτρα, φοβηθεῖσα μὴ ἀπαχθῇ εἰς Ῥώμην αἰχμάλωτος (30 πρὸ Χριστοῦ).

Ὁ Ὀκταβιανός ἐπωνομάσθη Αὐγουστος καὶ Καῖσαρ, ὡς θετὸς υἱὸς τοῦ δολοφονηθέντος Καίσαρος, (καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἔφερον ἕκτοτε οἱ τῆς Ῥώμης ἡγεμόνες, διότι οἱ πλεῖστοι ἐκ τοῦ οἴκου τούτου κατήγοντο· κατέλαβε δὲ

τὴν κυβέρνησιν ὡς μονάρχης ἀπάσης τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου Καίσαρος ἐγεννήθη κατὰ σάρκα ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, 5,508 ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας.

Ὁ Αὐγούστος ἐκυβέρνησεν ἡπίως, εἰσήγαγε καλοὺς νόμους, ἔγεινε προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ ἐξέτεινε τὴν αὐτοκρατορίαν διὰ νέων κατακτήσεων· ἀπέθανε δὲ τῷ 14 μ. Χ. ἄπαις· διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ προγονὸς καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ Τιβέριος, ὅστις ἔγεινε δεσποτικὸς καὶ σκληρὸς. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τούτου ἐσταυρώθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Οἱ ἄμεσοι διάδοχοι αὐτοῦ Καλλιγόλας, Κλαύδιος καὶ Νέρων ὑπῆρξαν ἐπίσης ὡς ὁ Τιβέριος ὠμοὶ, καὶ μάλιστα ὁ Νέρων, ὅστις ἐφόνευσε τὴν μητέρα του καὶ τὴν γυναῖκά του καὶ τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του καὶ τὸν διδάσκαλόν του Σενέκαν, ἔκαυσε δὲ καὶ τὴν Ῥώμην (64 μ. Χ.)· ἀλλὰ τέλος ἐγκαταληφθεὶς ὑπὸ πάντων, ἔβαλεν ἀπελεύθερόν τινα καὶ τὸν ἐθανάτωσεν, ἵνα ἀποφύγῃ τὰ χειρότερα (68 μ. Χ.).

Μετὰ ἐπισυμβάσας ταραχάς, ὑπερίσχυσεν ὡς αὐτοκράτωρ ὁ Οὐεσπασιανὸς, ὅστις ἦτο ἐν μέρει χρηστὸς ἡγεμὼν ὡς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Τίτος· οὗτος ὁμῶς πρὶν ἔτι βασιλεύσῃ, πολιορκήσας κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός του τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ κυριεύσας αὐτὴν (70 μ. Χ.), κατέσφαξεν ἀδιακρίτως ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδιὰ, καὶ ἐξῆνδραπόδισε μυριάδας Ἰουδαίων, τὴν δὲ πόλιν κατέστρεψεν ἅπασαν. Ἐκτοτε ἔπαυσεν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς τοῦ νὰ ἦναι ἔθνος. Τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἤλθεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῶν (Ματθ. ΚΖ', 24).

Ὁ τοῦ Τίτου διάδοχος Δομιτιανὸς ἔγεινεν ἀπηνῆς καὶ προμερὸς διώκτης τῶν χριστιανῶν. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ

Νέρβας ἦτο ἐνάρετος καὶ χρηστός· ὁμοίως δὲ ἐξῆς καὶ ὁ Τραιανός, ὁ Ἀδριανός, Ἀντώνιος ὁ εὐτεβής καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, φιλόσοφος καὶ κοινωφελὴς γενόμενος. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κόμμοδος (180 μ. Χ.), ἀνάξιος ὄλως τοῦ πατρὸς του υἱός, μαλθακὸς καὶ φαῦλος· ἐδολοφονήθη δὲ τριακοντούτης (192 μ. Χ.). Μετὰ τοῦτον ἔγειναν αὐτοκράτορες ἄνδρες ἄσωτοι καὶ αἰμοσφόροι, ὑπὸ τῶν στρατῶν ἐκλεγόμενοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγοι ἀπέθανον ἐν εἰρήνῃ· οὕτως ἡ αὐτοκρατορία κατέρβρεεν ὁσημέραι. Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς Ῥώμης ἐπωφελοῦμενα ἄλλα ἔθνη ἤρχισαν νὰ ἐπιπίπτωσι κατ' αὐτῆς.

§ 52. Παρακμὴ τῆς Ῥώμης.

Κατὰ τὸ 200 ἔτος μ. Χ. ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία περιελάμβανε τὴν Πορτογαλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ Ῥήνου, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Σκωτίαν, τὴν Ἑλβετίαν, μέρη τινὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Δανίας, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους, τὴν Οὐγγαρίαν μέχρι τοῦ Δουναβίου, τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Κριμαίαν, τὴν Κιρκασίαν, πᾶσαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Αἴγυπτον καὶ πᾶσας τὰς ἄλλας βορείους χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἦτο κυρία σχεδὸν ἀπάσης τῆς γνωστῆς τότε οἰκουμένης. Ἄλλ' ἤδη ἡ εὐρυτάτη αὕτη αὐτοκρατορία ἤρχισε νὰ προσβάλληται ὑπὸ τῶν Φράγκων εἰς τὸν Ῥήνον, ὑπὸ τῶν Ἀλαμανῶν ἐν ταῖς πεγαῖς τοῦ Δουναβίου, ὑπὸ τῶν Γότθων ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐν Ἀσίᾳ, καὶ τὸ χεῖριστον ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων διχοστασιῶν. Εἰς ἀποφυγὴν τοῦ πανταχόθεν ἀπειλουμένου κινδύνου, δύο αὐτοκράτορες, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Δικίνιος, διένειμαν μεταξὺ τῶν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος τῷ 313, λαβόντες ὁ

μὲν Κωνσταντῖνος τὸ δυτικὸν μέρος αὐτοῦ, ὁ δὲ Λικίνιος τὸ ἀνατολικόν. Περιελθόντες δὲ ἐξ ἀμοιβαίας ζηλοτυπίας εἰς ἔριδας, ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους· καταβληθέντος δὲ καὶ αἰχμαλωτισθέντος τοῦ Λικινίου, ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις διὰ τὰ κατορθώματα καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ὠνομάσθη μέγας. Οὗτος ἀπόθησεν ἐκ τῶν ὀρίων τῆς ἐπικρατείας του τοὺς κατ' αὐτῆς ἐπιδραμόντας λαοὺς. Βαπτισθεὶς δὲ χριστιανὸς, κατέστησε τὴν χριστιανικὴν πίστιν θρήσκευμα τοῦ κράτους, ὠκοδόμησεν ἐν Βυζαντίῳ ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, καὶ ἀνευρών μετὰ τῆς βαπτισθείσης ὁμοίως εἰς Χριστὸν μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὠκοδόμησεν ἐπ' αὐτοῦ τὸν λαμπρὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως. Τῷ 323 συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ ἡ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ συντάξασα τὸ σύμβολον τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως. Κατέστησε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας τὸ παλαιὸν Βυζάντιον, ὅπερ ὠνόμασε Νέαν Ῥώμην, ἐξ αὐτοῦ δ' ὠνομάσθη ὕστερον *Κωνσταντινούπολις*.

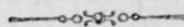
Ἀποθανὼν ὁ μέγας οὗτος καὶ εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ (337 μ. Χ.), ἀφῆκεν εἰς τοὺς τρεῖς υἱοὺς του Κωνσταντῖνον, Κωνσταντῖνον καὶ Κώνσταν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος. Ἄλλ' ἡ διανομὴ αὐτοῦ εἰς τρία ἐπήνεγκεν ἐμφυλίους ῥήξεις, ἐξ ὧν ὠφελήθησαν πάλιν οἱ ἔξωθεν ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ οἱ ἐπιζητοῦντες ν' ἀσπασθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ λαοί. Ἐξαφανισθέντων τῶν τριῶν τούτων αὐτοκρατόρων, ἐμονάρχησε μετὰ τούτους ὅλου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ὁ Ἰουλιανὸς, ἀνεψιὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Οὗτος ἐπανήγαγε τὴν τάξιν καὶ προήγαγε τὸ κράτος του· ἐφάνη δὲ καὶ προστάτης τῆς παιδείας· ἀρνηθεὶς δὲ τὸν χριστιανισμόν, ὠνομάσθη παραβάτης· ἐφονεύθη δὲ τὸ 363 ἐν τινὶ μάχῃ κατὰ τῶν Περσῶν.

Μετὰ τοῦτον ἀναγορεύεται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτωρ ὁ Ἰοβιανὸς, ὅστις συνομολογεῖ ἄτιμον εἰρήνην

πρὸς τοὺς Πέρσας, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς πολλὰς ἐν Ἀσίᾳ ἐπαρχίας. Ἀποθανόντος δὲ τούτου τῷ 364 μ. Χ. ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ ὁ Οὐαλεντιανὸς Α΄, ὅστις ἀπώθησε τῇ βοήθειᾳ τοῦ στρατηγοῦ του Θεοδοσίου τοὺς πανταχόθεν εἰσπορήσαντας εἰς τὸ κράτος του λαοὺς· προσέλαβε δὲ συνάρχοντα τὸν ἀδελφόν του Οὐάλεντα, παραχωρήσας εἰς αὐτὸν μὲν τὴν Ἀνατολήν, αὐτὸς δὲ κρατήσας τὴν Δύσιν.

Ἀποθανόντα τοῦτον διαδέχεται ἐν τῇ Δύσει ὁ υἱὸς του Γρατιανὸς καὶ ὡς συμπράκτωρ αὐτοῦ ὁ νέος ἀδελφὸς τούτου Οὐαλεντιανὸς Β΄.

Ἀποθανόντος δὲ ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῦ Οὐάλεντος τῷ 378 μ. Χ. λαμβάνει τὴν ἀρχὴν Θεοδόσιος ὁ μέγας παρὰ τοῦ Γρατιανοῦ τῷ 379. Καταβαλὼν οὗτος τοὺς μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀνωτέρω δύο ἀδελφῶν ἀντιπάλους του, μένει μονοκράτωρ ὅλου τοῦ κράτους, καὶ φαίνεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ κάποια ἐλπίς σωτηρίας ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν βαρβάρων ἐθνῶν. Ἀποθανὼν δὲ τῷ 395, κατέλιπε τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς τοὺς δύο ἀνηλίκους υἱοὺς του, τὴν μὲν Ἀνατολήν εἰς τὸν Ἀρκάδιον, τὴν δὲ Δύσιν εἰς τὸν Ὀνώριον. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἦσαν ἀνήλικοι, τίθενται ὁ μὲν Ἀρκάδιος ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Γαλάτου Ῥουφίνου, ὁ δὲ Ὀνώριος ὑπὸ τὴν τοῦ Βανδήλου Στιλίχωνος. Ἐκτοτε ἐξέλιπε πᾶσα ἰδέα ἐνότητος καὶ αἱ ἐξῶθεν προσβολαὶ κατέστησαν ἤδη ἐπιφοβώτεραι. Ἡ γενομένη δὲ ἤδη μεγάλη τῶν ἐθνῶν μετανάστασις ἐπὶ τὸ τέλος τὴν κατάλυσιν τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος αὐτῆς Ῥωμύλου τοῦ Αὐγουστύλου (476 μ. Χ.), ἀναγορευθέντος ἐν Παυῖα βασιλέως τῆς Ἰταλίας τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἐρούλων Ὀδοάκρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕΣΗ, ΗΤΟΙ ΤΟΥ ΜΕΣΟΥ ΑΙΩΝΟΣ,

(476 μ. Χ.—1500).

§ 53. "Εθνη εισβαλόντα εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος, ἦτοι μεγάλη τῶν ἐθνῶν μετανάστασις.

Ἀπὸ τὰ μέσα τῆς τετάρτης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῆς ἐβδόμης εἰσέβαλον ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰς συγκροτούσας τὸ μέγα ῥωμαϊκὸν κράτος χώρας διάφοροι βάρβαροι φυλαὶ, αἱ πλεῖσται ἐκ τῆς Γερμανίας καὶ Σκανδιναυίας κατελθοῦσαι. Αὗται κατέλυσαν τὸ ἐν τῇ δύσει κράτος τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐν αὐτῷ συνέστησαν νέα βασιλεία, ἐκ τῶν ὁποίων σώζονται τινα ἔτι μέχρι σήμερον. Ἡ κίνησις τῶν λαῶν αὕτη λέγεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ *μεγάλη τῶν ἐθνῶν μετανάστασις*.

Οἱ κυριώτεροι τῶν λαῶν τούτων ἦσαν οἱ ἐξῆς:

Οἱ Βουργούνδιοι, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Γονδικαίρου (411), διῆλθον τὴν Γερμανίαν καὶ κατεστάθησαν εἰς Γαλατίαν, διοικούμενοι ὑπὸ Δουκῶν. *Κλόβις* ὁ θεμελιωτῆς τῆς γαλλικῆς μοναρχίας κατέστησεν αὐτοὺς φόρου ὑποτελεῖς, οἱ δὲ υἱοὶ του ἤνωσαν τὸ κράτος αὐτῶν, τὴν Βουργουνδίαν, μὲ τὴν ἐπίλοιπον Γαλατίαν.

Οἱ Σουήθοι, συμμορία τυχοδιωκτῶν, ὑπὸ Ἑρμανρικὸν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, καταβάντες ἐκ Γερμανίας καὶ διελθόντες τὴν Γαλατίαν, ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἰσπανίᾳ, ἔνθα ὑπετάχθησαν ὑπὸ τῶν Οὐίσιγόθων (583).

Οἱ Βανδῆλοι (ἢ Βάνδαλοι), ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Γενζερίχου ἡγεμόνος των, διῆλθον τὴν Γερμανίαν· συνενωθέντες δὲ μετὰ τῶν Σουήθων καὶ λεηλατήσαντες τὴν

Γαλατίαν, μετέβησαν εἰς Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ μεσημβρινὰ αὐτῆς μέρη· μετὰ ταῦτα δὲ, ἐπελθόντων Οὐσιγόθων, μετέβησαν εἰς Ἀφρικὴν καὶ συνέστησαν βασιλείον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Καρχηδόνος.

Εὐρόντες οὗτοι ἐπαρχίας καλῶς κεκαλλιεργημένας καὶ ὠραίας, ἠρήμωσαν αὐτὰς διὰ τῶν λεηλασιῶν των, τὰ πάντα καταστρέφοντες διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Ἐβασάνιζον τοὺς αἰχμαλώτους των μετὰ μεγάλης σκληρότητος, ἵνα ἀναγκάζωσιν αὐτοὺς νὰ δεικνύωσι τοὺς κεκρυμμένους θησαυροὺς των. Κατεστράφησαν δὲ οἱ βάρβαροι οὗτοι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Βελισαρίου τῷ 534 μ. Χ. ἐν Ἀφρικῇ.

Οἱ Ἀλανοὶ, φυλὴ σκυθικὴ, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Γονδερίκον, διελθόντες τὴν Παννονίαν (Οὐγγαρίαν), τὴν Γερμανίαν, τὴν Γαλατίαν, ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου κατεστράφησαν καὶ οὗτοι ὑπὸ τῶν Οὐσιγόθων (449).

Οἱ Φράγχοι ἦσαν ἀνεξάρτητος συμμορία γερμανικῶν λαῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρατηροῦνται οἱ Σικάμβροι. Διαβάντες τὸν Ῥῆνον ὑπὸ τὸν Φαραμόνδον, τὸν φημιζόμενον ἀρχηγὸν αὐτῶν (448), ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰ βόρεια τῆς Γαλατίας, καὶ κατ' ὀλίγον ἐπεκτεινόμενοι, κατέλαβον ἐπὶ τέλους πᾶσαν τὴν χώραν ἣτις ὠνομάσθη ὑπ' αὐτῶν Φραγκία.

Οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Σάξωνες, κάτοικοι τῆς εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν παραλίας τῆς Γερμανίας (Ὀλοστάϊν), ἔχοντες ἀρχηγοὺς τὸν Ἐγγιστον καὶ τὸν Ὀρσαν, προσεκλήθησαν εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἵνα βοηθήσωσιν αὐτοὺς κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πίκτων καὶ τῶν Σκώτων (449). Ἐκδιώξαντες δὲ οὗτοι τοὺς βαρβάρους τούτους, κατέκτησαν αὐτοὶ τὴν Βρετανίαν καὶ συνέστησαν ἐν αὐτῇ ἑπτὰ κυβερνήσεις (ἐπταρχίαν).

Οἱ Γόθοι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ Σουηδίας καταγόμενοι, ὡς καὶ οἱ Βανδῆλοι, κατέβαλον τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν, ἐλεηλάτησαν τὴν Ῥώμην, ἐβασίλευσαν εἰς Γαλ-

λίαν, Ἰσπανίαν καὶ Ἰταλίαν. Διηροῦντο δὲ οἱ Γότθοι εἰς ἀνατολικούς καὶ δυτικούς (Ὄστρογότθους καὶ Οὐτσιογότθους).

Τινὲς τῶν Γότθων ἀποκατεστάθησαν εἰς Ὑκραίνειαν καὶ δι' ἰσχυροῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ στόλῳ κατεῖχον τὸν Βόσπορον. Κατὰ τὸ 395 ἔτος περίπου, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀρκάδιος ἠμέλησε νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν Ἀλάριχον, ἡγεμόνα τῶν Οὐτσιογότθων, τὸ ἐτήσιον σιτηρέσιον, ὅπερ ἐχορήγει εἰς αὐτὸν ἢ αὐτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐλεηλάτησεν οὗτος τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκυρίευσεν ἀπάσας τὰς πόλεις, ἐκτὸς τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κατέστρεψε πολλὰ τῶν ὠραίων ἐν αὐταῖς μνημείων. Ὁ Στιλίχων δὲ, στρατηγὸς τοῦ Ὀνωρίου, δραμῶν κατ' αὐτοῦ μόλις ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἐξώσῃ ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Ἀλάριχος εἰσέβαλεν εἰς Ἰταλίαν.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 548 μ. Χ. οἱ Ὄστρογότθοι ἐκυρίευσαν τὴν Ῥώμην. Ἀλλὰ πάλιν ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βελισαρίου καὶ Ναρσῆ, τοῦ νικησαντος καὶ φονεύσαντος τὸν τελευταῖον ἡγεμόνα τῶν Γότθων (553 μ. Χ.).

Οἱ Οὔνοι ἤλθον ἀπὸ μεγάλης ἀκάρπου χώρας, κειμένης οὐχὶ μακρὰν τοῦ ἀρκτικοῦ μεγάλου τείχους τῆς Σινικῆς, ἔχοντος ἕκτασιν μὲν 1500 μιλίων, σκοπὸν δὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς εἰσβολὰς αὐτῶν εἰς τὸ Σινικὸν κράτος. Οἱ Οὔνοι οὗτοι φαίνονται κατὰ τὸ 350 περίπου ἔτος μ. Χ. πλησίον τοῦ ποταμοῦ Βόλγα, τοῦ Τανάϊδος καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, ὤθησαν δὲ πρὸ αὐτῶν τοὺς Γότθους καὶ τοὺς Βανδῆλους εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Κατὰ δὲ τὸ 433 ἔτος φαίνονται οἱ Οὔνοι ἐν τῇ νῦν Οὐγγαρίᾳ, καταστρέφοντες τὰς δυνάμεις τῶν διὰ τῆς διχονοίας τῶν ἀρχηγῶν τῶν, μέχρις οὗ ἠνώθησαν ὑπὸ τὸν Ἀττίλαν.

Ἀττίλας, ὁ ἡγῆτωρ τῶν Οὔνων, κληθεὶς μάστιξ Θεοῦ

δι' ὅσα ἐπὶ ἤνεγκε κακὰ, ἤνωσε τὰ κράτη τῆς Σκυθίας καὶ τῆς Γερμανίας, εἰσέβαλεν εἰς Περσίαν καὶ εἶτα προσέβαλε τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' λεηλατῶν τὰς χώρας αὐτῆς μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη ν' ἀγοράσῃ τὴν εἰρήνην δι' ἀμέσου πληρωμῆς 6,000 λιτρῶν χρυσοῦ διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπροκάλεσεν. Ὁ Ἀττίλας ἀπεσύρθη εἰς Οὐγγαρίαν, ὅπου ὑπερηφάνως ὑπεδέχθη πρέσβεις παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις μετὰ ταῦτα ἐπλήρωσε Οὐνόν τινα νὰ τὸν δολοφονήσῃ, ἀλλ' ἀνακαλυφθείσης τῆς συνωμοσίας, ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἐζήτησε συγχώρησιν παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν βαρβάρων. Κατὰ δὲ τὸ 451 ὁ Ἀττίλας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλλίαν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Οὐῆσιγόθων ὑπὸ τὸν Θεουδέριχον, μεθ' ὧν ἐνωθέντες οἱ Ῥωμαῖοι, στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀετίου καὶ οἱ Φράγκοι ὑπὸ τοῦ Μεροβαίου τὸν ἀπέκρουσαν ἠττηθεὶς δὲ εἰς τὴν ἐν τοῖς Καταλαυნიκοῖς πεδίοις μάχην, ἀπῆλθε τῆς Γαλλίας. Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ τότε ἐθεμελιώθη ἡ Ἐνετία ὑπὸ τῶν ἐκφυγόντων τὸν Ἀττίλαν καὶ σωθέντων εἰς τὰς μικρὰς νήσους τοῦ Ἀδριατικοῦ Ἐνετῶν.

Ἡ αὐτοκρατορία τῶν Οὐνῶν, ἀποθανόντος τοῦ Ἀττίλα ἐξ αἰμορραγίας, ἔλαβε τὴν τύχην τῆς μακεδονικῆς αὐτοκρατορίας, τελευτήσαντος τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, διαιρεθεῖσα καὶ ἀφανισθεῖσα ἕνεκα τῶν διχονοιῶν τῶν ἀρχηγῶν.

Οἱ Ἐροῦλοι εἶχον ἀρχηγὸν τὸν Ὀδόακρον. Ἀποκατεστάθησαν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐξέσωσαν τοῦ θρόνου τὸν Ῥωμύλον Αὐγουστύλον (476)· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἠττηθέντες ἐξέσωθησαν ὑπὸ τῶν Ὀστρογόθων.

Οἱ Λογγοβάρδοι ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Ἀλβοῖνον, ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἰταλίας (468), ὅθεν ἐξέσωσαν τοὺς Ὀστρογόθους.

Οἱ Ἀβάροι, φυλὴ οὐνική, ἀναχωρήσαντες ἐκ τῶν παραλίων τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἤλθον καὶ κατέλαβον τὴν Δακίαν καὶ τὴν Παννονίαν, οὕσας τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μόλις δὲ ἀποκατασταθέντες, διεπόρθησαν τὴν Θράκην καὶ ἠνάγκασαν τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Ἀνατολῆς νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτοὺς φόρον. Ὑπετάχθησαν δὲ ὀλοσχερῶς ὑπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ μεγάλου (798).

Οἱ Βούλγαροι, Σκύθαι τὴν καταγωγὴν, διεδέχθησαν τοὺς Ἀβάρους ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Δανουβίου, κατὰ τὸν 7^{ον} αἰῶνα (679) καὶ ὑποδιηρέθησαν εἰς Κροάτας, Μοραβουοὺς, Βλάχους καὶ κυρίως Βουλγάρους.

Οἱ Γεπίδαι προσῆλθον ἐκ τῆς Σουηδίας, καθὼς καὶ οἱ Οὔτσιγότθοι καὶ οἱ Ὀστρογότθοι τῶν ὁποίων ἐχωρίσθησαν κατὰ τὴν εἰς Γερμανίαν ἄφιξιν αὐτῶν. Κατὰ τινὰς συγγραφεῖς, ἡ λέξις Γεπίδαι σημαίνει ὀκνηροί.

Οἱ Βένδοι καὶ οἱ Σλαῦοι διέμενον παρὰ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Οὐίστούλα.

Οἱ Δανοὶ, οἱ Νορμανδοὶ, οἱ Οὐαρέγγοι, φυλαὶ τῆς βορείου Εὐρώπης, ἐγένοντο ἐπίφοβοι εἰς πάντας. Ἐκαμαν κατακτήσεις εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐβασίλευσαν κατὰ τὸν 11^{ον} αἰῶνα (1066) καὶ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας, ἔνθα κατέλαβον ὡσαύτως τὸν θρόνον τὸν 12^{ον} αἰῶνα (1130). Τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Σκανδιναυῶν ἀπωλέσθη, ἀλλὰ τὸ τῶν Δανῶν, Σουηδῶν καὶ Νορουεγῶν διαμένει εἰσέτι.

§ 54. Ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡ βυζαντινὸν κράτος).

Ἰουστινιανός.

Ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἄξιος λό-

λου ἀνεδείχθη ὁ εἰρημένος Ἰουστινιανὸς (527—555). Ἐχὼν οὗτος δύο ἀξίους στρατηγούς, τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν, ἠδυνήθη δι' αὐτῶν ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἀπειλοῦντας καὶ τὸ βασιλεῖον τοῦτο ἐχθροὺς, νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἰσχυρὸν, καὶ νὰ ἐνώσῃ πάλιν μὲ αὐτὸ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθείσας χώρας, ὡς ἐξῆς.

Τὸν ἐν Ἰταλίᾳ καταλύσαντα τὴν δυτικὴν αὐτοκρατορίαν Ὀδόακρον ἀνατρέψας ὁ τῶν Ὀστρογότθων βασιλεὺς Θεωδέριχος, κατὰ προτροπὴν τοῦ τότε αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Ζήνωνος, ἔλαβεν αὐτὸς τὴν ἀρχὴν, ἀναγνwrίζων ὅμως τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὡς κυριάρχην τῆς Ἰταλίας. Στερρωθεὶς δὲ ὁ Θεωδέριχος εἰς τὸν θρόνον καὶ συνάψας συμμαχίαν μὲ ἄλλα ἔθνη, κατέστη ἀπόλυτος ἐξουσιαστὴς τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων παρακειμένων χωρῶν. Ἐκτοτε ἔμεινεν ἡ Ἰταλία ὑπὸ τῶν Ὀστρογότθων κατεχομένη. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βελισάριος, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀποκρούσει τοὺς Πέρσας ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν μεθωρίων τῆς αὐτοκρατορίας, καταβαλὼν καὶ ἐξαφανίσας καὶ τοὺς Βανδῆλους ἐν Ἀφρικῇ, μετέβη εἰς Ἰταλίαν τὸ 536 μ. Χ. καὶ προέβη ἀκωλύτως μέχρι Νεαπόλεως· ἐκυρίευσεν δὲ ταύτην καὶ ἔπειτα τὴν Ῥώμην. Πολιορκήσας δὲ μετὰ ταῦτα τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Ἰταλίας Ῥαυέναν καὶ κυριεύσας αὐτὴν (540 μ. Χ.), αἰχμαλωτίζει τὸν βασιλέα τῶν Γότθων Οὐτίγγην ἢ Βιτιγέζην, καὶ φέρει αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν· εἶτα δὲ διοικεῖ τὴν Ἰταλίαν, ὡς ἐπίτροπος τῆς αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ τότε, εἴτε διότι τὸν ἐφοβήθη ὁ αὐτοκράτωρ, εἴτε ἐκ συκοφαντιῶν ἢ φθόνου πρὸς αὐτὸν, τὸν ἀνεκάλεσεν. Οἱ δὲ Γότθοι ἐκλέξαντες βασιλέα τῶν τῶν Τωτίλαν (541 μ. Χ.) ἐκυρίευσαν πάλιν σχεδὸν ὅλην τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔπεμψε μὲν ἐκεῖσε καὶ πάλιν τὸν στρατηγὸν Βελισάριον (544), ἀλλὰ μὲ εὐάριθμον στρατὸν καὶ ἄνευ χρημάτων. Μὴ δυναθεὶς δὲ οὕτω νὰ κατορθώσῃ τι

ἄξιον τῆς ἐπιθυμίας του, ἐζήτησε ν' ἀνακληθῆ καὶ ἀνεκλήθη (549 μ. Χ.). Τὸν Βελισάριον διεδέχθη ὁ Ναρσῆς, ὁ ἕτερος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰς ὃν ἐδόθησαν καὶ χρήματα καὶ στρατεύματα. Οἱ Γότθοι, καίπερ ἀνδρείως ἀντισταθέντες, ἠττήθησαν ὅμως ἐπὶ τέλους, φονευθέντος καὶ τοῦ Τωτίλα, καὶ οὕτως ἡ πολλὰ παθοῦσα Ἰταλία ἔγεινε μετὰ ταῦτα ἐπαρχία τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἐστέλλετο εἰς διοίκησιν αὐτῆς ἕξαρχος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐδρεύων ἐν Ῥαυένη. Πρῶτος ἕξαρχος ἔγεινεν ὁ Ναρσῆς (554 μ. Χ.). Κατὰ δὲ τὸ 568 ἔτος μ. Χ. ἄλλο στυφὸς βαρβάρων, οἱ Λογγοβάρδοι, κατελθόντες ἐκ Γερμανίας, κατέκτησαν τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Ἀλβόινον, κατὰ πρόσκλησιν, ὡς ἱστοροῦσι, τοῦ Ναρσῆ, διότι προσελητικῶς τὸν ἀνεκάλεσεν ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Ἰουστῖνος Β', ἐπειδὴ διώκει τυραννικῶς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος του νόμους σοφοῦς, καὶ ἔκτισε τὸν ναὸν τῆς ἀγίας Σοφίας, πυρποληθέντος τοῦ πρώτου, ὃν εἶχεν οἰκοδομήσει Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας. Εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ, ἐξ ἔτη διαρκέσασαν, εἰργάζοντο δέκα χιλιάδες ἀνθρώπων. Ἐν γένει δὲ ὑπῆρξεν ὁ Ἰουστινιανὸς ζηλωτῆς τῶν καλῶν καὶ προστατῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἤκμαζεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἀλληλομαχία δύο φατριῶν, τῶν λεγομένων Πρασίνων καὶ τῶν Γαλαζίων, γεννηθεισῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ ἀγώνων, καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν ἠνιόχων οὕτως ὀνομασθεισῶν· μετὰ πολλὴν δὲ ἀλληλοσφαγίαν, 30,000 θανατωθέντων ἐκ τῶν Πρασίνων (452 μ. Χ.), μόλις ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὰς δύο αὐτὰς φατρίας ὁ Ἰουστινιανός.

Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπετίθετο, ὅτι ἡ μέταξα (σηρικὸν νῆμα) ἦτο προϊόν δένδρου ἐν Ἰνδία· ὀλίγοι δ' ἐφόρουσαν σηρικὰ ἐνδύματα διὰ τὸ ὑπέρογκον

τῆς ἀξίας των. Μαθὼν δ' Ἰουστινιανὸς παρὰ δύο μοναχῶν τὴν φύσιν τῆς μετὰξῆς καὶ τὴν βομβυκοτροφίαν, καὶ λαβὼν δι' αὐτῶν ὠά (κουκουλόσπορον), συνέστησε μεταξουργεῖον εἰς τὸ κράτος του· ἀλλ' ἐτήρει μυστικὴν τὴν ἀνατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων τούτων. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 4430 μ. Χ. βασιλεύς τις τῆς Σικελίας πολεμῶν πρὸς τὸν τότε τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου αὐτοκράτορα, συνέλαβε μεταξὺ ἄλλων καὶ πολλὰς χιλιάδας μεταξουργῶν καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν ὡς αἰχμαλώτους. Ἐκ τούτων διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ἰσπανίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 4600 ἔτους εἰς Γαλλίαν, ἐκ Γαλλίας δὲ τῷ 4700 ἔτος εἰσῆχθη εἰς Γερμανίαν.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορες.

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἄξιον λόγου αὐτοκράτορα μετὰ παρέλευσιν ἄλλων ἀσημάντων προκατόχων του, τὸν Ἡράκλειον. Ἀναβάς οὗτος τὸν θρόνον τῷ 610 μ. Χ., ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὰ στρατιωτικά. Νικήσας δὲ τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀθλίου προκατόχου αὐτοῦ Φωκᾶ εἶχον φθάσει μέχρι τῆς Καλκηδόνος νικηταί, ἀνέκτησε τὰς παρ' αὐτῶν ἀφαιρεθείσας χώρας καὶ τὸν τίμιον Σταυρὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον λάθει πορθήσαντες τὴν Ἱερουσαλήμ· ἀνύψωσε δὲ αὐτὸν αὖθις ἐκεῖ μετὰ λαμπρᾶς τελετῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐορτάζει ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία τῇ 44 Σεπτεμβρίου. Οἱ μετὰ τοῦτον καὶ πρὸ τοῦ Λέοντος βασιλεύσαντες ἀπεδείχθησαν ἄθλιοι οἱ πλεῖστοι· εἰς μικρὰ δὲ ἀσχολούμενοι καὶ εἰς ἐσωτερικὰς ἐριδας ἀναμιγνυόμενοι, ἄφιναν τοὺς Σαρακηνοὺς νὰ κυριεύωσι σημαντικὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

Λέων Γ' δ' Ἰσαυρος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 744—744, κατήργησεν ἀσεβῶς τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν τῶν εἰκονοκλαστῶν θρησκευτι-

κὴν ἔριδα. Κατώρθωσεν οὗτος νὰ σώσῃ τὸ κράτος τοῦ ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐλθόντων μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατακαύσας τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων των διὰ τοῦ λεγομένου ἑλληνικοῦ ὑγροῦ πυρός. Τὸ τοιοῦτον πῦρ ἐπενόησεν ὁ ἐκ Συρίας Ἕλληνας Καλλι- νικός· ἔκαιε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ, διότι ἐτηρήθη μυστικὴ ἡ κατασκευὴ του.

Τὸν Λέοντα Γ' Ἰσαυρον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κων- σταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, 741 μ. Χ., ὅστις ἦτο ἐπίσης εἰκονομάχος. Καὶ ἐφάνη μὲν οὗτος εὐτυχῆς ἐν τοῖς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν (Ἀράβων) πολέμοις, ἀλλ' ἠττήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ οἱ Λογγολάρδοι τὸν ἀφῆρσαν τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἐξαρχίαν.

Ὁ υἱὸς του Λέωνος Δ' (775) ἦτο ἐπίσης εἰκονομάχος· ἔσπευξε δὲ διάδοχόν του τὸν δεκάετῃ υἱόν του Κωνσταντῖ- νον τὸν Γ' βασιλεύσαντα (780) ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς μητρὸς του Εἰρήνης Ἀθηναίας, ἣτις συγκαλέσασα εἰς Νίκαιαν οἰκουμενικὴν Σύνοδον (787), ἐπανήγαγε τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Δολοφονηθέντος δὲ τοῦ υἱοῦ τῆς, διεδέχθη αὐτὸν τὸ 797. Ἐπιθυμήσασα δὲ νὰ ἐνώσῃ αὐτὴς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν βασίλειον, ἐξήτησεν ἄνδρα Κάρολον τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Φράγ- κων· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι ἀνέδειξαν αὐτοκράτορα Νικηφό- ρον τὸν τότε λογοθέτην, ἡ δὲ Εἰρήνη ἐξωρίσθη εἰς Λέ- σβον (802 μ. Χ.). Τοῦτον δὲ ὑπεχρέωσαν οἱ Ἀραβες, εἰσβαλόντες εἰς τὰς χώρας του, νὰ τοῖς πληρώσῃ φόρον· ἐφονεύθη δὲ πολεμῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους (811).

Περὶ τὴν Η' ἑκατονταετηρίδα Σλαῦοι διαφόρων φυ- λῶν, προχωρήσαντες εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀνεμίχθη- σαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὀλιγώτεροι τούτων ὄντες, ἀπέμαθον τῷ χρόνῳ τὴν γλῶσσάν των, ἐτήρησαν δὲ αὐ- τὴν μόνον οἱ ἐν ταῖς βορειοτέραις χώραις μέιναντες, διότι ἦσαν περισσότεροι τῶν εἰς τὰ μεσημβρινὰ προχω- ρησάντων.

Τῷ 876 ἀναβὰς εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον Βασίλειος ὁ Μακεδῶν, πρῶτος γνήσιος Ἑλλην αὐτοκράτωρ, ἐπήνεγκε σημαντικὰς βελτιώσεις, εἰσήγαγε καλοὺς νόμους, καὶ μετεχειρίσθη εἰς τὰ δημόσια ἔγγραφα μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ πρότερον ἐγράφοντο καὶ λατινιστί. Ἐπ' αὐτοῦ ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς μέχρι περὰ τῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξηλείφθη ἡ ἕως τότε εἰς τινὰ μέρη ἐπικρατοῦσα εἰδωλολατρεία. Διάδοχος τούτου ἔγεινεν ὁ υἱὸς τοῦ Λέων ὁ Γ'. ὁ ἐπωνομασθεὶς σοφός, προστατεύσας τὰ γράμματα καὶ συμπληρώσας τὴν νομοθεσίαν τοῦ πατρὸς του.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων τοῦ ἀνατολικοῦ ἢ βυζαντινοῦ βασιλείου ὁ μὲν Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969) ἐνίκησε τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ ἀνέκτησε τὴν παρ' αὐτῶν τότε κατεχομένην Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον, πρὶν ἔτι βασιλεύσῃ, στρατηγὸς ὢν· ὁ δὲ Ἰωάννης Τσιμικισῆς (969—976) καθυπέταξε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀνέκτησε τόπους τοὺς ὁποίους εἶχον κυριεύσει οἱ Σαρακηνοί, ἐνίκησε δὲ καὶ τοὺς Ῥώσσοις. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ τρισεγγονος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα Βασίλειος ὁ Β'. ὅστις ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος, διότι τοὺς δοκιμάσαντας ν' ἀποστατήσωσι Βουλγάρους καθυποτάξας, συνεχώνευσεν αὐτοὺς τέλος εἰς τὸ βασίλειόν του ὀλοκλήρως. Οὗτος κατηνάγκασε καὶ τοὺς Ἀράβας νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτὸν φόρον.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων περιώνυμος ἔγεινεν Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός (1081—1118). Οὗτος ἀνέκτησε τὰς χώρας, ἃς εἶχον ἀφαιρέσει πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε βαθυμυθὸν εἰς τὴν προτέραν του δύναμιν τὸ βασίλειον.

Ἀπὸ τούτου ἄρχεται κυρίως ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπὶ τούτου ἔγεινεν ἡ πρώτη σταυροφορία.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ Ἰωάννης Κομνηνός (1118—1143) καὶ ὁ Μανουὴλ Κομνηνός (1143—1181), ἀμφοτέροι τηρήσαντες τὸ βασίλειον σεβαστόν. Οἱ μετὰ

τούτους ἄλλοι Κομνηνοὶ διὰ τὰς ἀλληλομαχίας των ἐξησθένησαν μὲν τὸ βασίλειον, ἀλλὰ διετήρησαν ὅπως ἴσως ποτε τὴν δυναστείαν των μέχρι τοῦ 1185.

Χωρισμὸς Ἐκκλησιῶν.

Ἀπὸ τῆς πατριαρχίας ἤδη τοῦ πολυμαθεστάτου Φωτίου, 886 μ. Χ. ἀποτυχοῦσα ἢ ἐν Ῥώμῃ παπικῇ ἀρχῇ νὰ ἐπεκτείνῃ, ὅπως πρὸ καιροῦ ἐνῆργει, τὴν ἐξουσίαν της καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς, ὅπως εἶχεν αὐτὴν ἐν τῇ δύσει, ἤρχισεν ἀπομακρυνομένη τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας δι' ἐρίδων καὶ καινοτομιῶν εἰς τε τοὺς τύπους καὶ τὰ δόγματα ἐνόθευσεν ἰδίως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, προσθέσασα εἰς αὐτὸ ἐσφαλμένως ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ».

Ὁ ἀρξάμενος ἕκτοτε χωρισμὸς ἔγεινε τέλειος ἐπὶ τοῦ ὑστερώτερον πατριαρχεύσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Σεργίου (998) καὶ ἐστερεώθη ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Μιχαὴλ Κυρουλαρίου (1038). Ἐκτοτε οὐδεμία πλέον ὑπῆρξεν ἐκκλησιαστικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

§ 55. Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγελος, βασιλεύσας τῷ 1185, κατέστη εὐάρεστος εἰς τὸν λαὸν διὰ τὴν πραότητα του, ἀλλ' ἦτο ἀδυνάτου χαρακτῆρος καὶ φιλήδονος· ἐξεθρόνισε δὲ αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Ἄγγελος (1195) καὶ τυφλώσας αὐτὸν τὸν ἐφυλάκισεν· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος Ἀλέξιος Δ' ἐκφυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, προσῆλθεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Γάλλους σταυροφόρους καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν των ὑπὲρ τοῦ πατρὸς του καὶ ἑαυτοῦ. Ἐλθόντες οὗτοι διὰ θαλάσσης ὑπὸ τὸν Δόγην Δάνδολον καὶ κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντι-

νούπολιν, ἐγκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον πάλιν τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν υἱὸν του, φυγόντος τοῦ Ἀλεξίου Ἀγγέλου. Ἐπειδὴ δὲ συνέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει παραχαί, Ἀλέξιος Δούκας, ὁ ἐπονομασθεὶς Μούρτζουφλος, ἐφόρευσε τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιον Δ'. καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν (1204). Μαθόντες τοῦτο οἱ σταυροφόροι ἐκυρίευσαν ἐκ δευτέρου τὴν Κωνσταντινούπολιν, προεχείρισαν αὐτοκράτορα τὸν Γάλλον Κόμητα τῆς Φλανδρίας Βαλδουῖνον (1204) καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Λατίνους δὲ καὶ Φράγκους ὠνόμαζον τότε πάντας τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως ξένους. Ὁ Βαλδουῖνος συλλαβὼν ἀπεκεφάλισε τὸν Μούρτζουφλον, καὶ κατηνάγκασε τὸν Ἀλέξιον Γ'. νὰ φύγῃ. Πρὶν δὲ καταστήσωσιν οἱ σταυροφόροι τὸν Βαλδουῖνον, ὁ λαὸς ἀνηγόρευσε τὴν νύκτα αὐτοκράτορα Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, ὅστις ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατέστησε καθέδραν του τὴν Νίκαιαν, ἀναγνωρισθεὶς αὐτοκράτωρ. Ὁ δὲ ἔγγονος Ἀνδρονίκου τοῦ Α'. Ἀλέξιος Α'. Κομνηνὸς ἔστησε τὸν θρόνον ἰδίου βασιλείου εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Μιχαὴλ δὲ ὁ Κομνηνὸς ἐγένετο δεσπότης τῆς Ἠπείρου.

Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κατενεμήθησαν ἤδη εἰς τοὺς ἄλλους ἡγήτορας τῶν σταυροφόρων Ἐνετοὺς καὶ Γάλλους, ἐπὶ τῇ ὑποχρέωσει νὰ ἀναγνωρίζωσιν ὡς κυριάρχην των τὸν αὐτοκράτορα· οὕτω δὲ τὸ κράτος τοῦτο διηρέθη εἰς πολλὰς ἡγεμονίας· καὶ ὁ μὲν Βονιφάτιος ἔλαβε χώρας ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰς ὁποίας ἔμωσ ἀντήλλαξε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατέλαβεν οὕτω μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξετάθη ὑστερώτερον μέχρις αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Τούτου δὲ θανόντος, ὁ μὲν Γοδοφρεῖδος ὁ Βιλλαρδουῖνος συνέστησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κορίνθου, ὁ δὲ Ὅθων Δελαρόχιος ἐκ Βουργουνδίας τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλοι λιμένες τοῦ βασιλείου

καὶ αἱ νῆσοι παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, καὶ εἰς ἄλλους δὲ ἄλλα μέρη. Ἐπειδὴ δὲ, ἕνεκα τῆς εἰς πολ-
 λὰς μικρὰς ἡγεμονίας διαιρέσεως τοῦ λατινικοῦ τούτου
 κράτους καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ἐξουσιαστῶν Φράγκων καὶ
 Ἑλλήνων θρησκευτικῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ ἐντεῦθεν μί-
 σους, κατέφευγον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς ὁμοπίστους ἡγε-
 μόνας, κατελύθη ταχέως ἡ τῶν Φράγκων δυναστεία,
 ἀλλὰ δὲν ἀνεστήθη πλέον ὀλόκληρον τὸ βυζαντινὸν κρά-
 τος ὑπὸ τοῦς ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας, διότι οἱ Ἐνετοὶ
 καὶ μικροὶ ἄλλοι ἡγεμόνες Φράγκοι κατεῖχον, ὡς εἴρη-
 ται, πολλὰ μέρη αὐτοῦ.

§ 56. Παρακμὴ καὶ πτώσις τοῦ Ἑλλ. Βυζαντινοῦ Κράτους.

Ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἢ Φράγκων διαρκέσασα ἀπὸ
 τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261 κατελύθη ὀλοκλήρως ὑπὸ τοῦ
 αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, κυριεύσαντος
 τὴν Ἠπειρον, τὴν Αἰτωλίαν, μέγα μέρος τῆς Πελοποννή-
 σου, καὶ τέλος αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1261.
 Ἀλλὰ τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον ἤρχισε τότε νὰ ἀπειληθῆται
 σπουδαίως καὶ ὑπὸ τῶν ἐξαπλούντων ὀσημέραι τὴν ἐξου-
 σίαν των εἰς τὴν Ἀνατολὴν *Τούρκων*, τῶν ὁποίων ὁ
 πρῶτος ἡγεμὼν Σουλτάνος Ὀσμάν ἔστησεν ἤδη τὸν θρό-
 νον του εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος Βα-
 γιαζίτης (τῷ 1381), βασιλεύοντος Μανουὴλ τοῦ Β', ἐκυ-
 ρίευσεν πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ βασιλείου καὶ ἐπο-
 λιόρκησε καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἤθελε δὲ
 ἴσως καὶ ταύτην κυριεύσει, ἂν μὴ ἀνεφαίνετο διώκτης
 αὐτοῦ ἄλλος ἐπίσημος κατακτητὴς, ὁ Ταμερλάνος.

Οἱ Τούρκοι, ἀπαλλαγέντες τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχ-
 θροῦ, ἐξηκολούθουν κυριεύοντες τὰς τοῦ ἀνατολικοῦ βα-
 σιλείου χώρας. Ἐν Ἠπείρῳ δὲ μόνον ἐπολεμήθησαν γεν-
 ναίως ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, ὃν Σκενδέρμπεην

οἱ Τοῦρκοι ὠνόμασαν διὰ τὴν ἀνδρίαν του (δηλαδὴ ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον) Ὁ Γεώργιος οὗτος ἦτο Ἕλληνας, υἱὸς Ἰωάννου Καστριώτου ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, κατετρόπωσε δὲ τρεῖς, τῷ 1447, 1449 καὶ 1450 πολυάριθμον τουρκικὸν στρατὸν καὶ κατηνάγκαζεν ἐκάστοτε τοὺς Τούρκους νὰ ἐπανακάμπωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν ἄπρακτοι.

Βασιλεύσαντος τῷ 1448 ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Δραγάση, ὁ τότε Σουλτάνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ὁ Β'. ἐπολιορκήσεν αὐτὴν τῷ 1453 κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν μὲ στρατὸν 300,000 ἀνδρῶν καὶ 400 πλοίων. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀντέστησαν πεισματωδῶς καὶ μὲ μοναδικὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἐπτὰ ὅλας ἐβδομάδας· ἀλλ' ἐκυριεύθη αὕτη τὴν 29 τοῦ Μαΐου 1453 ἔτους, πεσόντος γενναίως μαχομένου τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οὕτω κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ αὐτὸς δὲ Μωάμεθ ἐκυρίευσεν κατόπιν τῷ 1462 καὶ τὴν Τραπεζοῦντα, τῆς ὁποίας ὁ ἔσχατος βασιλεὺς ἦτο Δαβὶδ ὁ Κομνηνός.

§ 57. Ἀραβες. Μωάμεθ.

Οἱ Ἀραβες εἶναι ἔθνος ἀρχαιότατον καταγόμενον κυρίως ἀπὸ τοῦ Ἰσμαὴλ υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ ἐκ τῆς Ἀγαρ. Ὅθεν ἀπὸ μὲν τοῦ Ἰσμαὴλ ὠνομάσθησαν Ἰσμαηλίται, ἀπὸ δὲ τῆς Ἀγαρ Ἀγαρηνοὶ, Σαρακηνοὶ δὲ ἀπὸ τινος ὁμωνύμου ἐν Ἀραβίᾳ φυλῆς. Διηροῦντο δὲ εἰς φυλὰς, ἐξ ὧν ἐπικρατεστέρα ἀνεδείχθη ἡ τῶν Χουρεϊσιτιῶν, τῆς ὁποίας κλάδοι ἦσαν οἱ Χασιμίται, ὀνομασθέντες οὕτω ἀπὸ τοῦ ἀρχηγέτου των Χασίμ. Τούτου δισέγγονος ἦτο ὁ Μωάμεθ, γεννηθεὶς τῷ 571 μ. Χ. εἰς Μέκκαν, ἐπίσημον πόλιν τῆς Ἀραβίας, ἱερὰν θεωρουμένην, διότι ἐν αὐτῇ ἐτιμᾶτο ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέλας

τις λίθος Κααβὲ ὀνομαζόμενος καὶ κείμενος ἐν τόπῳ περιεκλεισμένῳ ὑπὸ τεσσάρων τοίχων. Τεσσαρακοντούτης γενόμενος ὁ Μωάμεθ, ἐκήρυττε μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων του, ὅτι ἀπεστάλη εἰς αὐτὸν ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, ὅστις τὸν προσέταξε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τῶν προγόνων του παλαιὰν θρησκείαν. Εὐρών δὲ πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς πολεμίους τοῦ κηρύγματός του, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ νυκτὸς ἐκ τῆς Μέκκας καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Μεδίναν, ἄλλην ταύτην τῆς Ἀραβίας πόλιν. Ἀφ' οὗ δὲ κατάρθωσε νὰ ποιήσῃ ἱκανοὺς προσηλύτους εἰς Μεδίναν, ἐξεστράτευσε μετ' αὐτῶν κατὰ τῆς Μέκκας καὶ κυριεύσας αὐτήν, ἐξήπλωσε τὴν θρησκείαν του, Ἰσλάμ ὀνομασθεῖταν, διὰ τε τῶν ὅπλων καὶ τῆς διδασκαλίας. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ὑπέταξεν ἅπασαν τὴν Ἀραβίαν καὶ κατόπιν τὴν Συρίαν καὶ τὴν μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ χώραν. Οἱ ὄπαδοὶ αὐτοῦ ὀνομάζοντο Μουσουλμάνοι, ὃ ἐστὶ θεοσεβεῖς. Ἀπέθανε δὲ ὁ Μωάμεθ καὶ ἐτάφη ἐν Μεδίνῃ (632) συστήσας εἰς τοὺς διαδόχους του τὴν διὰ τῶν ὅπλων διάδοσιν τῆς θρησκείας του. Τὸ σῶμά του δὲ μετεκομίσθη ὕστερον εἰς Μέκκαν, ὅπου θεωρεῖται χρέος τοῦ πᾶς εὐσεβῆς Μουσουλμάνου νὰ μεταβαίνη τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ βίου του νὰ προσκυνήσῃ.

Τὸν Μωάμεθ διεδέχθη ὁ πενθερὸς του Ἀβουβεκὴρ, ὅστις συνέλεξε τὰ διάφορα χειρόγραφα τεμάχια τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ εἰς ἓν βιβλίον, ὀνομασθὲν Κοράνιον (Κχοῦρ—ἄν), τὸ ὁποῖον εἶναι ἕως τώρα τὸ ταμεῖον τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Ἐξακολουθῶν ὁ Ἀβουβεκὴρ τὰς κατακτήσεις, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Μωάμεθ, ἐκυρίευσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ καθυπέταξε μέρος τῆς Παλαιστίνης. Ὀνομάσθησαν δὲ οἱ τοῦ Μωάμεθ διάδοχοι Καλιφαί. Ἀποθανόντος τοῦ Ἀβουβεκὴρ, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ὀμάρ.

§ 58. Καλιφαι.

Αί τῶν Σαρακηνῶν κατακτήσεις.

Ὁ Ὀμάρ κατέκτησε τὰς χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, Συρίαν, Φοινίκην, Μεσοποταμίαν καὶ Χαλδαίαν. Μετὰ διετῆ δὲ ἐκστρατείαν ὑπέταξε τὴν Περσίαν καὶ ἐξήλειψε τὴν ἀρχαίαν τοῦ Ζωροάστρου θρησκείαν, τῆς ὁποίας ἔχθος μένει εἰσέτι μικρά τις κοινωνία, ἡ τῶν Γουέβρων. Προσέτι ἡ Αἴγυπτος, ἡ Λιβύη καὶ ἡ Νουμιδία μετ' ὀλίγον ἔγειναν σαρακηνικὰ βασίλεια. Ἐν τῇ εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐκστρατείᾳ οἱ ἀντιστράτηγοι τοῦ Ὀμάρ ἔκαυσαν τὴν περίφημον ἀλεξανδρινὴν βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε συγκροτήσει Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, διῆσχυριζόμενοι ὅτι πᾶσα γνῶσις ἀναγκαία πρὸς σωτηρίαν ἐξησφαλίσθη διὰ τοῦ Κορανίου καὶ ἐπομένως πᾶσα ἄλλη μάθησις ἦτο ματαία καὶ περιττή, ἂν μὴ ὑπάρχη ἐν τῷ Κορανίῳ.

Τὸν Ὀμάρ διεδέχθη ὁ Καλίφης Ὀθμάνος, ὅστις καθυπέταξε τὴν Βακτριανὴν, τὴν Ταρταρίαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ἔπειτα μεταβάς εἰς Σικελίαν κατετρόμαξε τὰ ἰταλικά κράτη.

Ἵσπερον ἔγεινε Καλίφης ὁ καὶ μέχρι σήμερον σεβαστὸς εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς Ἀλῆς, γαμβρὸς τοῦ Μωάμεθ. Οὗτος μετέθεσε τὴν ἑδρὰν τῆς σαρακηνικῆς ἐξουσίας ἐκ τῆς Μέκκας εἰς τὴν παρὰ τὸν Εὐφράτην Κούφραν.

Μετὰ τὸν Ἀλῆ ἐξηκολούθησαν διαδοχικῶς δέκα ἐννέα Καλιφαι ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Ὀμάρ καλούμενοι Ὀμιάδαι· ἔπειτα δὲ ἦλθεν ἡ δυναστεία τῶν Ἀββασιδῶν, ἐξ ἀρρένων ἀπογόνων τοῦ Μωάμεθ. Ἀλλὰ Μανσοῦρ, ὁ δευτέρος Καλίφης τῆς γενεᾶς ταύτης, μετέφερε τὴν ἑδρὰν τοῦ Καλιφάτου εἰς Βαγδάτιον καὶ ἔκτοτε ἤρχισαν οἱ Σαρακηνοὶ νὰ διακρίνονται ἐπὶ φιλολογίᾳ καὶ ἐπιστήμασι, αἵτινες ὡς καὶ ἡ καλλιτεχνία ἤκμασαν παρ' αὐτοῖς ἐπὶ

Ἄραρον ἀλλ' Ἰρασίδ, συγχρόνου Καρόλου τοῦ Μεγάλου, μάλιστα δὲ ἡ χημεία, ἡ ἰατρικὴ καὶ ἡ ἀστρονομία.

Οἱ Καλιφαὶ θεμελιώσαντες τὸ βασίλειον τοῦ Μαρόκου, διέβησαν ἐκεῖθεν εἰς Ἰσπανίαν, ἔνθα καθυπέταξαν τοὺς ἐν αὐτῇ Γότθους, ἀλλ' ἀφῆκαν αὐτοὺς νὰ ἔχωσι τοὺς νόμους των καὶ τὴν περιουσίαν των. Τινὲς δὲ τῶν Γότθων τούτων κατέφυγον εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἰσπανίας μέρη, τηρήσαντες ἐκεῖ τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ Σαρακηνοὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ἀναφέρονται συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαῦροι (Μαυρούσιοι), ἐπειδὴ ἦσαν ἀνάμικτος λαὸς ἐξ Ἀράβων καὶ Ἀφρικανῶν. Κυριεύσαντες τὴν Ἰσπανίαν, προέβησαν (732) πέραν τῶν Πυρηναιῶν ὁρέων εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀπεκρούσθησαν ἐν τῇ μεταξὺ Πικταυῶν καὶ Τορώνων γενομένη μεγάλῃ μάχῃ, κατὰ κράτος ἠττηθέντες ὑπὸ τοῦ Καρόλου υἱοῦ τοῦ Πιπίνου, καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τοῦ μωαμεθανισμοῦ. Ἔνεκα δὲ τῆς νίκης του ταύτης ὁ Κάρολος ὠνομάσθη Μάρτελος, ἥτοι σφύρα. Μετὰ ταῦτα οἱ φράγκοι ἐκυρίευσαν τὴν Βαρκελώνη καὶ ὅλην τὴν Καταλωνίαν (801). Ἐν ᾧ δὲ οἱ Μαῦροι ὠπισθοχώρουν ἐκ τῶν ἀρκτικῶν τῆς Ἰσπανίας μερῶν, οἱ συμπατριῶται αὐτῶν εἶχον ἀποκαταστήσει ἰσχυρὸν βασίλειον εἰς τὰ μεσημβρινά. Ὁ Ἀβδουρράχμανης, τελευταῖος ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ὁμάρ, ἀνώτατος ἄρχων τῶν κτήσεων τῶν Μαύρων, κατέστησε τὴν Κορδόβην πρωτεύουσαν περιφανοῦς μοναρχίας. Ἀπὸ τοῦ 750 περίπου ἔτους μέχρι τοῦ 950 μ. Χ. ὑπῆρξεν ἡ λαμπρὰ ἐποχὴ τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ Σαρακηνοὶ ἐξέτειναν ἔτι τὰς κατακτήσεις των καὶ διέδωκαν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὰ μεσημβρινὰ καὶ τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Μεσογείου. Κατασταθέντες δὲ εἰς Σικελίαν, ἐπλευσαν ἐντὸς τοῦ Τιβέρως καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ῥώμην. Ἀλλ' ἐν ᾧ περιέμενον οὗτοι ἐπικουρίαν, Λέων Δ' Πάπας (827—855) μετεχειρίσθη τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐκκλησίας,

ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν, καὶ ἐξήπλωσε σιδηρᾶς ἀλύσεις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ Τιβέρους· τῶν ἐπιδραμόντων δ' ἐνταῦθα Σαρακηνῶν οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἠχμαλωτίσθησαν.

Καθυποτάξαντες οἱ Σαρακηνοὶ τὴν Περσίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἡ' αἰῶνος μ. Χ. προσέλαβον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν Τούρκους ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν μωαμεθανισμόν ἀσπασαμένων. Περιελθόντες δὲ οἱ Τούρκοι οὗτοι βαθμηδὸν εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα καὶ λαβόντες διοικήσεις, ἀπεστάτησαν καὶ ἔγειναν ἡγεμόνες αὐτόνομοι, σφετερισθέντες βαθμηδὸν τὴν κοσμικὴν τῶν Καλιφῶν ἐξουσίαν καὶ ἀφήσαντες εἰς αὐτοὺς τὸ ὄνομα μόνον καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ θρησκευματός των.

Ἡ ἐν Ἰσπανίᾳ αὐτοκρατορία τῶν Μαύρων διεμελίσθη κατὰ τὸ 4027 ἔτος, καὶ κατὰ τὸ 1221 τὸ βασίλειον τῆς Γρενάδης κατελύθη. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Μωάμεθ Ἀλχαμάρ ἐθεμελίωσεν ἐκ νέου τὸ βασίλειον τῆς Γρενάδης, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἐβασίλευσαν μέχρι τοῦ 16' αἰῶνος. Ὁ τότε δὲ βασιλεὺς τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Καστίλιας Φερδινάνδος καὶ ἡ γυνὴ του Ἰσαβέλλα ἐκυρίευσαν τὴν Γρενάδην μετὰ διετῆ πολιορκίαν (1492).

Κυριαρχήσαντες ἐπὶ ἑπτακοσίους ἑνιαυτοὺς οἱ Μαῦροι ἐν Ἰσπανίᾳ δὲν ἀνεχώρησαν ἐκ τοῦ τόπου· ἔμειναν δὲ διεσπαρμένοι εἰς διαφόρους ἐπαρχίας αὐτῆς, διατηροῦντες τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ διακρίνοντα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Ἰσπανῶν, δηλαδὴ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμά των, καὶ πρὸ πάντων τὴν θρησκείαν των. Ἐπὶ τέλους ὁμοῦς ἐδιώχθησαν ἐκείθεν.

§ 59. Ὁ χριστιανισμὸς εἰσάγεται εἰς Γερμανίαν.

Ἡ παπικὴ ἐξουσία. Λογγοβάρδοι.

Ἡ Γερμανία κατὰ τοὺς ἀρχαίους αὐτῆς χρόνους, ὅτε

ἔγεινε γνωστὴ ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων εἰς τὰ βω-
μαϊκὰ κράτη, ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ ἔθνη καὶ
ἡγεμονίας, τῶν ὁποίων τινὰ μὲν ἐδιοικοῦντο ὑπὸ περιω-
ρισμένην τὴν ἐξουσίαν ἐχόντων βασιλέων, ἄλλα δὲ ὑπὸ
ἀπολύτων μοναρχῶν. Τινὲς τῶν ἡγεμόνων τῶν ἦσαν αἰ-
ρετοὶ ἄλλοι δὲ διαδοχικοί. Πολλὰ τῶν κρατῶν τούτων
συνηνώνοντο πολλάκις ὑπὸ ἓνα ἀρχηγὸν ἐν καιρῷ πο-
λέμου.

Ὁ βίος αὐτῶν ἦτο ἀπλοῦς καὶ λιτότατος ἦσαν δὲ
χρηστοθέστατοι καὶ εἰς τὸ θρήσκευμα αὐτῶν πιστοὶ
καὶ εὐλαβεῖς. Ἐπίστευον εἰς τὴν μετεμψύχωσιν καὶ ἐθεώ-
ρουν τὸν ἥλιον ὡς θεὸν ὑπέρτατον καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐ-
τοῦ ὠνόμαζον τὴν πρώτην τῆς ἐβδομάδος ἡμέραν. Τὰς
θυσίας τῶν ἐποίουν εἰς τὰ ἄλση, καὶ ἔθουον οὐ μόνον κτή-
νη, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους ἐκ τῶν δούλων αὐτῶν ἢ τῶν
κακούργων. Ἡ πίστις, ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν μέλλει νὰ ἐμψυ-
χῶσθαι ἄλλα σώματα μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, καθίστα
αὐτοὺς ἀπρομήτους καὶ προθύμους νὰ θυσιάξωσι τὴν
ζωὴν τῶν ἐν ἐκτάκτοις ἀνάγκαις.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Γερμανοὶ καὶ ὁ βίος αὐτῶν πρὶν ἢ
καταβληθῶσιν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες εὖρον παρ' αὐ-
τοῖς τόσῃ ἀντίστασιν, ὥστε εὐχαριστήθησαν νὰ ἔχωσιν
ὡς ἕριον τῶν ἐκεῖ κατακτῆσεών τῶν τὸν Ῥῆνον καὶ τὸν
Δούναβιν. Ἐκτίσαν δὲ ὄχυρὰ φρούρια καὶ ἔθεσαν φρου-
ρὰς εἰς τὰς ὄχθας ἀμφοτέρων τούτων τῶν ποταμῶν, ἵνα
ἐμποδίσωσι τὰς ἐπιδρομὰς τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων
βαρβάρων τούτων λαῶν, ὅπερ ὅμως δὲν κατωρθώθη.

Ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν τῶν μεταβολῶν ἐν Γερμανίᾳ
ἦτο ἡ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἥτις
μετὰ πολλὰς προσπαθείας ἐπραγματοποιήθη οὐσιωδῶς
ὑπὸ τοῦ ἐπὶ Καρόλου Μαρτέλου καὶ ἐπὶ Πιπίνου ἀκμά-
σαντος Οὐϊνφρείδου, τοῦ ὕστερον ὀνομασθέντος ἀγίου
Βονιφατίου, μοναχοῦ Ἀγγλοῦ. Οὗτος ἐβάπτισε πολλοὺς
Γερμανοὺς καὶ ἐθεμελίωσε καλλὰς ἐπισκοπὰς εἰς Φραγ-

κονίαν, Βαυαρίαν καὶ Ἑσσην' ὅλας δὲ ταύτας κατέστη-
σεν ὑποτελεῖς τοῦ Πάπα, ἐπισκόπου Ῥώμης τότε κα-
λουμένου, ὅστις τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρ-
ροὴν ἐν Γερμανίᾳ, ὅχι μόνον ἐπὶ τοῦ κλήρου αὐτῆς καὶ
τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς. Τότε δὲ
μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἤρχισε νὰ εἰσάγηται εἰς Γερ-
μανίαν καὶ ἡ παιδεία.

§ 60. Γαλλία. Κάρολος ὁ Μέγας.

Οἱ Φράγκοι, γερμανικὴ φυλὴ, διαβάντες τὸν Ῥήνον
ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Φαραμόνδον (413), ἐγκατεστά-
θησαν εἰς τὴν βόρειον Γαλατίαν, παρ' αὐτῶν ὀνομασθεῖ-
σαν Φραγκίαν, καὶ ὑπὸ τὸν Κλόβιν βασιλέα αὐτῶν συνέ-
στησαν τὸ βασίλειον τοῦτο (481), εἰς ὃ ἐβάσιλευσαν
διαδοχικῶς τρεῖς κυρίως δυναστείας ἀδιακόπως μέχρι
τοῦ 4792.

Α'. Ἡ τῶν Μεροβαίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰσῆχθη εἰς
Γαλλίαν ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἠττήθησαν οἱ εἰς Γαλλίαν
πειραθέντες νὰ εἰσβάλωσι Σαρακηνοὶ ὑπὸ τοῦ ἀυλάρχου
Καρόλου Μαρτέλου (732)· ἀλλ' ἡ νωθρότης τῶν ἐκ τῆς
δυναστείας ταύτης τελευταίων βασιλέων ἐπέφερε τὴν
κατάλυσιν αὐτῆς (752).

Β'. Ἡ τῶν Καρολιδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ διαπρέψας Κά-
ρολος ὁ Μέγας (768—814) ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ
ἐφ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην (ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω).

Γ'. Οἱ Καπέται (987), ἐφ' ὧν ἐξετελέσθησαν μεγάλα
γεγονότα, περὶ ὧν θὰ γείνη λόγος ἐν τοῖς ἐξῆς.

Ὁ ἀυλάρχης (§ 59) Πιπίνος ὁ Μικρὸς (751—768)
συγκαταθέσει τοῦ Πάπα Ζαχαρίου καθαίρεσας τὸν βασι-
λέα τῆς Γαλλίας Χιλδερίκον, ἀνεδείχθη αὐτὸς βασιλεὺς
τῶν Φράγκων. Ἀπὸ τοῦ Πιπίνου τούτου ἄρχεται ἡ τῶν
Καρολιδῶν δυναστεία. Ἀποθανὼν οὗτος ἀφῆκε δύο υἱούς,
Κάρολον τὸν ἐπικληθέντα Μέγαν καὶ τὸν Καρλομάγον,

τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐπιζήσαντα· Μείνας οὕτω μονάρχης τῆς μεγάλης ταύτης μοναρχίας Κάρολος ὁ μέγας, ἀνεδείχθη καὶ μέγας κατακτητῆς καὶ ἐκπολιτευτῆς τοῦ βασιλείου του.

Τὸ κράτος Καρόλου τοῦ μεγάλου ἔγεινεν ἤδη σχεδὸν τότεν εὐρὺ, ὅσον ἦτο τὸ παλαιὸν ῥωμαϊκὸν κράτος τῆς δύσεως, διότι, εἰ καὶ τοῦ ἔλειπον ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ μεγάλη Βρεττανία, εἰ καὶ εἶχε μόνον μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, κατεῖχεν ὅμως ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἣν ἡ Ῥώμη δὲν ἠδυνήθη νὰ κατακτήσῃ. Ἐξαιρουμένων τῶν Ἀγγλο-Σαξόνων, ὅλοι οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ, ὅσοι δὲν εἶχον εἰσέτι διασπαρῆ, ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τὸ 800 ἔτος, ἦλθεν εἰς Ῥώμην νὰ καταβάλλῃ ἀποστασίαν τινὰ καὶ νὰ στερεώσῃ τὸν Πάπαν, ὁ μὲν λαὸς ἀνεκήρυξεν αὐτὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Πέτρου, ὁ δὲ Πάπας ἔθηκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα.

Οὕτω λοιπὸν Κάρολος ὁ μέγας συνήνωσεν εἰς ἓν ὑπ' αὐτὸν κράτος πολλοὺς ἀνεξαρτήτους ἕως τότε λαοὺς, καὶ ὑπέταξεν αὐτοὺς εἰς νόμους, τοὺς ὁποίους συνέταττε μετὰ τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους του.

Ἔδωκε δὲ ἐξαιρετὸν προσοχὴν καὶ εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, ἐθεμελίωσε σχολὰς καὶ ἐντὸς ἀκόμῃ τῶν μεγάρων του, καὶ παρευρίσκειτο ἐνίοτε εἰς τὰς παραδόσεις· προσεκάλεσε δὲ πλησίον του τοὺς μάλιστα ἐπὶ σοφίᾳ διακεκριμένους ἀνδρας.

Ὁ μέγας οὗτος αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ 814 ἔτος μ. Χ., ἄγων τὸ 72 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀπέθανεν εἰς Ἀκνίτ-γρανον, ἔνθα ἠγάπα νὰ διατρίβῃ, βασιλεύσας ἔτη τεσσαράκοντα.

§ 61. Ἐρρίκος τῆς Σαξωνίας καὶ Ὁθων.

Λουδοβίκος ὁ εὐσεβής, υἱὸς καὶ διάδοχος Καρόλου τοῦ

μεγάλου, ἦτο χρηστός ἄνθρωπος καὶ ἐπιμελῶς ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ διατηρήσῃ συνηνωμένον τόσον μέγα κράτος, διένειμεν αὐτὸ εἰς τοὺς τρεῖς υἱούς του Λοθάριον, Πιπῖνον καὶ Λουδοβίκον, τὸν ὕστερον ἐπικληθέντα Γερμανόν· οὗτοι δὲ μετὰ διαφόρους ἀλληλομαχίας καὶ ἀφ' οὗ ἀπέθανεν ὁ Πιπῖνος καὶ ἀπῆρτησε μέρος εἰς τὴν διανομὴν καὶ ὁ ἐκ δευτέρας γυναικὸς τοῦ Λουδοβίκου υἱὸς Κάρολος ὁ Φαλακρὸς, διήρρεσαν διὰ τῆς ἐν Βεροδούμφῳ συμβάσεώς των (843 μ. Χ.) τὴν φραγκικὴν μοναρχίαν εἰς τρία αὐτόνομα κράτη, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Γερμανία, ὅτε ἀπέθανεν ἄκληρος Λουδοβίκος ὁ Γ', περιέπεσεν εἰς ἀταξίαν καὶ ἔνεκα τῶν διενέξεων περὶ διαδοχῆς τοῦ στέμματος, καταστάντος ἤδη ἐκλογικῆς, καὶ ἔνεκα τῶν ἀλληλομαχιῶν τῶν ἰσχυρῶν μεγιστάνων. Τὴν ἐσωτερικὴν ταύτην ταραχὴν ἐπηύξανον καὶ εἰσβολαὶ τῶν Οὐένδων καὶ τῶν Οὐγγρων, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη δὲν εἶχον ὑποταχθῆ ἔντελῶς. Ἐκ τούτου ἐφαίνετο ὅτι τὸ βασίλειον ἐκινδύνευε νὰ κατακερματισθῆ εἰς πολλὰ μικρότερα κράτη.

Κορράδος ὁ δούξ τῶν Φράγκων ἐκλεχθεὶς αὐτοκράτωρ τὸ 904 μ. Χ., δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα νὰ κυβερνήσῃ τὸ μέγα βασίλειον τῆς Γερμανίας, διατελοῦν μάλιστα εἰς τὸσαύτην ἀταξίαν. Κατὰ δὲ τὸ 919 μ. Χ. συνέστησεν ἀποθνήσκων ὡς διάδοχόν του τὸν ἕως τότε ἐχθρόν του θεωρούμενον Ἑρρίκον τὸν Δοῦκα τῆς Σαξωνίας, τὸν ἐπονομασθέντα Ὁρνιθοθήραν, διότι ἠγάπα νὰ κυνηγῆ πτηνά. Ἀναθὰς οὗτος τὸν θρόνον τῷ 919 μ. Χ., κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην ὅλων τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων διὰ τοῦ εὐπροσηγόρου αὐτοῦ ἤθους, καὶ νὰ διαλλάξῃ καὶ ἐνώσῃ αὐτοὺς πάλιν. Οὗτος εἰσήγαγε νόμους σοφοὺς, ἔκτισε πολλὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα κατεστάθησαν προϊόντος τοῦ χρόνου πόλεις μεγάλαι,

κατετρόπωσε τούς Ούγγρους εἰς Μερσεβοῦργον, ὁμοίως δὲ καὶ τούς Σλαύους, τούς Δανούς καὶ ἄλλους ἐχθρούς του καὶ καταδάμασε τούς ἀποστατήσαντας Γάλλους, βοηθήσας τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Ἀπλοῦν ἀπέθανε δὲ τῷ 936 μετὰ Χριστόν.

Διάδοχος αὐτοῦ ἐξελέχθη, κατὰ σύστασίν του, ὁ υἱός του Ὁθων ὁ Α΄, ὁ διὰ τὰ κατορθώματά του ὀνομασθεὶς Μέγας. Καταβαλὼν οὗτος τὸν ἀποστατήσαντα ἀδελφόν του Ἐρρίκον, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ δουκάτον τῆς Βαυαρίας καὶ ἠνάγκασε τὸν δοῦκα τῆς Βοημίας νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὸ γερμανικὸν κράτος, καὶ τούς Βοημούς νὰ δεχθῶσι τὸν χριστιανισμόν. Κατετρόπωσε πλησίον τῆς Αὐγούστης τούς Οὔγγρους καὶ ἐταπεινώσε τὸν βασιλέα τῆς Δανίας. Καθαιρέσας δύο Πάπας ἐν Ἰταλίᾳ ἐστέφθη εἰς μὲν τὰ Μεδιόλανα βασιλεὺς τῆς Λομβαρδίας, εἰς δὲ τὴν Ῥώμην αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων (962)· ἔκτοτε δὲ ἠνώθη ἡ Ῥώμη μὲ τὸ γερμανικὸν κράτος.

Πρὶν ἀποθάνῃ ὁ μέγας Ὁθων ἔστεψεν αὐτοκράτορα τὸν υἱὸν του Ὁθωνα Β΄. Ἐκστρατεύσας δὲ οὗτος κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ὑπηκόων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν, ἠττήθη κατὰ κράτος καὶ ὡς ἐκ θαύματος μόνος αὐτὸς σωθεὶς ἀπέθανεν ὑπὸ τῆς λύπης του (983 μ. Χ.) ἐν Ῥώμῃ.

§ 62. Νορμανδοί.

Ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῶν διαδόχων Καρόλου τοῦ μεγάλου καὶ ἐκ τῶν ἀδιακόπων διενέξεων αὐτῶν ὠφελούμενοι οἱ Νορμανδοί, εἰσέβαλλον συχνὰ εἰς Γαλλίαν καὶ τὰς Κάτω χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Καὶ ἠδυνήθη μὲν Ἀλφρέδος ὁ μέγας (874) νὰ διώξῃ αὐτοὺς ἐξ Ἀγγλίας, ἀλλ' ὅμως πάλιν αὐτοὶ μετὰ καιρὸν ἐπανῆλθον (1014), ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Κανούτου.

Μία τῶν συμμοριῶν τῶν Νορμανδῶν τούτων ἐγκατε-

στάθη εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Γαλλίας (τὴν Νορμανδίαν) καὶ ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμόν. Δούξ τις τοῦ ἔθνους τούτου, Οὐίλλιέλμος Α', ὁ ἐπονομασθεὶς Κατακτητῆς, κατέλαβε τὴν Ἀγγλίαν (1066) καὶ κατένειμε τὴν γῆν εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του, οἵτινες ἔγειναν οὕτως οἱ τῆς χώρας ταύτης ἀριστοκράται. Ὀλίγα δὲ πρότερον ἔτη ἄλλος Νορμανδὸς ἀρχηγός, ὁ Ῥοβέρτος Γυῖσκάρδης, ἀφῆρεσε παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν εἰς αὐτοὺς ἀνήκουσαν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ ἐθεμελίωσε τὸ βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν, ὅτε οἱ Νορμανδοὶ κατέκτησαν τὴν Σικελίαν παρὰ τῶν Ἀράβων.

§ 63. Δύναμις τῶν Παπῶν.

Γρηγόριος Ζ'. Ἐρρίκος Δ'.

Οἱ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοποι ἰσχυρίζοντο ὅτι εἶναι διάδοχοι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἐπίτροποι τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν διαίρεσιν μάλιστα τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν, ἐζήτησαν νὰ ἄρχωσι καὶ νὰ ἦναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων τῆς χριστιανωσύνης ἐπισκόπων. Τῇ βοήθειᾳ δὲ τῶν ἰσχυρῶν βασιλέων τῶν Φράγκων, ἀπέβαλον τὴν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑποταγὴν των (περὶ τὸ 800 μ. Χ.) καὶ ἐκυβέρνησαν ἀνεξαρτήτως τὴν εἰς αὐτοὺς παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Φράγκων βασιλέων ἐν Ἰταλίᾳ χώραν (§ 59), ἣτις ἦτο ἡ πρώτη τῶν Παπῶν κοσμικὴ κτῆσις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία ἤρνεϊτο τὴν ἀναγνώρισιν τὴν ἀντιποιοιουμένην ὑπὸ τῶν Παπῶν ὑπεροχὴν, καὶ δι' ἄλλας δογματικὰς παραδρομάς των, ἀπεσπάσθησαν οὗτοι ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ οὕτως ἡ ἐκκλησία διηρέθη εἰς δύο, ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν. Οἱ δὲ Πάπαι, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ἀμαθείας, εἰς ἣν διετέλει βεβυθισμένη ἡ Εὐρώπη, ηὔξησαν σημαντικῶς τὴν ἐξουσίαν των καὶ κατέστησαν τρομεροὶ, μάλιστα διὰ

τοῦ ὄπλου τοῦ ἀφορισμοῦ, πολλῶν στρατῶν ἰσχυροτέρου.

Γρηγόριος δ' Ζ' (δ' Ἰλδεβράνδης) ἐκλεχθεὶς Πάπας Ῥώμης (1073) ἠγωνίσθη ὅσον ἠδυνήθη νὰ καταπείσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, ὅτι, ὡς ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦτο ἀνώτερος αὐτῶν, ἀνεύθυνος καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν βασιλέων ἐξουσίαν ἔχων. Ἀπηγόρευσε τὴν παρά κυριάρχων χορηγίαν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιομάτων, ὡς ἐγένετο ἕως τότε, καὶ ὠκείοποιήθη τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διορίζῃ ἐπισκόπους καὶ ἡγουμένους καὶ νὰ δίδῃ αὐτοὺς εἰς αὐτοὺς τὰ σημεῖα τῆς ἐξουσίας των, σταυρὸν καὶ δακτύλιον (δικαίωμα περιβολῆς). Οὕτω δὲ καθήρесе πολλοὺς ἐπισκόπους τῆς Γερμανίας, προχειρισθέντας παρά τῶν ἡγεμόνων, καὶ ἀπηγόρευσε τὸν γάμον εἰς τοὺς ἰερωμένους.

Ὅτε ταῦτα διενηγοῦντο, ἀποθανὼν (1056) Ἐρρίκος δ' Γ' αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἀφῆκε διάδοχόν του τὸν δεκαετῆ υἱόν του Ἐρρίκον τὸν Δ' ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς του Ἀγνῆς. Ἡλικιωθεὶς δ' Ἐρρίκος καὶ ἀσχολούμενος εἰς πολέμους πρὸς τοὺς Σάξωνας, ὑπεσχέθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς περὶ ἐκκλησίας διατάξεις τοῦ Πάπα Γρηγορίου Ζ, ἀλλὰ λησμονήσας ὕστερον τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐπεπλήχθη δεινῶς ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ προσεκλήθη εἰς Ῥώμην ν' ἀπολογηθῆ. Ἀγανακτήσας δὲ διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ Πάπα, συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Οὐορματίαν (Vormes) Γερμανῶν ἐπισκόπων, καθήρесе τὸν Γρηγόριον καὶ τὴν καθάίρεσιν ταύτην ἐνέκρινε καὶ ἄλλη σύνοδος Λογγοβάρδων ἐν Πλακεντία. Ὁ Πάπας συγκαλέσας καὶ αὐτὸς σύνοδον, ἀφώρισε τὸν αὐτοκράτορα, ἐκήρυξεν αὐτὸν ἐκπτωτον τοῦ θρόνου καὶ τοὺς ὑπηκόους του ἀπῆλλαγμένους τοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα των ὄρκου.

Ἄμα γνωσθέντος τοῦ ἀφορισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ, οἱ καταπιεζόμενοι Σάξωνες ἐξηγέρθησαν καὶ οἱ ἡγεμόνες, συνελθόντες εἰς Τριβυρίαν, ἐμήνυσαν ὁμοφώνως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι, ἂν ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ ἀφο-

ρισμοῦ τοῦ μὴ συγχωρηθῆ παρα τοῦ Πάπα, δὲν τὸν ἀναγνώριζουσιν ὡς βασιλέα. Καταπλαγεῖς ὁ Ἑρρίκος ἐκ τούτου καὶ τῶν ἄλλων περιορισμῶν, μετέβη εἰς Ἰταλίαν (1077) ἐν καιρῷ χειμῶνος τεταπεινωμένος, καὶ προσῆλθεν εἰς τὸν Πάπαν, εὐρεθέντα τότε ἐν Κανουσίῳ παρὰ τῆ πλουσία κομήσση καὶ κυρία μεγάλου μέρους τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας Μαθίλδη. Ὁ Πάπας ἐνδοῦς εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτῆς, ἐπέτρεψε τῷ Ἑρρίκῳ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐξωτερὰν αὐλὴν τοῦ ὑπὸ τριπλοῦ τείχους περικυκλωμένου φρουρίου αὐτῆς, καὶ ἐνταῦθα ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας ἐξυπόλυτος καὶ τὸν τρίχινον ἐνδεδυμένος χιτῶνα τῆς μετανοίας· τὴν τετάρτην δὲ ἡμέραν ἀπέλυσε μὲν αὐτὸν ὁ Πάπας τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀλλ' ἐν τοσοῦτῳ οἱ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας εἶχον ἤδη ἐκλέξει, συνεργεῖα τοῦ Πάπα, αὐτοκράτορα τὸν Ῥοδόλφον κόμητα ἐκ Σουηδίας. Ὁ Ἑρρίκος, ἐπανελθὼν καὶ συλλέξας ὀπαδοὺς τινὰς ἐν Γερμανίᾳ, ἐξάνεστη πάλιν κατὰ τοῦ Πάπα, ὅστις καὶ ἐκ δευτέρου ἤδη ἀφόρισεν αὐτόν. Ἀφ' οὗ δὲ πολεμήσας ὁ Ἑρρίκος κατέβαλε τὸν Ῥοδόλφον, διαβάς τὰς Ἀλπεις καὶ ἐλθὼν εἰς Ῥώμην, ἐπολιόρησε τὸν Γρηγόριον Ζ' ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου. Ὁ Πάπας ἠδυνήθη νὰ καταφύγῃ εἰς Σάλερνον, ὅπου καὶ ἀπέθανε (1085) εἰπὼν, «Ἀποθνήσκω ἐξόριστος, διότι ἠγάπησα δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησα ἀδικίαν».

Ὁ Ἑρρίκος ἐν τούτοις ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ ἔτι ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ πρὸς πολλοὺς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Τὸ δὲ 1097 ἐξάνεστη κατ' αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ τούτου δὲ ἀποθανόντος, ἐμιμήθη τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ὁ νεώτατος υἱός του, ὅστις συλλαβὼν αἰχμάλωτον τὸν πατέρα του Ἑρρίκον, ἔλαβεν αὐτὸς τὸ σέμμα (1105), ὁ δὲ δυστυχὴς Ἑρρίκος κατήνησε, λέγουσι, νὰ ζητήσῃ νὰ γείνη ἀναγνώστης ἐκκλησίας, ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ δὲν τὸ ἐπέτυχεν· ἀπέθανε δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος δυστυχῆς, ταπεινὸς καὶ ἐξουθενημένος.

§ 64. Σταυροφορίαί.

Σταυροφορίαί ονομάζονται αἱ ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν ἔθνῶν τῆς δύσεως γενόμεναι ἐκστρατεῖαι ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος μέχρι τέλους τῆς ΙΓ' πρὸς κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης. Ἐκαλοῦντο δὲ σταυροφορίαί, διότι πάντες οἱ πολεμισταί, οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν ἱερὰν σημαίαν, ἔφερον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ στήθους ἢ τοῦ ὤμου.

Τὰ χριστιανικὰ καὶ τὰ μωαμεθανικὰ ἔθνη ἐπὶ πολλῶν χρόνων ἦσαν πολέμια ὄχι μόνον ἐν Ἀσίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου οἱ Μαῦροι, οἱ Μωαμεθανοὶ τὴν θρησκείαν, κατέκτησαν μέρος τῆς Ἰσπανίας. Τὰ χριστιανικὰ ἔθνη τῆς Δύσεως ἐλυποῦντο βλέποντα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀπίστων τὴν ἁγίαν γῆν, ὅπου ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐγεννήθη, ἐδίδαξεν, ἐσταυρώθη, ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ὅπου εὐσεβεῖς προσκυνηταὶ ἐσύχναζον εἰς προσκύνησιν τῶν ἁγίων τόπων. Οὗτοι ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια διηγοῦντο τοὺς κινδύνους καὶ τὰς καταδυναστείας, τὰς ὁποίας ὑπέφερον, καὶ οὕτως ἀνεζωπύρωσαν τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, καὶ διὰ γενικῆς ὁρμῆς διηγέρθη αὕτη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων.

Πέτρος ὁ ἐξ Ἀμβιανοῦ ἢ ὁ ἐρημίτης λεγόμενος, ἐπιστρέψας ἐκ τῶν ἁγίων τόπων, ὅπου εἶχε μεταβῆ εἰς προσκύνησιν, διηγῆθη εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν δεῦτερον τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν, καὶ ἐπέδωκεν, ὡς λέγουσιν, αἴτησιν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ἐπεκαλεῖτο ἐπιμόνως τὴν βοήθειαν τῶν τῆς Δύσεως χριστιανῶν ὑπὲρ τῶν πασχόντων ἀδελφῶν αὐτῶν. Ὁ Πάπας ἀνέκῆρυξεν εἰς τὴν σύνοδον, ἣ ὁποία ἔγεινεν ἐν Πλακεντία τὸ 1095 ἐν ὑπαίθρῳ, ἕνεκα τοῦ συναθροισθέντος ἀπείρου πλήθους,

ὅσα ἔμαθε παρά τοῦ μοναχοῦ Πέτρου τοῦ ἐρημίτου, καί παρεκίνησε τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Ἀλεξίου νὰ ἐξιστορήσωσι τὴν κατάστασιν τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανισμοῦ· οὕτω δὲ κατέπεισε πολλοὺς νὰ ὑποσχεθῶσι τὴν συνδρομὴν των πρὸς βοήθειαν καὶ ἀνακούφισιν τῶν κατατεθλιμμένων ἀδελφῶν. Ἡ συγκίνησις δὲ, τὴν ὁποίαν οὗτος προῦξένησεν ἐν τῇ ἐν Κλαυδονίῃ ἄλλῃ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως συνόδῳ τῷ 1092, ἔνθα οἱ πρέσβεις πάντων τῶν ἐθνῶν ἦσαν παρόντες, ἦτο ἔτι μεγαλειτέρα. Τοσοῦτον δὲ ἐνθουσιασμὸν ἐνέβαλεν εἰς πᾶσαν τὴν συνέλευσιν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ του, ὥστε δημοθυμαδὸν ἅπαντες ἀνέκραξαν, μετὰ τὴν περὶ τῆς ἀθλιότητος τῶν χριστιανῶν διήγησίν του καὶ πρόσκλησιν τῆς Δύσεως πρὸς βοήθειαν, εἶναι θέλημα Θεοῦ! Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξέκίνησαν μετὰ Πέτρου τοῦ ἐρημίτου πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν ἅπειρα στρατεύματα κατὰ διαφόρους τάξεις. Αὕτη δὲ θεωρεῖται ἡ πρώτη σταυροφορία.

Πολλὰ τῶν στρατευμάτων τούτων, ἄμοιρα πάσης στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ἄνευ ἐφοδίων καὶ ὅλως ἀπρακτεύαστα πρὸς τοιαύτην ἐκστρατείαν, κατεστράφησαν εἰς διαφόρους χώρας, διὰ τῶν ὁποίων διῆλθον πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἐξελέχθη ὡς τόπος συναντήσεως. Τοὺς ὀλίγους περισωθέντας μέχρι Κωνσταντινουπόλεως παρέπεισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνὸς νὰ μεταβῶσι παρευθὺς εἰς Ἀσίαν, ὅπου μεταβάντες ἀπωλέσθησαν πρὶν ἢ ἔλθωσιν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ὑστερότερον ἄλλος στρατὸς εὐάγωγος καὶ πειθαρχικὸς ἐξ 80,000 ἀνδρῶν ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Γοδοφρείδου τῆς Βουιλῶνος, δουκὸς τῆς κάτω Λοθαριγγίας, καὶ ἄλλων ἡρώων ἀνεχώρησεν εἰς Ἀνατολήν. Μετὰ τοῦ στρατοῦ δὲ τούτου οἱ ἔμπειροι ἀρχηγοὶ διῆλθον τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ διαβάντες τὸν Ἑλλήσποντον, ἐκυρίευσαν τὴν Νίκαιαν τὸ 1098 καὶ τέλος

τὰ Ἱεροσόλυμα τὸ 1099. Ὁ Γοδοφρείδος τῆς Βουϊλλῶ-
νος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλ' οὗτος
ἔλαβε τὸν τίτλον Βαρόνου τοῦ Ἀγίου Τάφου, ἀποθα-
νόντα δὲ τὸ 1100, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Βαλ-
δουίνος τῆς Φλανδρίας.

Ἡ κατὰκτησις τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν χριστιανῶν
ἀνεζωογόνησε τὸν ὑπὲρ τῶν ἁγίων τόπων ζῆλον τῆς
Δύσεως· ὅθεν τὸ 1102, στρατὸς ἄλλος ἐκ 260,000 ἀν-
δρῶν ἀνεχώρησεν ἐξ Εὐρώπης, ἀλλὰ μέρος μὲν τούτου
ἐφθάρη καθ' ὁδόν, μέρος δὲ διὰ τῆς σπάθης τοῦ ἐν Ἰκο-
νίῳ Σουλτάνου. Ἡ Γένουα καὶ ἄλλα ναυτικὰ ἔθνη ἐξε-
τέλεσαν ναυτικὰς τινὰς ἐκστρατείας πρὸς τὸν αὐτὸν
σκοπὸν.

Ἡ δευτέρα μεγάλη σταυροφορία ἔγεινεν ἐξ αἰτίας
τῆς ἀπωλείας τῆς Ἐδέσσης, τὴν ὁποίαν οἱ Σαρακηνοὶ
ἐκυρίευσαν τὸ 1142. Ἡ περὶ τῆς ἀπωλείας ταύτης ἀγ-
γελία ἐξέπληξε μεγάλως τὴν Εὐρώπην, καὶ φόβος ὑπῆρχε
μήπως ἀπολέσῃ καὶ ἄλλας κατακτήσεις, καὶ αὐτὰ
τὰ Ἱεροσόλυμα πέσωσι πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπί-
στων. Διὰ ταῦτα λοιπὸν Πάπας Εὐγένιος ὁ τρίτος παρε-
κίνησε τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα Κορράδον τὸν τρίτον
καὶ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον τὸν ἕβδομον
νὰ ὑπερασπισθῶσι τὸν σταυρὸν. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ μο-
νάρχαι συνήνεσαν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῷ 1147, καὶ ὠδή-
γησαν μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Ἀνατο-
λήν, ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὐτῶν δὲν ἀπέβη εὐτυχής· ὅθεν
ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναχωρήσωσιν, ἀφήσαντες τὸ βασίλειον
τῶν Ἱεροσολύμων εἰς πολὺ ἀσθενεστέραν κατάστασιν
παρὰ εἰς ἣν εὔρον αὐτό.

Ὅτε δὲ ὁ Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας Σα-
λαδῖνος τῷ 1187 ἐκυρίευσεν τὰ Ἱεροσόλυμα, ὁ ζῆλος τῆς
Δύσεως κατέστη ἔτι ζωηρότερος καὶ οἱ μονάρχαι τῶν
τριῶν ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης, Φρειδερίκος Α΄, αὐτο-
κράτωρ τῆς Γερμανίας, Φίλιππος Αὐγούστος, βασιλεὺς

τῆς Γαλλίας καὶ Ῥιχάρδος βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ὁ λεγόμενος Λεοντόκαρδος, ἀπεφάσισαν νὰ ὀδηγήσωσι τοὺς στρατοὺς τῶν αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν ἀπίστων (1189). Αὕτη δὲ θεωρεῖται ἡ τρίτη σταυροφορία. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Φρειδερίκου ἀπέβη ἀτυχῆς, διότι αὐτὸς μὲν πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Παλαιστίνην ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του εἰς τὸν ποταμὸν Κύδνον καὶ ἀπέθανεν (1190), ὁ δὲ στρατὸς του κατεστράφη ὑπὸ λοιμοῦ· ἀλλ' οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐπέτυχον καὶ ἐκυρίευσαν εὐθὺς κατὰ τὸ ἔτος 1191 τὴν ὀχυρὰν Πτολεμαΐδα, ἣτις ἔκτοτε καὶ μέχρι τέλους τῶν σταυροφοριῶν διατέλει οὕσα ὁ προμαχὼν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν. Καὶ ὁ μὲν Ῥιχάρδος ἐπεθύμει νὰ προχωρήσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ὁ Φίλιππος ἐκ δυσαρρεσκείας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του· ἠναγκάσθη δὲ οὕτω καὶ ὁ Ῥιχάρδος νὰ ὀπισθοδρομήσῃ.

Οἱ Πάπαι ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσαν κηρύττοντες ἐπανάληψιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου. Τοῦτο δὲ ἦτο ἰδίως τὸ θέμα τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' ἀπὸ τοῦ 1198 μέχρι τοῦ 1216 ἔτους. Πολλοὶ σταυροφόροι ἐκστρατεύσαντες ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου τάφου, ἀντὶ νὰ ὑπάγωσιν εἰς Ἱερουσαλήμ, προσέβαλον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ ἔτος 1204, καὶ ἐθεμελίωσαν λατινικὴν αὐτοκρατορίαν. Προσέτι καὶ Ἀνδρέας ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Παλαιστίνης. Τέλος Φρειδερίκος ὁ δεῦτερος, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, φοβούμενος ἀφορισμὸν τοῦ Πάπα, ἐξεστράτευσεν εἰς Παλαιστίνην, κατὰ τὸ ἔτος 1228, καὶ οὐ μόνον ἐκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ καὶ ὅλας τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχον ἀπολέσει οἱ χριστιανοί. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του οἱ Σαρακηνοὶ ἀνέκτησαν ὅλας τὰς κυριευθείσας ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου πόλεις. Λουδοβίκος δὲ ὁ ἕνατος τῆς Γαλλίας, κινήσας τὴν τελευταίαν καὶ δυστυχεστάτην πασῶν τῶν σταυροφοριῶν τὸ 1248 ἐκυρίευσεν

μὲν τὴν Δαμιάττην τῆς Αἰγύπτου, ἀλλ' ἔπειτα ἤχμα-
λωτίσθη μεθ' ὅλου σχεδὸν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, καὶ μό-
λις ἠδυνήθη νὰ ἀπέλθῃ οἴκαδε τὸ 1254, πληρώσας λύ-
τρα 8,000 σταθμοὺς χρυσοῦ (περὶ τὰ 7,000,000 φράγ-
κων). Ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1270, πολεμῶν κατὰ
τῆς Τύνιδος, ἵνα φέρῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς τὸν χρι-
στιανισμόν. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ ἐκυρίευσαν ἀλληλοδιαδόχως
πάσας τὰς χριστιανικὰς πόλεις καὶ τέλος τὸ 1291 μ. Χ.
καὶ αὐτὴν τὴν Πτολεμαΐδα, καὶ οὕτως ἀπωλέσθη καὶ τὸ
τελευταῖον λείψανον τῶν σταυροφοριῶν.

Ἡ Εὐρώπη ἀπώλεσεν ἕξ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἕνεκα
τῶν ἐκστρατειῶν τούτων· ἀλλὰ καὶ ἕνεκα αὐτῶν συνε-
σχετίσθησαν πρὸς ἄλληλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη· ἡ τῶν
πολιτῶν τάξις ἐβεβελτιώθη, ἐκπεσόντων τῶν χωροδесπο-
τῶν ἕνεκα τῶν διὰ τὰς σταυροφορίας χρηματικῶν ἐπι-
δόσεων. Τὸ ἐμπόριον ἐξετάθη καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην,
ἡ διάνοια τῶν ἀνθρώπων ἀνεπτύχθη, καὶ πολλαὶ τέχναι
καὶ μαθήσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀράβων ἕως τότε
ἄγνωστοι ἐν Εὐρώπῃ, εἰσήχθησαν εἰς αὐτήν. Ὁ νέος εὐ-
ρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτέ-
λεσμα τῶν σταυροφοριῶν.

§ 65. Ζίγγις-Χάν καὶ ἡ μογγολικὴ αὐτοκρατορία.

Εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας μεταξὺ τῆς Σινικῆς,
τῆς Σιβηρίας καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, πολλαὶ νομα-
δικαὶ φυλαὶ κατὰ τὸν 12^{ον} αἰῶνα ἠνώθησαν ὑπὸ τοῦ
περιβοήτου Ζίγγις-Χάν, ὅστις ἀνεκνήρυχθη αὐτοκράτωρ
τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Ταρτάρων. Ἀφ' οὗ δι' ἄλλεπαλ-
λήλων νικῶν ἐγένετο μονάρχης ἑκατομμυρίων νομάδων
καὶ στρατιωτῶν, ἀπώθησε τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Οὐρα-
νίου κράτους πέραν τῆς Κιτρίνης θαλάσσης καὶ ἐκυ-
ρίευσεν τὸ Πεκίνον ἐξ ἐφόδου μετὰ τρομερὰν πολιορκίαν,

καθ' ἣν οἱ Σῖναι ἠναγκάσθησαν νὰ τρώγῳσι τοὺς συμπολίτας των.

Πρὸς δυσμὰς δὲ κατέκτησε τὰ κράτη τῶν Μωαμεθανῶν ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μέχρι τῶν συνόρων τῆς Ἰνδίας καὶ τοῦ Τουρκεστάν. Λέγεται δὲ ὅτι ἔφερεν εἰς τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον 700,000 ἀνδρῶν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ ὅτι ἐφόνευσεν 450,000 ἐχθρῶν ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ· ἀνέτρεψε τὰς δύο αὐτοκρατορίας τῆς Ταρταρίας καὶ τέλος κατὰ τὸ 1227 ἀπέθανε, συμβουλεύσας τοὺς υἱοῦς του νὰ κατακτήσωσιν ὀλοκλήρως τὴν Σινικὴν. Οἱ μετ' αὐτὸν Μογγόλοι αὐτοκράτορες καθυπέταξαν πρῶτον τὸ ἀρκτῶον μέρος τῆς Σινικῆς, ἔπειτα δὲ τὸ μεσημβρινόν. Οἱ Σῖναι τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους κατέφυγον εἰς τὰ πλοιάριά των· ὅτε δὲ τὰ μογγολικὰ πλοῖα περιεκύκλωσαν αὐτοὺς, ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῶν ἐρρίφθη εἰς τὸ ὕδωρ εἰπών· Ἐνδοξότερον εἶναι ν' ἀποθάνῃ τις ἡγεμῶν, παρά νὰ ζῆ δοῦλος! —καὶ πολλαὶ δὲ χιλιάδες Σινῶν ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά του.

Οἱ Μογγόλοι κατέκτησαν μετὰ ταῦτα τὴν Περσίαν καὶ τὰ κράτη τῶν Καλιφῶν, ἐλεηλάτησαν δὲ καὶ τὸ Βαγδάτιον, θανατώσαντες τὸν Καλίφην Μοταζέμ. (1258) τελευταῖον διάδοχον τοῦ Μωάμεθ, καὶ ὑπὲρ τὰς 200,000 ἐκ τῶν κατοίκων. Ἐτερον στίφος τούτων εἰσέβαλον εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, Ῥωσσίαν, Πολωνίαν καὶ Οὐγγαρίαν καὶ κατὰ τὸ 1240 ἔκαυσαν τὴν Μόσχαν. Πολλοὶ δὲ τούτων κατέκτησαν τὴν Σιβηρίαν καὶ ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς παγωμένης θαλάσσης. Ὅλαι δὲ αὐταὶ αἱ νῆκαι κατωρθώθησαν ὑπὸ Μογγόλων στρατηγῶν, ἐν ᾧ ὁ μέγας Χὰν ἔμενεν εἰς Χόλμην ἢ Καρακούμην, 600 μίλια πρὸς τὸ βορειοδυτικόν τοῦ Πεκίνου, καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦτο, τὸ οἰκητήριον τοῦ χρυσοῦ στίφους, ὡς ἐκαλεῖτο, οἱ πρέσβεις τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἠναγκάζοντο νὰ ἔρχονται.

Οἱ κατακτηταὶ ἐμιμήθησαν τοὺς τρόπους τῶν Σινῶν, ἀλλ' ὁ δεσποτισμὸς ἐξήντηλσε τὰς δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας, αἱ ἐπαρχίαι ἐμαστιζόντο ὑπὸ πείνης καὶ 140 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζίγγις-Χάν οἱ διάδοχοί του ἐδιώχθησαν τῆς Σινικῆς τὸ 1368 καὶ παρήκμασαν ἐντελῶς, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διασπαρέντες.

§ 66. Ἀρχὴ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ταμερλάνος.

Μεταξὺ τῶν Ταρταρικῶν στιφῶν, τῶν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἅτινα ἀπεσύρθησαν ἔμπροσθεν τῶν Μογγόλων καὶ τοῦ Ζίγγις-Χάν, ἦσαν οἱ Τουρκοκόμοι, οἵτινες ἀποκατεστάθησαν κατὰ τὸν ΙΒ'. αἰῶνα εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ κατέστησαν καθέδραν τῆς ἐξουσίας των τὸ Ἰκόνιον. Εἰς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ὁ Ὀσμάν ἢ Ὀθμάν (1299), συνενώσας πάσας τὰς φυλὰς αὐτῶν ὑπὸ ἐνσκήπτρον, ἐκάλεσεν αὐτοὺς Ὀσμανλίδαις ἐκ τούτου δὲ ὠνομάσθησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι Ὀθωμανοὶ, οἵτινες ἐξουσίαζον προϊόντος τοῦ χρόνου, διαφόρους ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ χώρας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, εἰς τὰς ὁποίας ἐβασίλευσεν ὁ Ὀσμάν, ὡς πρῶτος Σουλτάνος καὶ θεμελιωτῆς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καταστήσας καθέδραν του τὴν Προῦσαν (1326).

Καὶ ὁ κατὰ τὸ 1346 γάμος τοῦ Σουλτάνου Ὀρχάνου μὲ τὴν Θεοδώραν, ἡγεμονόπαιδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θυγατέρα δηλονότι τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐγείνειν αἴτιος, ἵνα οἱ Τοῦρκοι βάλωσι πόδα ἐπὶ τῆς Εὐρώπης. Κατὰ δὲ τὸ 1360 Ἀμουράτης ὁ πρῶτος ἠδύνατο εὐκόλως νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἀρκούμενος εἰς τὸν δουρικὸν σεβασμὸν τῶν ἡγεμόνων τῆς ἔστρεψε τὰ ὄπλα του κατὰ τῶν σλαυικῶν φυλῶν, καὶ λαβὼν πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν τῶν αἰχμαλώτους, συνεκρότησεν ἐξ αὐτῶν σῶμα ὑπὸ τὸ

ὄνομα Γιανιτσάροι, ἤτοι νέοι στρατιῶται, οἵτινες ἔγειναν ὕστερον ὁ τρόμος τῶν ἐθνῶν καὶ οὐχὶ σπανίως τῶν Σουλτάνων αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1389 μέχρι τοῦ 1403 ἔτους Βαϊαζίτης ὁ πρῶτος κατέστη νικηφόρος ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου μέχρι τοῦ Δανουβίου καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις αὐτὴ θὰ ἐκυριεύετο, ἂν μὴ ἀνεφαίνετο ὁ μέγας Ταμερλάνος (ἢ Τιμούρ Λένγγ), καθ' οὗ ἠναγκάσθη ὁ Βαϊαζίτης νὰ στρέψῃ τὰ ὄπλα του (§ 56).

Ὁ Ταμερλάνος, καταγόμενος ἐκ τοῦ γένους τοῦ Ζίγγις-Χάν, ἦτο ἐκ τῶν μεγίστων Μογγόλων κατακτητῶν. Κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν γενόμενος ἀρχηγὸς τῶν Ταρτάρων ἐκυριεύσε τὴν Περσίαν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἔκαυσε τὸ Ἀστραχάν. Διαβάς τοὺς ποταμοὺς Ἰνδὸν καὶ Ἰφασιν ἐπροχώρησε πολεμῶν μέχρι Δελχίου, πρωτεύουσης τοῦ Ἰνδοστάν. Μετὰ ταῦτα εἰσβάλων εἰς Συρίαν κατὰ τὸ 1400 ἐληλάτησε τὸ Χαλέπιον, τὴν Δαμασκὸν καὶ τὸ Βαγδάτιον, εἰς δὲ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας ἐζώγησε τὸν Βαϊαζίτην, μετὰ δὲ τοῦτο ὑπέταξε τὴν Σμύρνην. Εἰς ὅλας δὲ αὐτοῦ τὰς ἐκστρατείας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Βαϊαζίτην ὁ Ταμερλάνος ἐντὸς σιδηροῦ κλωβίου ἐφ' ἀμάξης. Κατὰ τὸ 1403 ἀπὸ τοῦ Βόλγα μέχρι τοῦ περσικοῦ κόλπου καὶ ἀπὸ τοῦ Γάγγου μέχρι τῆς Δαμασκοῦ καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἡ Ἀσία ἦτο ὑποχείριος τοῦ Ταμερλάνου. Καίπερ δὲ ὀδύγων μυριάδας πολεμιστῶν, δὲν εἶχαν οὐδὲ ἓν πλοῖον, καὶ αἱ δύο εἰς τὴν Εὐρώπην διαβάσεις, ἢ τε τοῦ Βοσπόρου καὶ ἢ τοῦ Ἑλλησπόντου, κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του, ἐκαίην μὲν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὕτη δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες τότε ἐλησμόνησαν τὰς διαφοράς των, κοινῶς δὲ ἀπεφάσισαν νὰ μὴ μεταβιβάζωσι τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ζητοῦντος τοῦτο ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ νὰ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου ἔθνους. Ταῦτοχρόνως δὲ τοσοῦτον φόβον ἐνεποίει ὁ Ταμερλάνος, ὥστε καὶ ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων καὶ ὁ

αυτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων προσείλκυον τὴν εὐνοίαν του διὰ φόρων καὶ πλαστῆς ὑποταγῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ τῆς Αἰγύπτου Σουλτάνος, φοβηθεὶς μήπως ὁ Ταμερλάνος ὑποτάξῃ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀφρικὴν, ἔστειλε πρὸς αὐτὸν μίαν καμηλοπάρδαλιν καὶ ἓνα στρουθοκάμηλον εἰς Σαμαρκάνδην ὡς δεῖγμα τοῦ πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐν ᾧ δὲ ἦτο ἔτοιμος μὲ περίπου 200,000 ἀνδρῶν, 500 ἀμαξῶν καὶ ἀπείρων φόρτηγῶν ζώων νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Σινικὴν, ἀπέθανε καὶ ἡ Σινικὴ ἐσώθη. Δεκατέσσαρα δ' ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ ἰσχυρότατος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἔστειλε πρεσβείαν περὶ φιλίας καὶ ἐμπορίου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πεκίνου.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ταμερλάνου τὸ κράτος βαθμῶδὸν παρήκμασε καὶ αἱ ἐπαρχίαι του ἀπεστάτησαν πρὸς ἄλλους κυρίους.

§ 67. Ἀγγλία.

Οἱ κάτοικοι τῆς μεσημβρινῆς Βρεττανίας, ἐνοχλούμενοι ὑπὸ τῶν τὰ βόρεια τῆς νήσου κατοικούντων Σκώτων καὶ Πίκτων μετὰ τὴν ἐκείθεν ἀναχώρησιν τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατῶν, ἐκάλεσαν εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῶν τῷ 449 μ. Χ. τοὺς Σάξωνας καὶ τοὺς Ἀγγλους. Ἐλθόντες οὗτοι ὑπὸ ἡγήτορας τοὺς ἀδελφοὺς Ἐγγιστον καὶ Ὀρσαν καὶ ἐκδιώξαντες τοὺς Σκώτους καὶ Πίκτας, κατέλαβον αὐτοὶ τὴν Βρεταννίαν, ὑποτάξαντες τοὺς τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἐπικαλεσθέντας κατοίκους, καὶ συνέστησαν κατ' ἀρχὰς μὲν τέσσαρα, εἶτα δὲ καὶ ἕτερα τρία βασίλεια, καὶ ὠνόμασαν τὸν τόπον Ἀγγλίαν. Περὶ τὸ 600 δὲ μ. Χ. ἔτος εἰσῆχθη ἐκεῖ καὶ ὁ χριστιανισμὸς, δι' οὗ ἐξημερώθησαν τὰ ἕως τότε ἄγρια ἦθη τῶν Ἀγγλων.

Τὴν εἰρημένην ἐπταρχίαν καταλύσας ὁ Σάξων Ἐγβέρτος, βασιλεὺς ἑνὸς τῶν 7 κρατῶν, συνήνωσεν εἰς ἓν ὑπ' αὐτὸν βασίλειον (827 μ. Χ.). Ἄλλ' οἱ Δανοὶ ἐπερχόμενοι ἔβλαπτον τὸ βασίλειον τοῦτο μέχρις οὗ ὁ ἀπὸ τοῦ 894

—900 βασιλεύσας Ἀλφρέδος ὁ μέγας, νικήσας αὐτοὺς, τοὺς ὑπέβαλεν εἰς εἰρήνην· εἰσήγαγε δὲ οὗτος εἰς τὸ βασίλειόν του νόμους καλοὺς, εὐταξίαν καὶ τέχνας.

Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἦσαν ἡ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμενος παραδοχὴ τοῦ προταθέντος παρὰ τῶν βαρῶνων τῆς Ἀγγλίας μεγάλου χάρτου (συντάγματος), ὅστις εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος (1204)· ὁ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας (1339—1453) ἑκατονταετῆς πόλεμος, περὶ οὗ κατωτέρω θὰ γείνη λόγος (§ 69), καὶ τέλος ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τοῦ οἴκου τοῦ Ἐβοράκου καὶ τοῦ Λαγκαστηριανοῦ, ὅστις λέγεται πόλεμος τῶν δύο ῥόδων, διότι οἱ μὲν ὀπαδοὶ τοῦ Ἐβορακικοῦ οἴκου ἔφερον εἰς διάκρισιν ῥόδον λευκὴν, οἱ δὲ τοῦ Λαγκαστηριανοῦ ἐρυθρὴν. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐπήνεγκε τὴν πτώσιν τοῦ ἕως τότε βασιλεύοντος οἴκου τῶν λεγομένων Πλαταγενετῶν (1461—1485).

§ 68. Γερμανία. Γάλλοι ἐν Σικελίᾳ.

Ἐν ᾧ αἱ σταυροφορίαι ἐξηκολούθουν, ἡ Γερμανία ἔπασεν εἰς μεγάλην σύγχυσιν, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἀνέλαβε μέχρις οὗ ἡ ἰσχυρὰ γενεὰ τῶν Ὁχενστάουφεν ἀνέβη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον (1137). Εἶχεν ὁμῶς αὕτη φιλονεικίαν πολυχρόνιον πρὸς τὸν οἶκον τῶν Γουέλφων τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Σαξωνίας, εἰς τῶν ὁποίων τὴν φατρίαν προσετέθη καὶ ὁ Πάπας καὶ κατὰ παρακίνησιν αὐτοῦ αἱ Λογγοβαρδικαὶ πόλεις. Ἡ ἄρνησις τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Βαρβαρόσση τοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Πάπαν Ἀλέξανδρον τὸν Γ'. ἦτο ἴσως τὸ αἴτιον, δι' ὃ ὁ Πάπας ἔμεινε πάντοτε προσκεκολλημένος πρὸς τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ διενέξει των κατὰ τῶν Ὁχενστάουφεν, τῶν ὁποίων ἡ φατρία ὠνομάσθη τῶν Γιβελλίνων. Αἱ λέξεις δὲ Γουέλφος καὶ Γιβελλίνος κατήντησαν τότε νὰ σημαίνωσιν ἡ μὲν τὴν παπικὴν φατρίαν, ἡ δὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν.

Ὁ Φρειδερίκος οὗτος απέκτησε διὰ γάμου τὰ βασίλεια τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐρρίκου τοῦ Δ', ὁ δ' ἔγγονος αὐτοῦ αὐτοκράτωρ Φρειδερίκος ὁ Β' ἐζήτησεν ἔχων ἀκατάπαυστον πόλεμον πρὸς τοὺς Πάπας καὶ τοὺς Λογγοβάρδους. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἡγεμόνες τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπέθανον ἐκ βιαίων θανάτων· ὁ τελευταῖος δὲ γόνος τῶν Ὁχενστάουφεν, ὁ νέος Κορράνδινος, ἐκατατομήθη ἐν Νεαπόλει κατὰ τὸ ἔτος 1268, ἀγωνιζόμενος ν' ἀνακτήσῃ τὴν κληρονομίαν του, ἣτις ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Κλήμεντος τοῦ Δ' εἰς τὸν Γάλλον Κάρολον Δουκά τῆς Ἀνδεγαυίας.

Μετ' ἄλλην περίοδον ἀταξίας, ἣτις ἠπέιλει τὴν ὀλοσχερῆ καταστροφὴν τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ κόμης Ῥουδόλφος τῆς Ἀψβούργης ἔλαβε τὸ στέμμα (1274) καὶ ἀφῆκε τὰς ἐπὶ τῆς Ἰταλίας ἀπαιτήσεις του, αἵτινες ἔγειναν πρόξενoi τοσαύτης δυστυχίας εἰς τὴν Γερμανίαν, λαθῶν ὡς ἀμοιβὴν τὸ Δουκάτον τῆς Αὐστρίας, ὅπερ διατελεῖ εἰς τὸν οἶκον του καὶ μέχρι τῆς σήμερον.

Ἡ ἐπὶ τῆς Σικελίας τῶν Γάλλων βασιλεία ἦτο πολὺ βραχεῖα. Οἱ κάτοικοι τοῦ Πανόρμου, βαρυνθέντες τὴν καταπίεσιν αὐτῶν, ἔδραξαν τὰ ὄπλα, λαβόντες ἀφορμὴν ἐξ ὕβρεως γενομένης παρὰ Γάλλου εἰς νεανιδά τινα ἐν Πανόρμῳ, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν τῆς διακαινησίμου τοῦ 1282 ἔτους, ἐν ᾧ ὁ κώδων τοῦ ἑσπερινοῦ ἤχησεν, αἰφνιδίως κατέτρεξαν ὅλους τοὺς ἐκεῖ Γάλλους. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔγεινε καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο λέγεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ «Σικελικὸς ἑσπερινός»· τούτου δ' ἐνεκεν ἡ Σικελία ἔπεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Πέτρου βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας, καὶ ὁ Κάρολος περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν Νεάπολιν· ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐξουσίασε τὸ 1301 Φερδινάνδος ὁ τῆς Ἀραγωνίας βασιλεὺς, ὁ πάππος Καρόλου τοῦ Β', καὶ ἤνωσεν οὕτω πάλιν τὴν Σικελίαν μετὰ τὴν Νεάπολιν.

§ 69. Ἑκατονταετής πόλεμος.

Ὅτε ἐν Γαλλίᾳ ἡ γενεὰ τῶν Καπέτων ἐξέλιπεν, ἐκ πλαγίου συγγενῆς τις οἰκογένεια, ἡ βαλεσινή, ἔλαβε τὸν θρόνον· ἀλλ' ἐπειδὴ Ἐδουάρδος ὁ Γ' τῆς Ἀγγλίας ἀπήτει αὐτὸν, διηγήθη κατὰ τὸ 1339 πόλεμος μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὅστις ἤρχισε τὸ 1339 καὶ ἐτελείωσε τὸ 1453, διαρκέσας 116 ἔτη. Ἐνεκα δὲ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαλειμμάτων διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους· 1) ἀπὸ τοῦ 1357 μέχρι τοῦ 1360· 2) ἀπὸ τοῦ 1369 μέχρι τοῦ 1380· 3) ἀπὸ τοῦ 1415 μέχρι τοῦ 1453. Ἀμφότεροι δὲ οἱ ἡγεμόνες, οἱ ἀρξάμενοι τοῦ ἀτυχοῦς αὐτοῦ πολέμου, ἀνέβησαν τὸν θρόνον σχεδὸν ταυτοχρόνως, ἐν Ἀγγλίᾳ Ἐδουάρδος ὁ Γ', τὸ 1327, καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Βαλεσίας Φίλιππος τὸ 1328.

Ὁ μὲν πρῶτος, ἕγγονος ἐκ μητρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Καλοῦ, ἀντεποιεῖτο τοῦ στέμματος τῆς Γαλλίας μετὰ τὸν ἀλληλοδιαδόχως συμβάντα θάνατον τῶν τριῶν αὐτοῦ θείων, Λουδοβίκου Γ', Φιλίππου Ε' καὶ Καρόλου τοῦ Δ'. Ὁ δὲ δεῦτερος προέτεινεν ὡς πρόφασιν τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐθνικῶν συμβουλιῶν, τὰ ὅποια εἶχον ἀποφασίσει αἱ γυναῖκες ἐν Γαλλίᾳ νὰ μὴ βασιλεύωσι καὶ ἐπομένως νὰ μὴ παραχωρῶσι δικαιώματα.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ ἠττήθησαν οἱ Γάλλοι τὸ 1349 καὶ 1356.

Κάρολος δὲ ὁ Ε' (1364—1380) μετὰ τινα ἔτη, ἐξεδίωξε σχεδὸν τοὺς Ἀγγλοὺς ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ δὲν κατεῖχον πλέον τὸ 1380 οὗτοι εἰμὴ μόνον τὴν Βαυόννην, τὴν Βορδῶ καὶ τὸ Κάλαισον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Ε' ἐξερράγη ἐμφύλιος πόλεμος ἐν Γαλλίᾳ, τότε οἱ Ἀγγλοὶ, ὠφεληθέντες ἐκ τούτου, ἐπανέλαβον τὰς ἐχθροπραξίας των.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκος ὁ Ε', ἀπεβιβάσθη τὸ 1416 εἰς Νορμανδίαν καὶ κατετρόπωσε τοὺς Γάλ-

λους· τότε ἡ Γαλλία εὐρέθη ἄνευ στρατοῦ, ἄνευ ἀρχηγοῦ (τοῦ βασιλέως αὐτῆς ἀπομωραθέντος), εἰς τὴν διακρίσιν τῶν Ἀγγλων, οἱ ὅποιοι κατέλαβον ταύτην ἐν τάξει. Διὰ συνθήκης δὲ ὁ βασιλεὺς Κάρολος Γ' διάδοχος τοῦ Καρόλου Ε' ἀπεκήρυξε τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον κληρονόμον τοῦ στέμματος τῆς Γαλλίας ἡγεμόνα Ἀγγλον, Ἑρρίκον τὸν Ε'. ὁ ὅποιος πρὸ ἐλίγου ἔγεινε γαμβρὸς αὐτοῦ (1420). Ἀλλ' ὁ Ἑρρίκος Ε' ἐπέζησε μόνον δύο ἔτη μετὰ ταύτην τὴν συνθήκην, καὶ μετὰ ἑπτὰ ἐβδομάδας ἀπέθανε καὶ ὁ Κάρολος Γ'.

Ἡ Γαλλία οὐχ ἤττον εὐρίσκετο ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει. Πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἰγείου πᾶσα ἡ χώρα σχεδὸν κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, οἵτινες τὸ 1428 ἤρξαντο καὶ τῆς πολιορκίας τῆς Αὐρηλίας· ἂν δ' ἐκυριεύετο καὶ αὕτη, ἤθελον προχωρήσει ἀνεμποδίστως εἰς τὰς κεντρικὰς ἐπαρχίας, ὁ δὲ Κάρολος Ζ' δὲν ἤθελεν ἔχει πλέον οὐδεμίαν πόλιν ἔνθα νὰ ἐγκατασταθῇ.

Κατὰ τὴν ἀπελπιστικὴν ταύτην κατάστασιν του, χωρική τις παρθένος Ἰωάννα Ἀρκία (ἡ ὕστερον κληθεῖσα αὐρηλιανὴ παρθένος), ἄγουσα τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας της, αἴφνης παρουσιάσθη εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, νομίζουσα ὅτι ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐπὶ τούτῳ δ' ἔλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔσωσε τὴν πόλιν Αὐρηλίαν καὶ ἐκέρδησε τοσαύτας νίκας, ὥστε ὁ Δελφίν (1) ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ εἰς Ῥήμους καὶ νὰ στεφθῇ ἐκεῖ· ἀλλ' ἡ ἥρωϊς αὕτη, αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ τῶν πολεμίων, κατεδικάσθη νὰ κατῆ ὡς μάγισσα, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐν Ῥοτομάγῳ.

Ὁ ὑπὸ τῆς Ἰωάννας Ἀρκίας ἐμποιηθεὶς ἐνθουσιασμὸς δὲν ἔπαυσε, καὶ οἱ Ἀγγλοι ἔκτοτε ὑπέστησαν πανταχοῦ

(1) Dauphin, Δελφίν ὀνομάζετο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας.

δυστυχήματα, καὶ ἐπὶ τέλους, ἐκδιωχθέντες τῆς Γαλιλαίας, ἐτήρησαν μόνον τὴν κατοχὴν τοῦ Καλαΐσου.

§ 70. Οὐϊκλίφρος. Ἰωάννης Οὔσσοι.

Αἱ πολλὰ καὶ ἀπροκάλυπτοι καταχρήσεις τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ δυτικοῦ κλήρου ἐπροξένουν σκάνδαλον εἰς τὰς συνειδήσεις πολλῶν. Ὁ Ἄγγλος Οὐϊκλίφρος, ἐρμηνεύων ἐν Ὁξωνίᾳ τῆς Ἀγγλίας τὰς Γραφάς, κατέδειξεν ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν μὴ σύμφωνον πρὸς ταύτας διαγωγὴν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, καὶ ἐδημοσίευσεν περὶ τούτου σύγγραμμά τι. Ὁ δὲ Ἰωάννης Οὔσσοι, καθηγητὴς ἐν Πράγῃ τῆς Βοημίας, ἐσύστασε τὰ ἀπηγορευμένα παρὰ τοῦ Πάπα ταῦτα τοῦ Οὐϊκλίφρου συγγράμματα εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ κατεδείκνυε καὶ αὐτὸς διὰ τῆς διδασκαλίας του τὸ ἀντιγραφικὸν καὶ τὸ σκανδαλώδες τῆς διαγωγῆς τοῦ Πάπα (1409) ὅθεν, καταμνησθῆναι εἰς αὐτὸν ὡς αἵρετικὸς καὶ ἀφορισθεὶς, προσεκλήθη νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδον καὶ νὰ ἀπολογηθῆ δι' ὅσα ἐκήρυττεν. Ἐδόθη δὲ αὐτῷ παρὰ τοῦ τότε αυτοκράτορος τῆς Γερμανίας Σιγισμόνδου καὶ τοῦ Πάπα ἐγγύησις περὶ τῆς προσωπικῆς του ἀσφαλείας (1414). Ἄλλ' ἅμα παρουσιασθεὶς καὶ ἀπολογηθεὶς ἐνώπιον τῆς συνόδου, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ προφάσει, ὅτι πρὸς αἵρετικὸς δὲν τηρεῖται ἐγγύησις καὶ πίστις ὕστερον δὲ (1415), τεθεὶς ἐπὶ πυρᾶς κατεκίχη. Μετὰ ἐν ἔτος ὑπέστη τὸ αὐτὸ καὶ ὁ συμφωνῶν πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ Οὔσσοι φίλος του Ἰερώνυμος. Ἀγανακτήσαντες διὰ τὴν ἀπιστίαν ταύτην οἱ ἐν Βοημίᾳ ὀπαδοὶ των, Οὔσσοιταὶ ὀνομασθέντες, ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ αυτοκράτορος Σιγισμόνδου καὶ ὑπὸ τρεῖς ἀξιόους στρατηγοὺς των ἐπολέμησαν ἐπὶ 20 ἔτη εἰς Βοημίαν, Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Πολωνίαν καὶ ἄλλας τῆς Γερμανίας ἐπαρχίας ἀπη-

νῶς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Πάπα. Ἀλλὰ καταβληθέντες ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Σιγισμόνδου, ἔνεκεν ἀναφύσεως μεταξύ των διχονίας, εἰρήνευσαν, ἀφ' οὗ ὁμοῦς ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς νὰ πρεσβεύωσιν ἀκωλύτως τὰ τῆς θρησκείας των (1436).

Παρὰ ταῦτα καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἔτος 1453 μ. Χ. ἐπήνεγκε μεγάλα ἀποτελέσματα εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων εἰς Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν. Πολλοὶ Ἕλληνες τότε κατέφυγον εἰς Ἰταλίαν, ὅπου τοὺς ἐδέχθησαν μετὰ μεγάλης φιλοξενίας. Ἡ Φλωρεντία, ἣτις ἐτιμήθη μὲ τὴν παρουσίαν τῶν περισσοτέρων πεπαιδευμένων τούτων Ἑλλήνων, ἐγένετο ἀντικείμενον φθόνου μετ' ὀλίγον δὲν ὑπῆρχε πόλις εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἣτις δὲν ἠδύνατο νὰ καυχηθῆ, ὅτι εἶχε τοῦλάχιστον ἓνα Ἕλληνα, ἵνα ἐξηγῆ τὰ συγγράμματα τῶν ὁμογενῶν του. Οὕτω διὰ τῆς διηνεκοῦς μελέτης τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν, ρητόρων καὶ φιλοσόφων ἐβοηθήθη μεγάλως ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ Πάπα ἀδιακόπως ἐξέπιπτεν, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 1500 ὅλη ἡ Ἰταλία ἦτο ἤδη ὄριμος εἰς ἀνατροπὴν τῆς παπικῆς κυριαρχίας καὶ τῶν διδασκαλιῶν αὐτῆς. Συντέλεσαν εἰς τοῦτο καὶ αἱ σταυροφορίαι, ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας καὶ ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἐμπορίου, πάντα ἀναπτύξαντα τὸν νοῦν τοῦ τότε εὐρωπαϊκοῦ κόσμου.

§ 71. Γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις.

Ὁδὸς διὰ θαλάσσης εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας.

Πρὸ τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος μεσοῦσης, οἱ Εὐρωπαῖοι ἔπλεον μόνον εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν. Τὸν ἀνατολικὸν Ὠκεανὸν ἐγνώριζον ἐξ ἀκοῆς καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ παρέπλεον μόνον

τὰ πρόσγεια ἀνατολικά μέρη ὄριον τῶν γνώσεων αὐτῶν ἦτο τὸ Κεράτιον ἀκρωτήριο. Ὁ Ἰνφάντης τῆς Πορτογαλλίας, Ἐρρίκος, κάμψας αὐτὸ, ἀνεῦρε τὰς Μαδεύρους νήσους καὶ τὰς τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου παρὰ τὴν Γουϊνάαν. Ἀπὸ τοῦ ἐκ τῶν ἀνακαλύψεων τούτων εἰσρεύσαντος εἰς τὴν Πορτογαλλίαν πλούτου ἐμψυχωθέντες οἱ Πορτογάλλοι, ἀπετόλμησαν νὰ παραπλεύσωσι τὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ Γιβραλτάρης μέχρι Ζαΐρας. Ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων ἐνθαρρυσθέντες ἀπεφάσισαν νὰ δοκιμάσωσι νὰ εὕρωσι δίοδον πρὸς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Ὁ Βαρθολομαῖος Διάζος κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ τελευταίου πρὸς μεσημβρίαν ἀκρωτηρίου τῆς Ἀφρικῆς, τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας ὠνόμασεν Εὐέλπι ἀκρωτήριο. Ἦθελε δὲ ἐκ παντὸς τρόπου νὰ εὕρωσι διὰ θαλάσσης ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας, διότι τὰ προϊόντα αὐτῶν, μετακομιζόμενα ἕως τότε διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἢ διὰ τῶν ποταμῶν τῆς Ἀσίας καὶ διὰ ξηρᾶς, καθίσταντο ἀκριβώτατα· πολλάκις δὲ καὶ διεκωλύετο ἡ μετακόμισις αὐτῶν ἐκ τῶν συμβαινόντων πολέμων καὶ ἀκαταστασιῶν εἰς τοὺς τόπους, δι' ὧν ταῦτα μετεφέροντο.

Βασιλεύοντος εἰς Πορτογαλλίαν Ἐμμανουὴλ τοῦ Εὐτυχοῦς (ὀνομασθέντος οὕτω διὰ τὸν εἰσκομισθέντα ἐκ τῶν νέων ἀνακαλύψεων εἰς τὸ βασίλειόν του πλοῦτον), διορισθεὶς μοίραρχος μικροῦ στόλου ὁ Βάσκος δὲ Γάμας, διηυθύνθη τὸ 1498 μὲ αὐτὸν πρὸς μεσημβρίαν· κάμψας δὲ τὸ Εὐέλπι ἀκρωτήριο ἔφθασεν εἰς Μοζαμβίκην, ἐνθα ἔστησε στήλην. Διαβὰς ἔπειτα τὴν Κουϊλόαν, χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ ἴδῃ τὴν Μαδαγασκάραν (ἀνακαλυφθεῖσαν ὕστερότερον, τὸ 1506, ὑπὸ τοῦ Ἀλμέϊδα) φθάνει εἰς Καλκούταν. Γενόμενοι ἤδη μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους Ἰνδοὺς κύριοι τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἰνδιῶν οἱ Πορτογάλλοι ὑπερεπλούτησαν.

Αἱ μεγάλαι αὗται κτήσεις ἀνύψωσαν ταχέως τὴν

Πορτογαλλίαν εἰς τὴν τάξιν τῶν πλουσιωτάτων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρακμὴ τῆς ἐπίσης ταχέως ἐπῆλθεν.

§ 72. Ἀνακάλυψις Ἀμερικῆς.

Ὁ Γενουήνσιος Χριστόφορος Κολόμβος, ὠφελούμενος ἐκ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας ἦτο κάτοχος, καὶ τῆς δεξιότητος τοῦ πνεύματός του, ὑπελόγισεν ὅτι σφαιροειδοῦς οὐσῆς τῆς γῆς, πρέπει νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἄλλοι τόποι πρὸς δυσμὰς, καὶ ὅτι πλέων τις πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἐξ Εὐρώπης, ἔπρεπεν ἢ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς παραλίας τῆς Κίνας ἢ ν' ἀπαντήσῃ πρὸ τούτων γῆν ἕως τότε ἄγνωστον. Κεκυριευμένος ὑπο τῆς ἰδέας ταύτης, ἐζήτησεν ἀλληλοδιαδόχως παρὰ τῆς πατρίδος του Γενούης, εἶτα δὲ παρὰ τῆς Γαλλίας καὶ Πορτογαλλίας νὰ τῷ δώσωσι τὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του· ἀλλὰ πανταχοῦ ἀπέτυχε καὶ ἀπεβλήθη ὡς ἀνόητος. Ἐπιμένων ὁ Κολόμβος εἰς τὴν ἰδέαν του, προσέφυγε τέλος πάντων εἰς Ἰσπανίαν καὶ ἐκεῖ, μετὰ πολλὰς παρακλήσεις καὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν σκέψεών του, ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλης τῷ 1492 τρία πλοῖα καὶ ἑκατὸν εἴκοσι ναύτας, ἔτι δὲ καὶ ὑπόσχεσιν νὰ ἦναι ἀντιβασιλεὺς τῶν ἀνακαλυφθησομένων τόπων καὶ ν' ἀπολαμβάνῃ αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του τὸ δέκατον τῶν ἐκεῖθεν εἰσοδημάτων. Ἀναχωρήσας τῇ 3 Αὐγούστου 1492 ἐξ Ἰσπανίας μετὰ τριάκοντα καὶ τριῶν ἡμερῶν πλοῦν πρὸς δυσμὰς, καθ' ὃν ἐκινδύνευσε νὰ ῥιφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀπελπισθέντων ναυτῶν του, ἔφθασε τῇ 12 Ὀκτωβρίου εἰς μίαν τῶν Λουκαίνων νήσων, τὴν ὁποίαν ὕστερον ὠνόμασεν Ἅγιον Σωτῆρα. Ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης νήσου ἀποπλεύσαντες φθάνουσιν εἰς ἄλλην μεγάλην καὶ κατωκημένην καὶ γόνιμον πολυειδῶν προϊ-

όντων, αὕτη ὠνομάζετο Ἄιτη, μετωνομάσθη δὲ παρὰ τοῦ Κολόμβου Ἅγιος Δομίνικος.

Ἐπιστρέψαντα τὸν Κολόμβον εἰς Ἰσπανίαν ὑπεδέχθησαν θριαμβευτικῶς. Ἐπειδὴ δὲ Ἀμέρικος ὁ Βεσπούκιος Φλωρεντῖνος, παραπλεύσας τὰ παράλια τοῦ νέου κόσμου ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κολόμβου, ἐδημοσίευσεν πρῶτος ἀκριβῆ περιγραφὴν καὶ χάρτην αὐτοῦ, ὠνομάσθη ὁ νέος αὐτὸς κόσμος Ἀμερική.

Ὁ Κολόμβος ἔπλευσε πάλιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τρεῖς ἔπαναλαβὼν τὸν εἰς αὐτὴν πλοῦν, ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλους ἐκεῖ τόπους· διαβλήθεις δὲ εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον, ἐστάλη εἰς τὴν Ἰσπανίαν σιδηροδέσμιος. Καὶ τὸν ἀπήλλαξαν μὲν τῶν δεσμῶν καὶ τῆς φυλακῆς, ἀλλ' ὅμως τηκόμενος, διότι τοιαύτην εὖρεν ἀχαριστίαν καὶ παράβασιν τῶν πρὸς αὐτὸν γενομένων ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου ὑποσχέσεων, ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης τῷ 1506 ἐν Βαλαδολίδῃ καὶ ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς ἐν Σεβίλλῃ. Τὰ λείψανά του μετεκομίσθησαν εἰς Ἅγιον Δομίνικον καὶ ἐκεῖ τὰ ἔθαψαν, βαλόντες, κατὰ παραγγελίαν του, εἰς τὸν τάφον καὶ τὰς ἀλύσεις μὲ τὰς ὁποίας τὸν ἐδέσμευσαν ζῶντα. Τοιαῦτα ἀποτελέσματα φέρει ἡ διαβολὴ καὶ ἡ ἀχαριστία. Μετὰ τὸν Κολόμβον ἔπλευσαν πολλοὶ ἄλλοι εἰς τὸν Νέον κόσμον καὶ ἀνεκάλυψαν πολλοὺς αὐτόθι τόπους.

§ 73. Ἐφευρέσεις διάφοροι κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα.

Πυρῖτις.

Τὰ ὄπλα τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν ἦσαν ἀκόντια, λόγχαι, τόξα, βέλη, σφενδόνας καὶ ξίφη· τὰ δὲ ἀπὸ τούτων ἀμυντικὰ μέσα ἦσαν αἱ περικεφαλαῖαι, οἱ θώρακες καὶ αἱ ἀσπίδες. Ἡ χρῆσις τούτων, παραβαλλομένων πρὸς τὰ

νεώτερα ὄπλα, ἀπῆτει μεγαλειότερον βαθμὸν προσωπικῆς ἀνδρίας καὶ οἱ πόλεμοι ἐγίνοντο μετὰ μεγαλειτέρας σκληρότητος. Ἡ τέχνη τοῦ ἐκσφενδονίζεῖν λίθους ἢ πε-
 πυρακτωμένας σιδηρᾶς σφαίρας (μύδρους) ἀνεκαλύφθη
 πρὸ Χριστοῦ, ἀλλ' ἡ πυρίτις εἶναι ἐφεύρεσις ἐν Εὐρώπῃ
 πολὺ νεώτερα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μόνον, ὡς εἰκά-
 ζεται, ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Σίνας καὶ τοὺς Ἀραβας
 πολὺ πρὶν τὴν γνωρίσωσιν οἱ Εὐρωπαῖοι· ἀλλὰ δὲν τὴν
 μετεχειρίζοντο εἰς τὸν πόλεμον. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1300
 Γερμανός τις μοναχὸς, καλούμενος Βαρθόλδος Σβάρτζος,
 τυχαίως ἀνεῦρε τὴν δυνάμιν τῆς, θέσας ὀλίγην πυρίτιν
 εἰς σιδηροῦν σωλῆνα κεκλεισμένον εἰς τὸ ἐν ἄκρον καὶ
 λίθον ἐπὶ τῆς πυρίτιδος, τὴν ὁποίαν ἀνήψε δι' ὀπῆς, ἣν
 εἶχε κατασκευάσει πρὸς τὸ κεκλεισμένον ἄκρον, καὶ οὕ-
 τως ὁ λίθος ἐρρίφθη ἀρκετὰ μακρὰν. Τοῦτο ἦτο τὸ εἶδος
 τοῦ τηλεβόλου, ὅπερ μετεχειρίζοντο εἰς τοὺς πολέμους
 τοὺς συμβάντας κατὰ τὸ 1400. Τὸ ἄκομψον δὲ τοῦτο
 ὄπλον ἐγέννησε τὴν ἰδέαν τοῦ τουφεκίου, ὅπερ ἐπίσης
 φαίνεται γερμανικὴ ἐφεύρεσις. Κατ' ἀρχὰς τὸ ὄπλον
 τοῦτο ἀνήπτετο διὰ θρυαλλίδος, μετὰ δὲ ταῦτα διὰ
 χάλικος ἢ πυρολίθου, ὕστερον δὲ σὺν τούτῳ ἐτελειο-
 ποιήθησαν καὶ τὰ λοιπὰ ὄπλα.

Ὁ χάρτης, ἡ τυπογραφικὴ, χαρακτικὴ καὶ
 ἄλλαι ἐφευρέσεις.

Αἱ ἄλλαι ἐφευρέσεις, τὰς ὁποίας μέλλομεν ἤδη νὰ
 περιγράψωμεν, ὠφέλησαν πολὺ μᾶλλον τὸ ἀνθρώπινον
 γένος ἢ ἡ πυρίτις.

1) Πρὸ τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς μετεχειρίζοντο πρὸς
 γραφὴν φύλλα αἰγυπτιακοῦ παπύρου κατειργασμένου·
 ὕστερον ἀνεκαλύφθη ἡ περγαμηνή, γινομένη ἐκ κατειρ-
 γασμένων δερμάτων προβάτων ἢ αἰγῶν. Μετὰ τὴν χρι-
 στιανικὴν ἐποχὴν ὁ χάρτης κατασκευάζετο ἐκ βάμβακος.

Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἦτο τῶν Σινῶν, παρὰ τῶν ὁποίων τὴν ἔμαθον οἱ Ἄραβες· ὑπὸ τῶν Ἀράβων δὲ ἐκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς Ἰταλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ὁ βαμβακίνος χάρτης ἦτο λεπτότερος καὶ ἀρμοδιώτερος, ἀλλὰ πάλιν ἀκριβός. Διὸ οἱ Ἰσπανοὶ κατὰ τὸ 1200 μ. Χ. ἐδοκίμασαν καὶ κατεσκεύασαν χάρτην ἐκ βαμβακίνων ρακῶν καὶ οὕτως ἐγένετο εὐθηνότερος. Τέλος δὲ οἱ Γερμανοὶ, τὸ 1300 μ. Χ. ἐπέτυχον νὰ κατασκευάσωσι χάρτην ἐκ λινῶν ρακῶν καὶ οὕτω κατήντησεν ἔτι εὐθηνότερος καὶ πολὺ καλλίτερος.

2) Κατὰ τὸ ἔτος 1302 μ. Χ. ὁ ἐκ τῆς ἐν Νεαπόλει Ἀμάλφης Φλάβιος Γιώγας ἢ Γόρης τόσον ἐβελτίωσε τὴν ναυτικὴν πυξίδα, ὥστε ἡεῖς τὴν θάλασσαν θέσις πλοίου τινὸς ἠδύνατο νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς, ἢ ἐφεύρεσις δ' αὕτη κατέστησε δυνατὰς τὰς μετὰ ταῦτα ἀνακαλύψεις. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς, ἢ εἰς τὰς Ἰνδίας διάβασις διὰ τοῦ Εὐέλπιδος ἀκρωτηρίου καὶ ὁ περίπλους τοῦ κόσμου διηκολύνθησαν ἐκ τῆς τελειοποιήσεως τῆς πυξίδος.

3) Καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ εἶναι γερμανικὴ ἐφεύρεσις, ἣτις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Μοναχοὶ τινες, χαράττοντες τὰ διαγράμματα διαφόρων ἀντικειμένων ἐπὶ ξύλου, τὰ ἤλειπον μὲ μαῦρον μίγμα καὶ ἐτύπων αὐτὰ ἐπὶ χάρτου, ἔπειτα δὲ τὰ ἐχρωμάτιζον. Ἡ τέχνη αὕτη κατέστη γενικωτέρα, ὅτε τὰ χαρτῖα τοῦ παιγνιδίου ἐφέρθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ νὰ χρωματίζῃ τις ἕκαστον χαρτῖον ἀπῆτει πολὺν χρόνον· ἵνα ἐξομαλύνῃ τὴν δυσκολίαν ταύτην Γερμανός τις κατὰ τὸ 1350 μ. Χ. ἐνεχάραξεν ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τῶν 52 χαρτίων εἰς ξύλον, καὶ οὕτω ταῦτα ἠδύνατο νὰ τυπῶνται μετὰ μεγάλης εὐκολίας.

Ἡ τέχνη τοῦ χαράττειν ἐγένετο ἔτι σημαντικωτέρα, καθ' ὅσον ἐξεστίνετο εἰς ξυλογραφήτεις γραμμάτων καὶ τέλος ὀλοκλήρων σελίδων πρὸς τύπωσιν. Ἡ μέθοδος

αὕτη ἦτο πολὺ προτιμωτέρα τῆς ἀντιγραφῆς τῶν βιβλίων, ἀλλ' ἦτο ἀκόμη βραδεῖα καὶ ἀπῆδης, εὐτυχῶς ὁμῶς ἐγέννησε τὴν τυπογραφίαν.

4) Ἡ τυπογραφία ἦτο βεβαίως πολὺ ἐνωρὶς γνωστὴ εἰς τοὺς Σίνας, ἀλλὰ ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Εὐρωπαίους μέχρι τοῦ 1436 μ. Χ., ὅτε ἐφευρέθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γουτεμβέργου τοῦ ἐκ Μαγεντίας ἀνευ τῆς βοήθειας ἄλλου τινός. Ἐκαμεν οὗτος τὴν πρώτην δοκιμὴν εἰς Στρασβούργην μὲ πιστήριον, ὅπερ ἐφεῦρεν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1440 ἐνόησεν, ὅτι ἀρμοδιώτερον ἦτο νὰ κατασκευάσῃ τοὺς χαρακτῆρας χωριστά, καὶ, ἀφ' οὗ τοὺς συνθέτῃ, νὰ τοὺς ἀλείφῃ μὲ μελάνην καὶ οὕτω νὰ τυπώνῃ. Κατὰ δὲ 1450 συνέστησεν ἑταιρίαν μετὰ πλουσίου τινός ἀνθρώπου ἐκ Μαγεντίας, καλουμένου Φαύστου, ὅστις κατέβαλε τὰ ἀναγκαῖα κεφάλαια. Οἱ ἑταῖροι ἔλαβον εἰς βοήθειάν των Πέτρον τινὰ Σέφερον, ἱερέα, περίφημον διὰ τὴν καλλιγραφικὴν του ἰκανότητα. Ὁ Σέφερος οὗτος ἐφεῦρε τὴν τέχνην τοῦ χύνειν τοὺς τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν ἀπαιτουμένην σύνθεσιν τῶν δι' αὐτοὺς μετὰλλων· οὗτος προσέτι ἐφεῦρε καὶ τὴν τυπογραφικὴν μελάνην. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1456 ἐφάνη τὸ πρῶτον διὰ τῶν κινητῶν χαρακτῆρων τετυπωμένον βιβλίον, ὅπερ ἦτο λατινικὴ ἀγία Γραφή. Οἱ ἀντιγραφεῖς μοναχοὶ ἐταράχθησαν πολὺ, διότι ἔχανον τὰ ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς μεγάλα κέρδη των καὶ ἤρχισαν νὰ διαβάλλωσι τὸν Φαῦστον, ὡς ἔχοντα τάχα κοινωσίαν μετὰ δαιμόνων. Ἡ διαβολὴ αὕτη ἐπιστεύθη, διότι ὁ Φαῦστος δὲν ἔλεγε τὸ μυστικὸν τῆς τέχνης. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1462 κυριευθείσης τῆς Μαγεντίας, πολλοὶ τῶν ἑταίρων στοιχειοθετῶν τοῦ Φαύστου διεσκορπίσθησαν καὶ διέδωκαν τὴν τέχνην εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

5) Ἡ χαλκογραφικὴ ἐφευρέθη εἰς Γερμανίαν κατὰ τὸ ἔτος 1450 μ. Χ. Ὁ δὲ Δαγουέρρος Γάλλος τὸ ἔθνος, ἐφεῦρεν ἐσχάτως μέσα νὰ παρασκευάζῃ οὕτω τὰς μεταλλί-

νας πλάκας, ὥστε ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐνέργεια τοῦ φωτὸς ἀφ' ἑαυτῆς νὰ παραγάγῃ τὰς εἰκόνας. Ἡ ἐφευρέσις αὕτη καλεῖται πρὸς τιμὴν αὐτοῦ δαγουερότυπία. Ἐβελτιώθη δὲ ἤδη αὕτη πολὺ καὶ μετωνομάσθη φωτογραφία.

9) Τὰ δίοπτρα ἐφευρέθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σπίνα Φλωρεντιανοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, καὶ ἡ δύναμις τῆς ὕαλου βαθμηδὸν προήχθη εἰς τὴν τελειότητα, τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν ἤδη εἰς τὰ τηλεσκόπια.

§ 74. Καθεστῶτα τοῦ μέσου αἰῶνος.

Ἱεροδικεῖα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἰσπανίας ἦσαν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀνάμιγμα Μαύρων, Ἑβραίων καὶ Χριστιανῶν. Ἡ ἐξουσία ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ πάντας αὐτοὺς ὁμόφρονας, ἐὰν ἐπέβαλεν αὐτοῖς τὴν αὐτὴν πίστιν, τὴν χριστιανικὴν, καὶ τοῦτο χάριν ἰσχυροποιήσεως τοῦ κράτους διὰ τῆς ἐνότητος τῆς θρησκείας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὁ Φερδινάνδος ἀναδιωργάνωσε τὸ Ἱεροδικεῖον (1). Διοργανωθὲν δὲ πρῶτον εἰς Καστιλίαν κατὰ τὸ 1480, μετὰ τέσσαρα ἔτη συνεστάθη καὶ ἐν Ἀραγῶνι καὶ διετηρήθη, καίπερ μεγάλης ἀντιστάσεως γενομένης. Ἦτο δὲ τότε τὸ μόνον δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ταυτοχρόνως ὑπῆρχε καὶ εἰς τὰς δύο χώρας. Ὁ βασιλεὺς διώριζε τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ, τὸν μέγαν Ἱεροδίκη. Ἐκρίνοντο δὲ εἰς αὐτὸ κατ' ἀρχὰς οἱ Ἰουδαῖζοντες χριστιανοί, οἱ Μαῦροι οἱ ἀσπασθέντες τὸν χριστιανισμὸν κατ' ἐπιφάνειαν, τὸν μωαμεθανισμὸν δὲ πράγματι πρσεβέοντες,

(4) Ἱεροδικεῖον συνεστάθη πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 11' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' κατὰ τῶν αἰρετικῶν Ἀλβιγανῶν, ἀναδιωργανώθη δὲ κατὰ τὸ 1480 ἐν Ἰσπανίᾳ, ὕστερον δὲ ἐν Ἰταλίᾳ.

καὶ ὕστερον οἱ νεωτερίζοντες εἰς τὴν θρησκείαν ἢ τὴν πολιτικὴν. Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1484 οἱ ἱεροδίκαι ἔστειλαν εἰς τὴν πυρὰν περὶ τὰς 3,000 ἀνθρώπων. Προστατευόμενον δὲ τὸ ἱεροδικεῖον παρὰ τῶν βασιλέων, κατέστη ὄργανον δεσποτείας. Ὅ,τι ἐτάραττε μέγਾਲως τὰ πνεύματα, λέγει ὁ Ἰουδαῖος Μαριάνας, ἦτο νὰ βλέπη τις τὰ τέκνα ὑποβαλλόμενα, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἱεροδικείου τούτου, εἰς τὴν ποινὴν τῶν πατέρων των, νὰ ἀγνοῆ τις τὸν κατήγορόν του, νὰ μὴ ἤξεύρη τοὺς καθ' ἑαυτοῦ μάρτυρας. Τίποτε προσέτι δὲν ἐφαίνετο σκληρότερον τῶν μυστικῶν ἐκείνων ἐρευνῶν, αἵτινες ἐτάραττον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν κοινωνίαν. Ὁ Δομινικανὸς Θωμᾶς ὁ ἐκ Τορκεμάδης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἱεροδίκης. Κατὰ τὰ 48 ἔτη, καθ' ἃ πρῶστατο τοῦ ἱεροδικείου τούτου, 8,000 ἄνδρες παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας, 6,500 ἐκάησαν ἐν ἀνδρικήλῳ μετὰ τὸν θάνατόν των, καὶ 9,000 ὑπέστησαν τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμίας, τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων αὐτῶν, ἢ τὴν τῶν διὰ βίου δεσμῶν τιμωρίαν. Αἱ ἐξετάσεις ἐγίνοντο διὰ βασάνων. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1492 τὸ ἱεροδικεῖον κατέστη ἀρκετὰ ἰσχυρόν, ὥστε καὶ κατώρθωσε νὰ διώξῃ ἐκ τῆς Ἰσπανίας τοὺς Ἑβραίους, ἀφ' οὗ τοὺς ἐγύμνωσε. Τῷ ὄντι τοῖς ἀπηγορεύθη νὰ λάβωσι μεθ' ἑαυτῶν χρυσὸν ἢ ἄργυρον, μόνον δὲ ἐμπορεύματα ἠδύναντο ἀπερχόμενοι νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν. Ἡ Ἰσπανία, διὰ τῆς ἐξώσεως πρότερον τῶν Μαύρων, ὕστερον δὲ τῶν Ἰουδαίων, ἔχασε τοὺς νοσημονεστέρους καὶ τοὺς ἐνεργητικωτέρους τῶν κατοίκων τῆς.

Ἰπποτισμός.

Ὁ ἰπποτισμὸς ἐγεννήθη κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Ἰππῶται δὲ ἦσαν εὐγενεῖς ἄρματωλοὶ, ἀνατρεφόμενοι καὶ λαμβάνοντες τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὡς ἐξῆς· Δωδεκαετῆς περίπου εὐγενῆς νέος ἐπέμπετο εἰς τὴν αὐλὴν βαρῶνου

τινός ἢ εὐγενοῦς ἰππότου, καὶ ἐκεῖ ἡσχολεῖτο κυρίως περιποιούμενος τὰς δεσποίνας, καὶ γυμναζόμενος εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων, τὴν ἰππασίαν καὶ τὰ τοιαῦτα. Προχωρῶν εἰς ἡλικίαν καὶ πείραν τῆς χρήσεως τῶν ὄπλων κτώμενος καὶ ἱκανὸς πρὸς πόλεμον γενόμενος, καθίστατο ὑπασπιστής, ὑπηρετῶν τὸν ἰππότην φέρων τὴν ἀσπίδα αὐτοῦ κτλ. Εἴκοσι δὲ καὶ ἐνὸς ἔτους, τὸ συνηθέστερον, γενόμενος, προεπιβάλλετο εἰς τὸν βαθμὸν ἰππότη. Ἡδύνατό τις καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας ταύτης νὰ λάβῃ τὸν βαθμὸν τοῦτον, ἂν κατήγετο ἐκ πολλῶν εὐγενοῦς οἴκου, ἢ ἀπεδείκνυεν ἔξοχα προτερήματα. Πρὶν ἢ λάβῃ τὴν ἀξίαν ταύτην παρεσκευάζετο δι' ἐξομολογήσεως, νηστείας κτλ. Ἐγένετο εἴτα ἱεροτελεστία καὶ μετὰ ταῦτα, δίδων ὑπόσχεσιν, ὅτι θέλει εἶναι πιστὸς, θέλει προστατεύει τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ὄρφανά, ὅτι οὐδέποτε ἤθελε λέγει ψεύματα, οὐδὲ συκοφαντεῖ, ὅτι θέλει διάγει ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς ὁμοίους του κτλ. ἐλάμβανε τὴν *περίπτυσιν*, δηλ. ἐλαφρὸν διὰ τῆς πλευρᾶς τοῦ ζιφους κτύπημα εἰς τὸν λαιμὸν ὑπὸ τοῦ προχειρίζοντος αὐτὸν ἰππότη, λέγοντος συγχρόνως καὶ τὰ ἐξῆς τυπικὰ λόγια. « Προχειρίζομαι σε ἰππότην εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ, ἢ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔσο πιστὸς, τολμηρὸς καὶ καλότυχος ». Ἐγένετο δὲ ἡ τελετὴ αὕτη πολλάκις τὴν παραμονὴν μάχης, ἵνα διερεθισθῇ ὁ νέος ἰππότης εἰς ἀνδραγαθίας, ἢ μετὰ τὴν μάχην εἰς ἀμοιβὴν ἐξόχου γενναϊότητος.

Αἱ σταυροφορίαι κατέστησαν ἱερώτερον τὸ πνεῦμα τοῦ ἰπποτισμοῦ. Ἐποίησαν γνωστοὺς πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἰππότητας ὄλων τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν, καὶ ἔκτοτε παρατηρεῖται μεγάλη ὁμοιότης μετὰξὺ αὐτῶν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Τότε ἔγειναν τὰ θρησκευτικὰ τάγματα τῶν ἰπποτῶν, οἷον τὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὸ τῶν Ναϊτῶν (Νεωκώρων), τὸ τῶν Τευτόνων κτλ. Ὡς πάντα

δὲ τὰ ἀνθρώπινα συστήματα, οὕτω καὶ ὁ ἵπποτισμὸς περιέπεσεν εἰς εὐτέλειαν καὶ καταχρήσεις· ὅθεν διὰ πολλῶν κόπων ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις κατελύθη.

Ἄοιδοὶ δὲ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἔψαλλον τότε τοὺς ἄθλους τῶν ἵπποτῶν, οἵτινες καὶ ἀγῶνας καὶ μονομαχίας εἰς παλαίστρας καὶ ἐνώπιον θεατῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνεκρότουν. Εἰς τοὺς ἵπποτικούς τούτους ἀγῶνας ὁ νικητὴς ἐλάμβανε βραβεῖον ἐκ τῶν χειρῶν τῆς λεγομένης βασιλίσσης τῆς ὠραιότητος, ἐκλεγομένης ὑπὸ τῶν δεσποινῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος. Μετὰ τὴν παρακμὴν τοῦ ἵπποτισμοῦ κατέπαυσε βαθμηδὸν καὶ ἡ συνήθεια τῶν τοιούτων ἀγῶνων.

Τιμαριωτικὸν σύστημα.

(Φεουδαλισμός. Χωροδεσποτία).

Ὅνομάζουσιν οὕτω κατάστασιν πραγμάτων κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, προελθοῦσαν ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατακτήσεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ συνισταμένην εἰς εἶδος ὁμοσπονδίας δεσποτῶν, ὧν ἕκαστος εἶχε μὲν ἐξουσίαν ἡγεμονικὴν ἐπὶ τῶν κτημάτων του, ὑπέκειτο ὅμως ὡς μικρότερος εἰς τὸν ἀνώτερον, καὶ συνεδέοντο δι' ἀμοιβαίων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων. Ἐντεῦθεν προήρχετο διάκρισις μεταξὺ δεσποτῶν κυριαρχῶν καὶ ὑποτελῶν χωροδεσποτῶν. Ὑποτελὴς χωροδεσπότης ἦτο ὁ λαμβάνων ἀμοιβῆς χάριν, διὰ προσενεχθείσας ἐν πολέμῳ ὑπηρεσίας, ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν εἰς γῆν καὶ διὰ τοῦτο ἐξαρτώμενος ἐκ τοῦ δωρητοῦ, εἰς ἃν ὄφειλε πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν καὶ συνδρομὴν διὰ τῶν συμβουλῶν, διὰ τῶν χειρῶν του καὶ διὰ χρημάτων. Κυριάρχης δὲ ἦτο ὁ δωρούμενος τὸ κτῆμα καὶ διὰ τοῦτο ἔχων δικαίωμα ν' ἀπαιτῆ ὑπακοὴν παρὰ τοῦ ὑποτελοῦς αὐτοῦ. Συνέβαινε δὲ, ὥστε ὁ αὐτὸς χωροδεσπότης νὰ ἦναι κυριάρχης ὡς πρὸς ὑποτελεῖς, εἰς οὓς ἔδιδε μέρος τῶν εἰς αὐτὸν παρα-

χωρηθέντων κτημάτων, και ὑποτελής αὐτὸς εἰς ἐκεῖ-
νους παρ' ὧν ταῦτα ἔλαβε.

Κατ' ἀρχὰς πάντα σχεδὸν τὰ παραχωρούμενα τιμάρια (φέουδα) ἦσαν μεταβλητὰ, ἤγουν ἀφηροῦντο παρά τοῦ κατέχοντος και ἐδίδοντο ἑτέρῳ· ἐδίδοντο και τινα διὰ βίου· ἀλλὰ κατόπιν πολλὰ παρεχωροῦντο ὡς ἰδιοκτησία μεταβιβαζομένη ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν κληρονομικῶς· ἐπὶ πολὺ δὲ ὑπῆρχον συγχρόνως φέουδα προσωρινὰ, ἰσόβια και κληρονομικά. Καὶ εἰς μὲν τὴν Γαλλίαν, ἕνεκα τῆς ἐπιφόβου γενομένης εἰς τοὺς βασιλεῖς ἰσχύος τῶν κληρονομικῶν τιμάρια ἐχόντων, ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατηργήθησαν τὰ προνόμια τῶν χωροδеспοτῶν και ἡ βασιλεία ἔλαβε τὴν προσήκουσαν αὐτῇ ἐξουσίαν· εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν δὲν ἴσχυσαν οἱ αὐτοκράτορες νὰ καταπολεμήσωσι και καταβάλωσι τοὺς μεγάλους ὑποτελεῖς των, και ἐντεῦθεν ἔγειναν ἐκεῖ πολλὰ μικρὰ ἀνεξάρτητα κράτη, τῶν ὁποίων πολλὰ ὑφίστανται και μέχρι τῆς σήμερον, τινα δὲ τούτων προσηρτήθησαν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Πρωσίας πρὸ ὀλίγων ἐτῶν.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

(1500 μ. Χ. — 1821).

---

§ 75. Θρησκευτική μεταρρύθμισις ἐν τῇ Δύσει.

Ἡ ἀπροκάλυπτος πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ δεκάτου διήγειρε (1547 μ. Χ.) τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου μοναχοῦ καὶ καθηγητοῦ ἐν Βιττεμβέργῃ τῆς Σαξωνίας. Παρορμηθεὶς δὲ ἐκ τῆς ἀποδιδομένης εἰς ταῦτα προσοχῆς οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, προέβη εἰς φανεράν ἐξέλεγχιν τῶν δογμάτων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ οὕτω συνετάραξε τὰς βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις αὐτῆς ἐστηρίζοντο. Συγκληθεὶς διαίτης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Καρόλου πέμπτου ἐν Οὐορματίῳ, ἐπαρουσιάσθη ὁ Λούθηρος ὑπὸ ἐγγύησιν τοῦ Καρόλου αὐτοῦ καὶ ὠμίλησεν ἀφρόως περὶ τῶν δογμάτων του· διὰ τοῦτο ὁμῶς ἀφωρίσθη καὶ κατεδικάσθη εἰς περιορισμὸν τὸ 1520 μ. Χ. ἀλλὰ διεσώθη ἐκ τῶν συνεπειῶν τούτου διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας, ἀσπαζομένου τὰς ιδέας αὐτοῦ. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ καὶ πρόοδον τοῦ δυσκόλου αὐτοῦ ἔργου, ὁ Λούθηρος εἶχε τὴν σύμπραξιν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, οἷον τοῦ Σουίγγλιου, τοῦ Μελάγχθονος, τοῦ Καρολοσταδίου καὶ ἄλλων. Μεγίστη ὑπῆρχε πιθανότης, ὅτι ὁ παπισμὸς ἤθελε καταστραφῆ, τοῦλάχιστον εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Εὐρώπης, ἐὰν μὴ ἀνθίστατο ὁ

αυτοκράτωρ Κάρολος δ' Ε', ὅστις ἦτο καὶ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας.

Ἀποθανόντος τοῦ Φρειδερίκου, ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὁποίου ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Μελάγχθων συνέταξαν διατάξεις περὶ τῶν τύπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ τῆς λατρείας· αὗται δὲ διεκηρύχθησαν ὡς ἰσχύουσαι καθ' ὅλον τὸ Σαξωνικὸν Κράτος. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἠκολούθησαν ὅσοι τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν κρατῶν τῆς Γερμανίας δὲν ἀπεδέχοντο τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. Ἐπειδὴ δὲ εἰς δίκαιαν, γενομένην ἐν Σπείρα, ἐπετράπη μὲν νὰ φρονῶσι τὰ τῆς θρησκείας τῶν ἀκωλύτως οἱ λουθηρανίζοντες, ἀλλὰ τοῖς ἀπηγορεύθη νὰ μεταβάλλωσι τὴν λειτουργίαν καὶ νὰ προσηλυτίζωσιν ἄλλους εἰς τὸ δόγμα των, ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας καὶ ἄλλοι δμοδόξοι τοῦ Λουθηρανοῦ διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς περιοριστικῆς ταύτης ἀποφάσεως, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν ἔκτοτε οὔτοι *διαμαρτυρόμενοι*.

§ 76. Ἰσπανία. Κάρολος Ε'. Φίλιππος Β'.

Πορτογαλία.

Κυριεύσαντες (§ 58) οἱ Ἄραβες τὴν Ἰσπανίαν (717 μ. Χ.) περιώρισαν τοὺς ἕως τότε ταύτην ἐξουσιάζοντας Γότθους εἰς τὴν Ἀστουρίαν, ὄρεινὴν εἰς τὸ βόρειον τῆς χερσονήσου ταύτης χώραν. Κατισχύσαντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ ἀπόγονοι τούτων ἕνεκα τῆς διαιρέσεως τῶν Ἀράβων ἐκυρίευσαν τόπους τινὰς αὐτῶν καὶ ἱδρυσαν μικρὰ βασίλεια ἴδια. Διὰ τοῦ γάμου δὲ Φερδινάνδου βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος μετὰ τὴν Ἰσαβέλλαν, κληρονόμον τοῦ βασιλείου τῆς Καστιλίας, ἠνώθησαν τὸ 1474 εἰς ἓν τὰ μικρὰ ταῦτα βασίλεια. Συζευχθείσης δὲ τῆς μονογενοῦς θυγατρὸς τοῦ Φερδινάνδου Ἰωάννας μετὰ τὸν Φί-

λιπτόν υἱόν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ Α΄ περιῆλθεν ὁ θρόνος τῆς Ἰσπανίας εἰς τὸν ἐκ τοῦ γάμου τούτου γεννηθέντα υἱόν Κάρολον, ἀναγορευθέντα βασιλέα αὐτῆς τὸ 1516. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ πάππου του Μαξιμιλιανοῦ, ἐξελέχθη ὁ αὐτὸς καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας (1519), προτιμηθεὶς Φραγκίσκου τοῦ Α΄ τῆς Γαλλίας, ἀντιποιοιμένου καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν τῆς Γερμανίας στέμμα. Κατέστη οὕτως ὁ Κάρολος βασιλεὺς τῶν Κάτω χωρῶν (αἱ ὁποῖαι εἶχον περιέλθει εἰς τὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας ἐκ κληρονομίας), τῆς Ἰσπανίας, τῶν δύο Σικελιῶν καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἔτι δὲ κύριος ἐκτεταμένων ἐν Ἀμερικῇ κτήσεων. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεφύη ἄσπονδος μίσος μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ ἀποτυχόντος Φραγκίσκου τοῦ Α΄ τῆς Γαλλίας, ἐξεστράπησαν εἰς πολέμους φοικτοὺς πρὸς ἀλλήλους. Εἰς τὸν πρῶτον τῶν πολέμων τούτων ὁ Κάρολος ἠχημαλώτισε (1525) κατὰ τὴν ἐν Παβία μάχην Φραγκίσκον τὸν Α΄, ἀπήγαγεν αὐτὸν θριαμβευτικῶς εἰς Μαδρίτην, ὅπου τὸν ὑπεχρέωσε καὶ ὑπέγραψεν ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν Γαλλίαν συνθήκην.

Μακρὸς καὶ πεισματώδης πόλεμος μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων μοναρχῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας ἐπανελήφθη. Ὁ μὲν πρῶτος ὀδηγῶν 50,000 στρατοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, ἐν ᾧ δύο ἄλλοι ἰσχυροὶ στρατοὶ του εἰσέβαλον εἰς τὴν Πικαρδίαν καὶ τὴν Καμπανίαν. Ὁ δὲ Φραγκίσκος Α΄ τῆς Γαλλίας ἠρήμωσε τὴν χώραν, ἵνα μὴ εὕρη τίποτε ὁ ἐχθρὸς του, ὅστις ἤθελε διαβῆ ἐκεῖθεν, καὶ ὠχύρωσε τὰς πόλεις αὐτοῦ· ἐκ τούτου, μετὰ παρέλευσιν μηνῶν τινῶν, ἀσθένεια καὶ λιμὸς τοσοῦτον κατέθλιψαν τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε εὐχαριστεῖτο ἤδη νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ἐγένετο ἀναγκωχὴ ἐν Νικαία, μεσιτεία τοῦ Πάπα (1534). Μετὰ τὸν τέταρτον μεταξὺ των πόλεμον, καθ' ὃν ὁ Φραγκίσκος συνεμάχησε καὶ μὲ τοὺς Τούρκους,

ἵνα τὸν βοηθήσωσι, συνωμολόγησαν τῷ 1544 ἐν Κρεσπετιακῷ εἰρήνην,

Ἡ ἐπιθυμία Καρόλου τοῦ Ε' νὰ ταπεινώσῃ τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δύναμίν του ἐξηκολούθει νὰ φανερώνηται ἐκάστοτε. Ὅτε δὲ ἀπηλλάγη τῶν ἐμφυλίων πολέμων, εἰσέβηκεν ἐκ νέου εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ Ἑρρίκου Β', διαδόχου τοῦ Φραγκίσκου, ἀλλ' ἡ γενναία ἀντίστασις τοῦ Δουκὸς τῆς Γυτζίης ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Μετῶν ἀφ' οὗ ἀπώλεσε 80,000 ἀνδρῶν. Ἐν Γερμανίᾳ δὲ ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη ἐπὶ τέλους ἐπεραιώθη. Ἐν τῷ χρόνῳ δὲ τῆς συνθηκολογίας ταύτης ὁ Κάρολος μεγάλως κατέπληξε πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, παραιτηθεὶς τῆς μοναρχίας καὶ ἀποχωρήσας, ἵνα διανύσῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰούστου ἐν Ἰσπανίᾳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε μετὰ τρία ἔτη ἐν ἡλικίᾳ 58 ἐτῶν, 1558 μ. Χ.

Τὸν Κάρολον διεδέχθη εἰς μὲν τὴν Γερμανίαν, παραιτηθέντα τῆς αὐτοκρατορίας τὸ 1556, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φερδινάνδος, εἰς δὲ τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὰς αὐτῆς κτήσεις ὁ υἱὸς του Φίλιππος ὁ Β'. Οὐδέποτε μονάρχης ὡς ὁ Φίλιππος οὗτος ἀνέβη θρόνον ὑπὸ μεγαλείτερα ὠφελήματα. Τὰ Ἰσπανικὰ ὄπλα ἦσαν πανταχοῦ ἐπιτυχῆ καὶ τὰ πολέμια ἔθνη ὀμοθυμαδὸν ἐπεθύμουν ἀνάπαυσιν μετὰ τοσοῦτους συνεχῶς καταστρεπτικὸς πολέμους· ἡ εἰρήνη λοιπὸν ἀνευῶθη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας, συμπεριλαβοῦσα ἀμφοτέρων τοὺς συμμάχους, πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα τῆς Εὐρώπης κράτη.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀγγλία ἐπὶ τῆς βασιλείσσης Ἑλισάβετ ἐβοήθησε τοὺς Ὀλλανδοὺς, ἀποστατήσαντας ἀπὸ τῆς ἰσπανικῆς κυριαρχίας ἕνεκα τῆς σκληρότητος τοῦ Φιλίππου, ἐξώπλισεν οὗτος τρομερὸν στόλον, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν ἀκαταμάχητον, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ὀλλανδίας, ἐλπίζων νὰ κατα-

κτῆση τὴν Ἀγγλίαν καὶ καταστρέψῃ οὕτω καὶ τὴν ἑστίαν τῆς θρησκείας τῶν διαμαρτυρομένων. Ὁ μέγιστος οὗτος στόλος, συνιστάμενος ἐξ 130 πλοίων, φερόντων 50,000 ἀνδρῶν πρὸς ἀπόβασιν εἰς Ἀγγλίαν, διασκορπισθεὶς καὶ κατασυντριφθεὶς ὁ πλεῖστος ἐκ δεινῆς τρικυμίας, κατενικήθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας (1588). Συνέτεινε δὲ τοῦτο μέγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς αἰρέσεως τῶν διαμαρτυρομένων καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ κατέστρεψε τὴν μεγίστην ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἡ Ἰσπανία ἐπὶ τῶν γειτόνων αὐτῆς, καὶ ἔκτοτε ἐταπεινώθη τὸ ἰσχυρὸν καὶ ὑπερήφανον τοῦτο κράτος.

§ 77. Γαλλία, σφαγὴ τῶν Οὐγενόττων.

Ἐρρίκος Δ'. κλπ.

Ἐν Γαλλίᾳ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἔκαμον μεγάλας προόδους. Πρὸς αὐτοὺς, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καλουμένους ἐμπαικτικῶς Οὐγενόττους (δηλ. νυκτερινὰ φαντάσματα, διότι ἐκ φόβου ἐτέλουν νύκτα τὰ τῆς θρησκείας των), δυσμενέστατα διέκειντο αἰαυλαὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας, αἵτινες συνηνώθησαν ἤδη εἰς ἱερὰν συμμαχίαν· ἐκ τούτου δὲ ἀδιάλλακτος ἐμφύλιος πόλεμος ἐλυμαίνετο ἐπὶ τινὰ ἔτη πολλὰς ἐν Γαλλίᾳ ἐπαρχίας. Ὁ δούξ τῆς Ἀνδεγαυίας ὠδήγει τοὺς καθολικοὺς· οἱ δὲ διαμαρτυρόμενοι ὠδηγοῦντο ὑπὸ τοῦ Κολίνη καὶ τοῦ πρίγκηπος Κονδέας.

Ἡ αὐτὴ τῶν Παρισίων ἀπεφάσισεν ἤδη διὰ δόλου νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Οὐγενόττους. Γενομένης προσποιητῆς ἀνακωχῆς, ἐν ῥητῇ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ, κατὰ συνεννόησιν μὲ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καθολικοὺς, τὴν 9 μ. μ. ὥραν τῆς παραμονῆς τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου (1572 μ. Χ.), ὅτε ἦσαν προσκεκλημένοι εἰς Παρισίους οἱ ἐπισημότεροι τῶν Οὐγενόττων εἰς αὐλικὸν γάμον, δοθέντος σημείου,

οἱ καθολικοὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων ἀπροσδοκῆτως καὶ κατέσφαξαν ἐν Παρισίοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις περὶ τὰς 70,000 ἐξ αὐτῶν.

Ἡ εἰδήσις δὲ τῆς σατανικῆς ταύτης πράξεως, διὰ τῆς ὁποίας 70,000 ἀνθρώπων ἔτυχον προδοτικοῦ θανάτου, ἠκούσθη ἐν Ῥώμῃ καὶ Ἰσπανίᾳ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ πάνδημοι εὐχαρισταὶ ἔγειναν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν διὰ συμβάν, τὸ ὁποῖον ὑπετέθη, ὅτι ἤθελε τείνει εἰς ἐξολόθρευσιν τῆς ἐκτεταμένης καὶ φοβερᾶς αἰρέσεως τῶν διαμαρτυρομένων.

Κάρολον τὸν Θ' τῆς Γαλλίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ εἰρημένη μαιφονία τῶν Καλβινιστῶν, διεδέχθη, ἀποθανόντα τὸ 1595, Ἐρρίκος ὁ Γ', ὅστις ἔνεκα τῆς διαγωγῆς του περιεφρονήθη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ὀπαδῶν του ἐδόλοφονήθη δὲ ἐν ἀγίῳ Κλαυδίῳ ὑπὸ τινος μοναχοῦ καὶ ἐξηλήφθη οὕτως ἢ ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Βαλεσίας βασιλικῆ γενεᾶ.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ πρῶτος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βουρβῶνων τῆς γενεᾶς τῶν Καπετῶν Ἐρρίκος ὁ Δ' (1589), ὀνομασθεὶς βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ Ναβάρρας. Ἴνα δὲ καθησυχάσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἔνοπλον ἀντίπραξιν καὶ τὸ μῖτος τῶν καθολικῶν, ἠρνήθη τῷ 1593 τὰ δόγματα τῶν διαμαρτυρομένων, τὰ ὁποῖα ἐπρέσβευεν, ἀλλὰ διὰ θεσπίσματος, ἐν Νάντη ἐκδοθέντος, ἐξησφάλισε τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν διαμαρτυρομένων καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς ὀχυρὰ φρούρια διὰ πάντα ἐνδεχόμενον κίνδυνον.

Ἐσυχάσας οὕτως, εἰσήγαγε τάξιν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ βασιλείου του, ἠλάττωσε τοὺς φόρους, ἐνεψύχωσε τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἠσχολεῖτο διὰ τῶν μεσιτειῶν του νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς ἐρίζοντας ἄλλους ἡγεμόνας, νὰ φέρῃ ἰσορροπίαν εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας, τοῦ ὁποίου οἱ γόνοι ἐβασίλευον ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ

Γερμανία. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν εἰρημένων τούτων ἐπιχειρήσεων του ἐδολοφονήθη ὑπό τινος μοναχοῦ ὀνόματι Ῥαββαλλάκου ἐν Παρισίοις τὸ 1617.

Ὁ τούτου διάδοχος Λουδοβίκος ὁ ΙΓ' κατέθλιψε μὲν τοὺς ἐν Γαλλίᾳ διαμαρτυρομένους, ἀλλὰ ἐβουήθησαν τοὺς ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου (§ 78) μὲ χρήματα καὶ στρατὸν, διὰ νὰ ἐξασθενήσωσι τὴν ἰσπανοαυστριακὴν δύναμιν.

Λουδοβίκος ὁ ΙΔ', υἱὸς Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ', ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1643 μέχρι τοῦ 1715. Μολονότι κατὰ τὸ 1688 πᾶν γειτονεῦον εἰς τὴν Γαλλίαν κράτος ἠνώθη μετὰ τῆς Ἀγγλίας κατ' αὐτοῦ, ἐνίκησεν ὅμως πάντας καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1697 συνωμολόγησεν εἰρήνην ἐπὶ ὅροις, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐπέβαλεν. Τὸ 1701 θανόντος ἀκλήρου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Καρόλου τοῦ Β', ὁ Λουδοβίκος ἤθελε, λόγῳ κληρονομικῶ, τὸν ἔγγονόν του Φίλιππον τῆς Ἀνδεγαυῆς βασιλέα τῆς Ἰσπανίας ἀντὶ Καρόλου τῆς Αὐστρίας· κατώρθωσε δὲ μετὰ δωδεκαετῆ πόλεμον (1701—1713), εἰς ὃν πολλάκις ἠττήθησαν οἱ Γάλλοι ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην ἐπὶ μᾶλλον ὠφελίμοις πρὸς αὐτὸν ὅροις, καὶ ὁ ἔγγονός του ἔλαβε τὸ στέμμα τῆς Ἰσπανίας.

Ὁ Λουδοβίκος οὗτος τὸ 1685 κατέλυσε τὸ ὑπὲρ τῶν διαμαρτυρομένων θέσπισμα τῆς Νάντης Ἐρρίκου τοῦ Δ' καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἠναγκάσθησαν οἱ μὲν διὰ μέτρων πολλῶν σφόδρα σκληρῶν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν καθολικὴν θρησκείαν, οἱ δὲ, καὶ μάλιστα οἱ νοσημονέστεροι καὶ οἱ ἀξιώτεροι τῶν ὑπηκόων του, νὰ μεταναστεύσωσι καὶ νὰ ἐνωθῶσι μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας καὶ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν τὰς τέχνας καὶ τὴν βιομηχανίαν τῆς πατρίδος των. Μ' ὅλα ταῦτα ἡ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' θεωρεῖται ὡς λαμπρὰ, ἔνεκα τῆς ἐνθαρρύνσεως τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1715.

§ 78. Τριακονταετής πόλεμος.

Οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐφθονοῦντο μεταξύ των. Ἐπειδὴ δὲ συνεμάχησαν τὸ 1608 οἱ ἐν Γερμανίᾳ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν καθολικῶν ἡγεμόνων, ἐκ τούτου προῆλθε πόλεμος διαρκέσας τριάκοντα ἔτη. Ἐν Βοημίᾳ ἡ θρησκεία τῶν διαμαρτυρομένων, διαδιδομένη ὁσημέραι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κράτη τῆς Αὐστρίας, ἐπέτυχεν ἐλευθεριῶν καὶ προνομίων διὰ διατάγματος, ὑπερβιασθεὶς ἐξέδωκε Ῥοδόλφος ὁ Β΄ τὸ 1609. Δυνάμει τούτου αἱ πόλεις καὶ οἱ εὐγενεῖς ἠδύναντο νὰ οἰκοδομῶσιν ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα. Ὅθεν ἐν τῷ πολιχνίῳ Κλοστερκάμβη καὶ ἐν Βρωνοὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἔκτισαν ἐκκλησίας. Ὁ τοῦ Ῥοδόλφου διάδοχος Μαθθίας (1612) διέταξεν ἡ μὲν ἐκκλησία τῆς Κλοστερκάμβης νὰ κρημνισθῆ, ἡ δὲ τῆς Βρωνοῦς νὰ κλεισθῆ. Ὅτε δὲ οἱ διαμαρτυρόμενοι παρεπονέθησαν διὰ τὰ γινόμενα εἰς τὸν Μαθθίαν, οὗτος ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς ἀπειλητικῶς. Διεδόθη, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπάντησις συνετέθη ἐν Πράγᾳ, καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐγνώριζε τοῦτο. Ὅθεν τὴν 23 Μαΐου, ὅτε τὸ αὐτοκρατορικὸν συμβούλιον συνηθροίσθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Πράγας, ἀπεσταλμένοι ἐκ τῶν κρατῶν τῶν διαμαρτυρομένων συνηθροίσθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμβουλίου ὠπλισμένοι καὶ ἡρώτων ἕάν τις τῶν συμβούλων μετέσχε τῆς συντάξεως τοῦ διατάγματος. Δύο δὲ τῶν συμβούλων, μισητοὶ ἤδη εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους, ἀποκριθέντες ἀποτόμως εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους, ἐρρίφθησαν παρ' αὐτῶν ἐκ τοῦ παραθύρου εἰς τὴν ξηρὰν τάφρον τῆς ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἐσώθησαν σχεδὸν ἀβλαβεῖς. Οἱ διαμαρτυρόμενοι τότε ἔλαβον τὰ ὄπλα, ἀρχηγοῦντος τοῦ κόμητος τοῦ Θόρνου. Ἡ συμμαχία αὕτη ἀπέστειλεν ἐπικουρικὸν σῶμα εἰς Βοημίαν, ὀδηγούμενον ὑπὸ τοῦ γενναίου Ἑρνέστου, κόμητος τῆς Μαν-

σφέλδης· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ διέταξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ νὰ εἰσβάλῃ εἰς Βοημίαν. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ταραχῶν τούτων ὁ Ματθίας ἀπέθανε (1619) καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Φερδινάνδος Β΄.

Οἱ Βοημοὶ, γνωρίζοντες τὴν πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους δυσμένειαν τοῦ Φερδινάνδου, ἐκήρυξαν αὐτὸν ἔκπτωτον τῶν ἐπὶ τοῦ βοημικοῦ στέμματος δικαιωμάτων, καὶ ἐξέλεξαν ἡγεμόνα τῶν τὸν παλατῖνον Φρειδερίκον τὸν Ε΄. Τὸ προσεχὲς ἔτος πλησίον τῆς Πράγας μεγάλη νίκη τῶν στρατευμάτων τῆς τῶν καθολικῶν συμμαχίας καὶ ἡ ἐκ τούτου φυγὴ τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου διέλυσε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Βοημῶν καὶ ὑπετάγησαν πάλιν οὗτοι εἰς τὴν Αὐστρίαν. Μετὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος διέταξεν ἵνα οἱ διαμαρτυρόμενοι παραιτήσωσι πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποκτήσει ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης τοῦ 1555. Ἐν τῇ κρίσιμῳ ταύτῃ περιστάσει ἐφάνη βοήθης τῶν διαμαρτυρομένων (1628) ὁ τῆς Σουηδίας βασιλεὺς Γουσταῦος Ἀδόλφος, ὅτε ἐπολιορκεῖτο ἡ Στρανσούλδη ὑπὸ τοῦ ἐξ 100,000 ἀνδρῶν στρατοῦ τοῦ περιβοήτου στρατηγοῦ τῆς Αὐστρίας Βοημοῦ Οὐάλλενσταῖνου. Σφόδρα δὲ ζηλωτῆς τῆς θρησκείας αὐτοῦ ὁ εἰρημένος βασιλεὺς τῆς Σουηδίας καὶ ἠρεθισμένος ἕνεκα πολλῶν ἀδικιῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς αὐτὸν ὁ τῆς Αὐστρίας αὐτοκράτωρ, ἀπεβιβάσθη εἰς Πομερανίαν τὴν 24 Ἰουλίου 1630, φέρων στρατὸν ἐκ 30,000 ἀνδρῶν· καὶ ἐδίωξε μὲν τὰ αὐτοκρατορικά στρατεύματα, ὅπου καὶ ἂν ἐνεφανίσθησαν, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἄλωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μαγδεμβούργου ὑπὸ τοῦ βαυαροῦ στρατηγοῦ Τίλλου τοῦ 1631, ἀλλ' αὐξήσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διὰ συμμαχίας μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τινῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας οἷον τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τῆς Σαξωνίας, καὶ καταστρέψας τὸν στρατὸν τοῦ Τίλλου ἐν τῇ μάχῃ τῆς Λειψίας (7 Σεπτεμβρίου 1631), ὑπέβαλε τὸν αὐτοκράτορα

καὶ τοὺς συμμάχους αὐτοῦ εἰς ἐσχάτην στενοχωρίαν διὰ τῶν νικῶν τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ καὶ τῆς βοήθειας τῶν συμμάχων ἐν Οὐεστφαλία καὶ Κάτω Σαξωνία καὶ διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Σαξόνων εἰς τὴν Βοημίαν. Ὁ Γουσταῦος ἠλευθέρωσε τοὺς διαμαρτυρομένους ἐν τῇ Φραγκωνία ἀπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἐκυρίευσε τὴν Μαγουντιάν, ἔγεινε κύριος τοῦ Παλατινάτου καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βαυαρίαν. Ταυτοχρόνως δὲ ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας κατέλαβε τὴν Πράγαν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ ἐφοβήθη, μήπως καὶ αὐτὴ ἡ Βιέννη ἦθελε πολιορκηθῆ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων τῶν διαμαρτυρομένων ἐν Γερμανία. Ἄλλ' ὅτε ὁ Οὐαλλενσταῖνος διωρίσθη πάλιν ἀρχιστράτηγος τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ὁ Γουσταῦος ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ τῆς Βαυαρίας. Γενομένης δὲ φονικῆς μάχης ἐν Λυκένῃ τῆς Σαξωνίας (Νοεμβρίου 6, 1642), ὁ Γουσταῦος ἐνίκησε μὲν, ἀλλ' ἐθανατώθη. Τότε δὲ ὁ ἀρχιγραμματεὺς αὐτοῦ Ὁξενστιέρνης διὰ τῶν ἐμπείρων αὐτοῦ διαπραγματεύσεων κατώρθωσε τὴν συμμαχίαν τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ γενναῖος δούξ Βερνάρδος τῆς Οὐείμάρης καὶ ὁ Γουσταῦος Ὅρνος ἀνεδείκνυον τὰ σουηδικὰ στρατεύματα νικηφόρα ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Γερμανίαν. Ὅχι ὀλίγον πρὸς τούτοις συνετέλεσε καὶ ἡ ὑποπτος διαγωγὴ τοῦ Οὐαλλενσταῖνου, ὁ ὁποῖος ἀποσυρθεὶς εἰς Βοημίαν τὸ 1634, κατηγορήθη ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ μυστικῶν ἀπεσταλμένων τοῦ αὐτοκράτορος. Ἄλλὰ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν πάλιν ἕνεκα τῆς φονικῆς μάχης τῆς Νορτλιγγένης τὸ 1634. Ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας ἠνώθη καὶ αὐτὸς ἐν τῇ εἰρήνῃ τῆς Πράγας τὸ 1638 μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τῆς Σουηδίας. Ἐπειδὴ δὲ κράτη τινὰ τῆς αὐτοκρατορίας μετέσχον ταύτης τῆς εἰρήνης, οἱ Σουηδοὶ ἠναγκάσθησαν, συνδεόμενοι στενότερον μετὰ τῆς Γαλλίας, νὰ ζητήσωσι τὴν προστασίαν αὐτῆς διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν δὲ τοῦ Βε-

νάρδου τῆς Ουεϊμάρης ἐν τῷ ἄνω Ῥήνω καὶ τοῦ Σουηδοῦ στρατηγοῦ Βανέρου, εἰσβαλόντος τὸ 1638 εἰς Βοημίαν, ἔγειναν πάλιν φοβεροί. Ὁ Σουηδὸς στρατηγὸς Τορστενσὼν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος διήλθε διὰ πάσης τῆς Γερμανίας, κατετρόμαξε τὴν Αὐστρίαν, ἐταπείνωσε τὸν βασιλέα τῆς Δανίας καὶ ὑπερεπλήρωσε τὴν Σουηδίαν δόξης, τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βερνάνδου, δουκὸς τῆς Ουεϊμάρης 1639, ἡ Γαλλία συμμετέσχε σπουδαίως τοῦ πολέμου τούτου· καίτοι δὲ κατὰ πρῶτον τὰ στρατεύματα ταύτης μικρὸν συνετέλεσαν καὶ ἐνίκηθησαν μάλιστα ἐν Δυττολιγγένη τὸ 1648. ἐκέρδησαν ὅμως μετὰ ταῦτα λαμπρὰς νίκας κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ βαυαρικῶν στρατευμάτων.

Τέλος δὲ ἡ ἄλωσις τῆς Πράγας ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ στρατηγοῦ Κκινισμάρκου (Ἰουλίου 25, 1645), ἠνάγκασε Φερδινάνδον τὸν Γ' (ὁ Φερδινάνδος ὁ Β' ἀπέθανε πρὶν, τὸ 1637) νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην, ἡ ὁποία ὑπεγράφη ἐν Οὐεστφαλίᾳ τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1648. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου ἀποκατεστάθη πάλιν, οἱ διαμαρτυρόμενοι ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ ἐξασκῶσιν ἐλευθέρως τὰ τῆς θρησκείας των καὶ ὅμοια πρόνομια πρὸς τὰ τῶν καθολικῶν. Κατὰ ταύτης ὅμως ὁ Πάπας διεμαρτυρήθη, ἀλλὰ ματαίως. Μέρος τῆς Πομερανίας ἐδόθη εἰς τὴν Σουηδίαν, καὶ ἡ Ἀλσάκη εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Ἑλβετία καὶ ἡ Ὁλλανδία ἐκηρύχθησαν ἀνεξάρτητοι, ὅλαι δὲ αἱ κατακτηθεῖσαι ἀποικίαι παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, καὶ τὸ κράτος τοῦτο ἤδη ἔφθασεν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τοῦ μεγαλείου του, ἡ δὲ Γερμανία ἐξέπεσε πολὺ, διότι πλεῖσται πόλεις αὐτῆς κατεστράφησαν.

§ 79. Ῥωσσία.

Τὴν ἐνάτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἡ Ῥωσσία κατω-

κεῖτο ὑπὸ διαφόρων σκυθικῶν καὶ ταρταρικῶν φύλων καὶ ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ καὶ ἀνεξάρτητα κράτη, τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα ἦσαν τὸ Κίεβον καὶ ἡ Νοβγοροδία. Τὸ 850 ἐκ Σκανδιναυίας ἡγεμῶν τις ὀνόματι Ρούρικος ἐκυρίευσε τὴν Νοβγοροδίαν καὶ θεωρεῖται οὗτος ὡς ὁ πρῶτος τῆς Ῥωσσίας κυριάρχης. Ἐπὶ Βλαδิมήρου τοῦ μεγάλου 980 — 1015 εἰσῆχθησαν εἰς Ῥωσίαν ἡ χριστιανικὴ ὀρθόδοξος πίστις, αἱ τέχναι, τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅπως οὖν σταθερὰ κυβερνήσεις. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου διεμοίρασαν τὴν χώραν οἱ υἱοὶ του καὶ ἐπὶ ἑκατὸν σχεδὸν ἔτη ὑπέστη τὰ πάνδεινα ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων καὶ εἰσβολῶν τῶν γειτόνων τῆς Πολωνῶν. Τὸ 1223 εἰσβαλόντες εἰς αὐτὴν οἱ Τάρταροι, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ζίγγις-Χάν (ἴδε § 65) κατέστρεψαν τὰς πόλεις, κατέσφαξαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας οἱ Ῥῶσοι ἡγεμόνες διετέλουν ὑποτελεῖς τῶν κατακτητῶν τούτων. Τὸ 1462 Ἰβάν (Ἰωάννης) ὁ μέγας, ὁ διὰ τὸν ἄγριον χαρακτῆρά του ἐπονομασθεὶς Τρομερὸς ἀπηλευθέρωσε τὴν Ῥωσίαν τῆς ὑποτελείας, συνήνωσεν εἰς ἓν τὰς διαφόρους αὐτῆς ἡγεμονίας, καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τὴν Μόσχαν· μάλιστα δὲ ἤρχισε νὰ ἀποβλέπη καὶ εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου. Ὁ ἔγγονος τούτου Ἰβάν Βασιλειάδης βασιλεύσας τὸ 1533, ἔλαβε πρῶτος τὸ ὄνομα Κζάρος (Καῖσαρ), κατέστειλε τὰς τῶν Ταρτάρων ἐπιδρομὰς καὶ συνέστησε τὸ στρατιωτικὸν τάγμα τῶν Στερλιτῶν (τοξοτῶν) καὶ διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Σιθηρίας ὑπερεδιπλασίασε τὴν ἑκτασιν τοῦ βασιλείου.

Τὸ 1613 ἀναγορευθέντος ὑπὸ σύμπαντος τοῦ λαοῦ Κζάρου Μιχαὴλ τοῦ Ῥωμανοφ, τὸ γένος ἔλκοντος ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Ρουρίκου, ἡ Ῥωσσία ἤρχισε νὰ μεγαλύνηται καὶ σπουδαία νὰ καθίσταται πλέον ἐν ταῖς μοναρχίαις τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Καὶ ἀπέβαλε μὲν ὁ

Κζάρος μέρη τινά τοῦ βασιλείου του, παραχωρηθέντα εἰρήνης χάριν εἰς τὰ γειτονικά κράτη, ἔνθεν μὲν τὴν Σουηδίαν, ἔνθεν δὲ τὴν Πολωνίαν, ἀλλ' ἔκτισε φρούρια, προσεκάλεσε ξένους ἐμπείρους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, προήγαγε τὴν ἐμπορίαν διὰ συνθηκῶν ὠφελίμων μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐβεβλίωσε τὸ στρατιωτικόν του. Ἀλλὰ τῆς Ῥωσσίας τὸ μεγαλεῖον ἀπέκειτο εἰς τὸν τὸ 1689 ἀναβάντα τὸν θρόνον Πέτρον τὸν Μέγαν.

Οὗτος ἦτο ὁ νεώτατος υἱὸς τοῦ Κζάρου Ἀλεξίου δεκαεπταετῆς δὲ τὴν ἡλικίαν ἐβασίλευσε μόνος, περιορίσας εἰς μοναστήριον τὴν ἕως τότε ἐπ' ὀνόματί του βασιλεύουσαν ἀδελφὴν του Σοφίαν, παραμερίσας δὲ καὶ τὸν ἀνίκανον ἀδελφόν του Ἰβάν.

Καὶ πρῶτον ὁ μέγας τῷ ὄντι οὗτος ἡγεμὼν ὑπέβαλε τὸν ἄτακτον ἕως τότε στρατόν του εἰς εὐρωπαϊκὴν πειθαρχίαν, εἶτα δὲ ἐκυρίευσε τὴν Ἀζόφην παρὰ τῶν Τούρκων τὸ 1694. Διευθετήσας δὲ τὰ ἐσωτερικά τοῦ βασιλείου του μετέβη εἰς Ὀλλανδίαν, Ἀγγλίαν καὶ ἄλλας χώρας πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων ναυπηγικῆς καὶ ἄλλων μηχανικῶν ἐπιστημῶν καὶ παραλαβὴν τεχνιτῶν, ἵνα τὸν συνδράμωσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων σχεδίων του.

Ἐπαναστατησάντων τὸ 1698 ἐν Ῥωσσίᾳ τῶν Στερελιτῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπισπεύσῃ ὁ Πέτρος τὴν εἰς Ῥωσσίαν ἐπάνοδόν του· ἐλθὼν δὲ κατήργησε τὸ φοβερὸν αὐτὸ τάγμα, πλείστους ὅσους φονεύσας, καὶ ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ πλησιοχώρους τοῦ βασιλείου του χώρας, αἵτινες τῷ ἐχρειάζοντο, ἵνα ἔχη λιμένας εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Ἡττηθεὶς πολυλάκις ὑπὸ τοῦ περιφήμου βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ IB', καὶ μάλιστα ἐν Νάρβα (μ. Χ. 1700), ἐνθα 100,000 Ῥώσσιων κατετροπώθησαν ὑπὸ 8,000 Σουηδῶν, δὲν ἀπεθαρβύνθη, ἀλλὰ μάλιστα ἔλεγεν, ὅτι νικῶντες ἡμᾶς οἱ Σουηδοὶ, θὰ μᾶς διδάξωσι νὰ ταῦς νικῶμεν.

᾽Οφεληθεῖς δὲ ἐκ τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ εἰρημένου βασιλέως τῆς Σουηδίας εἰς τὸν πρὸς τοὺς Πολωνοὺς καὶ τοὺς Σάξωνας πόλεμον, ἐκυρίευσεν ἐκ τῶν χωρῶν αὐτοῦ τὴν Ἰγερίαν καὶ τὴν Καρθλίαν καὶ τὸ 1702 τὴν πόλιν Μαριεμβούργον· τὸ δὲ ἐπιὸν ἔτος ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς Πετροπόλεως, καὶ τὸ 1709 ἐνίκησε κατὰ κράτος ἐν Πουλτόβα τὸν εἰρημένον Κάρολον IB'. Οὗτος ἤδη διηρέθισε κατὰ τοῦ Πέτρου τοὺς Τούρκους, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ περικυκλώσαντες μὲ 200,000 ἐμπειροπολέμου στρατοῦ τὴν μικρὰν τοῦ Πέτρου παρεμβολήν, ἔφεραν αὐτὸν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐσώθη, φθείρας διὰ δωροδοκίας τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Τούρκων, κατ' εἰσήγησιν νέας τινὸς, ὀνόματι Αἰκατερίνης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐνουμφεύθη ἐπισήμως ὕστερον· ἐσώθη δὲ οὕτω μετὰ τῶν στρατιωτῶν του ἀπολέσας ὅμως τὴν Ἀζόφην (1711). Ἀσφαλίσας δὲ τὰς ἐν τῇ Βαλτικῇ κτήσεις του, προσέλαβεν ὕστερον, θανόντος Καρόλου τοῦ IB', διὰ συνθήκης (1712) τὴν Λιβονίαν, Ἐσθονίαν, Ἰγγρίαν καὶ μέρος τῆς Φιλλανδίας. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ (1716—1717) ἀπῆλθεν ἐκ δευτέρου εἰς Εὐρώπην πρὸς τελειοποιήσιν τῶν πρακτικῶν γνώσεών του· εἰσήγαγε δὲ εἰς Ῥωσίαν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῆς συγκλήτου αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσιῶν, ὀνομασθεὶς μέγας, ὡς καὶ τῷ ὄντι ἦτο. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1725 ἀφ' οὗ ἤδη εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὸ κράτος του τὰς τέχνας τῆς εἰρήνης καὶ συστήσει ἐν Πετροπόλει τὴ πρωτευσούση τοῦ βασιλείου του Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν. Πρὶν δὲ ἀποθάνη ἔχρισεν αὐτοκράτειραν τὴν γυναῖκά του Αἰκατερίναν Α', ἣτις διετήρησε τὴν ἀκμαίαν κατάστασιν τοῦ βασιλείου μέχρι τοῦ θανάτου της, συμβάντος δύο ἔτη μετὰ τὸν τοῦ ἀνδρός της.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων τῆς Ῥωσίας περίφημος κατέστη ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσα τὸ 1762 Αἰκατερίνα ἡ Β', ἣτις, τὰ σχέδια τοῦ μεγάλου Πέτρου ἐνεργήσασα,

προσεκτήσατο εἰς τὸ κράτος τῆς τὴν Ταυρικὴν χερσόνησον (Κριμαίαν), τὴν μικρὰν Ταρταρίαν, τὴν Λιθουανίαν, τὴν Κουρλανδίαν, μέρος μέγα τοῦ Καυκάσου καὶ ἐν ταῖς γενομέναις διανομαῖς τῆς Πολωνίας (1772 καὶ 1795) τὸ ἥμισυ μέρος αὐτῆς.

Παῦλος ὁ υἱὸς τῆς, διαδεχθεὶς αὐτὴν τὸ 1795, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν, καὶ οἱ στρατοὶ αὐτοῦ ἐπροχώρησαν μέχρις Ἑλβετίας (1799). Τοῦτον δολοφονηθέντα ὑπὸ τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους του, διεδέχθη Ἀλέξανδρος ὁ Α΄, ὅστις, καίπερ πολεμήσας πρὸς τὸν Ναπολέοντα, καὶ ἀποτυχῶν, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, προσεκτήσατο τὴν Φινλανδίαν, τὴν ἀνατολικὴν Βοθνίαν, τὴν τῆς Τουρκίας Βασαραβίαν καὶ τὴν Γεωργίαν (1815).

Ὁ τοῦτον διαδεξάμενος Νικόλαος Α΄, προσέθηκεν εἰς τὸ κράτος του τὴν Περσικὴν Ἀρμενίαν καὶ τόπους τινὰς παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουναβίου, συνετέλεσε δὲ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου δικαιωμάτων τῶν ὀρθοδόξων.

§ 80. Ἑλληγες καὶ Τοῦρκοι (1453—1715).

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπέκυψεν ἤδη, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἡ ἐν τῇ ἀλωθείᾳ παρ' αὐτῶν Κωνσταντινουπόλει σφαγὴ καὶ διαρπαγὴ διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἡμέρας, διετάχθη δὲ ἡ κατάπαυσις τῆς, ἵνα μὴ ἐρημωθῇ καθ' ὀλοκληρίαν ἡ μητρόπολις αὐτῆ. Καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σφαγῆς δὲ σωθέντων ἀφηρέθησαν τὰ καλλίτερα κτήματα καὶ αὐτοὶ ἀπεκλείσθησαν πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὑπεχρεώθησαν δὲ τοῦντεῦθεν νὰ ἐξαγοράζωσι κατ' ἔτος τὴν ὑπαρξίν των πληρώνοντες ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας χιράτσιον, δηλ. προσωπικὸν ἢ ἐπικεφάλιον φόρον· ἔπαινον

δὲ οἱ ἐκπορθηταὶ καὶ τὰ νεαρὰ τέκνα τῶν χριστιανῶν, ἅτινα ἀνέτρεφον ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ καὶ κατέτασσον εἰς τὸ τῶν Γιανιτσάρων τάγμα. Ὁ Μωάμεθ, νομίσας συμφέρον νὰ φεισθῆ τῆς θρησκείας τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, διέταξε νὰ προχειρισθῆ νέος πατριάρχης ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος· προχειρίσθη δὲ ὡς τοιοῦτος ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ἐπονομασθεὶς Γεννάδιος, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος. Ἡ ἀγία Σοφία ὅμως καὶ αἱ ὠραιότεραι ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς τζαμιά.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Μωάμεθ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐπιλοιποῦ κράτους εὐχερῶς· ὁ Σκενδέρμπεης ὅμως ἔμεινεν ἀγέρωχος ἀπέναντι τοῦ τρομεροῦ κατακτητοῦ, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διετέλει ὢν. Ὁ Μωάμεθ ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν (1454) συνθήκην ὑποταγῆς ἐπὶ μετρίῳ φόρῳ, ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀπέρριψεν αὐτὴν καὶ ὀχυρώσας τὴν Κρούϊαν δις κατετρόπωσε τὸν ἐχθρικὸν στρατόν· καὶ τότε μὲν ἕνεκεν ἄλλων ἀσχολιῶν δὲν ἐξεστράτευσε πάλιν κατ' αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ, περὶ δὲ τὸ 1465 εἰσέβαλεν εἰς Ἀλβανίαν μετὰ 200,000 ἀνδρῶν καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κρούϊαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατώρθωσε τι· μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεη, συμβάντα τὸ 1467, ὑπετάχθη ἡ χώρα αὕτη εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀπέθανε δὲ ὁ Μωάμεθ κατὰ τὸ 1481 εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Βαϊαζίτης προσηνέχθη ἐπιεικέστερον πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Σελίμης, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1512 μέχρι τοῦ 1520, ἠθέλησε νὰ μεταβάλλῃ ἅπασας τὰς ἐκκλησίας εἰς τζαμιά καὶ νὰ ἀναγκάσῃ πάντας τοὺς χριστιανούς νὰ παραδεχθῶσι τὸν Ἰσλαμισμόν ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ βεζύρης Πιρὶ πασᾶς, συμφώνως μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς θρησκείας τῶν Ὀθωμανῶν Δζεμαλῆ καὶ τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πατριάρχου Ἱερεμίου Γ' δι' ἐπιτηδείου πολιτικῆς ἔπεισαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἀλλάξῃ γνώμην. Μετέ-

βαλεν ὁμως ὁ Σελίμης εἰς τζαμία τοὺς καλλιτέρους ναοὺς, ἀφήσας μόνον μικροὺς τινὰς καὶ εὐτελεῖς, διατάξας νὰ μὴ ἀνεγειρώσι πλέον ἄλλους, εἰ μὴ μόνον ἐκ ξύλων. Ἀπέθανε δὲ οὗτος, ἐν ᾧ ἠτοιμάζετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥόδον, ὑπὸ τῶν Φράγκων ἔτι κατεχομένην.

Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον, ὅτε ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις, τὴν Ἐπτάνησον, τὴν Ναυπλίαν, τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην, τὴν Πύλον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Ναύπακτον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὕστερον δὲ ἔλαβον καὶ τὴν Κύπρον· ἄλλοι δὲ Λατῖνοι εἶχον νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὴν Ῥόδον.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σελίμην Σουλεϊμάνος, ὁ περιφημότερος τῶν Σουλτάνων, ἐκυρίευσεν τὴν γενναίως ἀντιστάσαν Ῥόδον τὸ 1522. Εὐθὺς δὲ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν καὶ αἱ ἀνήκουσαι εἰς αὐτὴν ὀκτὼ μικραὶ πέριξ αὐτῆς νῆσοι. Καταπολεμήσας δὲ ὕστερον τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἡπειρον, ἐπολιόρησεν τὴν Κέρκυραν, ἣτις γενναίως ἀντέκρουσε τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα· ἰδίως δὲ συνέτελεσαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς νήσου ταύτης οἱ Ἕλληνες αὐτῆς κάτοικοι. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου ὑπετάχθη καὶ τὸ Αἶγαῖον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀπώλεσαν οἱ Ἐνετοὶ πάντα τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια αὐτῶν. Οὗτος ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ κατέστησε φοβερὰν τὴν τουρκικὴν δύναμιν. Ὡνομάσθη δὲ παρὰ μὲν τοῖς Τούρκοις Κανουνῆ, ἥτοι νομοθέτης, ἐπειδὴ συνηρμολόγησεν εἰς ἓν τὴν τουρκικὴν νομολογίαν (Κανουνναμὲ), παρὰ δὲ τοῖς Εὐρωπαίοις μέγας διὰ τὰ κατορθώματά του.

Ἀποθανὼν ὁ Σουλεϊμάνος τὸ 1566 ἀφῆκε διάδοχον Σελίμην τὸν υἱὸν του, ὅστις ἐπολιόρησεν τὴν Κύπρον. Μετὰ δὲ δύο μηνῶν πολιορκίαν παρεδόθη ἡ Λευκωσία, ἔπεσαν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Κύπρου φρούρια, ἐκτὸς τῆς Φαρμαγόστης (Ἀμμοχώστου), ἣτις δὲν παρεδόθη εἰμῇ

τὸ 1571. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος συνεκροτήθη καὶ μεγάλη περὶ Ναύπακτον ναυμαχία, καθ' ἣν διακόσια περίπου Ἑνετικά πλοῖα παρετάχθησαν κατὰ τριακοσίων ὀθωμανικῶν. Ἰωάννης δ' ἐπιλεγόμενος Αὐστριακὸς, ναύαρχος ὢν σύμπαντος τοῦ στόλου ἐκείνου, ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν ὀθωμανικόν. Ἄλλ' οὐδόλως ὠφελήθησαν οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης, διότι ὀλίγον μετέπειτα κατασκευάσαντες οἱ ὀθωμανοὶ στόλον νέον, ἠνάγκασαν τοὺς Ἑνετοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι, παραχωρήσαντες ὀριστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Κύπρον καὶ πληρώσαντες 300,000 φλωρίων διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκστρατείας.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Σελίμης τὸ 1574, ἀφήσας διάδοχον τὸν πρωτότοκον υἱόν του Μουράτην Γ'. Οὗτος δὲ ἐκήρυξε κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πάλιν πόλεμον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ, ἀποθανὼν τὸ 1595.

Μωάμεθ Γ' υἱὸς τοῦ Μουράτου, διεδεχθεὶς αὐτὸν, ἐπεχείρησε νὰ τιμωρήσῃ τὴν Βλαχίαν, ἀλλ' ἐνικήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ ἥρωος Μιχαὴλ ἡγεμόνος αὐτῆς. Μετὰ πολλοὺς δὲ ἄλλους ἀγῶνας καὶ ἐσωτερικὰς ταραχὰς ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ τὸ 1603, ἀφείς διάδοχον τὸν δεκαετραετῆ υἱόν του Ἀχμέτην Α', ὅστις ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πολέμους.

Τοῦτον δὲ διεδέχθη τὸ 1617 ὁ υἱὸς του Μουσταφᾶς, ὅστις καθήρεθῃ ὡς εὐήθης ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς, ἀναγορευσάντων ἀντ' αὐτοῦ τὸν υἱόν του Ἀχμέτην Ὁσμάνην. Ὁ νέος Σουλτάνος, ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Πολωνίας, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλῃ τὰ πολωνικά στρατεύματα, ἔκαμε μετ' αὐτῆς εἰρήνην κατὰ τὸ ἔτος 1621. Ἄλλ' οἱ Γιανίτσαροι δυσαρεστηθέντες κατ' αὐτοῦ, καθήρεσαν καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ ἀνηγόρευσαν πάλιν τὸν Μουσταφᾶν, ἀπομωραθέντα ὀλοτελῶς. Ἐπεσε δὲ οὗτος μετὰ ἓν ἔτος καὶ ἀνηγορεύθη ὁ ἐννεαετῆς υἱὸς

Ἀχμέτου τοῦ Α', Μουράτης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἤρξατο προχωροῦσα ἡ παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐν ᾧ συγχρόνως ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων, ἕνεκα τῆς φυσικῆς αὐτῶν εὐφυΐας, ἤρξατο βελτιουμένη. Ὁ νέος Σουλτάνος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τὸ 1623· ἦτο δὲ, καίτοι τρυφερᾶς ἡλικίας καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ κηδεμονίαν, σκληρὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς προκατόχους του. Οἱ Γιανίτσαροι ἐν τούτοις ἐρεθισθέντες, διότι δὲν τοῖς ἐδόθησαν τὰ συνήθη ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του δῶρα, ἐκίνησαν ταραχὰς, αἵτινες ἔπαυσαν ἀφ' οὗ ἀπεκεφαλίσθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν.

Ὁ Μουράτης ἀπέθανε τὸ 1640· καὶ ἦτο μὲν σκληρὸς καὶ τρομερὸς, εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὅμως ἔκαμε μέγα τι καλὸν, καταργήσας τὸ ἔθιμον τοῦ ν' ἀρπάζωσιν ἐν καὶ πολλάκις δύο ἐξ ἐκάστης οἰκογενείας παιδιὰ (τὸ παιδομάζωμα) καὶ νὰ τὰ κατατάττωσιν εἰς τὸ τάγμα τῶν Γιανιτσαρῶν· ὥστε ἐπ' αὐτοῦ ἔπαυσεν ἐν τῶν δεινότερων δυστυχημάτων τῶν χριστιανῶν, ὅπερ δὲν ἐπανελήφθη ὕστερον εἰμὴ ἅπαξ.

Τὸν Μουράτην διεδέχθη ὁ μόνος διασωθεὶς ἀδελφὸς τοῦ Ἰβραήμη, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤρχισε καὶ ὁ κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐν Κρήτῃ πόλεμος. Τετρακόσια πλοῖα, φέροντα 400,000 στρατιώτας, προσωρμίσθησαν εἰς Κρήτην καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Κυδωνίαν. Τρεῖς ἔφοδοι ἀπεκρούσθησαν μὲ ζημίαν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τέλος παρεδόθη ἡ πόλις τῇ 22 Αὐγούστου 1654· ἐξηκολούθησεν ὅμως ἐπὶ τινα ἔτη ὁ πόλεμος οὗτος καὶ διήρκει εἰσέτι, ὅτε, καθαιρεθέντος τοῦ Σουλτάνου Ἰβραήμη, ἀνηγορεύθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Δ', ἑπταετῆς τὴν ἡλικίαν.

Ἐπὶ τῆς νηπιῶδους ἡλικίας τοῦ Μωάμεθ τούτου διόκησαν τὸν τόπον ἡ προμήτωρ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, αἵτινες ἐγένοντο αἰτίαι πολλῶν ταραχῶν. Ἐν τούτοις ὁ κατὰ τῆς Κρήτης πόλεμος ἐξηκολούθει, ἀλλὰ κατηναλίσκετο ἐπὶ ματαίῳ ὁ στρατὸς τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ

δὲ τὸ 1656 ὁ ἥρωϊς Μοκενίγος κατέστρεψε καὶ συνέλαβεν ἑβδομήκοντα πλοῖα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἐκυρίευσεν τὴν Τένεδον, τὴν Σαμοθράκην καὶ τὴν Λήμνον. Ἦδη λοιπὸν ἡ θέσις τῆς Τουρκίας ἦτο δεινὴ, ἀλλὰ γενόμενος μέγας βεζύρης ἄνθρωπος δραστήριος καὶ εὐφυῆς, ὁ Ἀχμέτης Κιοπρουλῆς, ἔσωσεν αὐτὴν τοῦ κινδύνου. Ναυπηγήσας πολυάριθμον στόλον, ἔπεμψεν αὐτὸν κατὰ τοῦ τότε εὐτυχοῦντος Μοκενίγου, ὅστις προσέβαλεν αὐτὸν τὴν 19 Ἰουλίου 1656· ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης σφαῖρα πεσοῦσα ἐν τῇ ναυαρχίδι ἀνῆψε τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος, ὅθεν ἡ ναυαρχίς κατεστράφη καὶ ὁ Μοκενίγος ἐφονεύθη, ὁ δὲ ἐνετικὸς στόλος ἐτράπη εἰς φυγὴν· ὑπέταξε δὲ τότε πάλιν ὁ ὀθωμανικὸς στόλος τὰς νήσους, ἃς εἶχε κυριεύσει ὁ Μοκενίγος· ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ Κιοπρουλῆ, τὰ πράγματα ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Οἱ Τούρκοι ἐξεστράτευσαν πάλιν τὸ 1666 κατὰ τῆς Κρήτης, ἣτις μετὰ τρία ἔτη, τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1669, παρεδόθη, παρεκτός δύο λιμένων, ὧν ἔμειναν κύριοι οἱ Ἑνετοί. Τῷ 1676, ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ὀρθοδόξων ἐπὶ τοῦ ἁγίου Τάφου, τὴν ὁποίαν ἕως τότε διημιφισθῆτουν οἱ δυτικοί. Ἦδη δὲ διωρίσθη καὶ διερμηνεὺς τῆς κυβερνήσεως Ἕλλην. Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, μεθ' ἧς μετὰ τρία ἔτη συνῆψε συνθήκην ὠφέλιμον εἰς αὐτήν. Ἐκήρυξε δὲ πόλεμον ὕστερον καὶ κατὰ τὰς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Αὐστρίας, καὶ οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ ἐπολιορκήσαν καὶ αὐτὴν τὴν Βιέννην, ἣτις ἤθελε παραδοθῆ, ἐὰν μὴ ἤρχετο ὁ τῆς Πολωνίας βασιλεὺς Σοβιέσκης εἰς βοήθειάν της. Οὗτος κατετρόπως τοὺς Τούρκους, οἵτινες καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας μάχας ἀπεδείχθησαν ἀτυχεῖς. Ἀφ' ἐτέρου οἱ Ἑνετοὶ ἐκυρίευσαν κατὰ τὸ 1684 τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν. Τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ ἥρωϊς Μοροζίνης, ὁ ἐπικληθεὶς πελοποννησιακός, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ

Καινισμάρκου, ἐκυρίευσεν τὴν Πελοπόννησον πᾶσαν ἐκτὸς τῆς Μονεμβασίας, κατέλαβεν τὰς Ἀθήνας, ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν ὀποίων, βόμβα πεσοῦσα εἰς τὸν Παρθενῶνα, ἀκέραιον ἕως τότε ὄντα καὶ χρησιμεύοντα εἰς πυριταποθήκην, κατέστρεψεν αὐτόν. Ὁ Μοροζίνης ἐξεστράτευσεν ὕστερον κατὰ τῆς Εὐβοίας, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ κατορθώσῃ τι ἀνεχώρησε. Κυριεύσας δ' ἐπὶ τέλους καὶ τὴν Μονεμβασίαν, κατὰ τὸ 1690, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον πρὶν τακτοποιήσῃ τὰς κατακτηθείσας χώρας. Κατὰ τὸ 1693 οἱ Ἑνετοὶ ἐκυρίευσαν πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐν αἷς καὶ τὴν Χίον, ἣν ὅμως ἀπώλεσαν μετ' ὀλίγον.

Ἐν ᾧ δὲ ἐγίνοντο αἱ συνεχεῖς αὗται νίκαι τῶν Ἑνετῶν, οἱ Ἕλληνες τρέφοντες ἐλπίδας κενὰς μετὰ χαρᾶς ἐδέχθησαν καὶ ἐβοήθησαν μάλιστα τοὺς νέους τούτους δεσπότας τῶν ἄλλ' ἡ χαρὰ αὐτῶν ὑπῆρξε βραχεῖα, διότι οἱ Ἑνετοὶ προσέβαλον τὸ κύριον τοῦ ἀνθρώπου αἶσθημα, τὴν θρησκείαν, ζητοῦντες νὰ τοὺς καταστήσωσι δυτικούς, καὶ πρὸς τούτοις ἐπίεζον τοὺς Πελοποννησίους. Κατὰ παράδοξον δὲ συγκυρίαν, ὁ τότε Βεζύρης Κιοπρουλῆς Μουσταφᾶς μετὰ μεγίστης ἐπιεικειᾶς ἐφέρετο πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἐπιτρέψας αὐτοῖς νὰ ἀνεγειρώσιν ἐκκλησίας καὶ προστατεύσας αὐτοὺς κατὰ τῶν ἀδίκων καταδιώξεων. Ταῦτα δὲ πάντα συντελοῦν εἰς τὸ νὰ ψυχραίνωσι τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς Ἑνετούς. Διορισθεὶς δὲ ὁ Λιβέριος Ἰερακάρης ἡγεμὼν τῶν Μανιατῶν ὑπὸ τοῦ Κιοπρουλῆ Μουσταφᾶ, ἠνώθη μετὰ τῶν Τούρκων ἀναφανδὸν καὶ ἐπολέμει τοὺς Ἑνετούς.

Ἐν τούτοις ἡ τῆς Τουρκίας παρακμὴ καθ' ἑκάστην προῦχώρει, αἱ δὲ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ συντελοῦν εἰς τὸν μαρασμὸν τοῦ κράτους, ὥστε ἐπὶ Μουσταφᾶ Γ' ἐγένετο εἰς Κάρλοβιτς κατὰ τὴν 26 Ἰανουαρίου 1699 εἰρήνη, δι' ἧς οἱ Τούρκοι ἀπέβαλον πολλὰς χώρας, οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἀνεγνωρίσθησαν κύριοι τῆς Πελοποννήσου. Ἐν ὀνόματι

τῆς Τουρκίας ἐνήργει εἰς Κάρλοβιτς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὅστις κατ' ἀρχάς μὲν ἐδί-
δαξεν εἰς τὸ ἐν τῷ πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως σχολεῖον, ἔπειτα δὲ ἔγεινε διερμηνεύς. Ἄλλ' οἱ
Ἑνετοὶ, ὡς εἶπομεν, ἤρχισαν νὰ φέρονται λίαν δεσπο-
τικῶς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι περι-
ποιοῦντο ἤδη αὐτούς· ὥστε οἱ Χριστιανοί, ὅτε κατὰ τὸ
4715 ὁ βεζύρης Ἀλῆς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν ἐν Ἑλ-
λάδι Ἑνετῶν, οὐ μόνον δὲν ἐβοήθησαν αὐτοὺς κατὰ τῶν
Τούρκων, ἀλλ' ἀπεναντίας συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐκδίωξιν
τῶν. Ὁ Καπετὰν Πασσᾶς (ναύαρχος) διευθύνθη πρῶτον
κατὰ τῆς Τήνου, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν εὐθύς, ἐν ᾧ ὁ
στρατὸς κατὰ Ἰούνιον ἔφθασεν εἰς τὸν Ἴσθμὸν παρακο-
λουθοῦντος καὶ τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῆς ἱερᾶς σημαίας.
Ἡ Κόρινθος ἔπεσε μετ' ὀλίγον· ἔπειτα τὸ Ναύπλιον, ἡ
Κορώνη, ἡ Μεθώνη, αἱ Πάτραι καὶ ἡ Μονεμβασία. Ἄπασα
λοιπὸν ἡ Πελοπόννησος ὑπέκυψε πάλιν εἰς τὴν τουρκι-
κὴν κυριαρχίαν ἐντὸς 404 ἡμερῶν. Πρὸς τοῦτοις οἱ Ἑνε-
τοὶ ἔχασαν καὶ τοὺς τελευταίους τόπους τοὺς ὁποίους
ἐξουσίαζον ἔτι εἰς Κρήτην, δηλ. τὴν Σούδαν καὶ τὴν
Σπιναλόγγαν. Καὶ συνεμάχησαν μὲν κατὰ τὸ ἀκόλουθον
ἔτος μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐκέρδησαν ἀρκετὰς νίκας,
ἐν τῇ συνθήκῃ ὅμως τῇ γενομένῃ κατὰ τὸ 1718 τὴν 24
Ἰουλίου εἰς Πασσοραβίικην μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑνετίας
καὶ Αὐστρίας, ἡ Ἑνετία ἐστερήθη ὀριστικῶς τὴν Πελο-
πόννησον, τὴν Τήνον καὶ τὰς ἐν Κρήτῃ Σούδαν καὶ Σπι-
ναλόγγαν, ἀποδοθείσας εἰς τοὺς Τούρκους.

§ 31. Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συνετέλεσεν
ιδίως καὶ διετήρησε καὶ τὴν ἐθνικότητά του ἡ ὀρθόδοξος
ἐκκλησία. Ὁ πατριάρχης ἦτο ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς

καὶ πολιτικὸς οὕτως εἰπεῖν ἄρχων τοῦ ἔθνους. Μετ' αὐτὸν εἶποντο κατὰ βαθμοὺς οἱ μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς κτλ. Προσεπάθουν δὲ οὗτοι καὶ νὰ ἐξομαλύνωσι τὰς μεταξὺ Χριστιανῶν διαφορὰς καὶ νὰ συμβιβάζωσιν αὐτούς. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπῆρχε καὶ ἡ τάξις τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιγῆς καὶ τῆς ἐρημίας ἔζων ἀληθῶς ἀνεξάρτητοι. Ἡ τάξις αὕτη τοῦ ἔθνους ἦτο καὶ ἡ μᾶλλον πεπαιδευμένη. Ὅ,τι δὲ προσέτι συνετέλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν Ἑλλήνων εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ τῶν Τούρκων ἀπέχθεια πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν παιδείαν· διὰ τοῦτο ἐκίχοντο τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ἐργαζόμενοι τὴν γῆν πληρῶνωσι φόρους, καὶ ἵνα μεταχειρίζωνται αὐτούς εἰς τὰς ὑποθέσεις των, ἀναγκαιοτάτους αὐτούς νομίζοντες. Ἀνέβησαν ὕστερον οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα, ὅπερ ἀπὸ Παναγιώτου Νικουσή (1666 μ. Χ.) ἤρχισε νὰ δίδεται εἰς αὐτούς, οἵτινες ἤδη διὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν διερμηνέων πολλάκις πολλὰ κατώρθωσαν παρὰ τοῖς Τούρκοις. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὠφέλησε καὶ ἄλλως τοὺς Ἕλληνας ἢ εἰς τὰ τουρκικὰ ἀξιώματα εἰσαγωγῆ, δηλ. εἰς τὰς δύο διερμηνείας τῆς Πύλης καὶ τοῦ στόλου καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας τῆς Δακίας, διότι παρεσκευάζοντι τὰ τέκνα των εἰς τοῦτο καὶ ἐδίδασκον αὐτὰ καὶ ξένας διαλέκτους καὶ τὴν ἑλληνικὴν καλῶς· ὅθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπετρέφετο. Καὶ ἐθνικὴ δέ τις διοίκησις διεσώθη, διότι τὰ χωρία καὶ αἱ ἐπαρχίαι, ὅσων τὰ κτήματα ἔμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων, διωκοῦντο ὑπὸ προσεστώτων, πρωτογερόντων, ἱερέων καὶ δημογερόντων Ἑλλήνων, οἵτινες ὀρθῶ τῷ λόγῳ προσεπάθουν νὰ προστατεύωσι τοὺς κατοικοὺς ἀπὸ τῶν καταχρήσεων τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων. Ἰδίως δὲ οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μάνης ἐφύλαξαν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Οἱ Μανιάται ἀντέστησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ πρὸς τοὺς

Ἐνετοὺς καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους, διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι περιπειοιήθησαν πολλάκις αὐτούς. Ὅμοίως καὶ οἱ μάχιμοι ὄρεινοὶ κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου ὄρους, τοῦ Πίνδου, τῶν Ἀγραφῶν ἀντέστησαν τοσοῦτον γενναίως, ὥστε οἱ Τούρκοι οὐ μόνον ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἀρχηγούς αὐτῶν ἀνεγνώριζον· ἐκάλουν δὲ αὐτοὺς ἀρματωλοὺς. Οἱ ἀρματωλοὶ οὗτοι, ἄλλοτε μὲν πολλοὶ, ἄλλοτε δὲ ὀλίγοι ἐξήρχοντο παραγιά, ὡς ἔλεγον, ὅτε μὲν βοηθοῦντες τοὺς Τούρκους ἐπὶ ἀδρᾶ πληρωμῇ, ὅτε δὲ πολεμοῦντες αὐτούς.

Ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολλοὶ μαχιμώτεροι καὶ μεγαλοψυχώτεροι τῶν ἀρματωλῶν, οἱ λεγόμενοι κλέφται, ὧν τὸ ὄνομα δὲν εἶχε τὴν σημερινὴν κακὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐσήμαινε τὰ παλιηκάρια ἐκεῖνα, τοὺς γενναίους ἐκείνους ἄνδρας, οἵτινες μὴ καταδεχθέντες νὰ συνθηκολογήσωσιν, ἔστω καὶ ἐντίμως, μετὰ τῶν Τούρκων ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς ἀπροσίτους αὐτῶν βράχους καὶ ἐπεχείρουν ἐκεῖθεν ἐπιδρομὰς κατ' αὐτῶν. Ἐμπνεόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ ὑπὸ τῶν περιστάσεων, εἰς ἃς εὗρισκοντο, ἐποίησαν τὰ κλέφτικα λεγόμενα τραγούδια, τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Σχολεῖα.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ προοδεύωσι καὶ εἰς τὰ γράμματα. Εἰς Χίον, εἰς Σμύρνην ἰδρύθησαν ἐκπαιδευτήρια, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἰδρύθη τὸ περιφημότερον τούτων περὶ τὸ 1690 καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1820. Ἐξ αὐτῆς τῆς σχολῆς πολλοὶ μαθηταὶ ἐξῆλθον καὶ διέχυσαν τὰ νάματα τῆς παιδείας εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰ Ἰωάννινα συνέστη ἔτι καὶ δεύτερον σχολεῖον τοῦ ὁποίου πρῶτος διδάσκαλος ὑπῆρξε τὸ 1742 ὁ περιφανὴς Εὐγένειος Βούλγαρις Κερκυραῖος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1716. Ἡ κρίσις, ὁ νοῦς καὶ ἡ γλαφυρό-

της τοῦ ὕφους αὐτοῦ τὸν κατέστησαν εἰς πάσας τὰς σχολὰς περιζήτητον· κατὰ τὸ 1742 μετετέθη καὶ ἐδίδαξεν εἰς Κοζάνην· τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Ἀθῶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Ι΄ συσταθεῖσαν σχολὴν, ὅπου ἐδίδασκε καὶ ὁ Νεόφυτος Κουσοκαλυβίτης ἱεροδιάκονος Πελοποννήσιος, καὶ ὁ ἐκ Μεσολογγίου Παναγιώτης Παλαμάς. Ἀλλ' ἀφ' οὗ διελύθη ἡ σχολὴ αὕτη, ὁ Εὐγένειος περιηγηθεὶς ἐπὶ τινα χρόνον ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἀνεδείχθη ἀρχιεπίσκοπος· ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ κατὰ τὸ 1806, συγγράψας καὶ μεταφράσας πολλά. Νικηφόρος δὲ ὁ Θεοτόκης Κερκυραῖος, γεννηθεὶς τὸ 1736, διέπρεψε καὶ ὡς ἱεροκῆρυξ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὡς διδάσκαλος εἰς Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας.

Καὶ τὸ ἐν Κυθωνίαις σχολεῖον, συσταθὲν διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς, ἦτο ἐπισημότατον. Ὁ ἱερομόναχος Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος διὰ συνεισφορᾶς ἀνήγειρεν ἐκεῖ σχολεῖον καὶ ἐπρόοικισεν αὐτὸ, διδάζας πρῶτος ἐν αὐτῷ. Οἱ μαθηταὶ κατώκουν ἐντός· ἐὰν δὲ ἦσαν πτωχοὶ, ἐκέρδαινον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον διδάσκοντες τοὺς τῶν κατωτέρων τάξεων. Καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη πληθὺς ἀνθρώπων πεπαιδευμένων ἐδίδασκε καὶ διέδιδε τὴν παιδείαν, ἣτις ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

Μέγα δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ καὶ ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραῆς Χίος (1748—1833).

§ 82. Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἦδη ἀπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν ν' ἀναθέτωσι τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν οὐ μόνον ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας

ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια τὴν ὁποῖαν κατέβαλλον πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ Πέτρου αὐτοκράτορες εἰς τὸ νὰ κερδήσωσι τὴν εὐνοίαν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ὅθεν πληθὺς ἡρώων κατοίκων τῶν ἀπροσίτων ἑλληνικῶν ὀρέων καὶ χωρῶν κατετάσσοντο εἰς τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα καὶ ἀνήρχοντο πολλοὶ εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα· πληθὺς δ' ἄλλων Ἑλλήνων, κατατρεχομένων ἢ ὅπωςδήποτε παραβλεπομένων, κατέφευγον ἐκεῖσε, ὅπου εὐρισκον προστασίαν καὶ βοήθειαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1764 Θετταλὸς τις ὀνόματι Παπάζογλους, λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς Ῥωσίαν, φίλος τοῦ Ὀρλόφ, τοῦ μεγάλως ἰσχύοντος παρὰ τῆ αὐτοκρατεία Αἰκατερίνη, ἐπεχείρησε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὀρλόφ, φιλόδοξος ὢν, εὐθὺς ἐπέισθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παπάζογλου καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῆ αὐτοκρατεία. Καὶ τῷ ὄντι ἡ Αἰκατερίνα πεισθεῖσα εἰς τοὺς λόγους του, παρεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Παπάζογλου. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον αὐτῆς, ἐξετάσαν ἀπαθέστερον τὸ πρᾶγμα, δὲν τὸ ἐθεώρησε φρόνιμον καὶ ἀπέτρεψε τὴν Αἰκατερίναν τοῦ σκοπούμενου. Ὁ Ὀρλόφ ὅμως, μὴ ἀπελπισθεὶς, ἔδωκεν ἄδειαν ἀπουσίας εἰς τὸν Παπάζογλου νὰ παρασκευάσῃ συνωμοσίαν γενικὴν κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Λαβὼν δὲ ἄδειαν νὰ διαθέσῃ μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας, ἔφθασεν εἰς Τεργέστην καὶ καταπέισας τινὰς ἐκεῖ, τοὺς ἀπέστειλεν ὡς ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, ἐν ᾧ αὐτὸς μετέβη εἰς Λακωνίαν, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μαυρομιχάλη, τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς χώρας ταύτης. Ἀλλ' οὗτος ἦτο ἀνὴρ φρόνιμος· διὸ ἀπάντησιν μὲν θετικὴν δὲν ἔδωκεν, εἶπεν ὅμως ὅτι, ἐὰν παρουσιασθῶσιν οἱ Ῥῶσοι μετὰ δυνάμεως ἰσχυρᾶς, τότε ἴσως συμπράξῃ. Ὁ Παπάζογλους οὐδόλως ἀποθαῤβυνθεὶς, ἀπετάθη εἰς προεστῶτά τινα τῶν Καλαμῶν, Μπενάκην καλούμενον, ἄνδρα ὑπέρπλουτον καὶ ἰσχυρόν καὶ φιλόδο-

ξον. Οὗτος καίτοι γέρον, ἐνόμισεν ἀνατέλουσιν τὴν ἡμέραν τῆς δόξης του καὶ εὐθὺς ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐπαναστατήσῃ 100,000 Ἑλλήνων.

Ἡ συνωμοσία λοιπὸν προεχώρει καὶ ἤδη ὑπόκωφος ἀναβρασμὸς πνευμάτων ἠγέρθη καὶ ἀνεμένετο ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1768, ὁ τότε Σουλτάνος τῆς Τουρκίας Μουσταφᾶς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Αἰκατερίνα τότε εἶδεν, ὅτι ἡ τῶν Ἑλλήνων συνδρομὴ εἶναι ἀναγκαία, διὸ ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ πλοῖα καὶ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν τὸ 1769 τρία Ῥωσσικὰ δίκροτα καὶ τρεῖς φρεγάται ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλόφ κατέπλευσαν εἰς Οἴτυλον. Ὁ Ὁρλόφ ἔλαβε μὲν ὅπλα καὶ πυλεμεφόδια πολλὰ καὶ στολὰς Ῥωσσικὰς, ἵνα ὀπλίσῃ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ στρατὸν ὀλίγον ἡ δὲ ἀδυναμία τοῦ στόλου εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐψύχρανε τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Μαυρομιχάλης ἐπρότεινεν εἰς τὸν Ὁρλόφ νὰ προσβάλλῃ τὴν Κορώνην ἀπροφύλακτον οὖσαν, ἀλλ' οὗτος ἀνέβαλε πρὸς καιρὸν τὴν κατὰ τῆς Κορώνης ἐκστρατείαν, καὶ κατήρτισε πρῶτον δύο τάγματα ἐκ τῶν συνθηροισμένων ἐκ τῆς Μάνης, τῆς Ζακύνθου, τῆς Κεφαλληνίας, τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων μερῶν, καὶ τὸ μὲν ἐν ὑπὸ τὸν νέον Μυκῶνιον Ψαρὸν διέταξε νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς Σπάρτης διὰ τῆς Λακωνίας, ὅπου ἐμελλον νὰ εὗρωσι καὶ τὸ σῶμα τοῦ Μαυρομιχάλη, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλόφ, συνενωθὲν καὶ μετὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Μπενάκη, διευθύνθη κατὰ τῆς Κορώνης. Οἱ Τοῦρκοι κατ' ἀρχὰς ἐκπλαγέντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄχυρά φρούρια τῆς Τριπόλεως, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου. Καὶ ἦτο μὲν τότε εὐκόλον νὰ κυριεύσωσιν οἱ Ῥῶσοι τὰς σημαντικωτέρας πόλεις, ἀλλ' ὁ Ὁρλόφ κατέτριψε τοσοῦτον χρόνον εἰς διασκέψεις, ὥστε, ὅταν ἐκίνησε κατὰ τῆς Κορώνης, οἱ Τοῦρκοι ἐνθαῦρονθέντες ἀντέταξαν ἀντίστασιν ἱκανὴν ἐν ᾧ ὁμοῦς οὗτος ἐξησθένει τὸν μικρὸν του στρατὸν πολιορκῶν τὴν

Κορώνην, ὃ Ψαρὸς ἐκυρίευσεν τὴν Σπάρτην, ἡ δὲ ἐπαναστασις ἐξετείνετο, διότι τὰ Καλάβρυτα καὶ αἱ Πάτραι ἐπαναστάτησαν, τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἤρχισε τὴν ἠρωϊκὴν αὐτοῦ ἱστορίαν· μοῖρα δὲ τοῦ ῥωσσοῦ στόλου κατέλαβεν τὴν Πύλον. Ἐν τοσοῦτῳ ἔφθασε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀλέξιος Ὁρλόφ, ὅστις, ἀποδοκιμάσας τὰς πράξεις τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ἔπεισε νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, γενόμενος δὲ αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, διέταξε τὸν Ψαρὸν νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς Τριπόλεως τῆς πρωτεύουσας ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ ἐν τῇ Κορῶνῃ καὶ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς Ἕλληνες ἐγκαταλειφθέντες εἰς τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ἠκολούθησαν γυμνοὶ τὰ ῥωσσοῦ στρατεύματα.

Ἄλλ' ἤδη ἤρχισαν οἱ δισταγμοὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κινήματος τούτου. Ὁ Παπάζογλους εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς μὲν τοὺς Ῥώσσους στρατὸν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας στρατὸν Ῥώσσων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς δύο ἐψεύσθη. Οἱ δὲ Ἕλληνες παρατηροῦντες καὶ τὰς χρονοτριβὰς τῶν Ῥώσσων ἤρχισαν ν' ἀποβάλλωσι τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἐνεπνεύσθησαν κατ' ἀρχάς. Πλεῖσται πόλεις ἐκ τῶν ὑποσχεθεισῶν νὰ ἐπαναστατήσωσι δὲν ἐπαναστάτησαν. Ὁ Ἀλέξιος ἐν τούτοις ἔπεμψε πεντακοσίους ἄνδρας ἵνα κυριεύσωσι τὴν Μεθώνην. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσεν εἰς τὴν χερσόνησον τὰ μάχιστα τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἡπείρου Ἀλβανῶν στίφη. Δέκα πέντε χιλιάδες Ἀλβανῶν λεηλατήσασαι τὸ Μεσολόγγιον, ἐπολιόρκησαν τὰς Πάτρας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὰς ἐξ ἐφόδου, ἔσφαξαν τοὺς ἄνδρας, καὶ ἐπυρπόλησαν τὰς οἰκίας. Διευθυνθέντες δὲ κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ εὐρόντες αὐτὴν ἤτυχον, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Τριπόλεως μετὰ χιλίων ἔτι ἰπέπων ὁ Ψαρὸς ἐπολιόρκει αὐτὴν, ἀλλὰ ταχέως οἱ Ἀλβανοὶ, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν, φονεύουσι

τοὺς Ῥώσσοις, εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν καὶ τρεῖς χιλιάδες νεκρῶν καλύπτουσι τὸ ἔδαφος. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς Τρίπολιν, εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου τὸ αἶμα ἐχύνετο ἀφειδῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι, λαβόντες καὶ τοὺς στρατιώτας τῆς ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τοῦ Θ. Ὀρλόφ Κορώνης, ἐτράπησαν κατὰ τῆς Μεθώνης, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ῥώσσων. Ἐπὶ τέλους ἐγκατέλειψαν καὶ τὴν Πύλον οἱ Ῥῶσσοι. Ἐν ᾧ δὲ ἀνεχώρουν, ὁ περίφημος ἄρματωλὸς Ἀνδρουτσος εἰσέβαλε διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι ἦσαν ἤδη μακρὰν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἶχον καταθέσει τὰ ὄπλα· ὅθεν ἀπελπισθεὶς περὶ ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος, ἐζήτησε παρὰ τοῦ πασᾶ τῆς Τριπόλεως νὰ τῷ δώσῃ διαταγὴν, ἵνα μὴ ἐνοχληθῆ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του. Καθ' ἣν ὅμως ὥραν διήρχετο τὸν Ἴσθμόν, στίφη Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ὀρμῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ στραφῆ πρὸς τὴν Ἀχαΐαν. Καταδιωκόμενος δὲ καὶ μαχόμενος ἐπλησίασεν εἰς Αἴγιον μετὰ τινὰς ἡμέρας· κεκμηκῶς δὲ καὶ λιμώττων ὠχυρώθη ἐκεῖ καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀντέκρουσε τὰ τῶν ἐχθρῶν στίφη, τὴν δὲ τετάρτην τέλος νικᾷ τοὺς Τούρκους, κυριεύει τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰς ζωοτροφίας των, εἰσέρχεται εἰς τὸ Αἴγιον καὶ ἐκεῖ εὐρῶν πλοῖά τινα τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου ἐπιβιβάζεται εἰς αὐτὰ μὲ τὰ λείψανα τῶν παλληκαριῶν του καὶ ἐγκαταλείπει τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

Οἱ Τούρκοι γενόμενοι κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἐξεδικήθησαν ἀγρίως καὶ πανταχοῦ τοὺς πταίσαντας καὶ μὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ κατέστρεψαν τὰ πάντα. Αἱ νῆσοι, αἱ χορηγήσασαι βοήθειαν εἰς τοὺς Ῥώσσοις, ἔπαθον καὶ αὐταί, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ἀπηνῶς, διότι ἐχορήγουν ναύτας εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ τότε Πατριάρχης Μελέτιος ἐβασανίσθη καὶ ἐξωρίσθη, πλῆθος δὲ ἄλλων Ἑλλήνων ἐπισήμων ἀπεκεφαλίσθησαν.

Τέλος τὸ 1774 ἔγεινε συνθήκη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ

Τουρκίας, καθ' ἣν ἡ πρώτη ἠγωνίσθη νὰ σώσῃ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως· ἀλλ' ὁ νέος Σουλτάνος Ἀβδούλ-Χαμὶδ, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ Διβανίου, ὀλίγον μετὰ τὴν εἰρήνην ἐμελέτησε τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ὁ Τζεζαεργλῆς Χασάν πασᾶς ἔσωσε τοὺς Ἑλληνας τότε, παραστήσας εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι μετὰ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐκλείψῃ καὶ τὸ χαράτσιον, ὁ οὐσιωδέστατος οὗτος πόρος τῶν Τούρκων. Εἰς αὐτὸν δὲ τοῦτον ἀνέθεσεν ὁ Σουλτάνος τὴν περαίωσιν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἰρηνοποιήσεως. Ὁ Χασάν πασᾶς, ἀποβιβάσθεις εἰς τὴν Χερσόνησον ταύτην κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1779, πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ἀλβανῶν, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε τῇ συνεργείᾳ τῶν κλεπτῶν. Μυριάδες Ἀλβανῶν ἐφονεύθησαν ἤδη ἔξωθεν τῆς Τριπόλεως, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ μὲν ἐξωλοθρεύθησαν μετ' ὀλίγον, οἱ δὲ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ ταῦτα κατεδίωξε τοὺς κλέπτας ὡς ἐπιφόβους, φονεύσας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κολοκοτρῶνην, καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὴν Μάνην, ἀλλὰ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ παρ' αὐτῷ Νικολάου Μαυρογένους διερμηνέως τοῦ στόλου, ἐφύλαξεν ἡ χώρα αὕτη τὴν ἀνεξαρτησίαν της, πληρώσασα μικρὸν τινα φόρον μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον.

§ 83. Προίμια τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὸ 1787 ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε πάλιν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· τρία δ' ἔτη ὑστερώτερον (1790) ὁ Λάμπρος Κατσώνης Λεβαδίτης νέα ἐπεχείρησε κινήματα κατὰ τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος, ἀνατραφεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν καταδρομῶν, ἔλαβεν ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, διέπρεψε δὲ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐν Τεσσεμὲ ναυμαχίαν. Τὸ 1790 ἦλθεν εἰς Τεργέστην καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν μικροῦ ἑλληνικοῦ στολίσκου, γενόμενος δὲ καταδρομεὺς ἐτάραττε

τὸ ἐμπόριον καὶ αὐτὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Ἐπειτα τὸ 1792, συνομολογηθείσης νέας εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινα χρόνον ὁ Κατσώνης τὸν πόλεμον, μέχρις οὗ ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τέλους ἐγκαταλείπει τὰ πλοῖά του καὶ καταφεύγει εἰς Μάνιν· ἐκεῖθεν δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Τεργέστην καὶ τέλος εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὅμοίως οἱ Σουλιῶται, ἀποσυρθέντες εἰς τοὺς ἀποτόμους τοῦ Σουλίου βράχους ἐν Ἡπείρῳ, ἵνα μὴ κύψωσι τὸν ἀύχενά εἰς τὴν δουλείαν, ἀνέλαβον ἤδη μέγαν ἀγῶνα κατὰ τοῦ αἰμοβόρου Ἀλῆ πασᾶ τυράννου τῆς Ἡπείρου. Πάντες δὲ, ὅσοι δὲν ὑπέφερον ζυγόν, ἠνώθησαν μετὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων γενναίων τῆς Ἡπείρου τέκνων, ὡς καὶ ὁ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀνδροῦτσος, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1769 προσεπάθει νὰ ἐξεγείρῃ γενικόν τι κίνημα, ἐλπίζων δηλαδὴ ὅτι ἔνεκα τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου θὰ εὕρωσιν οἱ Ἕλληνες καιρὸν νὰ ἐπαναστατήσωσιν, ἀλλὰ, ὅτε κατὰ τὸ 1792 συνομολογήθη εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων δυνάμεων, ὁ Ἀνδροῦτσος, ἰδὼν ψευθεύσας τὰς ἐλπίδας του, ἐζήτησε νὰ καταφύγῃ εἰς Ῥωσσίαν διὰ τῆς Ἑνετίας· συλληφθεὶς δ' ἐκεῖ ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως παρεδόθη εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ φυλακισθεὶς ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἢ ἐφονεύθη.

Οἱ Σουλιῶται ἐξηκολούθησαν ἔτι εὐτυχῶς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶνα. Ἀλλὰ τέλος κατὰ τὸ 1803 ἀπώλεσαν τὴν πατρίδα των, ἀφ' οὗ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔδειξαν ἀνδρείαν ὄντως ἡρωϊκὴν· καὶ ἐσυνθηκολόγησαν μὲν ἐντίμως, ἀλλ' ὁ Ἀλῆς παραβάς τοὺς ὅρκους του, κατὰ τὸ σύνθημα, ἔσφαξε τοὺς πλείστους· εὐάριθμοι δὲ τινες διεσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὰς Ἰονίους νήσους. Ἀλλὰ καὶ ἀπάτριδες ἐπολέμησαν οὗτοι κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐξεδικήθησαν τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἐν

τούτοις δὲ ἡ μὲν ἐμπορία ἤρχισε νὰ χορηγῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας περιουσίας οὐχὶ εὐκαταφρονήτους, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ἤρχισε νὰ ἀναζωπυρῆ ἐν αὐτοῖς τὰ αἰσθήματα τῶν ἀρχαίων προπατόρων. Ἄνθρ δὲ ἔξοχος ἐξεπροσώπησε τὸν πατριωτισμὸν τοῦτον καὶ παρήγαγεν εὐκρινεστέραν τὴν ἰδέαν τῆς τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, Ῥήγας ὁ Φεραῖος. Ἦρχισε μὲν οὗτος τὸ στάδιον αὐτοῦ ἐμπορευόμενος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀλλὰ, θερμὸς τῆς παιδείας λάτρης, παρεδόθη ὅλος εἰς αὐτὴν, καὶ ἀφ' οὗ καλῶς ἐξεπαιδεύθη, συνέλαβε τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἦρχισε λοιπὸν τότε νὰ συνεννοῆται μετὰ διαφόρων πλουσίων ὁμογενῶν καὶ ἄλλων λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐπισήμων καὶ μὲ τὸν πασᾶν τοῦ Βιδινίου, τὸν ὁποῖον ἔπεισε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ τὸ 1796 εὐρισκόμενος εἰς Βιέννην, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν ἐμπόρων καὶ λογίων· συνεννοεῖτο δὲ καὶ μετὰ τοῦ τότε στρατηγοῦ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας Ναπολέοντος Βοναπάρτου. Ἄλλ' ὅ,τι ἰδίως ἀνεζωπύρησε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα. Ἐν ᾧ δὲ τὸ 1799 ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς μετ' ἄλλων ἑπτὰ καὶ μετεφέρθη εἰς Βιέννην, ὕστερον δὲ παρεδόθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν συντρόφων του εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν κατ' ἀπαίτησιν αὐτῆς, καὶ ἐθανατώθη εἰς Βελιγράδιον, εὐχόμενος καὶ προλέγων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη δὲ ἤρχισε νὰ ἀκμάζῃ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν τριῶν νήσων, Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐδοξάσθησαν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἀναγκαζόμενοι οἱ ναῦται ἐκεῖνοι νὰ ἀποκρούωσι τοὺς πειρατὰς, ὀπλιζόν τὰ πλοῖά των καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς μάχας, ὥστε οὕτως ἐσχημάτι-

σαν τὴν τοσοῦτον ὠφέλιμον γενομένην ὕστερον ναυτικὴν δύναμιν. Συνεκροτήθη καὶ ἡ Ἑταιρία τῶν φιλικῶν ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ 1814, σκοπὸν ἔχουσα τὴν γενικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπανάστασιν.

Ἡ Ἑταιρία αὕτη, ἣς ἡ ἐστία ἦτο εἰς Ὀδησσὸν, ὑπὸ ὀλίγων κατ' ἀρχὰς συγκειμένη, ἐπεξετάθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πλῆθος Ἑλλήνων ἔλαβον μέρος καὶ παρεσκεύαζον τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Τελευταῖον ἡ ἐπανάστασις ἀπεφασίσθη καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιχειρήματος ἀνεδείχθη ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου. Ἦτο δὲ τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, εὐνοούμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ διὰ τὰς ἄλλας του ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν γενναιότητα, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀπώλεσε καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα εἰς μάχην τινὰ μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Γάλλων κατὰ τὸ ἔτος 1813. Οὗτος, συνεννοηθεὶς προηγουμένως μὲ τοὺς λοιποὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀνδρας τῆς Ἑλλάδος, ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν τῆ 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1821, ἐν ᾧ συγχρόνως ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι, ὑψώσαντος τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐν ἀγίᾳ Λαύρα τοῦ ἀοιδίου μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.

Ἐπτὰ ἔτη διαρκέτασα ἡ ἐπανάστασις αὕτη, διὰ πολλῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τῆς θείας ἀρωγῆς, ἐκαρποφόρησε τὴν αὐτονομίαν μέρους τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τοῦ νῦν ἑλληνικοῦ κράτους, μετὰ τοῦ ὁποίου συνηνώθη τὸ 1863 καὶ τὸ Ἴόνιον κράτος, ἦτοι ἡ Ἑπτάνησος, ἑλληνικὴ ἀνέκαθεν οὔσα.

§ 84. Ἀγγλία.

Καταλυθείσης ἐν Ἀγγλίᾳ ἕνεκα τοῦ πολέμου τῶν δύο Ῥόδων (§ 67) τῆς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Πλανταγενητῶν δυ-

ναστείας (1485) περιήλθεν ὁ θρόνος εἰς τὸν ἐκ πλαγίου κλάδου τῶν πρῶν βασιλέων καταγόμενον οἶκον τῶν Τουδῶρων. Ὑπὸ τούτων εἰσήχθη εἰς Ἀγγλίαν βαθυμηδὸν καὶ διὰ πολλῶν ἀγῶνων τῶν βασιλέων Ἐρρίκου τοῦ Β', Ἐδουάρδου τοῦ Σ', καὶ τῆς Ἐλισάβετ (1633—1703) ἡ τῶν διαμαρτυρομένων θρησκεία, ἐτέθησαν δὲ αἱ πρῶται βάσεις τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῆς Ἀγγλίας, ἧτις ὅμως δὲν μετέσχε τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου (§ 78). Ὁ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐλισάβετ βασιλεύσας Ἰάκωβος Α' συνήνωσε τὰ στέμματα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σκωτίας καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κάρολος Α', ἐπιμείνας εἰς αὐθαιρέτους πράξεις, ἔγεινεν ἀφορμὴ νὰ ἐπαναστήσῃ κατ' αὐτοῦ τὸ κοινοβούλιον. Ἡττηθεὶς καὶ καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐπαναστατῶν Κρομουέλλου καὶ δικασθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἀπεκεφαλίσθη (1649). Ὁ Κρομουέλλος, ἀναδειχθεὶς προστάτης τῆς Ἀγγλίας, ἀνέπτυξε τὸ ναυτικὸν αὐτῆς καὶ ἐπανήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν ἀκμὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προέλθει ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ.

Ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀνικάνου υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Ῥιχάρδου ἀποσυρθέντος εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ὁ ἐκ Σκωτίας στρατηγὸς Μόγκης ἀνήγαγεν εἰς τὸν θρόνον (1661) Κάρολον τὸν Β'. υἱὸν τοῦ θανατωθέντος Καρόλου Α', ἀλλ' οὗτος φιλήδονος γενόμενος καὶ τὸν καθολικισμὸν ἐπαναγαγὼν καὶ αὐθαιρέτως διοικῶν, κατηναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Γαλλίαν (1668). Ὁ διάδοχός του Ἰάκωβος Β'. δούξ Ἐβοράκου, μισηθεὶς ὡς καθολικὸς, ἀπεβλήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐκλήθη βασιλεὺς ὁ ἐκ τῆς Ὁραγκίας Οὐίλλιέλμος ὁ Γ' μετὰ τῆς γυναικὸς του Μαρίας. Οὗτος ἐπέτρεψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἠνέχθη τὴν ἐλευθεροτυπίαν. Ἐπὶ τῶν χρόνων τούτου συνεστάθη καὶ ἡ περίφημος ἄχρι τοῦδε διατελοῦσα ἀγγλικὴ τράπεζα. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέθανεν ἄπαις, ἐβασίλευσεν Ἄννα ἡ θυγάτηρ Ἰακώβου τοῦ Β', γυνὴ τοῦ

πρίγκηπος τῆς Παύτας Γεωργίου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς ἤκμασε πολὺ τὸ ναυτικὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἠνώθησαν εἰς ἓν τὰ βουλευτήρια τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἄννης (1714) ἐκηρύχθη βασιλεὺς ὁ δισέγγονος Ἰακώβου τοῦ Α' Γεώργιος Α'. Διὰ τῆς φρονίμης κυβερνήσεως τούτου διασκεδάσθησαν αἱ ἐσωτερικαὶ φατρίαι καὶ παραχαί' βασιλεύσας δ' ἐν εἰρήνῃ 14 ἔτη ἀπέθανε τὸ 1727.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιος Β', ὅστις μετὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν, ὑπουργοῦντος τοῦ περιωνύμου Οὐάλλπολ, εἰρηνικὴν βασιλείαν ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς Μαρίας Θηρεσίας εἰς τὸν περὶ διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας πόλεμον (1740), ὑπουργοῦντος τοῦ περιφήμου Πίττ.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἔγγονός τοῦ Γεώργιος Γ', ὅστις συμμαχήσας μετὰ τῆς Πρωσσίας εἰς τὸν ἐν Γερμανίᾳ ἑπταετῆ πόλεμον, ἐνίκησε τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς. Ἐπὶ τούτου ἐπαναστατήσασαι κατὰ τῆς Ἀγγλίας αἱ ἔως τότε ὑποτελεῖς εἰς αὐτὴν ἐπαρχίαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἠνάγκασαν αὐτὴν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν των (1783). Ὅτε δὲ ἐξεβράγη ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις (1789), ἐπολέμησαν αὐτὴν πανσθενῶς.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1750 ἤρχισαν οἱ θαλασσοκρατήσαντες Ἀγγλοὶ νὰ κυριεύωσι τόπους εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, εἰς οὓς προσθέσαντες καὶ ὅσους βαθμικῶν ἐλάμβανον παρὰ τῶν Ὀλλανδῶν κατέστησαν ἐκεῖ μέγα κράτος.

Ἀποθανόντος (1820) τοῦ Γεωργίου Γ' μετὰ δεκαετῆ παραφροσύνην, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ὡς ἀντιβασιλεὺς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο διοικῶν Γεώργιος Δ'. Ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας του ὁ ναύαρχος αὐτοῦ Νέλσον καὶ ὁ στρατηγός του Οὐελλικιτῶν ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν, καὶ ἡ Ἀγγλία συνετέλεσεν ὑπὲρ πάσαν ἄλλην δύναμιν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις, παραδοθεὶς εἰς αὐτὴν, ἐξωρίσθη εἰς τὴν

Ἁγίαν Ἐλένην, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Ἀγγλία ἔλαβε τὴν νῆσον Μελίτην, τῶν Γάλλων πρότερον οὖσαν, καὶ τὴν προστασίαν τῆς Ἐπτανήσου (1815). Ὁ Γεώργιος Δ΄. Ἀπέθανε τὸ 1830.

§ 85. Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Κατάργησις τῆς μοναρχίας. Ναπολέων.

Τὸν Λουδοβικὸν ΙΔ΄. διεδέχθη θανόντα τὸ 1715 ὁ δισέγγονός του Λουδοβικὸς ὁ ΙΕ΄. πενταετῆς τὴν ἡλικίαν, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπίαν τοῦ πρίγκηπος τῆς Αὐρηλίας. Ἡλικιωθεὶς δὲ καὶ λαβὼν τὴν βασιλείαν ὁ Λουδοβικὸς οὗτος, ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέβαλε τὸν πενθερόν του Στανίσλαον ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Πολωνίας, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκήρυξε βασιλέα αὐτῆς τὸν ἐκλέκτορα τῆς Σαξωνίας. Εἶχε δὲ ὁ Λουδοβικὸς συμμαχίδας τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀπόλεσε τὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ χώρας καὶ ἐκ τούτου ἔγεινεν εἰρήνη εἰς τὴν Βιέννην κατὰ τὴν θέλησιν τῆς Γαλλίας. Ἐγεινε δὲ καὶ ἄλλος πόλεμος κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἐξ οὗ ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην.

Ἦστερον δὲ ἐκηρύχθη πόλεμος κατὰ τῆς Ἀγγλίας περὶ τῶν συνόρων τῆς ἀρκτῆς Ἀμερικῆς, εἰς ἃν ἀπόλεσαν οἱ Γάλλοι μέγα μέρος τῶν αὐτόθι κτήσεων αὐτῶν. Ἠύξησε δὲ ὁ Λουδοβικὸς τὸ βασίλειον διὰ τῆς Λοθαριγγίας, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του Στανισλάου, καὶ διὰ τῆς Κορσικῆς, τὴν ὁποίαν ἠγόρασε παρὰ τῶν Γενουηνοῦν. Ἐπὶ τῆς μικρᾶς βασιλείας τούτου περιέστη ἡ Γαλλία εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας· αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐνήργει κερδοσκοπικῶς ἐμπόριον σίτου.

Ὁ τοῦτον δὲ διαδεχθεὶς ἔγγονός του Λουδοβικὸς ΙΓ΄. (1774) κατήργησεν ἐπαχθεὶς τινὰς φόρους καὶ ἄλλας

ὑποχρεώσεις τοῦ λαοῦ, ἔδωκεν εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους πολιτικά δικαιώματα, κατήργησε τὴν διὰ βασιλέων κρίσιν, ἔκαμε νέον στόλον, διώρθωσε τὰς προσόδους τοῦ βασιλείου, περιώρισε τὴν πολυτέλειαν, κατέλυσε τὸ μονοπώλιον, καὶ ἔγεινε φίλος τῶν ἐπιστημῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐβοήθησε τοὺς ἐπαναστατήσαντας (1776) Ἀμερικανούς κατὰ τῶν Ἀγγλῶν διὰ χρημάτων καὶ στρατευμάτων, ὁ δὲ προκάτοχός του εἶχεν ἤδη ἐπιβαρύνει μὲ χρέος βαρύτερον τὸ δημόσιον ταμεῖον, εὐρέθη εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ εἰς Βερσαλλίας, ὅπου καὶ αὐτὸς διέμενε, τοὺς ἀπὸ 1614 μήποτε συγκαλεσθέντας ἔθνικοὺς συλλόγους, ἦτοι τοὺς ἐκπροσώπους τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν παρεδέχθησαν οὗτοι σωτηρίους τινας μεταρρυθμίσεις, ἀλλ' οἱ τῶν κοινῶν ἐκπρόσωποι ἠθέλησαν νὰ λάβωσι πλειότερον μέρος ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, ἐπειδὴ ἦτο καὶ τὸ πολυαριθμότερον σῶμα ἐν τῷ ἔθνικῳ τούτῳ συλλόγῳ· ὅθεν ἀπεφάσιζον ὅ,τι ἀπῆρσκε καὶ εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὰς προνομιοῦχους τάξεις, καὶ συνήρχοντο μόνοι, ὀνομάσαντες τὸν σύλλογον αὐτῶν «ἐθνικὴν συνέλευσιν», τῆς ὁποίας προέστατο ὁ Μιραβώ. Εἰς τούτους δὲ προσετέθησαν καὶ τινες ἐκ τοῦ συλλόγου τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου. Ἐνωθεῖσαι δὲ ὑστερώτερον αἱ τρεῖς τάξεις ὀνομάσθησαν Συντακτικὴ συνέλευσις.

Ὁ Λουδοβίκος ΙΓ', ἵνα κολάσῃ τὸ ταραχοποιὸν πνεῦμα τῶν κοινῶν καὶ τοῦ φατριασμοῦ, πεισθεὶς εἰς τοὺς συμβούλους του, συνέλεξε στρατεῦμα ξενικὸν μεταξὺ Παρισίων καὶ Βερσαλλίων καὶ ἀπέλυσε τῆς ὑπηρεσίας τὸν δημοφιλεῖ ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν Νέκερον. Ἐρεθισθεὶς διὰ ταῦτα ὁ ὄχλος, ἐδόθη εἰς βιαιοπραγίας, προσέβαλε τὸ δεσποτικόν τῆς Βασιλείας, εἰς ὃ ἐκρατοῦντο μετὰ τῶν ὄντως κακούργων καὶ ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι ἄνθρωποι, καὶ κατηδάφισεν αὐτό. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἀποπέμψῃ τὸν ξενικὸν στρατὸν, ἡ δὲ Συνέλευσις ἔλαβεν ἤδη

ἴδιον στρατὸν, τὴν ἔθνοφυλακὴν, ἀναδειχθέντος ἀρχηγοῦ αὐτῆς τοῦ Λαφαγέτου· πολλοὶ δὲ εὐγενεῖς καὶ κληρικοί κατέφυγον εἰς ξένα κράτη· ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπεχρέωθη νὰ μεταβῇ ἐκ Βερσαλλιῶν εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἡ συνέλευσις ἤλθεν. Ἦρχισε δὲ ἤδη νὰ ψηφίζῃ ἡ συνέλευσις πολλὰ πράγματα, ἠκύρωσεν ὅλα τὰ προνόμια τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν προσώπων, περιώρισε τὸν βασιλέα καὶ ἐψηφίσθη νέον πολιτικὸν σύστημα. Ὁ βασιλεὺς φοβηθεὶς ἐκ τῶν γινομένων, ἔφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του πρὸς τὰ σύνορα (1791), ἀλλὰ γνωρισθεὶς καθ' ὁδὸν ἐν Βαρένναις μετηνέχθη εἰς Παρισίους, ὑπέγραψε τὸ σύνταγμα καὶ πανδῆμως ὠρκίσθη νὰ τηρήσῃ αὐτό. Μετὰ ταῦτα διελύθη ἡ συντακτικὴ συνέλευσις (1791) καὶ διεδέχθη αὐτὴν ἡ νομοθετικὴ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἐδέχθη τοὺς ἐκ Γαλλίας φυγάδας, ἡ συνέλευσις αὕτη ἐκήρυξε πόλεμον κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς Πρωσίας, ὑπογράφαντος ἀκουσίως καὶ τοῦ βασιλέως εἰς τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ ὁ στρατηγὸς τῶν αὐστριακῶν καὶ τῶν πρωσσικῶν στρατευμάτων δούξ τοῦ Βρυνσουϊκίου ἐκήρυξεν, ὅτι ἔρχεται νὰ συστήσῃ τὸν βασιλέα, συνέβησαν ἐκ τούτου πολλαὶ αἱματοχυσίαι ἐν Παρισίοις· ὑπὸ δὲ τοῦ παρὰ τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως συσταθέντος καὶ διαδεχθέντος μάλιστα αὐτὴν ἔθνικοῦ Συλλόγου, κατελύθη ἡ μοναρχία (1792) καὶ εἰσῆχθη δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πρῶσσοι προχωροῦντες ἠπεύλουν τοὺς Παρισίους, οἱ ἐν αὐτοῖς Γάλλοι ὀπλισθέντες ἐδίωξαν καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς μετὰ μεγάλης φθορᾶς. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος, δικασθεὶς ὑπὸ τοῦ συλλόγου, ἀπεκεφαλίσθη διὰ τῆς λαιμητόμου (1793), τὸ ὁποῖον ἔγεινεν αἰτία τοῦ φρικτοῦ μεταξὺ τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν ἐμφυλίου πολέμου, τοῦ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βανδέας, ὅπου ἐξερράγη, βανδεακοῦ ὀνομασθέντος· μετὰ ἐν ἔτος περίπου ἐθανατώθη καὶ ἡ βασίλισσα Ἀντωνέττα.

Μετὰ ταῦτα δὲ εὐθὺς ἡ δημοκρατία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἰσπανίας μετὰ τῶν ὁποίων συνεμάχησαν ἡ Αὐστρία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Νεάπολις, ἡ Τοσκάνη καὶ ἡ Ῥωσσία. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προεχώρουι οἱ σύμμαχοι, ἔπειτα ὁμως ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἐτρέπη ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, καὶ οἱ στρατοὶ αὐτῆς ἠνάγκασαν τοὺς πολεμίους τῆς νὰ ἀφήσωσι πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1793 τοὺς κατακτηθέντας παρ' αὐτῶν τόπους.

Ἐπανέστησαν δὲ ἐν τούτοις κατὰ τῶν δημοκρατικῶν ἡ Μασσαλία, ἡ Τολώνη καὶ τὸ Λούγδουνον. Καὶ τὸ μὲν Λούγδουνον καὶ ἡ Μασσαλία ἐπολιορκήθησαν καὶ παρεδόθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Τολώνης παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς μετὰ τοῦ στόλου· πολιορκηθέντες δὲ ὑστερώτερον ἔκαυσαν τὴν πόλιν καὶ τὸν στόλον καὶ κατεστράφησαν. Εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην ἀνεφάνη κατὰ πρῶτον ἡ στρατιωτικὴ ἱκανότης τοῦ ἐκ Κορσικῆς καταγομένου Βοναπάρτου, εἰς ταγματάρχην τοῦ πυροβολικοῦ τότε ἐκ λοχαγοῦ προβιβασθέντος.

Καὶ ἐν Παρισίοις δὲ ἐπὶ 9 μῆνας (1794), ἐποχὴν τρομοκρατίας ὀνομασθεῖσαν, ἐθανατώθησαν πολλοὶ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Ῥοβεσπιέρρου. Οἱ μετριοπαθέστεροι τῶν ἐπαναστατῶν, οἱ ὀνομασθέντες Γιρονδῖνοι, ἔγειναν θύμα τῆς θηριωδίας τῶν δημαγωγῶν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, μὴ εὐρίσκοντες πλέον θύματα, ἤρχισαν νὰ καταστρέφωσιν ἀλλήλους καὶ ὁ ἀπανθρωπότατος Ῥοβεσπιέρρος, καταδικασθεὶς τέλος πάντων ὑπὸ τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως, ἐθανατώθη, καὶ τότε ἔληξεν ἡ ὀλεθρία τρομοκρατία. Οἱ κατὰ τῆς Γαλλίας σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν ἤδη νὰ ὀπισθοδρομήσωσι πέραν τοῦ Ῥήνου καὶ ἀπώλεσαν πάλιν τὰ κυριευθέντα φρούρια, ὃ δὲ Γάλλος στρατηγὸς Πεχεγρῆς καθυπέταξε τὴν Ὀλλανδίαν καὶ οὕτως ἠναγκάσθη αὕτη νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας (1795). Πρὸς τούτοις καὶ ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Ἰσπα-

νία ἔκαμον εἰρήνην μὲ τὴν Γαλλίαν διὰ θυσιῶν μέρους τῆς χώρας των, καὶ εἰς τὴν Βανδέαν ἀποκατέστη ἡ ἡσυχία. Κατὰ θάλασσαν ὁμοῦς ἠττήθη ὁ Γαλλικὸς στόλος ὑπὸ τῶν Ἀγγλων.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1793 ὁ σύλλογος ἐκήρυξε τὴν λῆξιν αὐτοῦ καὶ συνεστήθη ἤδη πενταμελὲς διευθυντήριον, ἔχον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, καὶ δύο νομοθετικαὶ βουλαί.

Τὸ ἀκόλουθον δ' ἔτος ὁ ἤδη στρατηγὸς Βοναπάρτης, πολεμῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Σαβαυδίαν καὶ τὴν Νίκαιαν. Μετὰ ταῦτα δὲ νικήσας τοὺς Αὐστριακοὺς, ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν Λομβαρδίαν· ἠνάγκασε δὲ τὸν Πάπαν καὶ τὴν Νεάπολιν νὰ κάμωσιν εἰρήνην καὶ κατέστησε τὴν ἐκ διαφόρων τόπων τῆς βορείου Ἰταλίας δημοκρατίαν. Μετὰ ταῦτα δὲ προεχώρησε διὰ τῆς Στυρίας εἰς Βιένναν (1797) καὶ ἠνάγκασε τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς εἰρήνην. Ὁ αὐτὸς δὲ κατέλυσε τὴν διοίκησιν τῶν Ἑνετῶν, ἐπειδὴ ἐπανεστήσαν, καὶ ἡ Βενετία διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Κάμπου Φορμίου ἐδόθη εἰς τὴν Αὐστροίαν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐστάλη ὁ Βοναπάρτης μετὰ 42,000 στρατοῦ ἐκ τῆς Τολώνης εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ καθ' ὅδον μὲν ἐκυρίευσεν τὴν Μελίτην, ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐκυρίευσεν τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὸ Κάϊρον· ἀλλ' ὁ ναύαρχος τῶν Ἀγγλων Νέλσον κατέλαυσε τὸν γαλλικὸν στόλον εἰς τὸν Ἀβουκίρειον κόλπον. Ἠναγκάσθη δὲ τότε καὶ ἡ Τουρκία ὑπὸ τῶν Ἀγγλων καὶ τῶν Ῥώσων νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὅθεν ὁ Βοναπάρτης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν, ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔνθα κατενίκησε τοὺς Τούρκους εἰς Ἀβουκίρειον (1799) καὶ ἠχμαλώτισεν τὸν ἀρχηγόν των.

Ἐν ᾧ δὲ ἔτι ὁ Βοναπάρτης ἦτο εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς

τὴν Γαλλίαν τὰ πράγματα δὲν εὐδοκίμουν ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἐδίωξε τοὺς Γάλλους ἐκ τῆς Ῥώμης, ὁ στρατηγὸς ὅμως Σαμπάν νικήσας τοὺς Νεαπολίτας ἐκυρίευσεν τὴν Νεάπολιν. Μετὰ ταῦτα ἐγένετο ὁ δεύτερος αὐστριακὸς πόλεμος καὶ ἐνίκηθησαν οἱ Γάλλοι καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Μετ' οὐ πολὺ ἤρχισε πάλιν νὰ μεταβάλληται ἡ τύχη τοῦ πολέμου· καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς Μασσένας, νικήσας τοὺς Ῥώσους περὶ Ζυρίχην ἔλαβεν 20,000 αἰχμαλώτους καὶ ὅλην τὴν ἀποσκευὴν· ὁ δὲ Βρῦνος ἐνίκησεν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν τοὺς Ἀγγλοῤῶσους κατὰ κράτος καὶ ἀνεχώρησεν ὑπὸ συνθήκας.

Μαθὼν δ' ἐν τοσοῦτῳ ὁ Βοναπάρτης ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ἐκ τῶν διχονοιῶν κακὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος του, ἀφῆκε τὸν Κλέβερν ἀρχηγὸν τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ καὶ ἐπανῆλθεν αὐτὸς εἰς Γαλλίαν. Ἄμα δὲ ἐλθὼν, κατήγγησε τὸ Διευθυτήριον καὶ συνέστησεν ὑπατεῖαν τριμελῆ, ἀναδειχθεὶς αὐτὸς πρῶτος ὑπατος ἐπὶ δέκα ἔτη. Διατάξας δὲ τὰ τῆς Γαλλίας, ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ διὰ μιᾶς μάχης ἐν Μαρέγκῳ ἐγένετο κύριος πάσης τῆς χερσονήσου ταύτης. Τὸ 1800 ἐκηρύχθη Ὑπατος διὰ βίου καὶ τὴν 18 Μαΐου 1804 ἐξελέχθη αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, τὸ δὲ 1805 ἀνεδείχθη βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας καὶ ἐστέφθη ἐν Μεδιοιόλναις μὲ τὸ ἀρχαῖον σιδηροῦν στέμμα. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1806 κατελύθη ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία, ἐγένετο προστάτης τῆς Παραρρηνίου ὀμοσπονδίας. Πολλοὶ Γερμανοὶ ἡγεμόνες συγκατατεθέντες νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς ὀμοσπονδίας ταύτης, ἀντημείφθησαν διὰ πλήρους κυριαρχίας ἐπὶ τῶν κρατῶν των, καθ' ὅσον ἠδύνατο νὰ συμβιβασθῆ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν ἀνωτάτην τοῦ Ναπολέοντος δύναμιν· οὕτως ἡ Βαυαρία, ἡ Βυρτεμβέργη καὶ ἡ Σαξωνία ἀνυψώθησαν εἰς βασιλεία. Ἐντὸς δὲ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Ναπολέων κατέστησε τοιαύτην αὐτοκρατορίαν,

ὁποῖαν ὁ κόσμος δὲν εἶχε σχεδὸν ἴδει ἄλλοτε· ἐκυριάρ-
 χει σχεδὸν ἐπὶ ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνε-
 θρόνιζε καὶ ἐξεθρόνιζε τοὺς βασιλεῖς τῶν κατὰ τὸ δο-
 κοῦν. Ἡ Ἀγγλία μόνον ἐτήρησεν ἐντελῆ ἀνεξαρτησίαν.
 Τὴν δὲ Γαλλίαν ὠφέλησεν ὁ Ναπολέων πολὺ· ἐπανέφερεν
 εἰς αὐτὴν τὴν ἡσυχίαν, ἔκαμε κώδικα νόμων, ἀποκατέ-
 στησε τὴν ἀπὸ τῆς ὀχλοκρατίας ἐξουδενωθεῖσαν θρη-
 σκεῖαν, καὶ πρὸ πάντων τόσον ἐγύμνασε τοὺς στρατιώ-
 τας του, ὥστε αἱ καλλίτεραι δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ
 ἀντισταθῶσιν εἰς αὐτοὺς, ὅταν ὀδηγῶντο ὑπὸ τοῦ Ναπο-
 λέοντος. Πολλαὶ δυνάμεις ματαίως ἀντέστησαν εἰς τὴν
 αὐξήσει αὐτοῦ· ἡ Αὐστρία ταχέως κατεβλήθη κατὰ τὸ
 1805. Ἀφ' οὗ ἠχημαλώτισεν ὁ Ναπολέων τὸν στρατη-
 γὸν Μάκκον καὶ 25,000 στρατιώτας, εἰσῆλθεν εἰς Βιέν-
 νην, εἶτα δὲ ἐνίκησε μεγάλην νίκην ἐν Αὐσустερλιτσιῶ
 τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Ῥώσους ὁμοῦ καὶ ἐπέβαλεν
 αὐτοῖς τὴν ἐν Πρεσβούργῃ εἰρήνην (1805)· ἀλλὰ καὶ ὁ
 ναύαρχος τῶν Ἀγγλῶν Νέλσον ἐνίκησε κατὰ κράτος
 τὸν ἰσπανογαλλικὸν στόλον εἰς Τραφαλγάρ, φονευθεὶς
 συγχρόνως. Τὰ πρωσικὰ στρατεύματα κατετροπώθησαν
 τὸ ἀκόλουθον ἔτος, καὶ τὰ ῥωσικὰ πολλάκις ἠττήθησαν
 κατὰ τὸ 1807, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέ-
 ξανδρος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τοὺς ὅρους τῆς ἐν Τιλλε-
 τσιῶ εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Πρωσσία ἔχασε τὸ ἕμισυ
 τοῦ κράτους της. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ πορτογαλλικὴ βασι-
 λικὴ οἰκογένεια ἔφυγεν εἰς Βρασιλίαν, καταληφθεῖσης
 τῆς Πορτογαλλίας ὑπὸ τῶν Γάλλων· ὁ δὲ θρόνος τῆς
 Ἰσπανίας ἐδόθη εἰς τὸν Βοναπάρτην ἀδελφὸν τοῦ αὐτο-
 κράτορος καὶ ὁ τῆς Νεαπόλεως εἰς τὸν Ἰωακείμ. Μου-
 ράτην γαμβρόν του. Δύο ἄλλους ἀδελφοὺς αὐτοῦ, Αου-
 δοβίκον καὶ Ἰερώνυμον, ἔκαμε βασιλεῖς τῆς Ὀλλανδίας
 καὶ τῆς Οὐεστφαλίας, καὶ ἐπέτρεψε ἵνα εἷς τῶν πολε-
 μάρχων του, ὁ Βερναρδότης, κληθῆ ἐπίδοξος διάδοχος
 τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ ΙΓ'. Οὗτος δὲ

ὑπῆρξεν ὁ μόνος ὅστις διετήρησε τὴν θέσιν του μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος.

§ 86. Τὸ ἡπειρωτικὸν σύστημα τοῦ Ναπολέοντος.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1812.

Ἡ Ἀγγλία αἰσθανομένη οἷον διεκινδύνευε κίνδυνον ἕνεκα τῆς μεγίστης τοῦ Ναπολέοντος δυνάμεως, προσεπάθει νὰ ἐγείρῃ τὰς ἡπειρωτικὰς δυνάμεις κατ' αὐτοῦ· οὕτως ἡ Αὐστρία τὸ 1809 ἐκίνησε πάλιν πόλεμον κατὰ τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ, ἀλλ' ἡ ἔκβασίς του ἦτο δυστυχὴς καὶ τώρα εἰς αὐτὴν ὄθεν κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ συνθήκην εἰρήνης ἔχασε μέρος τῆς χώρας τῆς· περὶ τὸν αὐτὸν δὲ περίπου χρόνον ἢ τε Ὁλλανδία καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κράτη ἐκηρύχθησαν μέρη τῆς Γαλλίας.

Ὁ Ναπολέων εἶχε φθάσει ἤδη εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν τῆς δόξης του, ἀλλὰ δὲν ἐχάρη ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον τὴν εὐνοίαν τῆς τύχης. Ἡ Ἰσπανία, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν διὰ πολλῶν ἀνθρώπων καὶ χρημάτων, ἠγωνίσθη ν' ἀντισταθῇ εἰς τὸν βασιλέα Ἰωσήφ, ὅστις τῇ ἐπεβλήθη διὰ τῆς βίας, καὶ ἡ Ῥωσσία, διενεχθεῖσα πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἤρχισε νὰ ὀπλίζηται κατ' αὐτοῦ. Ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ ἐξασθενώσῃ τὴν ἀγγλικὴν δύναμιν, προσεπάθησεν ὁ Ναπολέων νὰ βλάβῃ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀγγλίας διὰ τοῦ καλουμένου ἡπειρωτικοῦ συστήματός του, καθ' ὃ δὲν συνεχωρεῖτο εἰς κανὲν ἀγγλικὸν πλοῖον νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τοὺς ἰδικούς του ἢ εἰς τοὺς τῶν συμμάχων του λιμένας.

Ἡ Ῥωσσία ὑπέφερε πολὺ ὑπὸ τοῦ συστήματος τούτου, διὸ προσεπάθει νὰ τὸ ὑπεκφύγῃ. Τοῦτο δὲ καὶ πολὺν ἄλλαι βιαιοπραγαίαι τῶν Γάλλων ἐπήνεγκον ῥῆξιν μετὰ τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων.

Κατὰ τὸ θέρος λοιπὸν τοῦ 1812 ὁ Ναπολέων διέβη τὰ μεθόρια καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν μετὰ στρατοῦ ἐξ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου ἐξαιρέτων στρατιωτῶν, ἐνδυναμωθέντων δι' ἐπικουριῶν ἐκ Πρωσσίας, Πολωνίας, Αὐστρίας καὶ τῆς παραρρήνειου ὀμοσπονδίας. Ἐνίκησε τοὺς Ῥώσους εἰς διαφόρους συμπλοκάς καὶ ἐν διαστήματι ὀλίγων μηνῶν προσχώρησεν εἰς Μόσχαν, καθέδραν ἀρχαίαν τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ῥωσσίας. Ἐνταῦθα ὁμως ἡ τύχη, ἣτις τὸν κατέστησε νικηφόρον τοσάκις, ἤρχισε νὰ μεταβάλληται. Τρομερὰ μὲν πυρκαϊὰ ἀνήφθη εἰς τὴν Μόσχαν, ὁ δὲ χειμῶν ἤρχισε πολὺ πρόωρος καὶ μετὰ μεγάλης δριμύτητος συγχρόνως δὲ αἱ Ῥωσικαὶ δυνάμεις πῦξανον. Ὁ τῆς Μόσχας ἐμπρησμὸς, ὑπὸ τῶν μὲν ἀποδιδόμενος εἰς σχέδιον τῶν Ῥώσων, ὑπὸ τῶν δὲ εἰς ἀμέλειαν τῶν Γάλλων στρατιωτῶν, ἐστέρησε τὸν Ναπολέοντα τῆς εἰς αὐτὴν κατασκηνώσεώς του ὅθεν χωρὶς νὰ πολεμήσῃ πλέον τὸν ἐχθρὸν, ἢ νὰ κάμῃ ἄλλην τινὰ διαπραγμάτευσιν (διότι οἱ Ῥώσοι ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν των, καὶ οὐδεὶς παρουσιάσθη νὰ προκαλέσῃ τὸν κατακτητὴν ἢ νὰ συμβιβασθῇ πρὸς αὐτὸν), ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Τότε ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος καὶ ὁ ἐχθρὸς πάντοτε ἔτοιμος νὰ τῷ διαφιλονικῇ ἕκαστον αὐτοῦ βῆμα, ἢ νὰ προσβάλλῃ τὴν ὀπισθοφυλακὴν, κατέστρεψαν σχεδὸν ὀλόκληρον τὸν μέγαν αὐτοῦ στρατόν.

Ἡ Ῥωσσία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία ἤδη συνέστησαν συμμαχίαν, εἰς ἣν ἔλαβε μέρος ἡ Σουηδία καὶ τινες Γερμανοὶ ἡγεμόνες. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου οἱ σύμμαχοι ἐνίκησαν μεγάλην νίκην ἐν Δειψίᾳ καὶ τὴν 31⁽¹⁾ τοῦ Μαρτίου 1814 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκος Οὐίλλιέλμος ὁ Γ' εἰσῆλθον θριαμβευτικῶς εἰς Παρίσιον. Τὴν 3 δὲ τοῦ Ἀπριλίου ὁ Ναπολέων ἐκκρύχθη ἔκπτωτος τοῦ θρόνου

(1) Αἱ χρονολογίαι εἶναι κατὰ τὸ γρηγοριανὸν ἤτοι νέον χρονολόγιον.
(ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ). 17

καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν νῆσον Ἐλβαν νὰ μένη τοῦ λοιποῦ. Λουδοβίκος δὲ ὁ ΙΗ΄. ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας, καὶ δυνάμει τῶν ὄρων τῆς ἐν Παρισίοις συμφωνηθείσης γενικῆς εἰρήνης ἡ Γαλλία περιορίζετο εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς ὄρια. Πλεῖστοι τότε τῶν ἡγεμόνων καὶ ὑπουργῶν συνῆλθον εἰς Βιένναν, ἵνα κανονίσωσι τὰς εὐρωπαϊκὰς σχέσεις, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Μαρτίου 1815 ὁ Ναπολέων, μαθὼν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ τὸν περιορίσωσιν εἰς ἄλλο μακρὰν τῆς Εὐρώπης μέρος, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Ἐλβας, ἀπεβιβάσθη εἰς Γαλλίαν καὶ ὑποδεχθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τοῦ στρατοῦ κατέστη πάλιν προμερός. Λουδοβίκος ὁ ΙΗ΄. ἠναγκάσθη νὰ φύγη ἐκ Παρισίων καὶ ὁ Ναπολέων εὐθὺς εἰσῆλθεν εἰς αὐτούς. Τότε δὲ ἡ Αὐστρία, ἡ Ῥωσσία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία ἀνενόωσαν τὴν συμμαχίαν των καὶ τὰ πολυάριθμα αὐτῶν στρατεύματα διέβησαν τὸν Ῥῆνον. Τὴν 18 τοῦ Ἰουνίου 1815 ὁ Ναπολέων ἠττήθη ἐντελῶς εἰς τὰς ἐν Βελγίῳ πεδιάδας τοῦ Οὐατερλώ ὑπὸ τῶν δυνάμεων Ἀγγλίας καὶ Πρωσσίας, στρατηγούντων τοῦ Ἀγγλοῦ δουκὸς Οὐελιγκτῶνος καὶ τοῦ Πρώσσου Βλυχέρου, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν νικητῶν καὶ νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, κηρύξας τὸν υἱὸν τοῦ Ναπολέοντα Β΄. αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων. Μὴ δυναθεὶς δὲ νὰ φύγη εἰς Ἀμερικὴν, ὡς ἐσκόπει, παρεδόθη εἰς ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον καὶ ἐστάλη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων ὡς αἰχμάλωτος διὰ βίου εἰς τὴν νῆσον ἀγίαν Ἑλένην, ὅπου ἀπέθανε τὴν 5 Μαΐου τοῦ 1821.

Ἄλλη γενικὴ εἰρήνη συνωμολογήθη ἐν Παρισίοις κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1815 καὶ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης ἔγειναν μέτοχοι τῆς κληθείσης ἱερᾶς συμμαχίας, μὲ σκοπὸν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἰσορροπίαν τῆς Εὐρώπης. Ἡ Γαλλία ἐκτὸς τῶν νεωστὶ κατακτηθεισῶν ὑπ' αὐτῆς χωρῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἀποδώσῃ ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἀφῆ-

ρесе παρ' ἄλλων ἔθνῶν, καὶ εἶχεν ἑναποτεθειμένα εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, νὰ πληρώσῃ πρῶτον ἑκατὸν ἑκατομμύρια φράγκων εἰς τοὺς συμμάχους, ὕστερον δὲ ἄλλα ἑπτακόσια ἑκατομμύρια διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καὶ 370,000,000 εἰς ἰδιωτικὰς ἀπαιτήσεις, νὰ ἔχῃ δὲ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς ἐπὶ τρία ἔτη 150,000 ξένων στρατιωτῶν ἰδίαις αὐτῆς δαπάναις. Ἀποκατέστη δὲ πάλιν ὑπὸ τῶν νικητῶν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Λουδοβίκος ΙΗ΄.

Τοιοιουτρόπως ἡ Γαλλία μετὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν νίκας μόλις ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης θέσιν της, τὴν ἰσχυρὰν ἐνότητά της καὶ τὸ ἔθνικόν της πνεῦμα.

§ 87. Νεώτερα γεγονότα.

Τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς Ἱστορίας ἀπὸ τοῦ 1820 καὶ μέχρι τοῦδε εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

— Εὐτυχῆς διαπεραίωσις τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ἡ ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος δι' εἰρηναίας τοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως ἀπέλασις τοῦ πρώην βασιλέως αὐτῆς Ὁθωνος καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Β΄ ἐν Ἀθήναις ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων εὐτυχῆς ἀναγόρευσις εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος τοῦ πρίγκιπος τῆς Δανίας Γεωργίου ὑπὸ τὸ ὄνομα «Γεώργιος ὁ Α΄. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.» Ἡ συγχρόνως γενομένη ποθητὴ καὶ εὐτυχῆς ἔνωσις τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τῆς αὐτονόμου Ἑλλάδος, τυπικῶς καὶ πραγματικῶς συντελεσθεῖσα τῇ 24 Μαΐου 1864. Ὁ γάμος τῆς Α. Μ. μετὰ ὁμοδόξου ἡμῖν ἡγεμονίδος, τῆς βασιλίσσης Ὀλγας, καὶ ὁ ἐκ τοῦ γάμου τούτου πρῶτος γόνος, ἡ Α. Υ. ὁ βασιλόπαις Κωνσταντῖνος, γεννηθεὶς τῇ 21 Ἰουλίου 1868 καὶ βαπτισθεὶς τῇ 22 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους⁽¹⁾.

(1) Μετὰ τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὁ βασιλικὸς οἶκος ἀπέκτησε

— Ἡ κατὰ τὸ 1830 ἐπανάστασις ἐν Γαλλίᾳ, καθ' ἣν ἀπεβλήθη τοῦ θρόνου Κάρολος ὁ Γ'. καὶ κατέλαβεν αὐτὸν ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Αὐρηλίας Λουιδιθίκος Φίλιππος.

— Ἡ ἄλλη τῆς Γαλλίας ἐπανάστασις τὸ 1848, καθ' ἣν τοῦ Φιλίππου γενομένου ἐκπτώτου τοῦ θρόνου, συνεστάθη δημοκρατία, τὴν ὁποίαν διεδέχθη τὸ 1852 ἡ αὐτοκρατορία, ἐκλεχθέντος αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων τοῦ Ναπολέοντος Γ'.

— Ὁ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν συμμαχησασῶν μετ' αὐτῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Σαρδηνίας πόλεμος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, λήξας διὰ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης τοῦ 1855, καθ' ἣν ἡ Ῥωσσία ἀπέβαλε μέρος τοῦ κράτους τῆς.

— Ὁ μεταξὺ τῶν Σάρδων καὶ Πεδεμοντιῶν βοθηθέντων ὑπὸ τῆς Γαλλίας πόλεμος πρὸς τὴν Αὐστρίαν, οὗ συνέπεια ἦτο ἡ αὐξησις τοῦ κράτους τῆς Σαρδηνίας καὶ ἡ κατόπιν δι' ἐπαναστάσεων τῶν δουκᾶτων τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως ἔνωσις αὐτῶν μὲ τὸ στέμμα τῆς Σαρδηνίας. Ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης συνεκροτήθη τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ὑπὸ βασιλέα τὸν Βίκτορα Ἐμμανουήλ.

— Ὁ ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις τῆς βορείου Ἀμερικῆς δεινότατος ἐμφύλιος πόλεμος τελειώσας διὰ τῆς καθυποτάξεως τῶν Νοτίων πολιτειῶν ὑπὸ τῶν Βορείων καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν μαύρων δούλων (ἀνδραπόδων).

— Ὁ πόλεμος τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου ηὔξησεν ἡ ἔκτασις τοῦ βασιλείου τῆς Πρωσσίας, συμπεριληφθεισῶν εἰς αὐτὸ χωρῶν αὐτονόμων πρὸ τοῦ πολέμου καὶ μερῶν τινῶν ἄλλων βασιλείων παρεχωρήθησαν δὲ ἡ Βενετία, τὸ Μιλάνον καὶ ἄλλοι τόποι εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας.

καὶ τέσσαρας ἐτι ἄχρι τοῦδε βασιλόπαιδας Γεώργιον, Ἀλεξάνδραν, Νικόλαον καὶ Μαρ. Μαγδαλιν' γ'

— Ὁ πόλεμος τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας, (1870—1871), καθ' ἣν οἱ Γάλλοι ἠττήθησαν ἀναγκασθέντες νὰ παραχωρήσωσι τῇ γερμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ δύο δυτικὰς ἐπαρχίας, τὴν Ἀσλατιανὴν καὶ Λωρραίναν, καὶ νὰ πληρώσωσι μέγα χρηματικὸν ποσόν. — Κατάλυσις τῆς αὐτοκρατορίας ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀνακήρυξις τῆς δημοκρατίας.

— Ὁ κατὰ τὸ 1878 πόλεμος τῆς Ῥωσσίας καὶ Ῥουμουνίας κατὰ τῆς Τουρκίας, οὗ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ῥουμουνίας, τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου· ἔτι δὲ ἡ σύστασις τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα μέρους τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατὰ μέρος ιστορίαι ἐθνῶν τιμῶν τῆς Εὐρώπης.

§ 88. Σουηδία.

Ἡ ἱστορία τῆς χώρας ταύτης εἶναι ὀπωσοῦν σαφῆς ἀπὸ τοῦ 11^{ου} αἰῶνος μ. Χ. Τότε Ἑρβίκος, ὁ λεγόμενος Ἅγιος (1155), διέδωκεν ἐκεῖ τὸν χριστιανισμόν.

Τὸν 14^{ον} αἰῶνα Μαργαρίτα, θυγάτηρ τοῦ Οὐαλδεμάρου βασιλέως τῆς Δανίας, λεγομένη Σεμίραμις τοῦ Βορρά, ἤνωσεν ὑφ' ἑν σκῆπτρον τὴν Νορβηγίαν, τὴν Δανίαν καὶ τὴν Σουηδίαν τὸ 1388. Ἡ ἑνωσις αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ 1448.

Ἡ Σουηδία τὸ 1520 ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ ἐκ Δανίας Χριστιανοῦ Δ'. ἀλλ' ὁ Γουσταῦος Βάσας, μόνος ἀπόγονος τῶν βασιλέων τῆς Σουηδίας, ἀφ' οὗ διετέλεσε πολλὰ ἔτη φυγὰς, κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Χριστιανὸν τὸ 1523. Ἐκτοτε δὲ μέχρι τοῦδε τρεῖς οἴκοι ἡγεμόνευσαν εἰς τὴν

Σουηδῖαν· Α'. ὁ τοῦ Βάσα (1523—1654)· Β'. ὁ τῶν Δύο Γεφυρῶν (1654—1751)· Γ'. ὁ τοῦ Ὀλσταίνου Εὐτίνου (1751—1818). Πρῶτος βασιλεὺς ἔγεινεν αὐτὸς ὁ Βάσας, ὁ ἀληθῆς θεμελιωτὴς τῆς Σουηδίας, εἰς ἣν εἰσήγαγε καὶ τὸν λουθηρανισμόν (1537). Περίφημος ἔγεινε μετὰ ταῦτα ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος, ἐπικληθεὶς μέγας (1644), ὁ ὁποῖος ἐνεποίησε τρόμον εἰς τὴν Αὐστρίαν κατὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον (§ 78) καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Λυκένης (1632).

Ἐκ τοῦ οἴκου τῶν δύο Γεφυρῶν πρῶτος ἐβασίλευσεν ὁ Κάρολος Γ'. (1654). Ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἦτο σειρὰ κατορθωμάτων πολεμικῶν, ἐμποιησάντων τρόμον εἰς τὸν Βορρᾶν. Ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου Κάρολος ὁ ΙΒ'. ἐπικληθεὶς διὰ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ Ἀλέξανδρος τοῦ Βορρᾶ (1697), ἐνίκησεν ἐν Νάρβα καὶ ἐν Ρίγα (1700) τοὺς Ῥώσους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς Πολωνοὺς καὶ τοὺς Δανούς. Νικηθεὶς δὲ εἰς Πουλταύαν (1709) ὑπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου, αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, ἀπεχώρησεν εἰς Βενδέρην τῆς Βασσαραβίας· ἐφονεύθη δὲ ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Φρειδερικχάλης τὸ 1718 ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα ἕξ ἐτῶν.

Ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ὀλσταίνου Εὐτίνου ἔγεινε πρῶτος βασιλεὺς ὁ Ἀδόλφος Φρειδερίκος (1751). Ἐκ τοῦ οἴκου τούτου ἀναφέρονται Γουσταῦος Γ'. ἡγεμὼν ἀγαπητὸς καὶ μέγας βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἀπέδωκεν εἰς μὲν τὸν θρόνον τοῦ ἰσχύν, εἰς δὲ τοὺς Σουηδοὺς ἡσυχίαν καὶ πολιτικὴν δύναμιν· ἐδολοφονήθη δὲ εἰς τινα χορὸν προσωπιδοφόρων τὸ 1782.

Ὁ τὸ 1809 βασιλεύσας Κάρολος ΙΓ'. μὴ ἔχων ἄμεσον κληρονόμον, υἱοθέτησε κατὰ πρῶτον τὸν πρίγκηπα Χριστιανὸν τοῦ Ὀλσταίνου Αὐγουστεμβούργου· ἀλλὰ τούτου ἀποθανόντος αἰφνιδίως τὴν 24 Αὐγούστου 1810, ἡ δίαίτα τοῦ Ὁρέβου ἐξελέξατο τὸν στρατάρχην τοῦ Ναπολέοντος Βερναδόττην, πρίγκηπα τοῦ Μόντε Κόρβου, Γάλλον, τὸν ὁποῖον υἱοθέτησεν ὁ βασιλεὺς ὀνομάσας αὐ-

τὸν Κάρολον Ἰωάννην, καὶ οὗτος ἀνέβη τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου ΙΓ'. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1844. Ὁ υἱὸς του Ὁσκάρ Α'. διεδέχθη αὐτόν,

§ 89. Πρωσσία.

Ἡ Πρωσσία, οἰκισθεῖσα τὸ πάλαι ὑπὸ τῶν Γυθόνων καὶ τῶν Βανδήλων κτλ. ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἔκ τινος ἀποικίας Σκυθῶν, καλουμένων Βορούσων ἢ Προύσσων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γότθων εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν.

Ὁ Κορράδος δούξ τῆς Μοραυίας καὶ ἡγεμῶν Πολωνός, μὴ δυνάμενος νὰ προφυλάττηται ἀπὸ τὰς λεηλασίας των, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς τευτονικοὺς ἱππότες (1230), τῶν ὁποίων ἡ πρώτη σύστασις ἔγεινεν ἐν Παλαιστίνῃ (1128) μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν σταυροφόρων (1099). Ὁ δούξ τῆς Μοραυίας, τότε ἐπίτροπος τοῦ νέου Βολεσλάου βασιλέως τῆς Πολωνίας, παρεχώρησεν εἰς τοὺς ἱππότες τούτους ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους νὰ καθέξωσι τὴν Κούλμην· ὑπεχρεώθησαν δὲ νὰ κατακτήσωσι τὴν Πρωσσίαν, ὅπερ τῷ ὄντι κατώρθωσαν, μετὰ δεινὸν 53 ἔτη διαρκέσαντα πόλεμον.

Ἄλλ' ὕστερότερον καὶ αὐτοὶ οἱ ἱππότες προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν πλησίων ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίζοντο νὰ οἰκιοποιηθῶσι μέρος τῶν κατακτήσεων των. Πολλὰ δὲ πόλεις ἐπανεστήσαν καὶ ἐδέχθησαν τὴν προστασίαν τῶν Πολωνῶν. Ὁ φονικὸς οὗτος πόλεμος ἐπεραιώθη διὰ τῆς ἐν Θόρνῳ συνθήκης (1466), ἥτις ἐξησφάλισε τὴν δυτικὴν ἢ τὴν βασιλικὴν Πρωσσίαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας, καὶ τὴν Πρωσσίαν τὴν ἀνατολικὴν εἰς τοὺς τευτονικοὺς ἱππότες, ἵνα ἔχωσι ταύτην ὡς τιμᾶριον τοῦ στέμματος τῆς Πολωνίας.

Ὁ Οὐίλλιέλμος υἱὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τευτονικοῦ τάγματος Ἀλβέρτου, ὠφεληθεὶς ἐκ τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ τούτῳ ταραχῶν, ἐπέτυχε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ μέρους

τούτου και ανεγνωρίσθη δούξ και κυριάρχης ανεξάρτητος (1656).

Ο υἱὸς τοῦ Οὐίλλιέλμου Φρειδερίκος ἐξέτεινε τὰ σχέδια του και κατώρθωσεν ἰδίᾳ δυνάμει νὰ στεφθῆ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας (1701). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Οὐίλλιέλμος Α΄. διεδέχθη αὐτὸν τὸ 1713.

Ὁ υἱὸς δὲ τούτου Φρειδερίκος Β΄. 28 ἐτῶν ἀνέβη τὸν θρόνον τὸ 1740 ἦτο δὲ ἐξοχος πολιτικὸς κυβερνήτης και καλὸς στρατιωτικὸς. Διὰ τῶν νικῶν του ταχέως ἐκυρίευσεν τὴν ἄνω Σιλεσίαν, τὴν Μοραυίαν και μέρος τῆς Βοημίας.

Τὸ 1744 ἡ Πρωσσία νύξήθη πάλιν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Ἑστρούζης, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ἡγῆμονος ταύτης. Ἡ Αὐστρία, ταπεινωθεῖσα, ἄφησεν ἥσυχον αὐτὴν ὀλίγα ἔτη μόνον. Διὰ τῶν ὑποβολῶν δὲ αὐτῆς νέα συμμαχία, συγκειμένη ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης, συνεκροτήθη κατὰ τοῦ Φρειδερίκου Β΄. Ἡ συμμαχία αὕτη περιελάμβανε τὴν Γαλλίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Σαξωνίαν, τὴν Σουηδίαν και τὴν Ῥωσσίαν.

Τότε ἤρχισεν ὁ ἑπταετής πόλεμος (ἀπὸ τοῦ 1756 μέχρι τοῦ 1763), καθ' ὃν ὁ Φρειδερίκος ἀνέδειξε μεγίστας προόδους εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἐπιστήμην. Τὸ ἐπιόν ἔτος (1757) ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος οὗτος μετὰ μεγάλης δραστηριότητος ὁ Φρειδερίκος τότε εἶχεν ἐναντίον του ὄχι μόνον τὴν Αὐστρίαν, ἀλλὰ και τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Σουηδίαν, τὴν Σαξωνίαν, τὴν Γαλλίαν και μέγα μέρος τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπειδὴ ἡ δίαιτα ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ πόλεμον ἐξοντώσεως, καθὼ ταραξίου τῆς δημοσίας εἰρήνης ἔνεκεν εἰσβολῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει εἰς Σαξωνίαν ἔβοηθὸν δὲ εἶχε τὴν Ἀγγλίαν και ἄλλους τινὰς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας. Μετὰ δεινοὺς ἀγῶνας ἐξεδιώχθη πρὸς καιρὸν ἐκ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τοῦ βασιλείου του, ἀλλ' αἰφνιδίως ἀνέλαβε καταστρέψας εἰς

Ῥοσβάχην, ἐπαρχίαν τῆς Σαξωνίας παρὰ τὸ Μερσεβούργον, τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ τὸν αὐστριακὸν, διοικουμένους ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Δεσσοβίζου (1757). Τὸ 1763 συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ ὀλίγον μετὰ ταῦτα μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Σαξωνίας.

Τὸ 1772 ἀπέκτησε κατὰ τὸν πρῶτον διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας τὴν Πομερανίαν, τὴν Κούλμην, τὸ Μαρριμβούργον, τὴν Ἐλβίγγην, τὴν Ποσνανίαν καὶ ἄλλους τόπους.

Τὸ τελευταῖον σπουδαῖον συμβεβηκὸς τῆς βασιλείας τοῦ Φρειδερίκου ἦτο ἡ συγκρότησις τῆς Γερμανικῆς ὀμοσπονδίας πρὸς διατήρησιν τῆς γερμανικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τοῦ αὐστριακοῦ οἴκου.

Ὁ ἥρως οὗτος ἀπέθανε τὴν 17 Αὐγούστου 1786, ἐν ἡλικίᾳ ἐβδομήκοντα πέντε ἐτῶν, βασιλεύσας τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη, ἐπαξίως δὲ ὠνομάσθη μέγας. Ἐπεμελείτο τῶν γραμμάτων, κατέλιπε πολλὰς συγγραφάς, καὶ συνέταξε κώδικα φέροντα τὸ ὄνομά του. Ἦτο ἀπλοῦς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, καὶ εἶχε διαθέσει τὸν χρόνον του ἐν τάξει ὄλως στρατιωτικῇ.

Ὁ Φρειδερίκος Οὐίλλιέλμος Β'. ἀνεψιὸς τοῦ Φρειδερίκου Β'. διεδέχθη αὐτὸν (1780)· ἀπέκτησε δὲ τὸ 1791 τὰς ἡγεμονίας τῆς Ἀνσπάχης καὶ τῆς Βεϋράτης δι' ἐκουσίου παραχωρήσεως τοῦ τελευταίου ἡγεμόνος τοῦ Χριστιανοῦ Φρειδερίκου. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1797.

Ὁ Φρειδερίκος Οὐίλλιέλμος Γ'. διεδέχθη τὸν πατέρα του (1797—1840). Κηρύξας πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας ἠναγκάσθη μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἰένης (1806) νὰ συνομολογήσῃ ἐν Τίλτσα συνθήκην (1806), διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρει μέρος τῶν κρατῶν του. Τὰ μετὰ ταῦτα ἴδε ἐν σελίδι 200.

§ 90. Ἐνετοί.

Ἡ Ἐνετία ἐθμελιώθη κατὰ τὸν Ε'. μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ

τῶν Ἑνετῶν, κατοίκων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας Ἑνετίας, ἧς αἱ κυριώτεραι πόλεις ἦσαν ἡ Ἀκυλία καὶ τὸ Παταούϊον (Πάδοβα). Ἄμα τῇ ἀφίξει τοῦ Ἀττίλα βασιλέως τῶν Οὐννων εἰς Ἰταλίαν (452 μ. Χ.) κατέφυγον εἰς τὰ παρά τὸ στόμιον τοῦ Πάδου νησίδια, ὅπου ὠκοδόμησαν καλύθας τινὰς καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ηὔξησαν.

Ἐκάστη νῆσος κατ' ἀρχὰς διωκεῖτο ὑπὸ ἰδίου δημάρχου· μετὰ ταῦτα δὲ συνηνώθησαν πᾶσαι ὑπὸ ἑνα μόνον ἀρχηγὸν καλούμενον Δόγην (Δοῦκα). Πρῶτος δὲ τοιοῦτος ἔγεινεν ὁ Παῦλος Ἀνάφετος (697).

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦτο ἰσόβιος καὶ ἐξήρτητο ἐκ τῶν ψήφων τῆς κοινότητος. Ὁ Δόγης ἦτο αὐτόκλημα μονάρχης, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἡ ἰσχὺς τούτου περιορίζετο καὶ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑνετίας κατέστη δημοκρατικὴ.

Ἡ Ἑνετία ἐπλούτησεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ διὰ τοῦ ἐμπορίου· ἀπέκτησε δύναμιν καὶ ὑπεροχὴν, αἱ ὁποῖαι διήγειραν τὴν ζηλοτυπίαν τῶν γειτόνων αὐτῆς καὶ ὑπεκίνησαν κατ' αὐτῆς πολέμους.

Αἱ σταυροφορίαι ηὔξησαν τὴν δημοκρατίαν ταύτην, καὶ κατὰ τὴν τετάρτην μάλιστα σταυροφορίαν (1204), διαμελισθείσης τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἔγεινε κυρία πολλῶν λιμένων τῆς Ἀλβανίας, τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου· ἐξουσίασε δὲ καὶ τὰς νήσους Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Κρήτην κτλ.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν 13 αἰῶνα (1298), ἡ ἐγκατάστασις κληρονομικῆς ἀριστοκρατίας ἐπήνεγκε μεγάλας ταραχάς.

Οἱ Γάλλοι κυριεύσαντες αὐτὴν τὸ 1797, ἠνάγκασαν τὸν τελευταῖον Δόγην Λουδοβίκον Μαρῖνον νὰ φύγῃ. Διὰ δὲ τῆς συνθήκης τοῦ Κάμπου Φορμίου παρεχωρήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας. Διὰ τῆς συνθήκης δὲ τοῦ Πρεσβούργου ἀπεδόθη εἰς τὸν Βοναπάρτην, ὁ ὁποῖος παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον Βοχαρναί· ἀλλὰ τὸ 1814 ἔλαβεν αὐτὴν πάλιν ἡ Αὐστρία, ἧτις παρεχώρησεν αὐτὴν ἐσχάτως εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν

Γάλλων Ναπολέοντα Γ'. και οὗτος τὴν ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας. Ἴδε και § 87.

§ 91. Γενουήνσιοι.

Ἡ Γένουα τὸν δέκατον αἰῶνα ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, οἱ ὁποῖοι, κατασφάζοντας πάντας τοὺς ἄνδρας, μετεκόμισαν τὰς γυναῖκας και τὰ τέκνα εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

Ἀποκατασταθείσης δὲ πάλιν αὐτῆς, οἱ κάτοικοι ἐπέδότησαν εἰς τὴν ἐμπορίαν και ἐπλούτησαν· γενόμενοι δὲ ἰσχυροὶ ἀναλόγως τοῦ πλούτου αὐτῶν, συνέστησαν δημοκρατίαν, ἡ ὁποία ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἠδυνήθη νὰ συνδράμη τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας κατὰ τὰς σταυροφορίας. Ἀπὸ τοῦ 1338 διωκεῖτο ὑπὸ Δογῶν, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ὠνομάζετο Βοκκάγκρας.

Ἡ ζηλοτυπία και ἡ φιλοδοξία τῶν πολιτῶν διήγειρεν ἐν αὐτῇ μετὰ ταῦτα μεγάλας ταραχάς, εἰς τὰς ὁποίας συμμετέσχον ξένοι ἡγεμόνες ἀλληλοδιαδόχως προσκαλούμενοι ὑπὸ τῶν διαφόρων κομμάτων, τὰ ὁποία διήρουν τὴν δημοκρατίαν. Τέλος δὲ ὁ Ἀνδρέας Δόριος (1523) ἐπέτυχε διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός του νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ὁμόνοιαν, και νὰ συστήσῃ τὴν ἀριστοκρατίαν. Καὶ ἠδύνατο μὲν οὗτος νὰ καταλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν, ἀλλ' ἠρέκεσθη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ἀκμῇ δὲ ταύτῃ ἡ Γένουα κατεῖχε πολλὰς νήσους ἐν τῷ ἀρχιπελάγει και πολλὰς πόλεις παρακτίους τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Κατεῖχε και τὴν Περαιάν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' ἡ αὐξήσις τῆς τουρκικῆς δυνάμεως ἐξησθένωσε μεγάλως τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπόριον αὐτῆς, διετήρησεν ὅμως τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς και τὴν κυβέρνησιν μέχρι τοῦ 1746, ὅτε ὑπετάχθη εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς. Κατῶρθωσε δὲ νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν διὰ τῆς βοήθειας τῆς Γαλλίας εἰς τὴν

ἑποίαν ἐπώλησε τὴν Κορσικὴν τὸ 1768. Ἐκτοτε ἔπαυσε νὰ ᾖναι κράτος ἐν Εὐρώπῃ. Ἀνεγερθεῖσα δὲ τὸ 1796, ὑπὸ ὄνομα δημοκρατία Λιγουριανὴ καὶ συνενωθεῖσα ἔπειτα μετὰ τοῦ γαλλικοῦ κράτους, παρεχωρήθη τὸ 1814 εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Σαρδηνίας.

§ 92. Ἑλβετοί.

Ἡ Ἑλβετία ὑπέκειτο εἰς τὴν γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Μέρος δὲ τῆς χώρας ταύτης κατεῖχεν ἰδίως ὁ αὐστριακὸς οἶκος, οἷον τὸ Φριβοῦργον, τὴν Λυκέρνην, τὴν Ζύγην καὶ τὴν Γλάριν. Ἡ τυραννία τῶν διοικητῶν διηρέθιζε τὰ πνεύματα. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος μάλιστα Ἀλβέρτου ἡ καταπίσις τοῦ διοικητοῦ Γεσλέρου ἐπήνεγκεν ἐπανάστασιν. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Σχουϊτζίας, τῆς Οὔρης καὶ τῆς Οὔντερουάλλης πρῶται ἐξηγέρθησαν. Τὸ 1308 ἡ Ἑλβετία ἔγεινεν ἐλευθέρα καὶ μεταξὺ τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτῆς διαπρέπει ὁ Οὐίλλιέλμος Τέλλος, φονεύσας τὸν εἰρημένον διοικητὴν Γέσλερον. Στρατὸς φοβερός Γερμανῶν, στρατηγούμενος ὑπὸ τοῦ δουκὸς Λεσπόλδου, ἐνίκηθη εἰς τὸ στενὸν τοῦ Μοργαρτένου. Ἀπὸ τοῦ 1475 μέχρι 1476 οἱ Ἑλβετοὶ προσέβαλον καιρίως τὴν δύναμιν Καρόλου τοῦ τολμηροῦ, δουκὸς τῆς Βουργονίας καὶ ἔτυχον εὐρωπαϊκῆς ὑπολήψεως· ἀπεδέχθησαν δὲ τὴν τῶν διαμαρτυρομένων θρησκείαν, διδαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐκ Ζυρίχης Ζουίγγλιου (1519). Ἡ ἀνεξαρτησία των ἀνεγνωρίσθη ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς Οὔεστφαλίας τὸ 1648.

Ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Ἑλβετῶν κηξήθη ἀλληλοδιαδόχως. Εἶχε κατὰ πρῶτον δεκατρεῖς ἐπαρχίας, εἶτα ὁ Ναπολέων τὸ 1802 προσέθηκεν ἕξ, καὶ τὸ 1814 αἱ κατὰ τῆς Γαλλίας σύμμαχοι δυνάμεις ἤνωσαν μετὰ αὐτὴν καὶ τὰς ἐπαρχίας Γενεύην, Νευσατέλην καὶ Βαλαίσην.

§ 93. Δανία.

Τὸ πάλαι ἡ Δανία διηρεῖτο εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγε-

μονίας· ἐκάστη μικρὰ νῆσος εἶχε τὸν βασιλέα της, ἡ δὲ χερσόνησος Ἰουτλάνδη, ὑπὸ τῶν παλαιῶν Κιμβρική χερσόνησος λεγομένη, εἶχε πολλοὺς ἡγεμόνας. Ἡ Σηελάνδη ἦτο ἡ καθέδρα τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν μικρῶν τούτων ἡγεμόνων. Οἱ Δανοὶ ἐπέπεσον πολλάκις κατὰ τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Γαλλίας· ὑπέταξαν μέρος τῆς Ἀγγλίας καὶ συνέστησαν ἐν ταύτῃ μικρὰ βασιλεία· τὴν δὲ Γαλλίαν ἐκπορθήσαντες ἐλεηλάτησαν μόνον. Τὸν ἕννατον αἰῶνα εἰσήχθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς Δανίαν (826)· μικρὸν δὲ πρότερον ὁ βασιλεὺς Γόρμων κατέλαβε τὴν βασιλείαν καὶ ἐβασίλευσε μεγάλου μέρους ἐκ τοῦ ἀποτελοῦντος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ τὴν Δανίαν. Ἡ Σκανία ἦτο μία ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν της, ἀλλὰ τὸ Σλεσβίτικον, κυριευθὲν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας, συνέστη εἰς δουκάτον. Ὁ δὲ Σουένων ἕγγονος τοῦ Γόρμονος (§ 71), κατέκτησε τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὁ τούτου υἱὸς Κανούτος (1014) προσέθηκε καὶ τὴν κτῆσιν τῆς Νορβηγίας, ὥστε τὰ τρία ταῦτα σκῆπτρα συνηνώθησαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Τὸν 11^{ον} αἰῶνα (1042) ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε βασιλεῖς ἰδίου καὶ μετὰ πέντε ἔτη ἡ Νορβηγία ἀπεχωρίσθη τῆς Δανίας, σπαρασσομένης ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων. Οὐαδελμάρος ὁ Α΄. (1157) ἀνύψωσε πῶς τὴν δύναμιν τῆς Δανίας. Ἡ θυγάτηρ δὲ Οὐαδελμάρου τοῦ Γ΄. Μαργαρίτα, ὑπανδρευθεῖσα Ἀκουίνον τὸν Η΄. βασιλέα τῆς Νορβηγίας, ἔγεινεν ἀντιβασίλισσα τῶν δύο βασιλείων, ἀνηλίκου ὄντος τοῦ υἱοῦ της Ὀλάου· κατακτῆσασα δὲ καὶ τὴν Σουηδίαν, ἠθέλησε νὰ στερεώσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν τριῶν βασιλείων τοῦ βορρᾶ διὰ τῆς περιφήμου συνθήκης τοῦ Κάλμαρ (1397). Ἡ ἔνωσις αὕτη διήρκεσε μόλις ἥμισυ αἰῶνα.

Κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα (1448) ἡ Σουηδία ἀπεσπᾶσθη καθ' ὄλοκληρίαν τῆς Δανίας· ἐν τῷ αὐτῷ δὲ χρόνῳ ἡ δυναστεία τῶν βασιλέων Σκιογδούγγων ἐξέλιπε καὶ οἱ Δανοὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα Χριστιανὸν Α΄. ἐκ τοῦ γένους

τῶν κομητῶν τοῦ Ὀλδεμβούργου. Ὁ Χριστιανὸς ἔγεινε βασιλεὺς τῆς Δανίας καὶ τῆς Νορβηγίας καὶ δοῦξ τοῦ Σλεσβίκου καὶ τοῦ Ὀλσταίνου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δουκάτον μετεβιβάσθη εἰς ἕτερον κλάδον τοῦ οἴκου, ὃ ὁποῖος διετήρησεν αὐτὸ μέχρι τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, ὁπότε ἐξουσιάσθη πάλιν ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Δανίας διὰ τῆς παραχωρήσεως τοῦ δουκάτου τοῦ Ὀλδεμβούργου.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰσήχθη τὸν 16^{ον} αἰῶνα εἰς τὴν Δανίαν ἄνευ πολλῆς δυσκολίας.

§. 94. Ἡνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Αἱ Πολιτεῖαι αὗται ἦσαν ὡς ἀποικίαι τῆς Ἀγγλίας, ὑποτεταγμένα εἰς αὐτὴν, καὶ οἱ κάτοικοί των ἐθεωροῦντο, ὡς καὶ οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ οἰκοῦντες, Ἀγγλοὶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀγγλία ὕστερον ἔθεσε περιορισμούς τινας εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἐπ' ἄλλοις διέταξε νὰ μεταχειρίζωνται χαρτόσημον ἐξ Ἀγγλίας, στελλόμενον, διετέθησαν οὗτοι δυσμενῶς πρὸς τὴν μητρόπολιν των καὶ δὲν ἐμπορεύοντο μετ' αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τέλους ἡ Ἀγγλία ἐδοκίμασε διὰ τῆς βίας νὰ περιμαζεύσῃ τοὺς ἀποίκους της, οὗτοι ἐπανεστάτησαν βαθμηδὸν ἀπὸ τοῦ 1773 κατ' αὐτῆς καὶ τὸ 1776 ἐκήρυξαν ἐπισήμως αἱ πολιτεῖαι αὗται τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Μετὰ πολλὰ δὲ κατορθώματα ὑπὸ στρατηγόν των τὸν περίφημον Οὐάσιγκτῶνα καὶ ἀντιπρόσωπόν των ἐν Εὐρώπῃ, εἰς ἐπιζήτησιν συμμάχων, τὸν περιώνυμον Βενιαμὶν Φραγκλίνον κατηνάγκασαν τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν των διὰ συνθήκης ἐν Γαλλίᾳ συνομολογηθείσης τὸ 1783, κρατήσασα μόνον τὸν Καναδᾶν.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
Ὅρισμός τῆς Ἱστορίας. Διαίρεσις τῆς γενικῆς Ἱστορίας.	5
Ἀρχαία Ἱστορία. Σῖναι (Κινέζοι) Ἴνδοι, . . .	6
Αἰγύπτιοι.	8
Φοίνικες, Βαβυλώνιοι, Ἀσύριοι, Πέρσαι, Μῆδοι κλπ..	11—15
Ἑλληνες κλπ. Ἡρωϊκοὶ χρόνοι.	17—28
Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων. .	29
Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.	33
Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος.	35
Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι	39
Αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου.	42
Ὁ Πεισιστράτος καὶ οἱ υἱοὶ του.	45
Μηδικοὶ πόλεμοι.	47—52
Παυσανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.	60
Κίμων. Περικλῆς.	65—68
Πελοποννησιακὸς πόλεμος.	73
Στρατεία ἐπὶ Σικελίαν.	78
Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.	84
Οἱ 30 τύρανοι καὶ ὁ Θρασύβουλος.	84
Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων.	87
Αἰτία νέου πολέμου μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας. .	90
Πελοπίδας. Ἐπαμεινώνδας. Φίλιππος. Ἀλέξανδρος.	91—102
Διαμελισμὸς τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους.	110
Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι.	113
Φωκίων.	115
Γαλάται ἐν Ἑλλάδι.	116
Ἡ Ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν . .	117
Ἄγρις καὶ Κλεομένης.	120
Υποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους.	123
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι	128—135
Οἱ Ἑλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.	139
Κτίσις τῆς Ῥώμης καὶ πρῶτοι βασιλεῖς αὐτῆς. . . .	144
Δεκανδρία. Πύρρος ἐν Σικελίᾳ.	146
Καρχηδονικοὶ ἢ Λιβυκοὶ πόλεμοι. Ἐμφύλιοι πόλεμοι.	148—153
Πρῶτῃ τριαρχίᾳ ἢ τριανδρίᾳ.	155
Δευτέρα τριαρχία. Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα. . . .	156
Παρακμὴ τῆς Ῥώμης.	159
Ἔθνη εἰσβαλόντα εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος. . . .	162

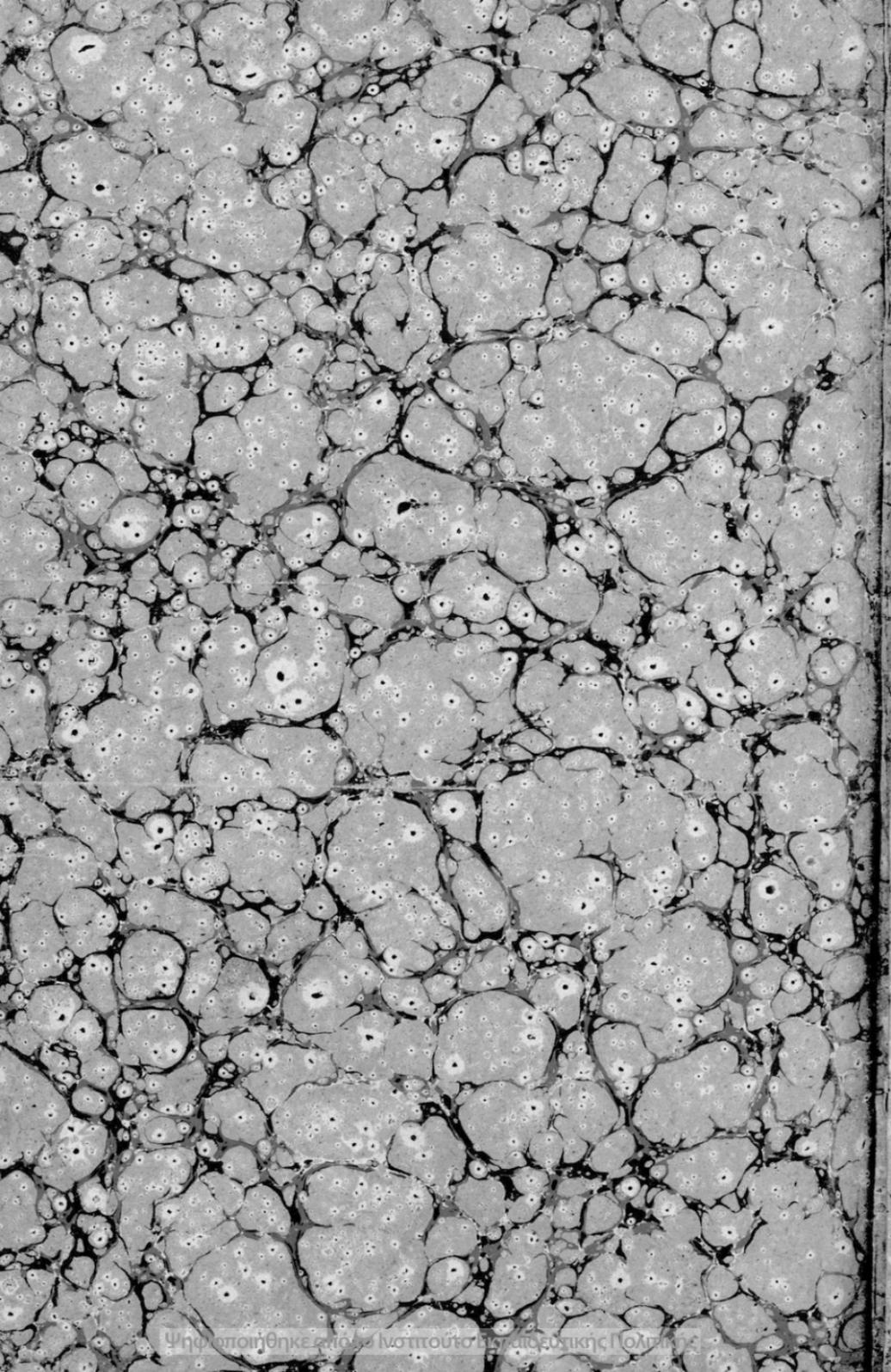
	Σελ.
Ἀνατολικὸν βωμαϊκὸν κράτος (ἢ βυζαντινὸν κράτος).	166
Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει.	172
Παρακμὴ καὶ πτώσις τοῦ Ἑλλ. Βυζαντινοῦ Κράτους	174
Ἄραβες. Μωάμεθ. Καλιφαί	175—177
Ὁ χριστιανισμὸς εἰσάγεται εἰς Γερμανίαν.	179
Γαλλία. Καρολος ὁ Μέγας.	181
Ἐρρίκος τῆς Σαξωνίας καὶ Ὁθων.	182
Νορμανδοί.	184
Δύναμις τῶν Παπῶν. Σταυροφοραί.	185—188
Ζίγγις-Χάν καὶ ἡ μογγολικὴ αὐτοκρατορία.	192
Ἀρχὴ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.	194
Ἀγγλία. Γερμανία. Γάλλοι ἐν Σικελίᾳ.	196—197
Ἐκατονταετῆς πόλεμος.	199
Οὐϊκλῆφος. Ἰωάννης Οὖζσοι.	201
Γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις.	202
Ἀνακάλυψις Ἀμερικῆς.	204
Ἐφευρέσεις διάφοροι κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα.	205
Καθεστῶτα τοῦ μέσου αἰῶνος.	209
Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν τῇ Δύσει	211
Ἰσπανία. Κάρολος Ε'. Φίλιππος Β'. Πορτογαλία.	215
Γαλλία. σφαγὴ τῶν Οὐγενόττων. Ἐρρίκος Δ'. κλπ.	218
Τριακονταετῆς πόλεμος.	221
Ῥωσσία.	224
Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι.	228
Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.	235
Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.	238
Προοίμια τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.	243
Ἀγγλία.	246
Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Ναπολέων	249—256
Νεώτερα γεγονότα.	259
Παράρτημα. Κατὰ μέρος ἱστορ. ἔθνων τινῶν τῆς Εὐρ.	261—270

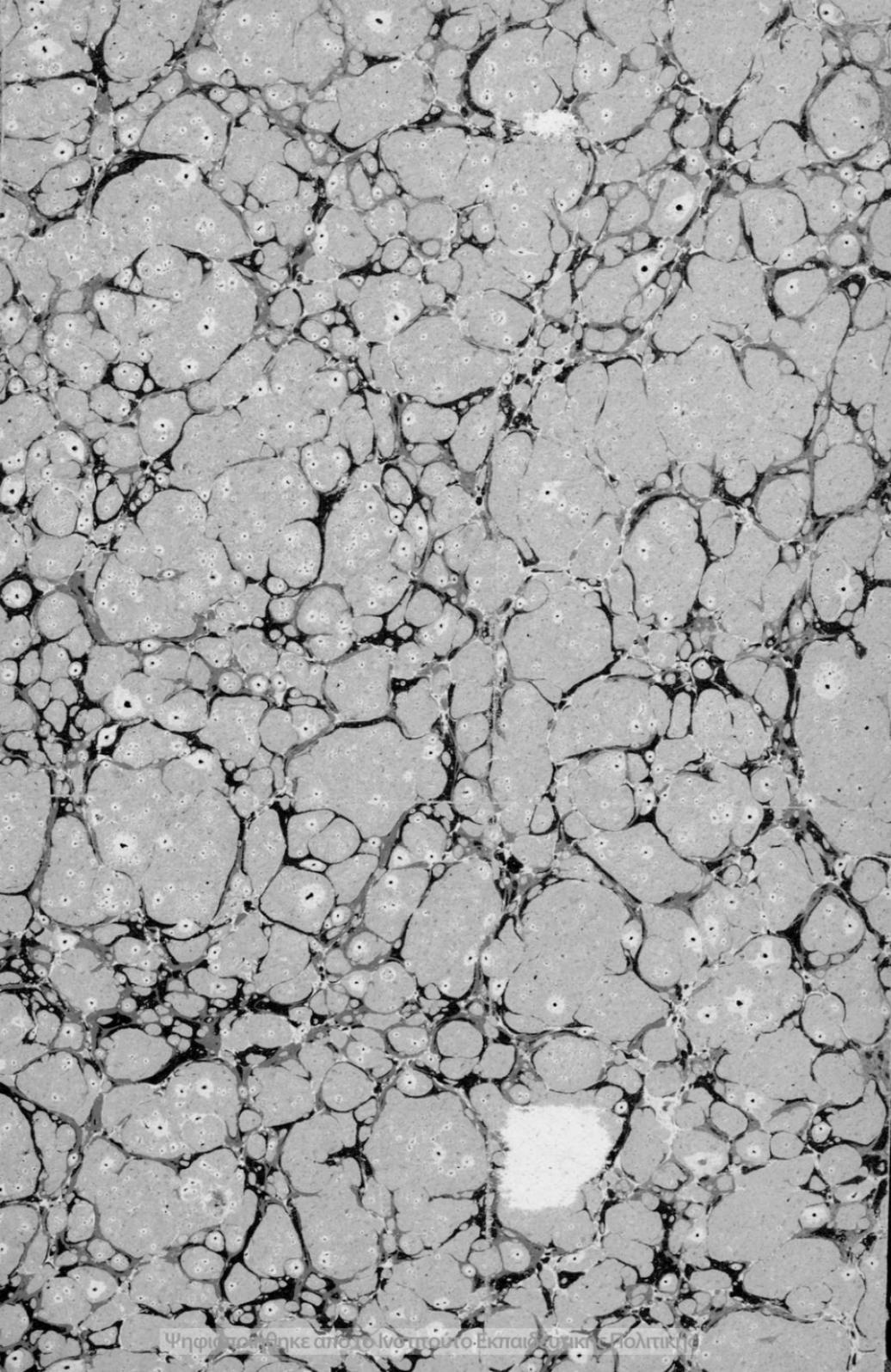
X

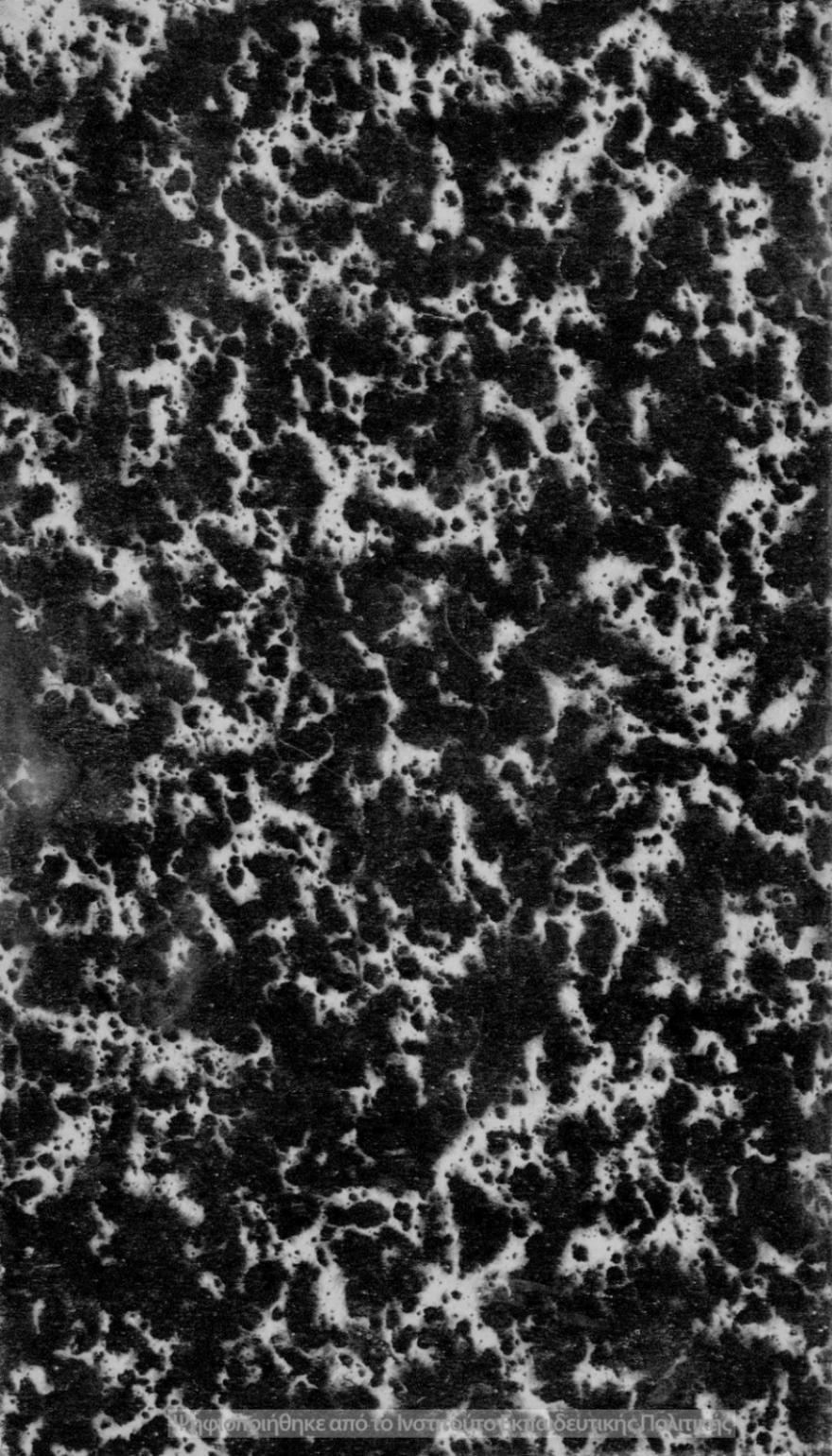

Σ
Ε
Ι